UNIWERSYTET im. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

INSTYTUT FILOLOGII ROSYJSKIEJ

Marta Abuzarova

Polskie nazwiska mieszkańców Drohobycza końca XVIII i początku XIX wieku na tle wschodniosłowiańskim

Rozprawa doktorska

napisana pod kierunkiem

prof. zw. dra hab. Bogdana Walczaka

Poznań 2014

УНІВЕРСИТЕТ ім. АДАМА МІЦКЕВИЧА В ПОЗНАНІ
ІНСТИТУТ РОСІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Марта Абузарова

Польські прізвища мешканців Дрогобича кінця XVIII – початку XIX століття на східнослов'янському лінгвокультурному тлі

Кандидатська дисертація,
написана під керівництвом
проф. Богдана Вальчака

Познань 2014

Składam serdeczne podziękowania
Szanownemu Panu prof. zw. dr. hab. Bogdanowi Walczakowi
za życzliwość, poświęcony czas, cenne rady oraz
wszechstronną pomoc udzieloną mi w trakcie pisania niniejszej pracy

Serdecznie dziękuję również
Panu prof. dr. hab. Andrzejowi Sitarskiemu
oraz pracownikom Zakładu Ukrainistyki
za wsparcie w trakcie realizacji rozprawy doktorskiej

Szczególne podziękowania
za wielką cierpliwość i wyrozumiałość
należą się mojej Mamie,
mężowi Sergiejowi oraz córce Julii

ЗМІСТ

Список скорочень 7

Вступ 8

Розділ 1. Теоретико-практичні засади дослідження 23

1.1. Теоретичне підґрунтя дослідження і його термінологічний інструментарій ... 23

1.1.1. Актуальні проблеми сучасної ономастики 23

1.1.1.1. Про наявність/відсутність значення власних назв 29

1.1.1.2. Реляція понять appellativum – onoma, їх взаємозв'язок і проблеми розмежування. 33

1.1.2. Термінологічний інструментарій дослідження 36

1.1.3. Місце антропоніміки в системі ономастичної науки 40

1.1.4. Прізвища, їхній статус, функції та відмінність від інших антропонімних класів (імен, прізвиськ, псевдонімів) 46

1.1.5. Принципи виокремлення польських прізвищ 48

1.2. Прізвища як відбиток історичного процесу досліджуваного регіону 55

1.2.1. Історико-культурні умови розвитку Дрогобиччини кінця XVIII – початку XIX ст. 55

1.2.2. Метричні книги – джерельна база ономастичних досліджень 69

1.2.3. Способи ідентифікації жителів Дрогобича на межі XVIII – XIX століть ... 74

1.2.4. Особливості правопису польських прізвищ дрогобичан на межі XVIII – XIX століть. 78

Розділ 2. Інтерферентні явища в системі польського антропонімікону дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст. 84

2.1. Походження прізвищ дрогобичан римо-католицького віровизнання 84

2.1.1. Польські прізвища 87

2.1.2. Іноземні прізвища 89

2.2. Інтерферентні явища в системі польського антропонімікону: східнослов'янські запозичення та вплив. 97

2.2.1. Словники польських прізвищ зі східнослов'янськими елементами. 97

2.2.1.1. Сполонізовані східнослов'янські прізвища 98

2.2.1.2. Польські прізвища, що зазнали східнослов'янського впливу 132

2.2.2. Польські прізвища дрогобичан зі східнослов'янськими компонентами як наслідок русько-польської мовної інтерференції 136

Розділ 3. Лексико-семантичні групи, що стали підґрунтям для творення польських прізвищ дрогобичан на зламі XVIII – XIX ст. 152

3.1. Прізвища онімного походження 154

3.1.1. Відіменні прізвища 155

3.1.1.1. Християнські імена у твірних основах польських прізвищ 155

3.1.1.1.1. Прізвища, утворені на базі чоловічих християнських імен. 156

3.1.1.1.2. Прізвища, утворені на базі жіночих християнських імен. 178

3.1.1.2. Нехристиянські імена у твірних основах польських прізвищ 180

3.1.1.2.1. Прізвища, утворені від автохтонних слов'янських нехристиянських імен 180

3.1.1.2.2. Прізвища, утворені від інших нехристиянських неслов'янських імен. 184

3.1.2. Відтопонімні прізвища 184

3.2. Прізвища апелятивного походження 201

3.2.1. Прізвища, основи яких вказують на індивідуалізаційну фізіологічну або психологічну рису особи 204

3.2.2. Прізвища, основи яких утворені від назв професій або видів діяльності. 224

3.2.3. Прізвища, утворені на базі відетнонімних апелятивів 227

3.2.4. Прізвища, утворені на базі відтопографних апелятивів 229

3.3. Прізвища-композити 230

3.4. Прізвища, в яких важко однозначно визначити мотиваційну основу 231

Висновки 236

Джерельні матеріали 246

Бібліографія 247

Додатки 267

Ілюстрації 275

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ап. – апелятив
арам. – арамейський
болг. – болгарський
вип. – випуск
воєв. – воєводство
гм. – гміна
гр. – грецький
давньоєвр. – давньоєврейський
давньоукр. – давньоукраїнський
див. – дивитися
дет. – детальний
докл. – докладний
діал. – діалектний, діалектизм
євр. – єврейський
жін. – жіночий
заст. – застарілий
ім. – ім'я
лат. – латинський
м. – місто
напр. – наприклад
нар. – народний
нас. – населений
нім. – німецький
обл. – область
одн. – однина
озн. – означати
ос. – особа
ос. назва – особова назва
под. – подібний
пол. – польський
пор. – порівняти
пох. – походити
поч. – початок
р. – рік
рр. – роки
р-н – район
розм. – розмовний
с. – село
скл. – складати
скор. – скорочений
смт – село міського типу
ст. – століття
старопол. – старопольський
староукр. – староукраїнський
сх. – східний
східнослов.-східнослов’янський
т. д. – так далі
терит. – територія
угор. – угорський
укр. – український
христ. – християнський
ц.-сл. – церковнослов'янський
чес. – чеський
чол. – чоловічий

У квадратних дужках [ ], що використовуються здебільшого в цитатах, знаходяться наші примітки.

Курсивом записаний ілюстративний матеріал, почерпнутий із метричних книг.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Україна з погляду етносоціології – неоднорідна територія, яку здавна заселяли представники кількох народів і національностей. Окрім етнічних українців, які в різні часи і за різних обставин називалися русинами (руськими, рутенцями) чи малоросами, на території України проживали також поляки росіяни, євреї, румуни, кримські татари і представники майже 100 інших національностей. Їхня культура, побут, історія перепліталися з українськими історією, побутом та культурою, впливаючи на них і від них черпаючи. Така полінаціональність породжує полілінгвальність, що має безпосередній стосунок до лексики мови, особливо її ономастичної структури.

Найбільш цікавими в аспекті полілінгвальності є прикордонні регіони, адже цьому сприяє взаємовплив територіально близьких мов. Явище багатомовності найяскравіше проявляється в містах, тому що в сільських місцевостях населення здебільшого залишається однорідним через менш потужний міграційний рух. Одним із полінаціональних і полілінгвальних міст України є Дрогобич, що розташований на перехресті культур і обрядів. Місто в різні періоди належало спочатку до Галицько-Волинського князівства, згодом до литовсько-польської держави, австрійських і австро-угорських цісарів, пізніше місто ввійшло в склад Союзу Радянських Соціалістичних Республік, а від 1991 р. – незалежної Української держави. Багато науковців акцентує увагу на багатонаціональності Дрогобича: „Charakter handlowo-przemysłowy Drohobycza skupiał w nim od samego początku ludność rozmaitych wyznań, narodowości i stanów” [1] – заначає польська історик Г. Полячкувна. Таку ж думку висловлює невтомний дослідник Дрогобиччини, історик Л. Тимошенко, описуючи населення міста у XVIII – XX ст.: „Етнічно Дрогобич був багатонаціональним містом, а населення релігійно-конфесійно неоднорідним” [2]. Про багатокультурний, багатонаціональний і багатомовний Дрогобич пишуть і українські, і польські

[1] Polaczkówna H., Księga radziecka miasta Drohobycza 1542-1563, z papierów pośmiertnych ś. p. Stefana Sochaniewicza, Zabytki dziejowe, Tom IV, zesz. I, Lwów 1936, s. LXIV.
[2] Тимошенко Л., Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.), Дрогобич 2009, с. 91.

дослідники, серед яких В. Площанський [3], Й. Мотилевич [4], В. Меньок [5], а також вже згадувані Г. Полячкувна і Л. Тимошенко.

Важлива інформація з історії міжнаціональних стосунків та взаємодії народів міститься в їхній антропонімії. З-поміж усіх антропонімних класів чи не найбільшу цінність мають прізвища – для істориків, етнологів, фольклористів, соціологів, та головно – дослідників мови, адже в їхніх основах збережені давно забуті архаїчні лексеми; історичні мовні зміни, які важко простежити на прикладі апелятивної лексики; у прізвищах збережене словотвірне багатство мови, представлене широким розмаїттям суфіксів тощо. Мабуть, саме тому на сучасному етапі розвитку мовознавства зауважується великий інтерес до прізвищ, їхнього становлення, походження, структури і в синхронічному, і діахронічному аспектах. Діапазон розповсюдження досліджуваних прізвищ коливається від найменших населених пунктів до цілих державних утворень. Сьогодні особливо цікавою цариною антропонімічних досліджень залишаються прізвища прикордонних територій, де відбуваються найвиразніші мовні зміни, впливи, запозичення. Оскільки місто Дрогобич розташоване саме на прикордонних польсько-українських теренах, дрогобицька земля протягом кількох століть знаходилась у зоні зіткнення різних колонізаційних рухів – дослідження антропонімії міста, представлене в нашій роботі, матиме непересічне значення для слов'янського мовознавства.

На базі представленого аналізу розглядатиметься істотне питання – взаємна кореляція і вплив мов: української та польської. Мовознавець І. Фаріон влучно зауважує: „Жодна мова світу не існує без зв'язків, взаємовпливів та зіставлень з іншими мовами" [6]. Аналогічну тезу про взаємодію мов висловлюють автори книги „Мова і нація", додаючи: „Найбільш поширеним видом і результатом цієї взаємодії є проникнення елементів однієї мови до іншої" [7]. Тому відкидається можливість глибокого наукового лінгвістичного аналізу в межах однієї мови – необхідно брати до уваги взаємозв'язок, взаємовпливи, запозичення. Порівняльний аспект, зіставлення

[3] Площанскій В., Королевскій вольный городъ Дрогобычь по части исторіи, топографіи и статистики. Львовъ, 1867, с. 20.
[4] Motylewicz J., Drohobycz wśród miast ziemi Przemyskiej w drugiej połowie XVII i XVIII wieku. Próba analizy porównawczej [w:] Drohobycz miasto wielu kultur, pod redakcją W. Bonusiaka, Rzeszów 2005, s. 198 – 207.
[5] Meniok W., Czynnik polsko-żydowski w genealogii kulturalnej Drohobycza [w:] Drohobycz Wielokulturowy, pod red. M. Dąbrowskiego, W. Meniok. Warszawa 2005, s. 58 – 73.
[6] Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником), Літопис, Львів 2001, с. 9.
[7] Іванишин В., Радевич-Винницький Я., Мова і нація. Тези про місце і роль мови в національному відродженні України, Дрогобич 1994, с. 95.

польської та руської (української) мов, проникнення елементів однієї мови до іншої – особливо виразно представлені в запропонованому аналізі.

Аналізуючи українські дослідження, присвячені польсько-українській мовній інтерференції (роботи І. Огієнка [8], Г. Аркушина [9] та ін.), спостерігаємо, що більша увага зосереджена на впливах польської мови на українську. Справедливо, адже польських запозичень значно більше в українській мові, ніж українських у польській [10]. Це зумовлено тим, що по-перше, польська мова виступала офіційною, відтак домінантною; по-друге, польська й українська – це споріднені мови, що перебували в постійному контакті. Провівши дослідження над польськими запозиченнями в українській мові XVI – першої половини XVII ст. Л. Гонтарук пише: „…польська мова була найактивнішим джерелом безпосередніх й опосередкованих запозичень в українську літературну мову цього періоду” [11]. Ось як оцінює польські мовні впливи пізнішого періоду на українську мову польський лінгвіст Т. Лер-Сплавінський: „Мова літературних творів XVII – XVIII ст. була перенасичена польськими словами, українізованими шляхом додавання українських закінчень, була значною мірою штучно створеною і мала слабкий зв’язок з живою побутовою мовою народу” [12]. Як відомо, літературна мова має більший авторитет серед населення, ніж проста народна, тому ці впливи ставали ще потужнішими. Залишаючи осторонь запозичення на фонетичному, морфологічному й лексичному рівні мови, достатньо звернути увагу на способи ідентифікації українців на Правобережній Україні, що знаходилася у складі Польської держави, та Лівобережній, яка стала частиною Російської імперії.

Отже, вплив польської мови на руську на прикордонних українсько-польських територіях можемо оцінювати як надто сильний. Одначе не слід забувати про дію руської мови на всі рівні польської, що суттєво відображалося в антропонімії, зокрема досліджуваного нами прикордонного регіону. Дослідженнями руських впливів на польську мову займалися здебільшого польські мовознавці (серед них багато тих,

[8] Огієнко І., Полонізми в сучасній українській літературній мові [в:] Рідна Мова, 1/1936, Варшава 1936, с. 13 – 18.
[9] Аркушин Г., Польсько-українське порубіжжя у світлі суфіксальної деривації [в:] Język a kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim, pod red. F. Czyżewskiego, Lublin 2001, с. 105 – 115.
[10] Царук О., Українська мова серед інших слов’янських: етнологічні та граматичні параметри, Дніпропетровськ 1998, с. 5.
[11] Гонтарук Л., Характер запозичень із польської мови в українську XVI – першої половини XVII ст. [в:] Проблеми слов'янознавства, Вип. 54, 2004, с. 78 – 103.
[12] Lehr-Spławiński T., Wzajemne wpływy polsko-ruskie w dziedzinie językowej, Kraków 1928, s. 49.

котрі походять з руських земель): Т. Лер-Сплавінський [13], С. Урбанчик [14], Я. Ріґер [15], С. Грабець [16], З. Кужова [17], Ґ. Риттер [18], Е. Вольнич-Павловська [19], Т. Мініковська [20], В. Шульовська [21], О. Баранівська [22], Ю. Кость [23]. Більшість мовознавців визначає східнослов'янські мовні впливи як сильні й глибокі, оскільки вони простежуються не тільки в лексиці, а й у фонологічних та морфологічних змінах (К. Нітш, Т. Лер-Сплавінський, С. Урбанчик, З. Стібер, Б. Струмінський [24]). До того, прийнято виділяти окремий варіант польської мови („південнокресову польщизну", – деякі мовознавці називають її діалектом), що сформувався на території Червоної Русі під впливом східнослов'янських, передусім українських лінгвокультурних факторів [25]. Хоча польська мова на так званих „кресах" стала предметом досліджень багатьох праць, проте надалі привертає увагу дослідників мови, адже, як зазначає З. Кужова, варіант польської мови, сформований на прикордонних польсько-українських теренах, – це надто особливе й важливе явище в історії польської мови, тому постійне зацікавлення мовознавцями формуванням і розвитком цього варіанта польської мови анітрохи не дивує [26].

До кінця XV ст. вплив руської мови на польську відображався лише на вже згадуваному „кресовому діалекті" польської мови. „Przełom w tym względzie przyniósł dopiero wiek XVI: ruskie wpływy językowe przekroczyły podówczas granice polszczyzny kresowej i rozlały się szeroko w polskim języku literackim…" [27]. Чи не найбільший ефект на проникнення українізмів у польську літературну мову мали польські „кресові"

---

[13] Там само.
[14] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 295 – 304.
[15] Rieger J., Elementy ukraińskie w toponimii polskiej i w toponimii Polski [w:] "Acta Universitatis Lodziensis", Folia Linguistica 27, 1993, s. 247 – 253.
[16] Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń 1949.
[17] Kurzowa Z., Polszczyzna Lwowa i Kresów południowych-wschodnich do 1939 roku, Kraków 2006.
[18] Rytter G., Wschodniosłowiańskie zapożyczenia leksykalne w polszczyźnie XVII wieku, Łódź 1992.
[19] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa, 1998.
[20] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., PWN, Warszawa 1980.
[21] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa, 1998.
[22] Баранівська О., Про походження деяких польських і українських прізвищ із формантами –ак ('-ак) / ak (-як, -czak / -чак) [в:] Антропонимика №1, 2006, с. 25 – 29.
[23] Kość J., Polszczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym w perspektywie historycznej, Lublin 1999.
[24] Kurzowa Z., Polszczyzna Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku, s. 8 [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 18.08.2013): http://www.staff.amu.edu.pl/~hjp/teksty/kurz1.pdf
[25] Там само.
[26] Kurzowa Z., Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku, Kraków 2006, s. XXXIX.
[27] Walczak B., Bug nie musi dzielić [w:] Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim pod red. F. Czyżewskiego, Lublin 2001, s. 15.

письменники XVI – XVII ст. Про письменників, котрі забарвлювали польську мову руськими елементами, писав свого часу Т. Лер-Сплавінський: Ш. Шимонович – народжений у Львові польсько-український поет та філолог, М. Семп-Сажинський – польський поет з Львівщини, брати Зиморовичі – письменники й громадські діячі також львів'яни за походженням [28]. С. Грабець порівнює мову творів „кресових" митців слова, яких згадує Т. Лер-Сплавінський, з мовою творів інших письменників, що також проживали на кресах або були з ними пов'язані. Після проведеного аналізу мовознавець переконує, що творчість інших (М. Рея, Берната з Любліна, С. Ожеховського, Ф. Клоновича) відіграла не меншу роль у проникненні руських елементів у літературну польську мову [29]. У XVI ст. статус руської мови серед польської інтелігенції підносить твердження про її архаїчність: дехто з мовознавців вважає руський народ і його мову найдавнішими серед інших слов'янських, на що вказують збережені церковні книги й церковна мова, а також численні подібні зовнішні риси руської та чеської мов. Якщо русини-українці й чехи зберегли у своїх мовах спільні риси, значить поляки відійшли від старого спільного слов'янського кореня – так С. Грабець резюмує настрої XVI ст. Думка про архаїчність руської мови посилює використання руських запозичень польськими письменниками для „підвищення стилістичного тону" їхніх літературних творів [30]. „Mówienie po polsku z domieszką cech ukraińskich głównie w wieku XVI – XVII było modne…" – зазначає мовознавець М. Лесів [31].

У XVIII ст. руських запозичень та впливів вже багато не лише в мові літературних творів, а також у щоденній мові поляків. Яскравим взірцем цього може бути польська антропонімія дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст., що стане **об'єктом** нашого дослідження.

Незважаючи на велику кількість уже вивчених регіонів (про дослідження, присвячені антропонімікону різних регіонів, зокрема прикордонних, див. підрозділ 1.1.3), топонімія й антропонімія Дрогобича, як багатонаціонального міста, що знаходиться на українсько-польському прикордонні, донині не була глибоко досліджена ані польськими, ні українськими науковцями. Над оронімією Дрогобича та околиць працює доцент Дрогобицького державного педагогічного університету

[28] Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń 1949, s. 11.
[29] Там само, s. 137 – 138.
[30] Там само, s. 138 – 139.
[31] Łesiów M., Historia wzajemnych kontaktów i wpływów języka polskiego i ukraińskiego [w:] Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniami językowymi, pod red. D. Buczki, M. Łesiowa, Lublin 2003, s. 17.

ім. Івана Франка В. Котович [32], доцент О. Куцик зробила короткий огляд ергонімів Трускавця і Стебника [33] – міст-сусідів Дрогобича. Серед праць, присвячених особовим назвам Дрогобича, можемо назвати статтю А. Буриш, у якій дослідниця аналізує чоловічі імена XX ст., зібрані на основі надмогильних написів одного з дрогобицьких цвинтарів [34]. Короткий список жителів Дрогобицького району (на базі сіл Тинів і Грушів) уклала доцент С. Гірняк [35]. Як бачимо, особливо неторканим, своєрідним terra incognita в мовознавчій науці залишається антропонімікон останніх століть аж до XX ст. Це може пояснюватися передусім відсутністю друкованого джерельного матеріалу, адже відчитування й розшифровування власних назв із рукописів вимагає тривалої копіткої архівної роботи. Майже повна відсутність досліджень над прізвищами Дрогобиччини ускладнює опрацювання цієї теми, але водночас визначає **новизну** нашої роботи. До того ж, це чи не єдине дослідження, присвячене вивченню польського антропонімікону українсько-польського прикордоння, розраховане на україномовного читача, з урахуванням мовних процесів польської мови, які можуть бути маловідомі не лише широкому українському загалу, а й українським філологам. Окрім мовознавців, дослідження може стати цікавим матеріалом для поляків, котрі донині проживають на так званих кресах, особливо на Дрогобиччині, і добре володіють українською мовою.

Перш ніж формулювати мету дослідження, задля уникнення розбіжностей необхідно пояснити доцільність уживання терміна „східнослов'янський", який використовуємо у назві дослідження. Оскільки, крім українських, у польських прізвищах виокремлюємо також інші східнослов'янські елементи (в поодиноких випадках простежуємо білоруські і майже немає російських елементів), у назві використовуємо поняття „східнослов'янське тло", проте в більшості випадків мова йтиме про українську (або, як її колись називали, руську) основу й висвітлення здебільшого українських мовних впливів та запозичень. Варто наголосити, що

[32] 1. Котович В., Ойконімія Дрогобиччини [в] Студії з ономастики та етимології, Київ 2009, с. 67 – 75. 2. Котович В., До питання про походження ойконімів Дрогобиччини [в:] Діалект у лінгвокультурному просторі: за матеріалами Міжнародної наукової конференції на пошану 100-річчя від дня народження професора Гаврила Шила, Мовознавчі студії, Вип. 3, Дрогобич 2010, с. 148 – 157.

[33] Куцик О., Ергоніми міст Трускавця і Стебника: історико-культурологічний аспект [в:] Електронне джерело (доступ 20.10.2012): http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pgn/filol/2009_24/KutsykOlena.pdf

[34] Burysz A., Imiona męskie w inskrypcjach nagrobnych cmentarza w Drohobyczu (na przykładzie pracy R. Pastucha Drohobyćkyj nekropol) [w:] Nekropolie jako znak kultury pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego, red. F. Czyżewski, A. Dudek-Szumigaj, L. Frolak, Lublin 2011, s. 75 – 84.

[35] Гірняк С., Список прізвищ жителів Дрогобицького р-ну Львівської обл. [в:] Студії з ономастики та етимології, Київ 2009, с. 305 – 306.

в польському мовознавстві під терміном „східнослов'янські запозичення" прийнято розуміти „w praktyce ukraińskie, mniej białoruskie" [36].

При визначенні українських запозичень та впливів, для назв періодів розвитку української мови намагатимемось використовуватимемо терміни „традиційної періодизації історії української мови, яка X – XIII ст. називає давньоруським періодом, XIV – XV ст. давньоукраїнським, XVI – XVII ст. – староукраїнським, а XIX – XX ст. – сучасним українським" [37], як і початок XXI ст. Факультативно використовуватимемо термін „руська мова" на позначення мови давніших періодів розвитку української мови – давньоруського, давньоукраїнського, староукраїнського.

Метою нашої дисертаційної праці є дослідження системи польських прізвищ багатонаціонального міста Дрогобича, що функціонували на межі XVIII – XIX ст., з особливим урахуванням східнослов'янських запозичень і впливів, виявлених на підставі антропонімного матеріалу римо-католицьких метричних книг.

Окреслена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Ввести до наукового обігу антропонімний матеріал рукописних римо-католицьких метричних книг кінця XVIII – поч. XIX ст.
2. Визначити причину варіантності у правописі польських прізвищ мешканців Дрогобича кінця XVIII – поч. XIX ст.
3. Зіставити фонетичні риси польської та східнослов'янських мов з метою виявлення східнослов'янських елементів у польській антропонімії.
4. Встановити генезу польських прізвищ дрогобичан за етнічним принципом.
5. Виявити східнослов'янські елементи в польських прізвищах дрогобичан на межі XVIII – XIX ст. та кількісний показник таких прізвищ.
6. Простежити процес адаптації східнослов'янських елементів до норм польської мови.
7. Схарактеризувати й покласифікувати твірні основи прізвищ згаданого періоду за лексичними полями.

[36] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 295.
[37] Чучка П., Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник, Ужгород 2011, с. 5.

8. Простежити процес трансантропонімізації [38] – переходу однієї антропонімної категорії в іншу на прикладі відіменних прізвищ.

9. Визначити специфіку відіменних прізвищ, з'ясувати походження й особливості адаптації їхніх твірних основ, визначити частотність відіменних прізвищ і поширеність їхніх дериваційних морфем.

10. Окреслити вибрані історичні фонологічні та морфологічні процеси польської та руської мов, що збереглися в антропонімії регіону.

11. Упорядкувати словники (на базі поділу онімної й апелятивної лексики, представленої в антропонімоосновах) польських прізвищ жителів Дрогобича, що функціонували на межі XVIII – XIX ст., з коротким описом їхніх твірних основ.

Практичне значення дисертаційної праці полягає в можливості використання її теоретичних положень, фактологічного матеріалу і висновків під час викладання спецкурсів з історії мови, лексикології (особливо історичної ономастики) й етнолінгвістики. Крім цього, аналіз антропонімії польських жителів на території східних кресів, який представлений у нашому дослідженні, можна використати для порівняння з антропонімією мешканців інших територій Польщі, особливо корінних. Джерельний матеріал нашої праці може стати матеріалом для створення польських й українських антропонімних словників та атласів.

У Польщі активно ведеться робота над словниками особових назв, зокрема прізвищ. Передусім слід звернути увагу на монументальні праці мовознавця К. Римута: 1) історико-етимологічний словник „Прізвища поляків" у двох томах [39] (особливо цінний для визначення походження й поширення прізвищ, варіантів одного й того ж прізвища); 2) словник сучасних прізвищ поляків у 10-ти томах, укладений на базі офіційних документів, який містить майже 94 % усіх прізвищ, що функціонували в Польщі протягом 1990 р. [40], а також його новіша й розширеніша версія всіх прізвищ з 2002 р. Окрім загальнопольських, укладені також регіональні словники, як-от: „Словник сілезьких прізвищ" С. Роспонда [41], словник прізвищ жителів польського примор'я Е. Брези [42], словник особових назв Білосточчини XV – XVII ст.

[38] Термін трансантропонімізація використовуємо вслід за мовознавцем І. Фаріон: Фаріон І., Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником), Львів 2001.
[39] Rymut K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 1 – 2, Kraków 1999, 2001.
[40] Rymut K., Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych, t. 1 – 10, Kraków 1992 – 1994.
[41] Rospond S., Słownik nazwisk śląskich, Cz. 1: A – F, Cz. 2: G – K, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967, 1973.
[42] Breza E., Nazwiska Pomorzan. Pochodzenie i zmiany, t. 1 – 3, Gdańsk 2000 – 2004.

З. Абрамович, Л. Цітко і Л. Дацевич [43], словник прізвищ і прізвиськ Пйотрковської землі С. Ґали [44], словник прізвищ Злотовської землі Л. Судакевич [45] і багатьох інших польських регіонів. Активно ведеться робота над словниками прізвищ окремих міст: Кракова [46], Познані [47], Бука [48] тощо. Варто звернути увагу на ґрунтовну працю над польською антропонімією колишніх польських земель, що тепер входять до складу Української держави, Е. Вольнич-Павловської та В. Шульовської „Польська антропонімія на південно-східних кресах" [49]. Дослідження має широкий і вартісний антропонімний багаж, але словника досі не видано.

Поляки, котрі заселяли колишні східні терени Польщі і до сьогодні населяють (хоч і в меншій кількості) сучасні західні землі України, проживали разом з українцями, євреями й представниками інших національностей, зазнаючи певних впливів, передусім східнослов'янських. Отже, їхні прізвища мають специфічні риси. У зв'язку з цим, доцільно було б укласти словник польських прізвищ або прізвищевих назв жителів і колишньої (від XVI до середини XX ст.) Східної Галичини, і теперішньої. Запропоновані у роботі словники польських прізвищ дрогобичан можуть стати вагомим джерелом фактологічного матеріалу для словника галицьких поляків.

В Україні також створено словники українських прізвищ різних регіонів і періодів: „Словник сучасних українських прізвищ" Ю. Редька [50], історико-етимологічний словник М. Худаша „Прізвища закарпатських українців" [51], І. Красовський уклав „Словник прізвищ галицьких лемків XVIII сторіччя" [52], етимологічний словник українських прізвищевих назв Прикарпатської Львівщини кінця XVIII – поч. XIX ст. – І. Фаріон [53]. Як бачимо, на полі антропонімічної

---

[43] Abramowicz Z., Citko L., Dacewicz L., Słownik historycznych nazw osobowych i elementów identyfikacyjnych Białostocczyzny (XV – XVII wiek), t. I – II, Białystok 1997.
[44] Gala S., Słownik nazwisk i przezwisk ludności ziemi piotrkowskiej, Piotrków Trybunalski – Łódź 1987.
[45] Sudakiewicz L., Słownik nazwisk mieszkańców Ziemi Złotowskiej, Koszalin 2011 – 2012.
[46] Rudnicka-Fira E., Antroponimia Krakowa od XVI do XVIII wieku. Proces kształtowania się nazwiska, Katowice 2004, s. 217 – 580.
[47] Sarnowska-Giefing I., Słownik nazwisk mieszkańców Poznania XVI – XVIII wieku, t. 1, A – F, Poznań 2011.
[48] Formanowicz M. Bukowskie rodziny: słownik nazwisk mieszkańców Buku z I połowy XVIII w., Środa Wielkopolska, 2011.
[49] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W. Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998.
[50] Редько Ю., Словник сучасних українських прізвищ: у 2-ох т., Львів 2007.
[51] Чучка П., Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник, Львів 2005.
[52] Красовський І., Прізвища галицьких лемків у XVIII ст., Львів 1993.
[53] Фаріон І., Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником), Львів 2001.

лексикографії також зроблено чимало, але немає повного словника прізвищ поляків, що проживали на руських землях, який став би вартісним джерелом як для науковців, так і для широкого загалу. Такий словник уможливив би виконання багатьох ґрунтовних досліджень не тільки в галузі мовознавства, а й демографії, соціології, етнографії, генеалогії та ін. Сподіваємося, наше дослідження хоча б на крок наблизить старання польських та українських ономастів до створення словника прізвищ галицьких поляків.

У цьому контексті варто пам'ятати про плани Загальнослов'янської ономастичної комісії (ще з початків її заснування – 1959 р.) створення Слов'янського топонімічного атласу, а також Словника слов'янської антропонімії. Після багатьох зібрань, обговорень, дискусій члени комісії вирішили, що створення таких міжнародних атласів і словників можливе лише після створення відповідних атласів і словників окремих слов'янських мов. Отже, фактологічний матеріал нашого дослідження може стати додатковим джерелом для загальнопольських та загальноукраїнських ономастичних атласів і словників.

Підсумовуючи вищенаведені факти, що окреслюють актуальність нашої праці, можемо стверджувати: дослідження стане цікавим і корисним джерелом і для науковців, зокрема філологів-ономастів, істориків, етнологів, і для широкого загалу – всіх, кому не байдужа ґенеза й інформативне навантаження мотиваційної основи його прізвища.

Пропонований аналіз прізвищ Дрогобича, що має польсько-український характер, дає можливість виявити явища мовної інтерференції, що в перспективі може стати вартісною базою для польських, українських, частково німецьких і єврейських мовознавчих досліджень.

Методологія. Провідним методом нашого дослідження є описовий. Початкові етапи, які передують опису матеріалу, – це накопичення (збір), каталогізація й упорядкування (систематизація) зібраного матеріалу. Поруч з описовим використовуємо історичний (прізвища – це продукт певної історичної епохи, адже екстралінгвальні фактори активно впливають на формування антропонімікону регіону) і кількісний (спеціально не називаємо цей метод статистичним або математичним, адже в нашому дослідженні йдеться лише про підрахунки, а не

математичні формули чи обчислення відсотка ймовірності результатів, якими оперує статистичний і математичний методи [54]) методи дослідження.

Оскільки антропоніми – це частина лексичного складу мови, ономастичні принципи дослідження входять до складу лінгвістичних принципів, серед яких застосовуємо:

- історичний принцип (ретроспективний і перспективний підходи);
- контрастивний, або порівняльний, метод активно використовуємо під час зіставлення ономастичного складу польської мови та східнослов'янських (здебільшого руської) з метою визначення критеріїв розрізнення польських та руських елементів у прізвищах. Цей метод вважається досить ефективним при аналізі ономастичного складу споріднених мов.
- принцип лінгвістичної географії дає можливість визначати регіональні межі функціонування певних мовних елементів. Цей принцип вельми важливий під час дослідження русько-польської мовної інтерференції, відбитої в антропонімії регіону. Запозичена лексика – апелятивна й пропріальна – здебільшого адаптується в мові-реципієнті і втрачає оригінальний фономорфологічний вигляд. Тому, як справедливо зазначає С. Урбанчик, при визначенні запозичень слід частіше використовувати географічний принцип [55].
- етимологічний принцип актуалізуємо в другому і третьому розділах дослідження для визначення походження прізвищ та їхніх твірних основ.
- принцип семантичної мотивованості антропонімооснов дозволяє виокремити онімну та апелятивну лексику, що послужила базою для творення прізвищ.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 32 років **(**1784 – 1816 рр). Обґрунтовуючи вибір періоду кінця XVIII – поч. XIX ст., передусім спираємося на дослідження добре відомих мовознавців [56], які вважають саме цей проміжок часу періодом стабілізації прізвищ у сучасному розумінні цієї антропонімної категорії.

Аналізуючи староруські особові назви, Тадеуш Скуліна визначає XI – XIV ст. активним періодом переходу від однокомпонентної до багатокомпонентної структури особових назв, передусім серед вищих верств населення. Уже в XIV ст. переважають

[54] Карпенко Ю., Дещо про вивчення власних назв [в:] Українська мова 2010, № 1, с. 39 – 45.
[55] Urbańczyk S., Charakterystya staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Szkice dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 298.
[56] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977, с. 100.

дво- і тричленні антропоніми (імя + патронімічна назва + прізвисько), які започатковують базу, необхідну для формування категорії прізвищ [57].

На східноукраїнських землях, які належали царській Росії, процес формування, стабілізації й поширення прізвищ відбувається аналогічно до таких процесів у Росії: „В России княжеские, а за ними боярские фамилии возникали XIV – до середины XVI в., помещичьи – формировались в XVI – XVII вв.; фамилии же горожан, за исключением именитого купечества, еше не установились окончательно и в начале XIX в., даже фамилии духовенства созданы только в XVIII в., а подавляющее большинство крепостных крестьян и до середины XIX в. еще не имели фамилий" [58].

Дещо іншою була ситуація з прізвищами на західноукраїнських землях. Як зауважує М. Худаш, „часткове унормування [прізвищ] почалося в Галичині наприкінці XVIII ст. від патенту Йосифа II про обов'язок для єврейського населення мати прізвища. Згодом патент Франциска I від 21. II 1805 р. поширює цей обов'язок на все населення Галичини. 1. I 1812 р. на всій території Австрійської імперії був запроваджений „Загальний цивільний кодекс", а 5 VI 1826 р. з'явився навіть декрет, згідно з яким особа, яка самовільно змінила прізвище, підлягала судовому покаранню" [59]. Відразу після приєднання польської Галичини до складу Австрійської держави уряд доклав чималих зусиль, щоб отримати докладну інформацію про віровизнання населення, рівень освіти, густоту розселення, кількість населених пунктів тощо. З цією метою в два останні десятиліття XVIII ст. проводилась низка державних заходів, які З. Будзинський поділяє на 3 періоди: 1772 – 1776 рр. – перші переписи населення, 1776 – 1784 рр. – перша метрична реформа, 1784 р. – друга метрична реформа [60]. Через недосконалість реформ і заходів протягом 1772 – 1784 рр, австрійський уряд провів ще одну церковну метричну реформу, яка, врешті, дала можливість вести статистичний облік населення і його міграцію: „…usprawniono system kontroli metryk przez władze kościelne i świeckie oraz ustalono system surowych kar administracyjnych i finansowych za udowodnioną najmniejszą niedokładność lub pomyłkę w zapisie metrykalnym" [61]. Саме з 1784 р. збереглася копія найстарішої метричної книги римо-католицької парафії Дрогобича, яку нам вдалося віднайти

[57] Skulina T., Staroruskie imiennictwo osobowe. Cz. II, Wrocław 1974.
[58] Горбаневский М., В мире имен и названий, Москва 1983, с. 106 – 107.
[59] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977, с. 96.
[60] Budzyński Z., Ludność pogranicza polsko-ruskiego w drugiej połowie XVIII wieku. Stan, rozmieszczenie, struktura wyznaniowa i etniczna, t. I, Przemyśl-Rzeszów 1993, s. 83 – 89.
[61] Там само, s. 88.

й розшифрувати її антропонімний багаж. Цим пояснюється вибір початкової дати нашого дослідження. До 1816 р. записи у метричних книгах ведуться систематично, далі впорядкованість дещо порушується, тому ця дата обрана як кінцева. З метричних книг римо-католицької парафії в Дрогобичі за період 1784 – 1816 рр. почерпнуто 7750 прізвищ, що, вважаємо, цілком достатньо для ґрунтовного дослідження. Отже, в аналізі використано метричні книги, починаючи з 1784 року. До них належать записи смертей, а це дає можливість розширення хронологічних меж зібраних прізвищ (особи старшого віку) приблизно до 1740 – 1750-х рр. Аналіз завершуємо записами 1816 року, куди входять записи новонароджених, що, відповідно, збільшує також верхню межу до 1850 – 1860-х рр. Таким чином, часовими рамками нашого дослідження можна визначити період від середини XVIII ст. (1740-х рр.) до середини XIX ст. (1860-х рр.), що становить досить тривалий період – приблизно одне століття.

Опрацьовуючи метричні книги, зауважуємо, що для офіційної ідентифікації осіб на межі XVIII – XIX ст., жителям Східної Галичини притаманна двочленна модель, яка складається з імені та прізвища. У метричних книгах трапляються випадки записів одночленних моделей, що ідентифікують особу лише за ім'ям (напр., Barbara Spuria (з лат. означає „позашлюбна") або Nicolaus Spurius (з лат. – „позашлюбний"), а також двочленних моделей на кшталт: ім'я + назва місця походження особи (в роботі обмежимось лише згадкою про них і не включатимемо такі моделі до аналізу, адже згідно з дефініцією терміна „прізвище" [62], не зараховуємо їх до цієї антропонімної категорії). Зважаючи на спорадичність вищенаведених записів, можемо стверджувати, що вже під кінець XVIII ст. прізвищеві назви, які використовувались для ідентифікації міського населення як Дрогобиччини, так і всієї Галичини, перейшли у повноправні прізвища, спадкові й повністю стабілізовані.

Джерела фактичного матеріалу. Для дослідження польського антропонімікону Дрогобича найважливішим пунктом постає римо-католицький костел з його парафіянами-поляками. Саме тому джерелом проаналізованих 7750 польських прізвищ (після відбору однакових прізвищ залишилося 2400 одиниць), що були зібрані шляхом вибирання й розшифровування, обрано метричні книги дрогобицького римо-католицького костелу св. Варфоломія кінця XVIII – поч. XIX ст. із записами про чини хрещення, вінчання та похорону, які збереглися у фондах

[62] Дефініцію терміна „прізвище" подаємо у підрозділі 1.1.4.

Центрального Державного Історичного Архіву України у Львові (ЦДІАЛ України) та Головного Архіву Давніх Актів (AGAD) у Варшаві. У дослідженні використано 6 метрик – це всі римо-католицькі метричні книги м. Дрогобича кінця XVIII – поч. XIX ст., які вдалося віднайти в архівах України та Польщі.

Усі метрики рукописні, вони підписані священнослужителями та скріплені єпископськими печатками. Відсутність друкованого джерельного матеріалу значно ускладнювало збір антропонімів, адже відчитування й розшифровування прізвищ із рукописів вимагало копіткої і досить тривалої архівної роботи. Антропонімні одиниці та ілюстративний матеріал наводимо у вигляді аутентичного запису, тобто здебільшого латиницею. Спрощення й транскрибування відбуваються лише у поясненнях генези прізвищ для запису грецьких слів, а також деяких літер старослов'янського алфавіту. Оскільки матеріал дослідження був почерпнутий з невеликої кількості джерел (6 метричних книг [63]), записи у яких робилися протягом короткого часу (32 років), не проставлятимемо ані дати, ані джерела (їх усього шість) біля кожної антропонімної одиниці.

Більшість зазначених метрик використано вперше як джерельну базу антропонімних досліджень. Лише одна із шести метричних книг – книга із записами про одруження 1784 – 1792 рр. – вже була фактологічним джерелом досліджень Е. Вольнич-Павловської та В. Шульовської [64] над польським антропоніміконом південно-східних кресів.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку джерельних матеріалів, списку літератури, додатків та ілюстрацій.

У першому розділі – „Теоретико-практичні засади дослідження" – висвітлемо теоретичні питання ономастики, що є базовими теоретичними концепціями нашого дослідження, а також представлено екстралінгвальні фактори – історичні, культурні й політичні обставини, які зумовлювали іншомовні впливи на формування й структуру антропонімів польсько-українського прикордоння.

Другий розділ – „Інтерферентні явища у польських прізвищах дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст." – присвячений виявленню інтерферентних явищ у системі польського антропонімікону м. Дрогобича головно з урахуванням східнослов'янських (здебільшого українських) елементів.

[63] Список метричних книг, подаємо в кінці нашого дослідження перед бібліографією.
[64] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich: XV-XIX wiek, Warszawa 1998, s. 282.

Кожна особова назва, особливо прізвищева, несе в собі, крім лінгвістичної, широку історичну й культурну інформацію, що яскраво доводить аналіз прізвищ за семантикою їхніх твірних основ, здійснений у третьому розділі – „Лексико-семантичні групи, що стали підґрунтям для творення польських прізвищ дрогобичан на зламі XVIII – XIX ст.” Особливу увагу присвячуємо прізвищам, утвореним на базі християнських чоловічих імен, адже такі прізвища є наслідком цікавого процесу трансантропонімізації, що полягає на переході однієї антропонімної катогорії – імен, в іншу антропонімну категорію – прізвищ. Оскільки групу відіменних прізвищ прийнято вважати найдавнішою, її аналіз дозволяє виокремити одні із найдавніших руських запозичень не лише в польському антропоніміконі, а й польській культурі.

Дослідження завершується висновками, в яких спробуємо на різних рівнях оцінити й узагальнити впливи східнослов’янських мов на формування польського антропонімікону мешканців, як прийнято вважати, етнічно руських земель.

РОЗДІЛ 1. Теоретико-практичні засади дослідження

1.1. Теоретичне підґрунтя дослідження і його термінологічний інструментарій

1.1.1. Актуальні проблеми сучасної ономастики

Власні назви привертали увагу науковців з давніх-давен. Уже давньогрецькі філософи і логіки, шукаючи істину, поділяли назви на одиничні й загальні. Наприклад, Аристотель (384 до н. е. – 322 до н. е), давньогрецький енциклопедист, учень Платона, у так званому „Органоні" – циклі своїх філософських роздумів, не будучи лінгвістом, а сприймаючи світ крізь призму філософії, поділяє речі на „універсальні", тобто загальні та „індивідуальні", чи одиничні [65]. Мислитель так визначає відмінність між термінами: „By the term 'universal' I mean that which is of such a nature as to be predicated of many subjects, by 'individual' that which is not thus predicated" [66]. До прикладу, загальну назву „людина" Аристотель відносить до групи універсалій, власну „Каллій" – до одиничних назв.

Філософ обґрунтовано поділяв назви на загальні („назви всього класу предметів") й одиничні („сутність", що позначає окрему річ) [67], ще на знаючи, що набагато пізніше виокремиться самостійна наука – ономастика, предметом якої й стануть ті „одиничні" – власні – назви.

Ономастика – це наука, яка вивчає „функціональну й мовну своєрідність" власних назв. Таку дефініцію терміна наводить російський мовознавець В. Бондалетов у своїй монографії „Русская ономастика" [68]. Аналогічні визначення пропонують українські, польські та інші слов'янські ономасти. Дефініцію ономастики як науки, що займається вивченням власних назв, знаходимо також в англійській, французькій та німецькій мовах (визначення терміна „ономастика" зазначених мов підготувала термінологічна група Міжнародного комітету ономастичних наук з центром у бельгійському м. Льовен (The International Council of Onomastic Science)

[65] Aristotle, On Interpretation. Translated by E. M. Edghill, The University of Adelaide, 2012, [in]: Electronic resource (access – 02.11.2012).: http://ebooks.adelaide.edu.au/a/aristotle/interpretation/
[66] Там само, chapter 7.
[67] Russel B., History of Western Philosophy and its Connection with Political and Social Circumstances from the Earliest Times to the Present Day, Great Britain, 1946, p. 185.
[68] Бондалетов В., Русская ономастика, Москва 1983, с. 3.

у списках стрижневих ономастичних термінів) [69]. Отже, у світовій науці термін „ономастика” сприймається однозначно.

На сучасному етапі розвитку ономастики немає підстав сумніватися в її самостійності й актуальності. Одним з перших захисників ономастики як самостійної наукової дисципліни на слов’янському науковому ґрунті (у Німеччині, наприклад, цю думку раніше відстоював Е. Дікенман [70]) виступає польський мовознавець В. Ташицький [71] (серед слов’ян-славістів таку ж позицію займав визначний чеський ономаст В. Шмілауер [72]). Науковець погоджується з істориками, археологами, географами, які вважають ономастичний матеріал цінним джерелом своїх досліджень. З таким твердженням важко не погодитися. Історія і культура кожного народу: колонізації, переселення племен, зв’язок з певними релігіями, віруваннями і обрядами, природні умови, навіть поширення різноманітних видів рослин і тварин – усі ці процеси безперечно відбиті в його пропріальній лексиці. Проте В. Ташицький категорично заперечує тлумачення ономастики як допоміжної науки, що підпорядковується історії: „Ономастика не может считаться вспомогательной для истории наукой, коль скоро историки не в состоянии понять всех особенностей ономастического материала… Неумение вникнуть в формы и значения слова приводит историков ко множеству ошибок, которые нередко делают их выводы полностью неприемлемыми” [73]. Хоча мовознавець неодноразово ставить питання про повну самостійність ономастики, все ж остаточно не відділяє її від лінгвістики (на той час ще не були чітко окреслені ономастичні методи дослідження), а вважає окремим розділом мовознавчої науки.

Тепер, коли ономастика сформувала свою методологічну базу, має свій об’єкт дослідження (nomina propria), власну термінологічну систему, надання їй статусу самостійної наукової дисципліни цілком закономірне. Самостійність ономастики обстоює більшість дослідників: „Обладая своим материалом и методикой изучения его, ономастика не может не быть самостоятельной дисциплиной” [74]. Водночас не

---

[69] Onomastic terminology, [in]: electronic resource (access – 01.11.2012): http://www.icosweb.net/index.php/terminology.html

[70] Dickenmann E., Aufgaben und Methoden der russischen Ortsnamenforschung, Beiträge zur Namenforschung, VI, Heidelberg 1955, s. 122.

[71] Ташицкий В., Место ономастики среди других гуманитарных наук, Вопросы языкознания, № 2, март-апрель, Москва 1961, с. 3 – 11.

[72] Šmilauer V., Metoda “malých typů v toponomastice, [v:] Sborník slavistických prací: věnovaných IV. mezinárodnímu sjezdu slavistů v Moskvě, red. K. Horálek, J. Kurz, Praha 1958, s. 44.

[73] Там само, s. 6.

[74] Суперанская А., Общая теория имени собственного, Москва 1973, с. 7.

можемо заперечувати тісний зв'язок ономастики з мовознавством, адже „усі види особових назв – це передусім мовні знаки, які утворилися за загальними законами розвитку і функціонування конкретної мови" [75].

Взаємозв'язок ономастики з іншими гуманітарними, історичними й географічними науками, як-от логіка, історія, етнографія, генеалогія, сфрагістика, нумізматика, географія, соціологія, літературознавство, докладно аналізує російська мовознавець А. Суперанська в монографії „Общая теория имени собственного" [76]. Значення ономастичних досліджень для фольклористики, історії права, адміністративно-юридичної практики і, нарешті, чи не найвагоміше значення для мовознавства визначає український лінгвіст М. Худаш [77].

Хоча в історії ономастичної науки прийнято виділяти три періоди її розвитку [78], ономастика як самостійна дисципліна виокремилася вже в II пол. XIX ст., коли з'явилися перші мовознавчі дослідження в цій царині. Про одного з перших славістів, що займався дослідженням власних назв – Ф. Міклошича, а також його послідовників ми згадували у вступі дослідження, тому в цьому розділі детальніше розглянемо напрямки сучасної ономастики, а також спробуємо висвітлити деякі дискусійні питання, які досі постають перед світовими ономастами.

Сучасна ономастична наука накопичила значні досягнення. Залежно від обраної методології, виокремлюють такі ономастичні галузі:

- описова ономастика, що займається збиранням, систематизацією, лінгвістичним аналізом власних назв, зокрема їхньої будови і функцій, а також статистичними спостереженнями над пропріальною лексикою. Описова ономастика закладає підвалини для всіх інших ономастичних напрямів, адже без описового методу дослідження не може обійтися жоден науковець.
- історична ономастика, яка вивчає власні назви в їх історичному розвитку й зорієнтована на аналіз онімів в діахронному аспекті. Історичний підхід є особливо важливим елементом в ономастичних студіях, адже формування й розвиток власних назв зазвичай тісно пов'язані з історією того регіону, в якому визріла пропріальна лексика. Як зазначає мовознавець О. Карпенко, мабуть тому

[75] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977, с. 20.
[76] Суперанская А., Общая теория имени собственного, Москва 1973, с. 8 – 36.
[77] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977, с. 10 – 21.
[78] Зубко А., Українська ономастика: здобутки та проблеми, [в:] Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики, відп. ред. Г. Боряк, упорядник С. Хведченя, Київ, 2007, с. 264.

історична ономастика найактивніше розвивається у всіх слов'янських країнах [79]. Значний внесок у її розвиток внесли такі українські й російські ономасти, як Б. Унбеґаун [80], Ю. Редько [81], О. Трубачов [82], П. Чучка [83], О. Суперанська [84], В. Ніконов [85], Є. Отін [86], М. Худаш [87], В. Бондалетов [88], В. Шульгач [89], І. Фаріон [90] та ін. Активно розвивається історична ономастика й у західних слов'ян. Тут на увагу заслуговують праці В. Ташицького [91], Я. Свободи [92], Я. С. Бистроня [93], К. Римута [94], М. Кнаппової [95], Е. Вольнич-Павловської [96], А. Цеслікової [97], М. Малець [98], Е. Жетельської-Фелешко [99], Р. Шрамек [100]. На південнослов'янському ґрунті ця галузь ономастики представлена працями Ф. Міклошича [101], І. Дуриданова [102], П. Шимуновича [103], А. Ломи [104], М. Шимундича [105], Л. Димитрової-Тодорової [106] тощо.

- теоретична ономастика творить теоретичне підґрунтя для досліджень над власними назвами, уніфікує ономастичну термінологічну систему. Вагомий внесок у творення теоретичних канонів слов'янської ономастики зробили російські

[79] Карпенко О., Проблематика когнітивної ономастики, Одеса 2006, с. 4.
[80] Унбегаун Б., Русские фамилии. Перевод с англ. Б. А. Успенского, Москва 1989.
[81] Редько Ю, Сучасні українські прізвища, Київ 1966.
[82] Трубачев О., Названия рек Правобережной Украины, Москва 1968.
[83] Чучка П., Антропонімія Закарпаття: вступ та імена, Ужгород 1970.
[84] Суперанская А., Общая теория имени собственного, Москва 1973.
[85] Никонов В., Имя и общество, Москва 1974.
[86] Отін Є., Гідроніми Східної України, Київ – Донецьк, 1977.
[87] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977.
[88] Бондалетов В., Русская ономастика, Москва, 1983.
[89] Шульгач В., Праслов'янський гідронімний фонд: Фрагмент реконструкції, Київ 1998.
[90] Фаріон І., Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці ХУІІІ – початку ХІХ століття (з етимологічним словником), Львів 2001.
[91] Taszycki W., Ze studiów nad polskiem imiennictwem osobowem, [w:] "Język Polski" VIII/1923, Kraków 1923, s. 97 – 103.
[92] Svoboda J., Staročeská osobní jména a naše příjmení, Praha 1964.
[93] Bystroń J. S., Nazwiska polskie, Warszawa 1993.
[94] Rymut K., Nazwiska Polaków, Wrocław 1991.
[95] Knappova M., Jak se bude jmenovat. Praha 1978.
[96] Wolnicz-Pawłowska E., Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym województwie ruskim, Wrocław - Warszawa - Kraków 1978.
[97] Cieślikowa A., Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji, Wrocław 1990.
[98] Malec M., O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność, Kraków 1996.
[99] Polskie nazwy własne: encyklopedia, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa 1998.
[100] Šrámek R., Úvod do obecné onomastiky, Brno 1999.
[101] Miklosich F., Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen, Heidelberg 1927.
[102] Дуриданов І., Местните названия от Ломско, София 1952.
[103] Putanec V., Šimunović P., Leksik prezimena SR Hrvatske, Zagreb 1976.
[104] Лома А., Из топонимије Србије, Ономатолошки прилози VI, Београд 1985, с. 105 – 118.
[105] Šimundić M., Rječnik osobnih imena, Zagreb 1988.
[106] Димитрова-Тодорова Л., Собствените имена в България. Изследвания, анализ, проблем, София 2011.

ономасти В. Бондалетов [107], Н. Подольська [108], А. Суперанська [109]; польські – Є. Гродзінський [110], Е. Жетельська-Фелешко, А. Цеслікова і Є. Дума (редактори слов'янської ономастичної енциклопедії [111]), Е. Рудницька-Фіра [112]; українські – І. Ковалик [113], М. Худаш [114], Д. Руденко [115] та ін. Не можемо не згадати про такі феноменальні праці, присвячені теорії ономастики, як „The Theory of Proper Names: A Controversial Essay" англійського лінгвіста А. Гардинера [116] (есе, написане понад півстоліття тому, актуальне донині); монографія німецького дослідника В. ван Лангендонка „Theory and Typology of Proper Names" (2007) [117]; та міжнародний підручник з ономастики „Namenforschung – Name Studies – Les Noms Propres", написаний трьома мовами групою відомих мовознавців [118].

- літературна ономастика – це молода галузь ономастики, що перебуває на перехресті мовознавства й літературознавства і займається вивченням власних назв у літературно-художньому творі. Активно ця галузь почала розвиватися в II пол. XX ст. Серед східних слов'ян першість належить українським ономастам: „На Украине вокруг Ю. А. Карпенко, В. Н. Михайлова и Е. С. Отина возникли целые научные направления, во многом определившие пути развития литературной ономастики. Сейчас украинская литературная ономастика активно развивается, ставя и решая проблемы, во многом схожие с теми, которые стоят перед российскими ономастами" [119], – так російський мовознавець А. Фомін, здійснюючи короткий огляд здобутків російської літературної ономастики, оцінює досягнення українців. До провідних слов'янських мовознавців, що займаються онімами в літературному творі

[107] Бондалетов В., Русская ономастика, Москва 1983.
[108] Подольская Н., Словарь русской ономастической терминологии, Москва 1978.
[109] Суперанская А., Общая теория имени собственного, Москва 1973.
[110] Grodziński E., Zarys ogólnej teorii imion własnych, Warszawa 1973.
[111] Duma J., Rzetelska-Feleszko E., Cieślikowa A., Słowiańska onomastyka: Encyklopedia, Warszawa 2002 – 2003;
[112] Rudnicka-Fira E., Z pogranicza leksykologii i onomastyki. Przyczynek terminologiczny, [w:] „Prace Filologiczne" 2005, t. L, s. 99 – 124.
[113] Ковалик І., Про власні і загальні назви в українській мові [в:] Мовознавство, 1972, № 2, с. 11 – 18.
[114] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977.
[115] Руденко Д., Имя в парадигмах "философии языка", Харьков 1990.
[116] Gardiner A. H., The Theory of Proper Names: A Controversial Essay, London – New York 1957.
[117] Langendonck W.V., Theory and Typology of Proper Names, Berlin 2007.
[118] Namenforschung – Name Studies – Les Noms Propres : Ein Internationales Handbuch Zur Onomastik – An International Handbook of Onomastics – Manuel International D'Onomastique, by Eichler E. at al., III vols., Berlin 1995, 1996.
[119] Фомин А., Литературная ономастика в России: итоги и перспективы [в:] Вопросы ономастики, № 1, Екатеринбург 2004, с. 115.

належать: українські ономасти – М. Фененко [120], В. Калінкін [121], Ю. Карпенко [122], І. Марунич [123], Л. Белей [124]; російські – В. Михайлов [125], С. Зінін [126], О. Фонякова [127]; польські – К. Ґурський [128], Ч. Косиль [129], І. Сарновська-Ґефінґ [130] та багато інших.

- прикладна ономастика займається практичним використанням власних назв і в щоденному, і в офіційно-діловому мовленні (правопис, відмінювання, транслітерація). Дослідження в межах прикладної ономастики вельми актуальні для юристів, біографів, перекладачів і працівників державних установ. Проблемами практичного застосування власних назв займалися такі вчені-славісти, як Б. Тихонюк [131], Ю. Карпенко [132], Б. Ажнюк [133], Я. Ґженя [134], С. Флорін [135], Р. Гіляревський і Б. Старостін [136]. На цю царину ономастичної науки варто звернути особливу увагу, адже відмінювання і передача власних назв іноземною мовою – чи не найскладніші мовні проблеми, які потребують вирішення й унормування. Теле- і радіопрограми, інтернет-форуми рясніють питаннями про способи і правила перенесення власних назв на іншомовний ґрунт, відмінювання і правопис власних назв (зокрема запозичених). Саме ці проблеми і вирішує прикладна ономастика. Безперечно, ця ділянка ономастичної науки надзвичайно складна в аспекті кодифікації й уніфікації, адже пропріальний фонд будь-якої мови набагато ширший, різноманітніший і поповнюється інтенсивніше, ніж апелятивний.

---

[120] Фененко М., Топонімія України в творчості Тараса Шевченка, Київ 1965.
[121] Калинкин В., Поэтика онима, Донецк 1999.
[122] Карпенко Ю., Мельник М., Літературна ономастика Ліни Костенко, Одеса 2004.
[123] Марунич І., Топоніми в ідеостилі письменника: Автореф. дис. ... канд. філол. наук, Київ 1994.
[124] Белей Л., Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії, Ужгород 2002.
[125] Михайлов В., Собственные имена персонажей русской художественной литературы XVIII и первой половины XIX вв., их функции и словообразование. Автореф. дис. … канд. филол. наук, Москва 1956.
[126] Зинин С., Введение в поэтическую ономастику, Москва 1970.
[127] Фонякова О., Имя собственное в художественном тексте: Учебн. пособие, Ленинград 1990.
[128] Górski K., Onomastyka Mickiewicza [w:] Onomastica nr 10 – 11, r. VI, Wrocław 1960, s. 6 – 12.
[129] Kosyl Cz., Główne nurty nazewnictwa literackiego (zarys syntezy) [w:] Onomastyka literacka, red. M. Biolik., Olsztyn 1993, s. 67 – 100.
[130] Sarnowska-Giefing I, Od onimu do gatunku tekstu. Nazewnictwo w satyrze polskiej do 1820 roku, Poznań 2003.
[131] Tichoniuk B., Z problematyki przekładu rosyjsko-polskiego nazw własnych [w:] Problemy lingwistyki tekstu, red. M Blicharski, Katowice 1984, s. 118 – 128.
[132] Карпенко Ю., Перейменування [в:] Українська мова. Енциклопедія, Київ 2000, с. 427 – 428.
[133] Ажнюк Б., Українські імена: проблеми транслітерації [в:] Урядовий кур'єр № 168(278), Київ 1993.
[134] Grzenia J., Słownik nazw geograficznych z odmianą i wyrazami pochodnymi, Warszawa 2008.
[135] Влахов С., Флорин С., Непереводимое в переводе, Москва 1980.
[136] Гиляревский Р., Старостин Б., Иностранные имена и названия в русском тексте, Москва 1985.

- когнітивну ономастику зараховуємо до нових напрямів слов'янської ономастики [137], яка почали активно розвиватися на початку XXI століття з ініціативи українських мовознавців, представників Одеської ономастичної школи на чолі з О. Карпенко. Когнітивна ономастика вивчає „буття власних назв у ментальному лексиконі, у мові мозку" [138].
- окремою галуззю ономастики можна вважати порівняльну (контрастивну) ономастику. В її основі лежить зіставно-порівняльний метод дослідження власних назв. Контрастивна ономастика найчастіше займається пропріальною лексикою генетично споріднених мов, особливо з однієї мовної групи, адже тоді можливе визначення генетично подібних та відмінних рис. При аналізі ономастикону неспоріднених мов можлива лише типологічна зіставна характеристика. Цей метод активно використовуватимемо в нашому дослідженні при порівнянні польської та української генетично близької антропонімії, виокремленні специфічних рис, розмежуванні питомих та запозичених елементів у прізвищах.

Більшість слов'янських країн створила ономастичні центри, які моніторять, а також частково координують роботу ономастичних шкіл і осередків у межах певної держави, збирають праці представників кожної країни в галузі ономастики. В Україні центром ономастичної науки стала Українська ономастична комісія при Відділенні літератури, мови та мистецтвознавства Національної академії наук України. У Польщі – це Ономастична комісія при Комітеті мовознавства Польської академії наук. Аналізуючи й узагальнюючи напрацьоване, ці центри представляють вітчизняні здобутки на загальнослов'янській чи навіть світовій науковій арені.

1.1.1.1. Про наявність/відсутність лексичного значення власних назв

Власні назви стали вістрям кількох важливих дискусій, що розгорнулися між дослідниками філософських і філологічних наук. Серед них чи не найактуальніша – про лексичне значення власних назв і чи воно взагалі їм притаманне. У зв'язку з тим, що предметом нашої праці є прізвища, коло нашого аналізу звузиться до розгляду проблеми наявності/відсутності лексичного значення лише в особових назвах.

---

[137] Докладніше про ці напрями ономастики у статті: Лучик В., Про нові напрями української ономастики [в:] Філологічні дослідження : зб. наук. пр. з нагоди 80-річчя члена-кореспондента НАН України, доктора філолог. наук, проф. Юрія Олександровича Карпенка, Одеса 2009, с. 144 – 146.
[138] Карпенко О., Проблематика когнітивної ономастики, Одеса 2006, с. 2.

У світовій ономастичній науці є два погляди на це питання: перший – власні назви позбавлені лексичного значення, вони лише номінують особу, другий – власним назвам притаманне лексичне значення, навіть глибше, аніж назвам загальним. Виразним представником першого підходу до вивчення nomina propria є англійський філософ Д. С. Мілль: „… we may give to an individual a name utterly unmeaning, which we call a proper name, – a word which answers the purpose of showing what thing it is we are talking about, but not of telling anything about it…” [139]. За Д. С. Міллем, усі загальні назви мають лексичне значення, а власні – лише номінють денотат, не даючи про нього жодної інформації. Наприклад, ми називаємо дівчинку іменем Марія або собаці даємо кличку Цезар. Чому саме Марія і Цезар? Якщо б імена мали лексичне значення, то для того, або цих індивідумів назвати, повинна бути причина. Імена надаємо їхнім носіям без жодних мотивів. Так, Мілль, постулює думку: бути конотуючим означає мати значення. Відсутність конотацій ще раз доводить тезу про повну відсутність значення власних назв: „Proper names are not connotative: they denote the individuals who are called by them; but they do not indicate or imply any attributes as belonging to those individuals” [140].

Протилежний погляд відстоює данський лінгвіст О. Єсперсен: „Пользуясь терминологией Милля, но, полностью расходясь с его точкой зрения, я осмелюсь утверждать, что имена собственные (в том виде, как они реально употребляются) „коннотируют” наибольшее количество признаков” [141]. За Єсперсеном, власні назви мають навіть ширше лексичне значення, аніж загальні. Цю думку мовознавець обґрунтовує вживанням власної назви в контексті. Прикладами слугують англійське слово John (власна назва – особове ім’я Джон) і pipe (загальна назва – перекладається як „трубка”, „трубка”). Якщо вимовляємо особову назву John, не вводячи її в контекст, не зможемо визначити значення слова John. Те саме стосується й загальних назв. Наприклад, вимовляючи лише pipe без додаткових слів і пояснень, не дізнаємося, яке лексичне значення криється в ньому. Справді, в англійській мові слово pipe (зрештою, як і в українській його відповідник „трубка”) має кілька значень, серед яких: 1) труба, трубопровід; 2) люлька (трубка для паління); 3) сопілка, дудка; 4) трубка в органі та інші. Отже, лише ввівши слово в контекст, представивши ситуацію, зрозуміємо

[139] Mill J.S., A System of Logic, Ratiocinative and Inductive: Being a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods of Scientific Investigation, Vol. 1, London 1843, p. 40 – 41.
[140] Там само, p. 40.
[141] Есперсен О., Философия грамматики. Перевод с английского В. В. Пассека и С. П. Сафроновой, Москва 1958, с. 59.

лексичне значення як особового імені John, так і загальної назви pipe. Крім того, значення імені John, згідно з твердженням О. Єсперсена, буде більш „спеціальним" (тобто матиме вагоміше значення), ніж значення слова pipe. „Когда вы слышите о каком-нибудь человеке в первый раз или в первый раз встречаете его имя в газетах, вы не знаете о нем ничего, кроме имени; но чем больше вам приходится слышать о нем и видеть его, тем больше его имя наполняется для вас содержанием" [142], – переконує Єсперсен, доводячи цим наявність лексичного значення в кожній власній назві. Отже, для лінгвіста лексичне значення власних назв – це вся інформація, яку знаємо про денотат. На нашу думку, такі протилежні погляди вчених зумовлені не протиріччями у сприйманні власних назв, а відмінностями в розумінні терміна „лексичне значення".

Серед лінгвістів і філософів мови є багато таких, що поділяють позицію Й. С. Мілля (Б. Брендаль, Г. Винокур, А. Реформатський і ін.), але є й науковці, котрі переконані у наявності значення власних назв (О. Єсперсен, Ф. Буслаєв, В. Никонов). Дехто з філософів мови на чолі з Г. Фреге [143] твердить, що значенням власних назв є їхній носій (предмет, особа і тощо). Думки й полеміки цих груп докладно описує російська мовознавець А. Суперанська у своїй праці про теорію власних назв [144]. Сама ж дослідниця не позбавляє власні назви значення, але ставить його на рівні нуля.

З теорією Мілля про повну відсутність семантичного навантаження власних назв важко погодитися, адже, як ми вже з'ясували, власні назви – це мовні знаки, які є невід'ємною частиною мови й повноцінно функціонують в мові, в людській свідомості. А кожен знак мусить мати „якесь" значення. Теорію Мілля аргументовано відкидає молодий польський мовознавець Т. Шутковський в одному із розділів своєї праці [145], пропонуючи розрізняти значення „загальне" й „індивідуальне". Для прикладу, візьмімо слово „ліжко" або „двері". Значення цих слів визначимо швидко й без вагань, адже вони відомі та зрозумілі широкому колу реципієнтів. Таке значення слова мовознавець називає загальним. Вимовивши власну назву, наприклад, Марія, кожен слухач вкладатиме в неї різний зміст: для когось це мати або сестра, для когось подруга або співпрацівниця. Тому такі значення матимуть індивідуальний характер. Т. Шутковський влучно називає їх категорійними: „…przeważa pogląd, iż nazwy własne nie mają znaczenia słownikowego (leksykalnego), ale zawierają w sobie znaczenia innego

[142] Там само, s. 63.
[143] Frege G., On Sense and Reference, Reprinted in P. Geach and M. Black, eds, Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege. Oxford 1960.
[144] Суперанская А., Общая теория имени собственного, Москва, 1973.
[145] Szutkowski T. J., Antroponimia Ziemi Pyrzyckiej, Szczecin 2004, s. 20 – 28.

rodzaju, np. takie, jak miasto, ulica, morze, kraj itp., które tkwią w świadomości zbiorowej członków danej społeczności” [146]. Таке значення ще можемо назвати асоціативним: з іменем Марія у кожного слухача виникають свої асоціації, що базуються на певному досвіді, знаннях, переживаннях тощо. До груп онімів, які характеризуються найвужчим категорійним значенням належать якраз імена і прізвища, адже здебільшого про них відомо лише вузькому колу осіб (родині, знайомим, сусідам і т. д.) [147].

Концепція Т. Шутковського, очевидно, формувався на підставі цілком слушних тверджень таких авторитетних мовознавців і філософів, як О. Потебня, Н. Толстой, В. Бондалетов. Видатний український мовознавець і філософ О. Потебня ще в XIX ст. пропонує розрізняти два види значень. Одне називає ближчим значенням, яке містить загальну інформацію, зрозумілу для всіх представників одного народу, інше – „дальнім значенням слова”, під яким розуміє глибші, енциклопедичні знання про денотат, який позначається словом [148]. Століття пізніше мовознавець М. Толстой радить не плутати значення власної назви, що несе деяку, не для всіх однаково зрозумілу інформацію і значення загальної назви, що якраз є лексичним (із семантичним навантаженням) [149]. Тези М. Толстого лаконічно узагальнює мовознавець Т. Космеда: „… М. Толстой стверджує, що власна назва асемантична, тобто позбавлена значення, але має відповідний зміст, містить відповідну інформацію, яку не слід плутати зі значенням з огляду на постулати семантики” [150]. Крім цього, варто пригадати, що в „лінгвофілософії власні назви прийнято відносити до „порожніх імен” через відсутність сигніфіката” [151].

Насамкінець, хочемо звернути увагу на протилежне твердження В. Никонова (роздуми над тезою дослідника стануть у пригоді при визначенні відмінностей прізвищ та прізвиськ та під час класифікації твірних основ польських прізвищ). Мовознавець вважає, що кожне прізвище наповнене глибоким змістом [152]. Як відомо, однією із класифікацій прізвищ є семантична (назва умовна, адже насправді класифікуються не прізвища, а твірні основи, що стали базою для прізвищ).

[146] Там само, s. 25.
[147] Там само, s. 25.
[148] Потебня А., Изъ записокъ по русской грамматикѣ, т. I-II, издание 2-е, Харковъ 1888, с. 8 – 9.
[149] Толстой Н., Еще раз о семантике имени собственного [в:] Актуальные проблемы лексикологии, Минск 1970, с. 200.
[150] Космеда Т., Ego і alter ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу, Дрогобич 2012, с. 248.
[151] Там само, с. 249.
[152] Никонов В., Им'я и общество, Москва, 1974, с. 202 – 203.

В. Никонов вважає помилковою класифікацію лексико-семантичних груп слів, що послужили основами для прізвищ; класифікувати ж потрібно самі прізвища за їхньою семантикою. Як вважає дослідник, нас не повинно цікавити ані значення апелятива „заєць” (етимон прізвища Зайцев), ані питання, до якої групи цей апелятив зарахувати. Справжній науковець повинен з’ясувати, чому і за яких обставин та чи інша особа отримала прізвище Зайцев. Очевидно, В. Никонову йшлося про прізвиська, адже тільки прізвиська надавались обґрунтовано, зважаючи на характер, зовнішність, професію чи походження людини. Натомість прізвища зазвичай успадковуються. Прізвиська, безперечно, несуть в собі семантичне навантаження, прізвища ж – асемантичні знаки.

Візьмімо, для прикладу, польське прізвище Łodyga, утворене від апелятива łodyga, що позначає видовжену надземну частина рослини (укр. „стебло”). Тут можна говорити тільки про семантику основи, від якої прізвище було утворене, а не про семантику прізвища. Нерозуміння семантики апелятива łodyga зовсім не змінюватиме функціонування самого прізвища. Зі сказаного випливає твердження про відсутність лексичного значення у прізвищі Łodyga, як і в усіх інших прізвищах, адже вони лише називають особу. Проте не треба забувати про індивідуальне, чи так зване категорійне, значення, яке присутнє у прізвищах.

Звичайно, до категорії прізвищ, позбавлених лексичного значення, не зараховуватимемо спеціально створених прізвищ, – поетоантропонімів або літературних антропонімів, які використовуються в літературних творах, фільмах та інших витворах мистецтва. Такі особові назви, звісно, можуть нести в собі додаткове значення з метою передачі реципієнтові потрібної інформації, відповідних асоціацій або емоцій.

Отже, доцільно стверджувати, що прізвища не мають лексичного (наголошуємо, тільки лексичного) значення. Лексичне значення можуть мати лише основи, від яких прізвища утворились. В іменах та прізвищах значення їхніх основ дуже швидко редукується. Інколи ці поняття плутають і недоречно підставляють фразу „значення прізвища”, замість фрази „лексичне значення основи, яка стала підґрунтям для створення прізвища”.

1.1.1.2. Реляція понять appellativum – onoma (загальні назви – власні назви), їх взаємозв'язок і проблеми розмежування

Поруч з невирішеним питанням про лексичне значення власних назв перед сучасною ономастичною наукою постає дискусійне питання про розмежування понять appellativum – onoma.

Як вже було зазначено, ще давньогрецькі філософи й логіки поділяли назви на загальні й одиничні. Означення „загальні” і „власні” нібито говорять самі за себе. Загальні – це ті, що стосуються багатьох однакових або подібних осіб, предметів, явищ, власні – ті, що виділяють щось чи когось з однотипного ряду й виконують індивідуалізуючу функцію. Не завжди, одначе, так легко вдається відмежувати nomina propria від nomina appellativa. А деякі мовознавці, наприклад О. Єсперсен, стверджують, що це взагалі неможливо: „С лингвистической точки зрения совершенно невозможно провести четкую демаркационную линию между именами собственными и именами нарицательными” [153]. Питання про реляцією понять appellativum – onoma, їхній взаємозв’язок і проблеми розрізнення ставлять та інтерпретують російські мовознавці А. Суперанская [154] та В. Бондалетов [155]; Д. Мгеладзе і Н. Колесников [156], пропонують цікаве дослідження над переходом власних назв у загальні.

Є певні відмінності, які дозволяють розмежувати nomina propria і nomina appellativa. На думку Є. Куриловича, найбільш суттєвою відмінністю між пропріальною й апелятивною лексикою є те, що власні назви здатні називати лише окремий предмет [157]. М. Худаш, ґрунтуючи свою думку на дослідженнях таких мовознавців, як Н. Янко-Триницька, К. Левковська, Є. Курилович, А. Реформатський, так визначає межу між двома категоріями назв: „На відміну від загальних назв власні назви не вказують на ознаки і властивості означуваного ними предмета, мають обмежену сферу вживання, ближчий, ніж загальні назви, зв’язок з означуваними

[153] Есперсен О., Философия грамматики. Перевод с английского В. В. Пассека и С. П. Сафроновой, Москва 1958, с. 62.
[154] Суперанская А., Собственные и нарицательные имена в лексической системе языка [в:] Имя нарицательное и собственное, ред. А Суперанская, Москва 1978, с. 5 – 34.
[155] Бондалетов В., Русская ономастика, Москава, 1983, с. 28 – 33.
[156] Мгеладзе Д., Колесников Н., От собственных имён к нарицательным. Слова антропонимического происхождения в русском языке, Тбилиси 1970.
[157] Kuryłowicz J., La position linguistique du nom propre [w:] Onomastica, R. 2, z. 1. Wrocław – Kraków 1956.

об'єктами (десигнатами) і служать виключно номінативній функції" [158]. Український мовознавець І. Ковалик у вже згадуваній праці про власні та загальні назви знаходить понад двадцять відмінностей між цими групами назв [159].

Не можемо не погодитися з мовознавцем Ю. Карпенком, котрий називає домінантну різницю, яка відділяє власні назви від загальних і від якої творяться всі похідні, – це масштаб: „Власними є ті назви, що мають тільки одного носія, а загальними – ті, що мають багато носіїв або іменують те, що на окремих носіїв не поділяється: речовини (молоко, пісок), абстрактні назви (мудрість, краса)" [160]. Такої думки щодо розрізнення власних і загальних назв дотримується більшість українських і польських мовознавців [161].

Від цієї основної відмінності творяться всі похідні. Тут простежуємо ще одну очевидну, але не завжди помітну відмінність між власними та загальними назвами. Маємо на увазі їхню кількість. За спостереженнями польського мовознавця Б. Вальчака, кількість пропріальних одиниць в будь-якій мові світу набагато більша, ніж кількість загальних назв [162]. На підтвердження своєї думки мовознавець пропонує звернути увагу на два словники: „Słownik języka polskiego" [163] („Словник польської мови") або, як його ще називають, Варшавський словник (найбільший за кількістю словникових статей польський словник) та „Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych" [164]. Перший словник з апелятивною лексикою нараховує майже 270000 позицій; другий словник з пропріальною лексикою містить понад 400000 прізвищ (звернімо увагу, це лише одна антропонімна категорія). За словами мовознавця, якщо сюди додати інші категорії – географічні назви, етноніми, хрематоніми і т. д., то переконаємося, що „dziś w języku polskim liczba nazw własnych wielokrotnie przewyższa liczbę wyrazów pospolitych" [165]. Укладач словника російських прізвищ М. Бенсон [166] висловив аналогічну думку щодо кількості російських прізвищ. Уклавши свого часу

[158] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977, с. 47.
[159] Ковалик І., Про власні і загальні назви в українській мові [в:] Мовознавство, 1972, № 2, с. 11 – 18.
[160] Карпенко Ю. та інші, Одеська ономастична школа [в:] Ономастичні науки, 2012, № 4, с. 109.
[161] *Пор., наприклад,* Rymut K., Nazwiska Polaków, Wrocław 1991, s. 9.
[162] Walczak B., Dzieje języka a nazwy własne [w:] Nazwy własne w języku kulturze i komunikacji społecznej, Katowice, 2004, s. 29 – 30.
[163] Słownik języka polskiego, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. I-VIII, Warszawa 1900.
[164] Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych, t. I – X, red. K. Rymut, Kraków 1992 – 1994.
[165] Walczak B., Dzieje języka a nazwy własne [w:] Nazwy własne w języku kulturze i komunikacji społecznej, Katowice 2004, s. 29 – 30.
[166] Benson M., Dictionary of Russian personal names: with a guide to stress and morphology, Philadelphia 1964.

словник, набагато скромніший, аніж згадувана праця К. Римута, М. Бенсон із захопленням стверджує, що російські прізвища незліченні [167].

Отже, основними відмінностями власної назви від загальної є її асемантичність та належність одному носієві. Навіть якщо ми знаємо трьох жінок, котрі носять ім'я Марія, то кожна з них є окремим концептом у нашій свідомості. Загальна ж назва, наповнена лексичним навантаженням, здатна позначати низку однакових або подібних денотатів.

1.1.2. Термінологічний інструментарій дослідження

Наше дослідження має специфічний характер, адже перебуває на перетині української і польської ономастики, тому доречним було б з'ясувати відмінності у термінологічних системах двох мов. Крім цього, варто звернути увагу на проблемні моменти уніфікації української ономастичної термінології, що спричиняє варіантне й неоднозначне вживання багатьох термінів.

Звісно, уніфікація наукової термінології – це складне і довготривале завдання, яке стоїть перед українськими вченими, зокрема, мовознавцями.

Визначення слова „термін", подане у Словнику лінгвістичних термінів, звучить так: „Слово або словосполучення, що вживається для точного вираження поняття з якої-небудь галузі знання – науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо" [168]. „У галузі науки, – читаємо далі, – терміни утворюють систему (термінологію). У межах цієї системи термін не повинен мати синонімів, він також не може бути багатозначним" [169]. Аналогічне визначення подають автори словника іншомовних слів [170]. Отже, досконалий термін повинен бути моносемантичним. На жаль, сучасна наука з її стрімким зростанням кількості термінів рясніє полісемійними й омонімійними (слід розмежовувати ці явища) термінами. Не є винятком й ономастика.

Яскравим прикладом омонімії (хоча згодом переконаємося – псевдоомонімії) терміна в українській ономастиці є слово „бібліонім". Такі мовознавці, як

---

[167] Benson M., The Compilation od a Dictionary of Russian Personal Names [in:] Names, number 1, 1964, p. 18.
[168] Єрмоленко С., Бибик С., Тодор О., Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів, Київ 2001, с. 183.
[169] Там само, с. 183.
[170] Бибик С., Сюта Г., Словник іншомовних слів. Тлумачення, словотворення та слововживання, Харків 2006, с. 533.

Л. Литвин [171], Ю. Браїлко [172], Л. Селіверстова [173] використовують термін „бібліонім" як дериват від слова „Біблія", тому означає він „назву біблійної постаті". Натомість такі дослідники власних назв, як В. Зеленько [174], Т. Крупеньова [175] використовують термін „бібліонім" на позначення назви „будь-якого твору – художнього, релігійного, наукового, політичного тощо" [176]. Це призводило до повної омонімії терміна „бібліонім". Наприклад, в білоруській (В. Шур [177], І. Каленік [178]) і російській (Я. Авлакулов [179], П. Чеснокова [180]) ономастичних науках термін „бібліонім" функціонує лише зі значенням „назва літературного твору". Відтак, не заглиблюючись у деталі, можемо стверджувати і внутрішньомовну, й міжмовну омонімію терміна „бібліонім". Насправді ж жодної омонімії немає, це лише неправильне слововживання. Ситуацію прояснює „Словник української ономастичної термінології" Д. Бучка та Н. Ткачової, що побачив світ у 2012 р., де наведено чітке визначення терміна. Бібліонім – це „вид ідеоніма, підвид хрематоніма, власна назва будь-якого художнього, публіцистичного, релігійного, наукового, політичного і т. д. твору" [181]. Для назв біблійних персонажів доцільно вживати словосполучення „біблійні антропоніми" [182]. Автори, що в статтях використовують термін „бібліонім" у значенні „назва біблійної постаті" виводять його від слова „Біблія", а не безпосередньо від гр. biblion „книга" (хоча термін бібліонім і термін „Біблія" походять

---

[171] Литвин Л., Ономастична система художньої прози (на матеріалі французьких романів XIX-XX століть). Автореф. дис… канд. філол. наук, Київ 2006.

[172] Браїлко, Ю., Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60 – 80-х токів XX століття (семантико-стилістичний аспект). Автореф. дис… канд. філол. наук, Київ 2005.

[173] Селіверстова Л., Ономастичний простір поезії Володимира Калашника [в:] Незгасимий словосвіт, укладачі М. Філон, Т. Ларіна, Харків 2011, с. 456 – 467.

[174] Зеленько В., Культурологічна лексика в драматичних творах Лесі Українки [в:] Електронний ресурс (доступ – 15.12.2012): http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/dlgum/2008_7/7.html

[175] Крупеньова Т., Функціонування бібліонімів у творах Лесі Українки та Василя Стефаника [в:] Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. Sborník vědeckých článků Z mezinárodní konference V. Olomoucké sympozium ukrajinistů střední a východní Evropy. Olomouc 26.–28. srpna 2010, Olomouc 2010, s. 164 – 168.

[176] Герасимчук В., Нечипоренко А., Антропоніми. Історія і сучасність, Кам'янець-Подільський 2002, с. 140.

[177] Шур В., Уласнае імя ў мастацкім тэксце, Мінск 2010.

[178] Каленік І., Лінгвапаэтычныя прыёмы актуалізацыі онімаў-алюзій у паэзіі постмадэрнізму [ў:] Нацыянальная мова і нацыянальная культура: аспекты ўзаемадзеяння, рэдкал.: В. Д. Старычонак, Д. В. Дзятко (адк. рэд.), Н.А. Радзіваноўская і інш., Мінск 2011, с. 114 – 119.

[179] Авлакулов Я., Малоизученные типы имен собственных узбекского языка и проблемы их исследования [в:] Вестник Челябинского государственного университета, № 25 (240). Филология. Искусствоведение. Вып. 58, 2011, с. 11 – 14.

[180] Чеснокова П., Поле названий праздников: структура и компонентный состав (на материале чешского и русского языков) [в:] Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2: Языкознание, номер 1 – 13, 2011, с. 236 – 239.

[181] Бучко Д., Ткачова Н., Словник української ономастичної термінології, Харків 2012, с. 56.

[182] Stetsula M., Семантико-стилістичний і культурологічний потенціал sacrum-онімів у поетичних текстах Ліни Костенко [w:] Cyryl i Metody w kulturze i języku Słowian, Biała Podlaska 2011, s. 229.

від одного й того ж грецького етимона biblion, в українській мові дериваційно вони не залежні між собою) і помиляються через відсутність єдиного уніфікованого визначення. Сподіваємося, поява ономастичного словника допоможе уникнути подібних помилок.

Про різнобій в українській ономастичній термінології пише Н. Бергер [183], наводячи як приклад довгий і досі не завершений процес творення назви розділу ономастики, що займається вивченням власних назв у літературно-художньому творі. Поетична ономастика, поетика оніма, поетоніміка, поетонімологія (В. Калінкін), літературно-художня ономастика (Л. Белей), поетична ономастика (Е. Магазаник), стилістична ономастика (К. Зайцева), літературна ономастика (І. Немировська) – ось низка назв розділу ономастики, що вивчає оніми літературно-художніх творів. Корифей української ономастичної науки Ю. Карпенко пропонує називати цей розділ терміном „літературна ономастика", або „ономастика художньої літератури". Зважаючи на рекомендації науковця, простежуємо все ширше й більш уніфіковане вживання саме терміна „літературна ономастика" серед українських мовознавців. Сподіваємося, невдовзі цей термін стане єдиним на позначення розділу, що вивчає власні назви в літературно-художньому творі.

Не обходиться в галузі ономастики й без помилкового слововживання. Здебільшого це стосується таких термінів-паронімів, як онімний – ономастичний, антропонімний – антропонімічний і т. д. Онімний/антропонімний – це такий, який стосується оніма (власної назви)/антропоніма (особової назви), ономастичний/антропонімічний – що стосується науки ономастики/антропоніміки. Ці терміни часто невиправдано підмінюються. До прикладу, дехто з мовознавців вживає словосполучення „відономастичні прізвища" [184], маючи на увазі прізвища, що походять від власних назв, тобто відонімні. Така ж проблема виникає при слововживанні термінів „антропонімія" (сукупність антропонімів, антропонімікон) та „антропоніміка" – галузь ономастики, наука про особові назви. Крім того, укладачі „Словника української ономастичної термінології" вважають некоректним уживання терміна „антропооснова" [185], який часто використовують українські ономасти. Термін

[183] Бербер Н., Щодо питання про терміносистему поетонімології [в:] Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри, відп. ред. М. І. Михайлуца, Одеса 2011, с. 180 – 183.
[184] Булава Н., Лексико-семантична характеристика твірних основ сучасних українських прізвищ Північної Донеччини, с 62, [в:] Електронний ресурс (доступ 26.08.2013): http://82.207.112.221/dudchenko/165/fulltext/knp110t1/knp110t1_62-64.pdf
[185] Бучко Д., Ткачова Н., Словник української ономастичної термінології, Харків 2012, с. 45.

„антропооснова” означає „основа людини”, а не основа антропоніма, тому укладачі радять вводити до наукового обігу терміни „антропонімна основа”, „антропонімооснова”.

Окрім розбіжностей у суто ономастичній термінології, спостерігаємо варіантність, а нерідко й помилкове вживання деяких українських мовознавчих термінів, що стосуються ономастичних методів і прийомів дослідження. Такі розбіжності ґрунтовно описує провідний український ономаст Ю. Карпенко у своїй статті „Дещо про вивчення власних назв” [186] на підставі аналізу десятків кандидатських і докторських дисертацій. Особливу увагу мовознавець звертає на плутанину в наступних термінах:

- кількісний метод дослідження, статистичний і математичний (про ці методи і різницю між ними ми згадували у вступі);
- синхронно-описовим методом здебільшого невиправдано називають просто описовий метод, який значно частіше використовується в ономастичних дослідженнях;
- зіставний метод також називають описово-зіставним або порівняльно-зіставним (усі три терміни означають одне поняття і вживаються як синоніми);
- „…етимологічний метод, переважно він же порівняльно-історичний, порівняльно-діахронічний” [187].

Як бачимо, в українській мовознавчій термінології, по-перше, функціонують терміни-омоніми, по-друге, є багато слів, які означають одне і те ж поняття. Такі варіанти, розбіжності, непослідовне вживання ономастичних термінів пояснюється передусім економічною і політичною ситуацією в країні. Українська мовознавча термінологія стихійно почала розвиватися в першій чверті XX ст., у зв’язку зі створенням Української АН. Протягом 30 – 40-х років XX ст. здобутки української мовознавчої науки буквально знищував радянський режим, згодом забороняли нові українознавчі дослідження і проекти, аж до здобуття Українською державою незалежності в 1991 р. Спроби творити українську ономастичну термінологію до 1991 р. були поодинокі і, на жаль, мало масштабні. Сюди зарахуємо проект В. Німчука „Українська ономастична термінологія” [188] (через малий тираж до проекту мало

[186] Карпенко Ю., Дещо про вивчення власних назв [в:] Українська мова 2010, № 1, с. 39 – 45.
[187] Там само, s. 44.
[188] Німчук В., Українська ономастична термінологія (проект) [в:] Повідомлення Української ономастичної комісії. Вип. 1, Київ 1966, с. 24 – 43.

доступ обмежене коло читачів) і пізніші доповнення до нього [189], рекомендації мовознавців А. Білецького [190] та І. Ковалика [191]. Майже три десятиліття українські ономасти користувалися російським словником ономастичних термінів Н. Подольської [192], виданим у 1988 р. і перевиданим 10 років пізніше. Протягом останнього часу ономастична наука зміцніла, з'явилися нові терміни, які слід систематизувати, відтак виникала потреба у створенні нового словника ономастичної термінології, наголошуємо саме української. За виконання цього завдання взялися мовознавці Дмитро Бучко і Наталія Ткачова, і як результат їхньої праці у 2012 р. вийшов друком „Словник української ономастичної термінології", який, попри скромний тираж (всього 500 примірників), став настільною книгою і досвідчених ономастів, і ономастів-початківців.

Щодо помітних відмінностей в українській і польській ономастичних терміносистемах, то тут найбільше вирізняється „термінологічний трикутник", який сформувався в українській ономастиці, щоб уникнути полісемії у вживанні терміна „антропонімія" і йому подібних (топонімія, зоонімія, космонімія і т. д.), але відсутній у польській. Це терміни „антропонімний", що походить від терміна „антропонім" і стосується особової назви; „антропонімійний" – походить від терміна „антропонімія" і стосується антропонімікону; „антропонімічний", тобто такий, що стосується галузі ономастики – антропоніміки. Як уже зазначалося, до цього часу не всі українські мовознавці диференціюють і систематично вживають ці терміни. На відміну від української, в польській ономастиці є лише один термін на позначення трьох українських відповідників – „antroponimiczny", утворений від прикметника antroponimia. Відповідно, слід пам'ятати, що в польській ономастичній термінології функціонують терміни „toponimiczny", „kosmonimiczny" й інші, створені за тим самим зразком.

1.1.3. Місце антропоніміки в системі ономастичної науки

Як ми вже з'ясували, визначення терміна „ономастика" збігається у світовій науці: це самостійний розділ лінгвістики, що багатоаспектно вивчає власні назви.

[189] Там само, с. 60 – 64.
[190] Белецкий А., Лексикология и теория языкознания (ономастика) [в:] Вопросы языковой структуры, Киев 1976.
[191] Ковалик І., До упорядкування системи українських ономастичних термінів [в:] Повідомлення Української ономастичної комісії. Вип. 14, Київ 1976.
[192] Подольская Н., Словарь русской ономастической терминологии, Москва 1978.

У зв'язку з тим, що власні назви здатні позначати широке коло осіб, місць, явищ, предметів, подій, ономастика за об'єктами дослідження поділяється на такі розділи:

- *Антропоніміка* – розділ ономастики, що займається вивченням власних назв людей: імен, прізвищ (андроніми, матроніми, патроніми тощо), імен по батькові, прізвиськ, псевдонімів та ін.
- *Топоніміка* – розділ ономастики, що вивчає назви географічних об'єктів. Поділяється на такі підрозділи:

- *гідроніміка* займається вивченням потамонімів (назви річок), гелонімів (назви боліт), лимнонімів (назви озер, ставків), пелагонімів (назви морів), океанонімів (назви океанів).

- *ороніміка* досліджує назви рельєфу земної поверхні – гір, хребтів, валів, долин тощо.

- *хороніміка* аналізує назви територій (назви країн, областей, регіонів і т. д.)

- *ойконіміка* вивчає власні назви населених пунктів: астіонімів (назв поселень міського типу) і комонімів (назв сільських поселень).

- *урбаноніміка* займається вивченням назв об'єктів, що знаходяться в середині міста: агоронімів (назви площ), годонімів (назви лінійних об'єктів, тобто вулиць, провулків, бульварів і ін.), ойкодонімів (назви будівель).

- *дримоніміка* досліджує назви лісів і гаїв.

- *дромоніміка* аналізує назви шляхів сполучення.

- *інсулоніміка* займаться вивченням назв островів.

- *мікротопоніміка* вивчає назви найменших географічних об'єктів, як-от: сінокоси, пасовища, колодязі, стежки.

- *Космоніміка* аналізує назви природних космічних об'єктів (планет, сузір'їв, галактик і т. д.)
- *Зооніміка* вивчає клички тварин, наприклад, кіноніми (клички собак), фелінонімі (клички котів) і ін.
- *Міфоніміка* вивчає міфоніми, представлені теонімами (найменування божества будь-якого пантеону), „міфоперсонімами, міфоантропонімами, міфохрононімами, міфотопонімами, міфохрематонімами" [193].
- *Еклезіоніміка* займається вивченням назв святих місць.

[193] Браїлко, Ю., Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60 – 80-х токів XX століття (семантико-стилістичний аспект). Автореф. дис… канд. філол. наук, Київ 2005, с. 9.

- *Хрематоніміка* досліджує власні назви предметів матеріальної культури і поділяється на чимало підвидів: ідеонім – „власна назва окремого об'єкта культури, науки, мистецтва, взагалі духовності…" [194], акціонім – власна назва історичної події або заходу, фалеронім – „власна назва будь-якого, ордена, медалі, відзнаки" [195] та ін.
- *Ергоніміка* вивчає власні назви підприємств, фірм, магазинів, організацій і т. д.
- *Хрононіміка* займається вивченням розряду онімів, що позначають „власні назви відрізків часу, які є важливими в історичному та культурному плані" [196].
- неоднозначно трактують мовознавці етноніміку, що досліджує етноніми – назви племен, етносів, народів, націй (про це див. докл. підрозділ 3.2.3).

Можна назвати ще десятки груп назв, які вивчає ономастика: прагматоніми (назви товарів), карабоніми (назви кораблів, катерів і ін.), анемонімів (назви стихійних лих), еортоніми (назви церковних свят, постів) і багато інших. Активний розвиток суспільства, науково-технічний прогрес – усі ці фактори впливають на створеннях нових предметів, понять, відтак і назв для них. Своєю чергою, кількість груп власних назв постійно збільшується, тому розширюється ряд об'єктів, дослідженням яких займається ономастика. Відповідно розділів ономастики також стає все більше.

Зі всіх груп онімів, якими займається ономастика, чи не найбільшу увагу й інтерес дослідників привертають антропоніми. *Антропоніміка* – це галузь ономастики, що вивчає антропонімію, тобто сукупність особових назв, закономірності їх становлення та функціонування. Особова назва, або антропонім (від гр. anthropos „людина" і onoma „ім'я"), – це будь-яка власна назва людини.

Чим так приваблюють науковців особові назви? Як влучно зазначають учені, „імена людей – частина історії народів. В них відображено побут, вірування, надії, фантазія й художня творчість народів, їхні історичні контакти. Для того, щоб певне ім'я з'явилося у відповідного народу, необхідні певні культурно-історичні умови. Тому багато імен містить яскравий відбиток відповідної епохи" [197]. Отже, антропонімний матеріал може бути використаний не лише мовознавцями, а й дослідниками інших галузей науки, зокрема:

---

[194] Бучко Д., Ткачова Н., Словник української ономастичної термінології, Харків, 2012, с. 94.
[195] Там само, с. 185.
[196] Неклесова В., Реалізація віртуального скрипту у хрононімії (на матеріалі роману „Кінець Вічності" А. Азімова) [в:] Записки з ономастики. Вип. 14, 2011, с. 139.
[197] Суслова А., Суперанская А., О русских именах, Ленинград 1991, с. 3 – 4.

- істориками з метою вивчення історії певного населеного пункту чи території;

- етнологами для вивчення культури, побуту етнічної групи або народу (як зазначає М. Худаш, найінформативнішими в цьому аспекті постають особові назви, „дані людям за їх соціальною приналежність, професією чи якимсь заняттям” [198]);

- правознавцями, для яких особові назви є об’єктами вивчення історії права та звичаєвого права;

- соціологами й соціальними психологами для вивчення родинних стосунків, психології народу;

- дослідниками генеалогії, які звертаються до питань походження й історії знаних родів чи осіб;

- соціогеографами, які досліджують питання географії культури, географії релігії, географії розселення й поселення, географії міграцій та ін.

Незважаючи на те, що особовими назвами почали цікавитися не мовознавці, а вчені інших суспільних наук (історія, етнологія і ін.), кожна слов’янська держава може похвалитися своїми антропономастами [199]. Одним із перших дослідників слов’янських власних назв вважається славіст Ф. Міклошич [200]. Звертаючи увагу на перші праці, присвячені польській пропріальній лексиці, слід згадати про такі особистості, як Я. Карлович [201], Я. Розвадовський [202], Ю. Остроруґ - Садовський [203]. Серед українців першими дослідниками власних назв були Я. Головацький [204], А. Степович, М. Сумцов, В. Ястребов, І. Франко [205]. Варто згадати про малознані антропонімічні розвідки В. Охримовича [206]. На питання, чому до особових та й, зрештою, до всіх власних назв особливу увагу проявляють саме мовознавці, влучно відповідає М. Горбаневський: „…Любое наименование, любое имя собственное (вне

---

[198] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977, с. 14.

[199] Скажімо, відомими російськими мовознавцями – дослідниками антропонімії – були або досі залишаються такі ономасти, як В. Никонов, В. Бондалетов, А. Суперанська і інші; серед польських учених, які зробили вклад у вивчення особових назв, варто назвати В. Ташицького, С. Роспонда, А. Цеслікову, М. Малець, Е. Вольнич-Павловську; чеських – Я. Свободу, М. Кнаппову; хорвацьких – П. Шімуновича, В. Путанца і багато інших.

[200] Miklosich F., Die Bildung der slavischen Personen - und Ortsnamen, Heidelberg, 1927.

[201] Karłowicz J., Imiona własne polskich miejsc i ludzi od zatrudnień, Warszawa 1887.

[202] Rozwadowski J., Studia nad nazwami wód słowiańskich, Kraków 1948.

[203] Ostroróg-Sadowski J., O imieniu i nazwisku, Studjum prawne, Warszawa 1902.

[204] Історико-етнографічне пояснення власних назв Я. Головацький дає у своїх нарисах: „Велика Хорватія або Галицько-Карпатська Русь”, виданий у Відні 1841 р.; “Народные песни Галицкой и Угорской Руси”, виданий у Москві 1878 р., а також у праці “Географический словарь западнославянских і югославянских земель и прилежащих стран”, виданій у Вільно 1884 р.

[205] Редько Ю., Сучасні українські прізвища, Київ 1966, с. 3 – 7.

[206] Охримович В., Знадоби до пізнання народних звичаїв і поглядів правних [в:] Житє і слово, т. 3, Львів 1895, с. 387 – 401.

зависимости от того, к какому объекту живой и неживой природи оно относится – к человеку, животному, озеру, поселку, ущелью, книге, океанскому лайнеру и т. п.) – это слово, и как слово оно входит в систему языка, образуется по законам языка, по определенным законам реализуется в речи и подвергается возможным изменениям в дальнейшем” [207].

Послідовниками перших польських дослідників, що займалися особовими назвами, стали мовознавці В. Ташицький [208], Я. С. Бистронь [209], М. Карась [210], К. Римут [211], Е. Жетельська – Фелешко [212], А. Цеслікова [213] та багато інших. Серед українців до найвидатніших антропономастів зараховуємо К. Цілуйка [214], Л. Гумецьку [215], Ю. Редька [216], М. Худаша [217], Ю. Карпенка [218], В. Шульгача [219], П. Чучку [220] та інших, чиї праці ми неодноразово згадуватимемо в дослідженні і використовуватимемо їхній науковий доробок.

Як уже зазначалося, на сьогоднішньому етапі розвитку ономастики велика увага приділяється особливостям власних назв прикордонних територій, адже саме тут відбуваються найцікавіші й найвиразніші мовні зміни й трансформації. Мовознавці активно організовують конференції, присвячені власним назвам мовно неоднорідних територій. Одна з перших таких конференції – Міжнародна ономастична конференція, що проводилася в Ґданську в 1977 р. [221]; слід згадати про Міжнародну ономастичну конференцію в Білостоку-Супраслі (1998) „Nazewnictwo na

---

[207] Горбаневский М., В мире имен и названий, Москва 1983, с. 7.
[208] 1. Taszycki W., Onomastyka i historia języka polskiego, Wrocław 1973. 2. Słownik staropolskich nazw osobowych pod red. W. Taszyckiego, Wrocław 1965 – 1987.
[209] 1. Bystroń J. S., Księga imion w Polsce używanych, Warszawa 1938. 2. Bystroń J.S., Nazwiska polskie, Warszawa 1993.
[210] Karaś M., O staropolskich imionach dwuczłonowych zachowanych w nazwach odmiejscowych [w:] Onomastica, II, 1956, s. 260 – 281.
[211] 1. Rymut K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 1, t. 2. Kraków, 1999, 2001. 2. Rymut K., Nazwiska Polaków, Wrocław 1991.
[212] Polskie nazwy własne: encyklopedia, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa 1998.
[213] 1. Cieślikowa A., Rozwiązanie licznych zagadek staropolskiej antroponimii, Kraków 2002. 2. Cieślikowa A., Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe: proces onimizacji, Wrocław 1990.
[214] Цілуйко К. Підсумки і перспективи розвитку радянської ономастики [в:] Питання ономастики (Матеріали II Республіканської наради з питань ономастки), ред. К. Цілуйко, Київ 1965, с. 3 – 15.
[215] Гумецька Л., Нарис словотворчої системи української актової мови XIV-XVст., Київ 1958.
[216] Редько Ю., Сучасні українські прізвища, Київ 1966.
[217] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977.
[218] Карпенко Ю., Топонімія Буковини, Київ 1973.
[219] Шульгач В., Нариси з праслов'янської антропонімії, ч. 1, Київ 2008.
[220] 1. Чучка П., Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник, Ужгород 2011. 2. Чучка П., Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник, Львів 2005.
[221] Nazewnictwo obszarów językowo mieszanych. Księga referatów Międzynarodowej Konferencji Onomastycznej w Gdańsku 25-27 X 1977, pod red. H. Górnowicza, Wrocław 1981.

pograniczach etniczno-językowych” [222], у результаті яких були опубліковані післяконференційні матеріали з доповідями. Видаються збірники, присвячені пропріальній лексиці прикордонних територій. Скажімо, у збірнику мовознавців М. Лесева і М. Олейніка „Mikrotoponimia na pograniczach językowo-kulturowych” [223] зібрані праці українських і польських дослідників, об’єктом аналізу яких стали мікротопоніми німецько-польського, польсько-українського, польсько-білорусько-балтійського і польсько-російського прикордоння. Мовні питання прикордоння репрезентовані в збірнику „Мовне слов’янське прикордоння” [224]. Антропонімію, яка сформувалася на межі Підляшшя і Мазовша у XVII ст., досліджувала Й. Куць [225]; антропонімії прикордонного Підляшшя присвятила кілька своїх праць Л. Дацевич [226]; М. Коробар-Белчева [227] розглядає антропоніми й топоніми македонсько-албанського прикордоння; антропонімію Лемківщини, що лежить на польсько-словацько-українському пограниччі, опрацювала С. Панцьо [228]; німецька антропонімія Закарпаття стала предметом аналізу Н. Головчак [229]. Над антропонімією українсько-польського прикордоння активно працюють польські мовознавці Я. Рігер [230], Е. Вольнич-Павловська [231], В. Шульовська [232], І. Митник [233] та ін., а також українці І. Фаріон [234], Г. Панчук [235], І. Красовський [236].

---

[222] Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych. Materiały z Międzynarodowej Konferencji Onomastycznej, Białystok-Supraśl 26-27 X 1998, red. Z. Abramowicz, L. Dacewicz, Białystok 1999.
[223] Mikrotoponimia na pograniczach językowo-kulturowych, red. M. Olejnik i M. Łesiów, Lublin 2005.
[224] Słowiańskie pogranicze językowe: zbiór studiów, pod red. K. Handke, Warszawa 1992.
[225] Kuć J., Antroponimia pogranicza podlasko-mazowieckiego (na podstawi XVII-wiecznych ksiąg parafialnych z Mokobód), Siedlce 2011.
[226] 1. Dacewicz L., Antroponimia Białegostoku w XVII-XVIII wieku., Białystok 2001. 2. Dacewicz L., Antroponimia Żydów Podlasia w XVI-XVIII wieku, Białystok 2008.
[227] Коробар-Белчева М., Антропонимите содржани во ојкономијата на македонскиот западен пограничен регион [w:] Antroponimia słowiańska. Prace onomastyczne, 35, pod red. E. Wolnicz-Pawłowskiej i J. Dumy, Warszawa 1996, s. 207 – 214.
[228] Панцьо С., Антропонімія Лемківщини, Тернопіль 1995.
[229] Головчак Н., Німецькі прізвища Закарпаття. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Одеса 2003.
[230] Rieger J. Dawna granica etniczna polsko-ukraińska w okolicach Sanoka i Przemyśla w świetle antroponimii [w:] Antroponimia słowiańska, Prace onomastyczne, 35, pod red. E. Wolnicz-Pawłowskiej i J. Dumy, Warszawa 1996, s. 259 – 269.
[231] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich: XV – XIX wiek, Warszawa 1998.
[232] Szulowska W., Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwowskiej, Warszawa 1992.
[233] 1. Mytnik I., Polish-ukrainian language contacts in old anthroponymy of the class society – an overview [w:] Language and society. Мова і суспільство, вип. 1, Львів 2010, с. 53-59; 2. Huk I., Z polsko-ukraińskich interferencji językowych na obszarze pogranicza (na materiale antroponimii chłopskiej dawnej ziemi chełmskiej w wieku XVIII) [w:] Studia i Materiały Polonistyczne, t. 3, Piotrków Trybunalski 1997, s. 153 – 159.
[234] Фаріон І., Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником), Львів 2001.
[235] Панчук Г., Антропонімія Опілля: Автореф. дис. … канд. філол. наук, Тернопіль 1999.
[236] Красовський І., Прізвища галицьких лемків у XVIII ст., Львів 1993.

Не будемо докладно зупинятися на ролі антропоніміки для мовознавства й науки загалом, адже ці питання є предметом досліджень праць багатьох науковців (М. Худаш [237], К. Добровольський [238] та ін.)

Отже, антропоніміка – це розділ ономастики, що займається вивченням особових назв. Серед особових назв прийнято виділяти: індивідуальні антропоніми – власне найменування особи – та групові антропоніми – найменування не індивідуальної особи, а групи людей (наприклад, родові назви). Крім цього, існують літературні форми антропонімів, тобто такі, які відповідають нормам сучасної літературної мови, та діалектні форми, що мають специфічні риси, притаманні певному діалекту або утворені на основі діалектної лексики. Окремо виділяють поетичні, або літературно-художні, антропоніми, що здебільшого виконують не лише називну, а й стилістичну функцію.

Мовознавці зазвичай поділяють особові назви на класи: 1) імена; 2) прізвища; 3) прізвиська; 4) псевдоніми. Східнослов'янські ономасти виділяють ще один клас – по батькові, адже східнослов'янська ідентифікаційна формула містить три компоненти, на відміну від двочленної західнослов'янської. Наша робота стосується класу прізвищ, тому надалі докладно розглянемо природу прізвища і його взаємозв'язки з іншими антропонімними класами.

1.1.4. Прізвища, їхній статус, функції та відмінність від інших антропонімних класів (імен, прізвиськ, псевдонімів)

Прізвище – це „оформлена офіційними документами назва людини, яка приєднується до її імені і яку людина одержує після народження або в шлюбі та, як правило, передає своїм нащадкам" [239]. Більшість мовознавців визначає єдину функцію прівищ – номінативну. Прізвище в сучасному значенні цього слова з'явилося досить пізно. Щодо закріплення польських прізвищ, як зазначає В. Ташицький, на межі XV – XVI ст. стабілізуються шляхетські прізвища й лише у XVIII ст. прізвище масово отримує просте населення [240]. Процес стабілізації прізвищ не відбувався

[237] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977.
[238] Dobrowolski K., Znaczenie metryk kościelnych dla badań naukowych [w:] Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie, t. V., Lwów 1920, s. 90 – 110.
[239] Редько Ю., Довідник українських прізвищ, Київ 1968, с. 32.
[240] Taszycki W., Polskie nazwy osobowe, Kraków 1924.

моментально, а тривав протягом кількох століть. Не проходив також одночасно: на території Західної Європи прізвища закріпилися швидше, ніж у Східній її частині.

Передумовою формування прізвищ був процес присвоєння людям прізвиськ. Це також назви, якими ідентифікують особу. Прізвиська відображають зовнішні ознаки носія, його соціальний стан і багато інших якостей, обставин чи дій, що виконувалися конкретною особою. Як вже зазначалося, у цьому й полягає основна відмінність між прізвиськами й прізвищами: перші несуть у собі семантичне навантаження, прізвища позбавлені лексичного значення. Ще однією відмінністю є те, що відміну від прізвищ, прізвиська не закріплюються офіційно за їхніми носіями і використовуються лише обмеженою групою людей для ідентифікації певної особи із цієї групи. Загальновідомим є факт про те, що прізвиська виникли набагато раніше від прізвищ. Проте сьогодні між прізвищем і прізвиськом існує тонка межа, адже свого часу прізвиська ставали прізвищами, а тепер на базі прізвищ нерідко творяться прізвиська.

Звісно, імена виникли набагато давніше, ніж прізвища та прізвиська. Як зазначає Б. Вальчак, „najstarsza warstwa imion sięga epoki prasłowiańskiej, a niektóre ich typy semantyczno-formalne – nawet epoki przedsłowiańskiej, o czym świadczą paralele na gruncie indyjskim, perskim, greckim, celtyckim czy germańskim” [241]. Перші прізвища з’являються лише в той період, коли розвиток суспільства досягнув рівня, на якому імен уже було замало для ідентифікації особи. У більшості країн світу імена є першим елементом антропонімної ідентифікаційної формули, а прізвища – другим. Імена не передаються спадково, а надаються дитині опікунами після народження. Прізвища, на відміну від імен, не обирають, вони передаються з покоління в покоління (трапляються лише поодинокі випадки зміни прізвищ). Імена ж змінюються відповідно до певної моди, популярності. Тому прізвища є стійкішим ідентифікаційним елементом, ніж імена, і краще відображають приналежність їхнього носія до певного народу.

Прийнято виділяти ще одну групу антропонімів – псевдоніми (від гр. pseudes „неправдивий, несправжній і onoma „ім’я”). Це штучно створені особові назви, що вигадуються з метою приховання свого справжнього найменування. Відмінністю псевдонімів від інших антропонімних класів є те, що псевдоніми не успадковуються, їх не надають при народженні, псевдоніми не створює оточення для ідентифікації

[241] Walczak B., Dzieje języka a nazwy własne. Nazwy własne w języku kulturze i komunikacji społecznej, Katowice 2004, s. 33.

певної особи, псевдоніми, як правило, вигадують або запозичують для себе самі носії. Найчастіше псевдоніми виникають у середовищі письменників, художників, композиторів, скульпторів, громадських діячів тощо. Мотиви створення псевдонімів різні. Політичні – з метою уникнення переслідувань владою та її режимом; до політично зумовлених належать також конспіративні псевдоніми, що використовуються з метою шпигунства, розвідкових дій. Мотиви, закріплені модою спонукають до створення, так званих сценічних псевдонімів, що використовуються артистами як торгова марка. Псевдоніми поділяються на криптоніми, акроніми, френоніми та ін. підвиди, про які детальніше можна дізнатися з монографії „Современные русские фамилии” [242].

З огляду на багату природу прізвищ та різні способи їх творення існує дві основні класифікації прізвищ: структурна і, так звана семантична. Структурна класифікація поділяє прізвища на основі їхньої структури. Наприклад, С. Роспонд виділяє чотири групи: примарні; секундарні; композити; гібриди. Семантична класифікація дозволяє класифікувати прізвища на підставі лексико-семантичної приналежності їхніх твірних основ. Не всі мовознавці однозначно трактують таких поділ прізвищ. Різні підходи дослідників, а також різні варіанти семантичних класифікацій описуємо на початку третього розділу.

Не зупинятимемось глибше на дефініціях антропонічних термінів, які вже не раз окреслювали мовознавці, адже мета дослідження не полягає у визначенні теоретичних основ ономастичної науки, а в докладному аналізі місцевого антропонімікону.

1.1.5. Принципи виокремлення польських прізвищ

Лексичний склад кожної живої мови містить питому і запозичену лексику. Особові назви як частина лексики мови також розмежовуються на свої та іноземні. Це підтверджують антропонімні класифікації таких мовознавців, як М. Малець, Я. С. Бистронь, Б. Унбеґаун, Ю. Редько та багато інших, котрі поділяють антропоніми на рідні (власне польські/російські/українські) та запозичені. І. Франко справедливо зауважує, що за іменем та прізвищем можна визначити національність носія [243].

[242] Суперанская А., Суслова А., Современные русские фамилии, Москва 1981, с. 134-147.
[243] Франко І., Причинки до української ономастики [в:] Зібрання творів у 50-ти томах, Т. 36, Київ 1982, С. 425.

М. Худаш зазначає, що завдяки антропонімії можна орієнтовно визначити національний склад населення, окреслити етнічні межі, спостерігати за фактами асиміляції. На етнічну приналежність, за словами мовознавця, найвиразніше „вказує сама фонетична й морфологічна структура особової назви” [244].

Важливим моментом нашого дослідження є виокремлення з масиву прізвищ власне польських (при цьому слід чітко розрізняти поняття „польські прізвища” і „прізвища поляків”). Мовознавці визначають, що „головним показником національної приналежності антропоніма є його суфікс (це стосується лише прізвищ, утворених морфологічним способом). У випадку творення прізвищ семантичним способом необхідно звертати увагу на їхню фономорфемну структуру та на географію побутування” [245]. Отже, для виокремлення польських прізвищ, крім ареалу поширення, особливу увагу потрібно звертати на такі ознаки, як:

- фонетичні риси, властиві польській мові або її діалектам.
- твірна основа походить від лексеми, що функціонує або функціонувала в польській мові чи її діалектах.
- прізвищеві форманти, притаманні польській мові або її діалектам.

Допоміжною диференційною рисою польських та іноземних антропонімів є наголос. Відомо, у польській мові він постійний (але рухомий) і здебільшого парокситонічний. У східнослов’янських мовах наголос вільний, тому може падати на будь-який склад слова. На жаль, ця диференційна ознака не використовуватиметься для розмежування антропонімів, зафіксованих у метричних книгах, адже наголос під час запису не фіксувався.

Щоб визначити відмінні риси й апелятивної, і пропріальної лексики мов з різних мовних груп (вже не кажучи про різні мовні сім’ї), не потрібно докладати особливих зусиль. Натомість значно складніше виокремити специфічні риси певної мови на тлі інших мов тієї ж групи. Для визначення диференційних ознак польської мови на тлі східнослов’янських (здебільшого української) використовуватимемо ґрунтовні дослідження українського мовознавця Ю. Шевельова, що стосуються розвитку фонологічної системи української мови з елементами порівняння

[244] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977, с. 13.
[245] Горпинич В., Корнієнко І., Антропонімія Дніпровського Припоріжжя і суміжних регіонів України [в:] Ономастика і апелятиви. Вип. 25, Дніпропетровськ – Миколаїв 2006, с. 132.

фонологічних систем інших слов'янських мов, зокрема польської [246]. Характерні риси трьох слов'янських мовних груп (західнослов'янської, східнослов'янської та південнослов'янської) перелічені в праці А. Фаловського і Б. Сендера [247]. Спроби розмежувати польські прізвища і російські здійснив мовознавець Б. Унбеґаун [248], польські й українські – Ю. Редько [249]. Ширше і ґрунтовніше відокремлення фонетичних рис польської та української мов здійснив М. Лесів [250].

Ілюстративний матеріал для порівняння польських та східнослов'янських антропонімів черпаємо з:

1. Шести римо-католицьких метричних книг, що послужили джерелом фактичного матеріалу всього дослідження [251]
2. „Довідника українських прізвищ" Ю. Редька [252].
3. Історично-етимологічного словника закарпатських українців П. Чучки [253].
4. „Словаря русских фамилий" В. Никонова [254].
5. Етимологічного словника польських прізвищ К. Римута у двох томах [255].

В даному підрозділі спробуємо представити й узагальнити найвиразніші особливості польських прізвищ на тлі східнослов'янських мов (цей аналіз допоможе згодом визначити східнослов'яннькі впливи на формування польських прізвищ).

<u>Фонетичні відмінності</u> між польською та східнослов'янськими (здебільшого українською) мовами:

- метатеза у праслов'янських *tort, *tolt, *tert, *telt, відсутність повноголосся: пор. пол. ***Gro**ch* і укр. Г**оро**х, пол. ***Mro**zek* і укр. М**оро**зко, пол. ***Wró**bel* і рос. В**оро**бей. Праслов'янські сполуки *tort, *tolt, *tert, *telt на польському мовному

[246] Шевельов Ю., Історична фонологія української мови. Переклад з англійського видання Сергія Вакуленка та Андрія Даниленка (Shevelov G.Y. A Historical Phonology of the Ukrainian Language. Heidelberg, 1979), Харків 2002.
[247] Fałowski A., Sendero B., Biesiada słowiańska, Kraków 1992, s. 50 – 53.
[248] Унбегаун Б., Русские фамилии. Перевод с англ. Б.А. Успенского, Москва 1989, с. 245 – 250.
[249] Редько Ю., Сучасні українські прізвища, Київ 1966, с.183 – 185.
[250] Łesiów M., Historia wzajemnych kontaktów i wpływów języka polskiego i ukraińskiego [w:] Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniami językowymi, pod red. D. Buczki, M. Łesiowa, Lublin 2003, s. 12 – 14.
[251] Прізвища, записані курсивом (*похиленим шрифтом*), почерпнуті з дрогобицьких римо-католицьких метричних книг кінця XVIII – поч. XIX ст. Детальніше див. Вступ.
[252] Редько Ю., Довідник українських прізвищ, Київ 1968.
[253] Чучка П., Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник, Львів 2005.
[254] Никонов В., Словарь русских фамилий, Москва 1993.
[255] Rymut K. Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny. T.1, T.2. Kraków, 1999, 2001. 2. Rymut K. Nazwiska Polaków, Wrocław 1991.

ґрунті розвинулися в -ro-/-rzo-, -ło-, -rze-, -łe- [256], на східнослов'янському – в -oro-, - oło-, -ere-, -ełe-/-eło [257].

- збереження носових голосних ę, ą: пор. пол. *Wąsowicz* і укр. В**у**с, пол. Gołąb і укр. Гол**у**б, пол. *D**em**bicki* і укр. Д**у**бицький). В українській мові праслов'янський носовий голосний *ǫ (старослов. юс великий) перейшов у ротовий [u], носовий *ę (стаарослов. юс малий) набув вигляду ['a]/[ja].

- палаталізація приголосних:

1) збереження [i] (що утворилося з праслов'янського *i) після палаталізованих приголосних на відміну від українського [y] та відповідно ствердіння приголосних: пор. пол. *Niemiłowicz* – укр. Милий, пол. *Łoziński* і укр. Лозинський, пол. *Wisniowski* і укр. Вишневський.

2) диграф rz в позиції перед [e] або [y] як наслідок палаталізації: пор. пол. *G**rz**ybowski* і укр. Г**р**ибовський, пол. *Dob**rz**yniecki* і укр. Доб**р**инський, пол. **Rz**ymski – укр. **Р**имський.

- ć у польській мові замість t в українській та російській (білоруська здебільшого зберігає с) як наслідок палаталізації: пор. пол. *Ma**c**iejowski* і укр. Ма**т**іїшин/Ма**т**віїшин, пол. ***C**ichowska* і укр. **Т**ихий, пол. Zapła**c**iński – укр. Заплат**и**нський [258].

- збереження звукосполучення dl, tl і dm: пор. пол. *My**dł**o* і укр. Ми**л**о, пол. Sa**dł**owski і укр. Са**л**оїд. У східнослов'янських мовах такі збіги приголосних, як tl, dl і dm втратили перший компонент (за винятком пізніших польських запозичень) [259].

- dź в польській мові замість d в українській: пор. пол. *D**z**iczka* і укр. **Д**ичко, пол. *Du**dz**ia*k і укр. Ду**д**як, пол. *Nie**dz**ielski* і укр. Не**д**ільський.

- польське [a] та [e] замість укр. [i] (в російській та білоруській [e]) на місці праслов'янського дифтонга *ie, що позначався літерою ѣ (ять): пол. *Rz**e**zanka* і укр. Р**і**зник, пол. *Pogorz**e**lec* і укр. Погор**і**лець, пол. *B**ia**łecki* і укр. Б**і**лецький.

---

[256] Łesiów M., Historia wzajemnych kontaktów i wpływów języka polskiego i ukraińskiego [w:] Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniami językowymi, pod red. D. Buczki, M. Łesiowa, Lublin 2003, s. 13.

[257] Варто пригадати, що звуки східнослов'янських мов, що на письмі мають кириличний вигляд, записуємо латинськими літерами з метою уникнення переплетення польських та східнослов'янських звуків і виникнення труднощів у сприйманні.

[258] Редько Ю., Сучасні українські прізвища, Київ 1966, с. 33.

[259] *Див докл.* Шевельов Ю., Історична фонологія української мови. Переклад з англійського видання Сергія Вакуленка та Андрія Даниленка (Shevelov G.Y. A Historical Phonology of the Ukrainian Language. Heidelberg, 1979), Харків 2002, с. 106 – 108.

- польське [g], що виникло на місці праслов'янського *g, замість укр. [h]: пор. пол. *Bo**g**danowna* і укр. Бо**г**дан, пол. ***G**ruszka* і укр. **Г**рушка.
- збереження [e] перед зубними й губними приголосними та поява йотованого перед [e]: пол. **Je**miłowicz – укр. **О**мелівський (ап. **je**mioła – ап. **о**мела), пол. **Je**zierski – укр. **О**зерський [260]. Як бачимо, в українській мові [e] змінилося на [o], а також немає йотованого.
- rz у кінці слова або складу, замість українського r (хоча на ствердіння українського r якраз вплинула польська фонетика): пор. пол. *Pisa**rz*** – укр. Писа**р**, пол. *Go**rz**ki* – укр. Гі**р**кий.
- в українській мові праслов'янська група *ъl переходить в -ол-, у польській мові змінюється в -eł- [261]: пор. пол. *Bawe**ł**nicki* і укр. В**ов**няник (від пол. ап. baw**ł**na і укр. ап. бав**ов**на (в**ов**на), пол. Ki**ł**basa і укр. К**ов**басюк.

<u>Польські прізвищеві форманти.</u> Польським прізвищам притаманні кілька типових суфіксів. Для чоловічих прізвищ:

➢ **-sk(i)/-ck(i)/-dzk(i)** – нащадок праслов'янського *ьskь-jь – це один з найпоширеніших формантів польських прізвищ. Польські прізвищеві назви із суфіксом -sk(i) фіксуються на території Польщі з XIII ст. Спочатку надаються тільки шляхті, котра володіла землею, унаслідок чого прізвища із суфіксом -sk(i) посідають престижне місце серед інших та ідентифікують його носія як багату особу з вищих соціальних верств. Згодом представники нижчих суспільних прошарків будь-яким чином прагнуть отримати шляхетські прізвища, щоб увійти до привілейованих груп населення. Певний час шляхта старалася зберегти різницю за допомогою літери w, яку не слід було вписувати у прізвища міщан і селян, хоча й це не допомогло зберегти шляхетську поставу прізвищ на -sk(i). Отже, шляхетські прізвища поширилися серед нижчих груп населення, втратили свій „благородний" статус, а суфікс -sk(i) залишився типовим суфіксом польських прізвищ (хоча й уживається в багатьох інших слов'янських прізвищах, зокрема українських, чеських, болгарських тощо). Серед усіх польських чоловічих прізвищ дрогобичан зафіксовано 500 прізвищ із суфіксами -sk(i)/-ck(i)/-dzk(i), що становить приблизно 37 %.

➢ **-owicz/-ewicz** – другий найбільш розповсюджений формант польських чоловічих прізвищ. Важко назвати суфікс польським, адже процес його творення

[260] Редько Ю., Сучасні українські прізвища, Київ 1966, с. 33.
[261] *Див. докл.* Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 76.

(перетворення) відбувався під впливом української та білоруської мов. Як зауважує Б. Унбегаун, істинно польський суфікс -owic/-ewic на польських землях розцінювався як нижчий у порівнянні із „шляхетським” -sk(i). На українських та білоруських землях його руський відповідник -ович/-евич, навпаки, вважався суфіксом вищих верств населення, тому швидко витіснив польську форму: „Когда после Люблинской унии 1569 г. привилегии польского дворянства распространились также на украинских и белорусских феодалов, суффикс -owicz/-ewicz, наряду с суффиксом -ski/-cki, стал указывать на благородное происхождение и быстро вытеснил польский суффикс - owic/-ewic” [262]. Услід за мовознавцем Б. Унбегауном, польські прізвища на - owicz/- ewicz поділяємо на три групи:

1) Асимільовані українські прізвища: *Artymowicz, Hawryśkiewicz, Uhrynowicz* та ін.

2) Асимільовані білоруські, які дуже важко або й неможливо відрізнити від українських: *Fedorowicz, Stankiewicz* тощо.

3) Власне польські прізвища на кшталт: *Brodowicz, Flisowicz, Klemensiewicz* і т. д.

З’ясувати походження прізвищ на -owicz/-ewicz можна лише на підставі аналізу їхньої твірної основи, однак в деяких випадках походження таких прізвищ визначити неможливо. Фактологічний матеріал нашого дослідження містить 240 чоловічих прізвищ із суфіксами -owicz/-ewicz, що становить близько 20 % від усіх чоловічих прізвищ.

- Крім найпоширеніших -sk(i) та -owicz, польськими вважаються суфікси: -ek, якому в українській мові відповідає -ok або -k(o) (пор. пол. *Stoczek, Wilczek, Oczenaszek, Dziczek, Mrozek* і укр. Дичко, Морозко і т. д.), -ik (*Kuzik, Malik, Stadnik),* - ec (*Pogorzelec*). Відприкметниковим прізвищам властивий суфікс -n із закінченням - y/-a *(Nowotny, Podruzny, Dobrowolny).*

- Окрім суфіксальних, польським прізвищам притаманний один префіксальний формант prze- (*Przestrzelski, Przestakiewicz*).

Відповідно, жіночі польські прізвища переважно творилися від чоловічих за допомогою типових польських формантів:

- -sk(a)/-ck(a)/-dzk(a): *Baczyńska, Dolińska, Gęsiorska, Gorecka, Kucharska, Mirecka, Mokrzańska, Potocka, Ułanowska, Wolanska, Zwisłowska* та багато інших.

[262] Унбегаун Б., Русские фамилии, Москва 1989, с. 245 – 246.

Загалом фіксуємо 270 утворень із суфіксами -sk(a)/-ck(a)/-dzk(a), що становить майже 34% від усієї кількості жіночих прізвищ.

- суфікс з ознакою приналежності **-ow(a)**, який додавався до імені або прізвища чоловіка чи батька: *Barszczykiewiczowa, Cielinkowa, Gębarowiczowa, Kołtunowa, Prosołowiczowa, Putałkiewiczowa, Szwabowiczowa, Wilczkowa* та багато інших. В нашому антропонімічному матеріалі нараховуємо 208 жіночих прізвищ суфіксом -ow(a), що становить майже 26% від усіх польських прізвищ дрогобичанок кінця XVIII – поч. XIX ст.

- якщо суфікс -ow(a) означає приналежність дружини чоловікові, то суфікс **-ówn(a)** вказує на приналежність доньки батькові. За частотою вживання посідає третє місце (близько 20%) після -ow(a) серед продуктивних суфіксів жіночих прізвищ: *Anasowna, Bundziowna, Kosmalewiczowna, Mielnikowiczowna, Solarowna, Urbanowiczowna, Wozniakiewiczowna.*

Щодо суфіксів -ow(a) та -ówn(a), на сьогодні вони вже не можуть бути диференційними ознаками польських прізвищ. На межі XVIII – XIX ст. польські жіночі прізвища, як правило, творилися морфологічним способом від чоловічих за допомогою суфіксів -ow(a), -ówn(a), а також -ank(a), -in(a)/-yn(a). Уже в I пол. XIX ст. починається процес занепаду суфіксальних форм жіночих прізвищ. Одним із перших на цю тенденцію звертає увагу А. Валіцький [263]. Польські граматики (А. Кринського, З. Клеменсевича) кінця XIX – I пол. XX ст. не передбачають тотожності форм чоловічих і жіночих прізвищ. На початку XX ст. А. Красновольський також категорично заперечує, скажімо, форми Panną Wizbek, Pani Pawłowicz і підтримує суфіксальні форми Wizbekowa, Wizbekówna [264]. У середині XX ст. цю тенденцію активно обговорювали мовознавці К. Нітше [265] й Е. Павловський [266]. Одначе процес занепаду суфіксів приналежності -ow(a), -ówn(a) та ін. у жіночих прізвищах і заміни їх на сучасну чоловічу форму не вдалося зупинити. Уже в другій половині XX ст. „przyrostkowa forma nazwiska kobiety wyraźnie ustępuje formie bezprzyrostkowej – równej nazwisku mężczyzny. Jest to widoczne zwłaszcza przy porównaniu odpowiedzi przedstawicieli pokolenia średniego z odpowiedziami młodzieży i pozwala przewidywać, że

[263] Walicki A., Błędy nasze w mowie i piśmie, ku szkodzie języka polskiego popełniane oraz prowincjonalizmy, Kraków 1886.
[264] Krasnowolski A., Najpospolitsze błędy językowe zdarzające się w mowie i piśmie polskiem, Warszawa 1919, s. 17 – 19.
[265] Nitsch K., Uwagi o nazwiskach kobiet zamężnych i panien [w:] Język Polski, XXXI, 1951, s. 62 – 68.
[266] Pawłowski E., Baran mówi o Kowal. O tworzeniu i odmianie nazwisk i tytułów żeńskich, Język Polski, XXXI, 1951, s. 49 – 62

tworzenie nazwisk kobiet za pomocą przyrostka wkrótce nie będzie procesem żywym” [267]. Згідно зі спостереженнями А. Скуджик, на сучасному етапі розвитку польської мови жіночі форми на -ow(a), -ówna(a) як постійні елементи, які фіксуємо в більшості жіночих прізвищ наших джерел, вживаються лише в мові найстаршого покоління та в інтелігентних колах середнього [268]. Протягом двох століть залишились у минулому майже всі жіночі форми прізвищ, утворені від чоловічих антропонімів.

1.2. Прізвища як відбиток історичного процесу досліджуваного регіону

1.2.1. Історико-культурні умови розвитку Дрогобиччини кінця XVIII – початку XIX ст.

Перш ніж перейти до аналізу антропонімного матеріалу, спробуємо зробити екскурс в історію – окреслити історичні, економічні, культурні й освітні умови досліджуваного регіону, простежити міграційні процеси й з’ясувати національний склад міста, адже екстралінгвальні фактори відчутно впливали на формування і структуру прізвищ, а сьогодні дають відповідь на питання їхньої етимології. Видатний російський ономаст В. Никонов стверджує: „Первый закон антропонимики, как и всей ономастики, – историзм… В антропонимии нет ничего внеисторичного” [269]. Це твердження лаконічно формулює актуальність підрозділу.

Місто Дрогобич знаходиться на прикордонній території – так званих „східних кресів”.

Термін „креси” часто з’являтиметься на сторінках нашої праці, тому відразу ж з’ясуємо його значення. Термін активно функціонує в польській мові, віднедавна почав використовуватися в українській. У минулому поняття мало кілька значень, на сьогодні „східні креси”, або „креси”, – це колишні прикордонні землі Польщі, що тепер знаходяться за так званою „Керзоновою лінією”, у межах Української, Білоруської та Литовської держав. Іншими словами, „креси” – це територія, відлучена від Польщі у 1939 р. й анексована до УРСР, БРСР і Литовської РСР. „Przez tak zwane kresy południowo-schodnie rozumie się obszar leżący na wschód od dawnych województw lubelskiego, sandomierskiego i krakowskiego. Jest to historycznie Ruś Czerwona” [270]. Отже, для позначення колишніх польських земель, що ввійшли до складу УРСР, прийнято вживати термін „південно-східні креси”, проте у роботі обмежимось терміном „креси”, щоб не ускладнювати сприйняття матеріалу. Поняття „креси” не є лише географічним, воно включає культурологічний, політологічний, історичний та інші

[267] Markowski A., Odmiana nazwisk we współczesnej polszczyźnie [w:] Poradnik Językowy, z. 6 i 7, 1972, s. 414.
[268] Skudrzyk A., Nazwiska żeńskie z przyrostkiem -owa we współczesnej polszczyźnie ogólnej, [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 15.03.2012): http://www.poradniajezykowa.us.edu.pl/artykuly/AS_nazwiska.pdf
[269] Никонов В., Имя и общество, Москва 1974, с. 7.
[270] Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 3. Odmiejscowe nazwy osobowe, opr. Z. Kaleta, Kraków 1997, s. VI.

елементи. Креси викликають багато емоцій в осіб, пов'язаних з польською історією, культурою та навіть мовою. Для декого креси символізують щасливе дитинство і мальовничі краєвиди, для інших – страх, сум, війну, а ще в когось – почуття звичайної ностальгії. Ширше про історію кресів, культуру та національний склад можна дізнатися із розвідок К. Гандке [271], О. Сухомлинова [272], мову й мовні проблеми на „кресах" описують мовознавці Е. Вольніч-Павловська з В. Шульовською [273], З. Кужова [274] тощо.

Відстань 80 км. відділяє місто від кордону з Польщею, 120 км. – від словацького кордону. Прикордонним територіям зазвичай притаманна часта зміна державної приналежності. Така неодноразова зміна судилася й Дрогобичу. Перебування міста (як і всієї Східної Галичини) в межах Галицько-Волинської Держави (1199 – 1349 рр.), протягом кількох століть у складі Польського Королівства (1349 – 1772 рр.), а згодом Австрійської імперії і Австро-Угорської монархії (1772 – 1918 рр.) [275] визначально вплинуло на національний склад міста, що має безпосередній стосунок до лексики мови, особливо її ономастичної структури.

„Королівське" місто Дрогобич здавна славилося своєю історією, видатними людьми, природними ресурсами, торговельними зв'язками, духовенством і високого рівня освітою. Досить багато розвідок і досліджень на тему цього старого, з понад 900-річною історією міста проведено українськими та польськими істориками, археологами, краєзнавцями та іншими науковцями, серед яких: Ф. Гонткевич [276], М. Мсцівуєвський [277], Г. Полячкувна [278], Т. Трайдос [279],

[271] Kresy – pojęcie i rzeczywistość. Zbiór studiów, pod red. K. Handke, Warszawa 1997.
[272] Сухомлинов О., Соціально-історичні контексти прояву культурного пограниччя (на прикладі Кресів) [в:] Постсучасність: проблеми духовної свободи особистості, Донецьк 2006, с. 102 – 111.
[273] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich: XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 9 – 14.
[274] Kurzowa Z., Polszczyzna Lwowa i kresów południowo wschodnich do 1939 roku, Kraków 2006.
[275] Після виходу з-під влади Австрійської імперії, короткочасно отримавши незалежність, Дрогобич знову опиняється під керівництвом Польської держави (1919 – 1939). Майже півстоліття (1945 – 1991 рр.) місто знаходиться в межах УРСР. Через розпад СРСР у 1991 р. Дрогобич стає частиною незалежної Української держави.
[276] Gątkiewicz F., Z archiwum Drohobycza. Zbiór przywilejów, aktów, dekretów granicznych, lustracyi, memoriałów i t.p., Drohobycz 1906.
[277] Дві праці: 1) Mściwujewski M., Królewskie wolne miasto Drohobycz, Lwów 1929; 2) Mściwujewski M., Z dziejów Drohobycza. Część I, Część II, Drohobycz 1935, 1939.
[278] Polaczkówna H., Księga radziecka miasta Drohobycza 1542-1563, z papierów pośmiertnych ś. p. Stefana Sochaniewicza, Lwów 1936.
[279] Trajdos T., Zaucha T., Drohobycz: miasto królewskie i jego kościoły, Warszawa 2001.

В. Площанський [280], Я. Ісаєвич [281], Л. Тимошенко [282], І. Смуток [283], Р. Пастух [284], Ю. Стецик [285] та інші.

Існує кілька версій створення, як і кілька назв міста, зафіксованих у літописах, що заслуговують на увагу: Дорогобич, Другобич, Дорогобуч, Дорогобуж. Більшість науковців погоджуються з народними переказами про село Бич, яке зазнало нищівної татарської навали і недалеко від зруйнованого мешканці побудували інше село – другий Бич. Мабуть, через швидку вимову другий Бич став Дрогобичем. Як зазначає М. Гаврилюк, жодних документів про стародавній Дрогобич не збереглося. Перша письмова згадка про місто зафіксована у 1349 р., проте археологічні дослідження селища Бич, яке найімовірніше було попередником Дрогобича, дають право називати X – XI ст. часом його виникнення. Місто швидко розвивається завдяки великим покладам солі і вже під кінець XIV ст., в 1398 р., стає центром Дрогобицького повіту [286].

З XVI ст. поділ українських земель між Росією і Польщею безповоротно вплинув на їхній подальший культурний розвиток. З одного боку, населення Лівобережної частини зазнає русифікації – вже з часів Хмельниччини московська верхівка негативно ставиться до української книжки, а після підпорядкування української церкви московському патріархату вводиться цензура на українське видавництво; у XVIII ст. ситуація погіршується у зв'язку із послабленням діяльності або й цілковитою ліквідацією багатьох церковних і освітніх закладів. З іншого боку, Правобережна Україна, яка з 1340-го до 1772-го року належала до Польського королівства, полонізується й окатоличується, особливо ці процеси пришвидшуються після Берестейської унії.

Досліджуваний період – це нелегкі, а часом і драматичні моменти й зміни в історії краю. У 1772 – 1795 рр. Австрія, Пруссія і Росія ділять між собою територію колись могутньої Речі Посполитої. Разом із Східною Галичиною під час першого

---

[280] Площанський В., Королівське вільне місто Дрогобич. Дрогобич 1991.

[281] Я. Ісаєвич захистив дипломну роботу і кандидатську дисертацію про ранньомодерний Дрогобич.

[282] На тему Дрогобича опублікована монографія Леоніда Тимошенка (Тимошенко Л., Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.), Дрогобич 2009) і велика кількість його статей у „Дрогобицькому краєзнавчому збірнику" (Дрогобицький краєзнавчий збірник. Дрогобич, Засновано 1994), якого є головним редактором.

[283] І. Смуток є автором багатьох статей про місто у „Дрогобицькому краєзнавчому збірнику" (Дрогобицький краєзнавчий збірник. Дрогобич, Засновано 1994)

[284] Пастух Р., Дрогобич давній і сучасний у датах, подіях і фактах, Дрогобич 2002.

[285] Автор особливо ретельно займався дослідженням історії монастирів та чернецтва на Дрогобиччині. Результатом цих досліджень є розвідки і статті в „Дрогобицькому краєзнавчому збірнику".

[286] Гаврилюк М., Таємниці стародавнього Дрогобича [в:] Літопис Бойківщини, ч. 2/67(78), ЗСА – Канада – Україна 2004, с. 53 – 58.

поділу Польщі (1772 р.) Дрогобиччина переходить під владу Австрійської імперії, в результаті чого змінюється устрій і настрої панівної верхівки, впливаючи на соціальні, культурні, економічні реалії регіону.

Галичина. Різні твердження висловлюють дослідники щодо тогочасних освітніх реалій Галичини. Як описує Григорій Купчанко, „Галическа Русь прійшла подъ Австрію надсвычайно бѣдною, темною, пониженною и снищенною. Особливо бѣдный, темный, пониженый и снищеный булъ галическо-русскій народъ по селах…” [287]. Про низький стан освіти в Галичині, порівняно з освітою у Великопольщі або Мазовші пише також автор під псевдонімом Святломір [288]. Імовірно, тут можемо говорити про певне перебільшення. Адже інші джерела і факти доводять, що у XVII – XVIII ст. формується розгалужена мережа світських закладів освіти. До їх виникнення основними духовно-освітніми осередками були монастирі з братськими школами та єзуїтські школи. Більшість монастирів переходить під владу Монашого Чину св. Василія Великого, який також активізує діяльність шкіл, бібліотек і друкарень. Як приклад одного з найрозвиненіших монастирських центрів освіти у XVIII – XIX ст. можемо навести Бучацький монастир, який розпочав свою діяльність у 1712 р. При ньому діяли важливі освітні заклади – гімназія, інтернат для студентів з малозабезпечених сімей, семінарія для майбутніх ієреїв. Навчання в семінарії велося українською мовою, філософські науки – латинською, згодом була введена німецька мова. У 1773 – 1784 рр. діяли вищі філософські курси. Таких монастирів на території Галичини було чимало. При них засновуються монастирські друкарні (наприклад, в Уневі та при монастирі св. Юра у Львові). У XVIII ст. з активною діяльністю друкарень конгрегації отців-монахів василіанського чину пов’язується новий період в історії українського друкарства.

Дрогобиччина. Що ж до Дрогобиччини, то XV – поч. XVI ст. характеризується швидким економічним і культурним розвитком міста й усього регіону. Найперше йдеться про дрогобицькі жупи й солеварну промисловість [289]: „Jako centra starostw drohobyckiego, samborskiego i stryjskiego, obfitujących w bogactwa przyrodzone: źródła solne i lasy, powstają i rozwijają się rychło ludne, zasobne miasta, jak Drohobycz, Sambor

[287] Купчанко Г., Галичина и ей русски жители. Книжечка для народа съ многими образками и картами старой Руси и Польши и теперешной Галичины, Відень 1896, с. 20.
[288] Докл про це Światłomir, Ciemnota Galicyi w świetle cyfr i faktów. 1772 – 1902. Czarna księga szkolnictwa galicyjskiego, Lwów 1904.
[289] Докл. про це Батюк Т., Соляні жупи дрогобицького староства у XVI – XVIII ст. [в:] Дрогобицький краєзнавчий збірник, Вип. XI – XII, Дрогобич 2008, с. 129 – 137.

i Stryj, tworzą zarazem pierwotne ośrodki przemysłowo-handlowe", w których odbywa się warzenie soli i skąd się ją wywozi w różne strony państwa. Drohobycz rozwija się na sieci starych dróg solnych…" [290]. Ще одним доказом швидкого розвитку є велика кількість вихідців міста, які навчалися і здобували наукові ступені в європейських університетах (Юрій Котермак з Дрогобича, Марцін Латерна та ін.). Згідно із записами Стефана Соханевича, які опублікувала Гелена Полячкувна, дрогобицькі вихідці не поверталися до рідного міста, натомість приїжджали сюди, наприклад, вихованці Краківського університету – писарі, розпочинаючи свою роботу при міській канцелярії і водночас педагогічну практику при парафіяльних школах. У 1551 р. місто запрошує органіста з метою побудови органу в костелі і подальшої роботи при ньому [291].

Після татарських нападів, які в І пол. XVI ст. нерідко повністю руйнували міста Галичини, а також після чуми та інших інфекційних захворювань, економічний стан Дрогобиччини значно погіршується. Як зазначає Маврицій Горн, в 1620 р. під час нападу татари спалили сотні сіл навколо Дрогобича, а саме місто було цілком знищене тричі [292]. Це, звісно, не призвело до цілковитого занепаду міста, адже вже з XVI – XVII ст. знаходимо писемні джерела, які надалі фіксують промисловий розвиток Дрогобицького староства й зростання кількості населення: у 1568 р. нараховувалося близько 1225 мешканців в місті і на передмістях, а в 1787 р. населення Дрогобича складало вже не менше 6000 осіб [293].

Дрогобич швидко розвивався завдяки своїм природним багатствам. Прийшовши до влади в Галичині, австрійський уряд продовжує давні дрогобицькі традиції солеваріння: „Для управління соледобуванням віденська влада у 1782 р. утворила Дрогобицьку економічну дирекцію в складі директора, інспектора і двох писарів" [294]. Дрогобицька сіль користувалася популярністю не лише в Галичині, її вивозили в інші австрійські й чеські землі. Поруч із солевидобуванням, розвивалося й ремісництво: пекарство, пивоваріння, текстильно-швейні ремесла, металообробні, будівельно-керамічні. У зв'язку із втратою позицій Львова, у Дрогобичі значно

[290] Polaczkówna H., Księga radziecka miasta Drohobycza 1542-1563, z papierów pośmiertnych ś. p. Stefana Sochaniewicza, Lwów 1936., s. XIII – XIV.
[291] Там само, с. LXXV – LXXX.
[292] Horn M., Skutki ekonomiczne najazdów tatarskich z lat 1605 – 1633 na Ruś Czerwoną, Wrocław – Warszawa – Kraków 1964, s. 233.
[293] Ісаєвич Я., Чисельність, соціальна структура і національний склад населення Дрогобича у XVI – XVIII ст., [в:] Дрогобицький краєзнавчий збірник, Вип. X, Дрогобич 2006, с. 242.
[294] Тимошенко Л., Нариси з історії стародавнього Дрогобича, Дрогобич 2003, с. 94.

зростає кількість ярмарків. Уже під кінець XVIII ст. в Дрогобичі почали звертати увагу на поклади нафти (нафта використовується для освітлення деяких міських об'єктів), а в першій половині XIX місто стає важливим нафтопереробним центром. Саме в Дрогобичі на поч. XIX ст. вперше в регіоні починається санаторне лікування (магістрат організував п'ять ванн із солянкою). Як бачимо, кінець XVIII – поч. XIX ст. характеризується активним розвитком Дрогобича, на який, вагомий вплив мала перша генерація бургомістрів (поляків та австрійців) – Годгарда Жиковського, Францішека Маєрхоффера, Ігнація Краха, Яна Веселовського, Міхала Олексинського [295].

Розвиваючи промисловість, дрогобичани не забували дбати про шкільництво, яке було тісно пов'язане із церковним життям. У Дрогобичі збудовано багато церков, які були й до сьогодні залишаються яскравими пам'ятками архітектури. З візитаційних описів 1764 р., які розшифрував Л. Тимошенко, нараховуємо сім церков, розташованих у місті та передмістях: Святої Трійці, Святого Юрія, Святого Хреста, Святої Параскеви П'ятниці, Пречистої Діви, Преображення, Святого Архангела Михаїла і одну каплицю Святого Йосафата [296] При кожній церкві діяли парафіяльні школи, де діти отримували початкову освіту. Парафіяни дбали і про бібліотеки, які знаходились при церквах. Деякі бібліотеки були надзвичайно бідними і нараховували лише кілька книг. Наприклад, у „Реєстрі церковного братства церкви св. Георгія" з XVI – XVIII ст. під час інвентаризації церковного майна в 1716 р. із богослужбових книг згадується лише одне позолочене срібне Євангеліє й дві грамоти [297]. Запис, датований 1848 роком, фіксує вже більше церковних книг: псалтирі, служебники, тріоді, апостол і ін. [298], що свідчить про небайдужість дрогобичан до стану освіти в місті.

Крім того, у XVIII ст. на Дрогобиччині існувало три василіанські монастирі (в Дережичах, Лішні й Летні). У зв'язку з тим, що утримувати три малі монастирі поза містом було важко, виникла думка збудувати один великий в одному з передмість Дрогобича.

В результаті незабаром: „…stanął drewniany klasztor na wzgórzu i cerkiew pod wezwaniem Św. Piotra i Pawła, a zakonnicy poczęli uczyć w swej szkółce czytania i pisania. Gmina

[295] Лазорак Б., Тимошенко Л., Урядницька еліта Дрогобича періоду австрійського панування (1772 – 1916 рр.) [в:] Дрогобицький краєзнавчий збірник, Випуск X, Дрогобич 2011, с. 533.
[296] Тимошенко Л., Нариси з історії стародавнього Дрогобича, Дрогобич 2003, с. 33 – 46.
[297] Реєстри церковного братства Св. Георгія в Дрогобичі. 1657 – 1753, Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки НАН України ім. В. Стефаника, Ф.3, МБ-267, с. 8.
[298] Там само, с. 18.

miejska wyjednała w 1775 r. zezwolenie cesarskie, na mocy którego OO. Bazyljanie utworzyli gimnazjum, a miasto postanowiło łożyć na jego utrzymanie. Ponieważ gimnazjum to było wzorowo prowadzone, ks. Superior tego klasztoru otrzymał w 1780 r. tytuł rektora. Nie wiadomo, z jakich powodów w cztery lata później rząd austriacki zniósł tę szkołę średnią, a OO. Bazyljanom dozwolił tylko na utrzymywanie szkoły normalnej czyli powszechnej" [299].

З моменту заснування гімназії при монастирі (1775 р.) до 1784 р. місто погодилося самостійно фінансувати гімназію, що також є свідченням високого культурного й морального розвитку його мешканців.

Надзвичайно важливим осередком шкільництва вважався римо-католицький костел св. Бартоломея. З XIV ст. відомий нам костел-фортеця служив міським католикам як молитовний дім, освітній осередок й оборонна споруда. Донині об'єкт вважається однією з найдавніших і найзнаменитіших пам'яток архітектури Дрогобича.

Історія і дата створення костела залишається дискусійною. Неоднозначно трактують дослідники напис на одній зі стін дрогобицького костела: „Kazimierz III Wielki Król Polski po złączeniu Rusi z Polską Roku 1339 … Wyznacza na Kościół Parafijalny dla Osiadających w Drohobyczu Katolików Łacińskich Cerkiew Ruską Panny Maryi" [300]. З моментом передання руських земель Казимирові Великому в місті засідає польська адміністрація і з'являється все більше католиків, тому створення римо-католицької святині було цілком виправдане, і запис, який не має додаткових письмових підтверджень, може відповідати дійсності. Однак якщо руська церква і була передана католикам, то це точно не була святиня, зведена там, де розташований сьогоднішній костел. Г. Полячкувна, Т. Трайдос та експедиція кінця XX ст. стверджують, що костел був споруджений на базі невеликого замку, можливо, так званого „терему воєводи", у 1392 р. або й трохи швидше [301]. Фундатором римо-католицької святині, яка мала виконувати також оборонну роль, був польський король і спадкоємець руської землі Владислав II Ягайло. У 1511 р. костел посвятили. У першій половині XVI ст. святиня зазнавала нападів козацько-татарських навал. При костелі функціонувала парафіяльна школа, а в першій половині XVI ст. почав діяти

[299] Там само, с. 21.
[300] Trajdos T. M. i in., Instrypcje historyczne fary w Drohobyczu, Kraków 1996, s. 27.
[301] Тимошенко Л., Міжнаціональні стосунки в Дрогобичі (кінець XIV – XVII ст.), [в:] Бруно Шульц і культура Пограниччя: матеріали двох перших едицій Міжнародного фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі, Дрогобич 2007, с. 301.

притулок для бідних. У 1789 р. було проведено реставрацію святині, а в 1791 розрівняно вали, споруджені довкола [302].

Недалеко від головного костела під кінець XVII ст. в місті постає ще один римо-католицький костел з прилеглим кармелітським монастирем. М. Мсцівуєвський у своєму описі Дрогобича зазначає, що монастир отців-кармелітів (1700 р.) утримував свою капелу, яка супроводжувала церковні богослужіння, і бурсу, призначену для бідних хлопців. Там вони мали змогу безкоштовно проживати, харчуватися, навчатися не лише шкільних предметів, а й гри на музичних інструментах. У 1789 р. кармелітський костел з монастирем переходить вірним греко-католицького обряду. У 1802 р. монастирський будинок стає власністю міста і його призначення змінюється на адміністративне. Лише у 1813 р. його віддають отцям-василіанам, з умовою створення загальної початкової школи при новому монастирі [303]. Умова була сумлінно виконана: отці стають учителями початкової школи і водночас душпастирями для руської громади.

Багатий **етнічний склад** населення Дрогобича, звісно, впливав на мовну ситуацію міста, особливо на систему власних назв. На Дрогобиччині протягом багатьох століть разом проживали українці (звані русинами), поляки, євреї, німці, чехи та інші національності. Звідки взялися представники цих національностей у Галичині, зокрема на Дрогобиччині?

Відомо, що слов'янські племена осідали по один і другий бік річки Буг, в „долині якої розрісся племінний політичний організм, знаний під назвою Червенська земля" [304]. Як зазначає Б. Вальчак, до сьогодні історики не зійшлися на одній думці про етнічну приналежність – східнослов'янську або західнослов'янську – цих племен. Про неможливість точного визначення етнічної приналежності польсько-руського прикордоння до X ст. на підставі ономастичних досліджень вказує також мовознавець Ю. Кость, посилаючись на дослідження А. Новаковського, В. Макарського, В. Чопек, Т. Менцеля [305]. Про етнічну приналежність населення польсько-українського прикордоння достеменно відомо лише з XIV ст. „Trzysta lat panowania ruskiego sprawiło, że gdy Kazimierz Wielki w latach 1344 – 1366 przyłączył do

[302] Пастух Р., Дрогобич давній і сучасний у датах, подіях і фактах, Дрогобич 2002, с. 25.
[303] Mściwujewski M., Królewskie wolne miasto Drohobycz, Lwów 1929, s. 19 – 20.
[304] Walczak B., Bug nie musi dzielić [w:] Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim pod red. F. Czyżewskiego, Lublin 2001, s. 14.
[305] Kość J., Polszczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym. W perspektywie historycznej, Lublin 1999, s. 12.

Królestwa Polskiego Ruś Czerwoną (Halicką) wraz z częścią Wołynia i Podola, dawne Grody Czerwieńskie i obszary sąsiednie … były już pod względem etniczno-językowym ruskie” [306]. Нагадаємо, дрогобицькі землі були частиною Київської Русі, а пізніше входили до складу Галицько-Волинського князівства. Більшість мовознавців доводять однорідність етнічного складу Галичини в момент її переходу під Польську Корону: „teren etnicznie zupełnie ruski, na którym z wolna dopiero poczęła przenikać kolonizacja polska” [307]. Отже, з упевненістю можна стверджувати, що дрогобицьку землю з XIV населяли русини.

Етнонім „русини” вживаємо для позначення давніх українців: „Край сей тепер звемо Україною, а народ Українцями. За давнїх часів він звав ся Русь, а люде – Русини; так і досі звуть себе здебільшого наші люде в Галичинї та на Угорщинї – Русини, Руснаки”, – так М. Грушевський ототожнював русинів і українців [308].

Після переходу земель під Польську Корону починається процес припливу населення з етнічно польських земель, заводяться польські порядки, відбуваються релігійні унійні процеси, в результаті чого значна частина русинів поволі полонізується.

Польський народ з XIV ст. (якщо не раніше) населяв територію Галичини і проживав разом з русинами-українцями. Цьому передують тісні зв’язки між польським і руським народом ще з XI ст. „Так, з середини XI до XIII ст. з легкої руки Казимира I Відроджувача (1016 – 1057 рр.) кожний король або князь, котрі займали польський престол, були тісно пов’язані з давньоруськими правителями”, – зазначає А. Кондрацький [309]. Незначні міграції між польським і руським народом відбувалася і за часів Ярослава Мудрого, котрий „розселяв полонених ляхів у 1030 р. вздовж річки Рось” [310], зближенню сприяли також русько-польські шлюби. А. Кондрацький вважає XIV – XVI ст. періодом найбільш інтенсивних переселень поляків на українські території: у зв’язку із занепадом Київської Русі польські й литовські феодали мігрують на Західну і Правобережну Україну. XVI – XVII ст. також характеризується заселенням українських земель польською людністю: „У XVI – XVII ст. на

[306] Walczak B., Bug nie musi dzielić [w:] Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim pod red. F. Czyżewskiego, Lublin 2001, s. 14.
[307] Lehr-Spławiński T., Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój, Warszawa 1978, s. 67 – 68.
[308] Грушевський М., Як жив український народ. Коротка історія України, Репринтне відтворення видання 1915 р., Київ 1991, с. 4.
[309] Кондрацький А., Поляки на Україні в X-XIX ст. [w:] Український історичний журнал, №12 (369), Грудень 1991, Київ, с. 84.
[310] Там само, с. 84.

Правобережну Україну переселялося чимало безземельної шляхти... Крім них, на пустошах осідали численні втікачі від панської сваволі. Згодом ця категорія людей перетворилася на стан чиншевих селян, тобто особисто вільних, але позбавлених землі. Щедрою рукою польський уряд роздавав спустошені війнами, епідеміями та набігами татар земельні масиви Правобережжя шляхті й великим магнатам" [311].

Активне заселення Дрогобича поляками також відбувається, найімовірніше, після падіння Київської Русі, в середині XIV ст., коли землі Галичини переходять під владу польського короля Казимира III Великого. Свідченням цього може бути побудова (або передання греко-католицької святині) римо-католицького костела для задоволення релігійних потреб новоприбулих католиків.

Як зазначає Л. Тимошенко, до середини XVI ст. українці, поляки і євреї досить спокійно, безконфліктно проживали в Дрогобичі. Загострення стосунків простежується в середині XVI ст., коли король Сизигмунд I заборонив русинам будувати руську церкву (можливо, через те, що в місті функціонували вже 4 руські церкви) в межах нового магдебурзького передмістя. Бунт і незадоволення русинів були зрозумілими. За Л. Тимошенком, у XVI ст. міське самоврядування належало польській шляхті, багатим купцям і ремісникам, переважно польським, котрі не допускали русинів до управління містом. Згодом у 1648 р. сильне міжнаціональне напруження відчувається під час козацько-татарського нападу, в якому здебільшого постраждали поляки і євреї [312].

Після поділу Польщі й переходу Галичини під керівництво Австрії ніхто з тогочасного австрійського уряду не вникав у питання національного складу перейнятих галицьких земель. Як зазначає В. Верига, всі акти підписувала польська шляхта, торгівля здебільшого належала євреям, тому й вважалося, що населення Галичини – поляки [313], хоча дані про національний склад окремих міст, зокрема Дрогобича, свідчать про перевагу русинів над поляками. Аналізуючи дані „Географічного словника Польського королівства та інших слов'янських країв" [314], бачимо, що в селах Східної Галичини ситуація була інша, ніж у містах: переважали

[311] Там само, с. 84.
[312] Тимошенко Л., Міжнаціональні стосунки в Дрогобичі (кінець XIV – XVII ст.) [w:] Бруно Шульц і культура Пограниччя: матеріали двох перших едицій Міжнародного фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі, Дрогобич 2007, с. 315.
[313] Верига В., Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.), Львів 1996, с. 138.
[314] Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, Warszawa 1880 – 1902.

села із виключно руською людністю, траплялися мішані польсько-українські населені пункти і дуже рідко фіксуємо села із польським населенням.

Під час перебування Йосифа II в новій австрійській провінції (королівство Галіції і Лодомерії) його увагу привернув відмінний від польського народ – русини-українці. Після переговорів з українським уніатським духовенством австрійський уряд на чолі з цісаревою Марією Терезією пообіцяв допомогти призупинити ополячення українських галичан [315]. Австрійський уряд справді пробував покращити долю уніатського духовенства, пішов на руку селянства, яким здебільшого було українське населення. Кріпаки-селяни отримали більше свобод: панщина обмежувалась до трьох днів на тиждень замість всього тижня, могли вільно одружуватися, віддавати дітей до школи, передавати землю у спадок. У 1789 р. Йосиф II видав основний закон про скасування панщини. На жаль, за кілька місяців цісар Йосиф II помер, а з ним, як зазначає І. Франко, „умерли й його постанови, з ним на цілих 50 літ завмерла й поправа хлопської долі" [316].

Окрім русинів і поляків, важливе місце в національному складі населення Дрогобича займали євреї, що з'являються на передмістях Дрогобича у XVI ст. М. Сітаж зазначає, що головною причиною масового переселення євреїв на територію Польщі, Литви, Чехії стали переслідування єврейського населення німцями [317]. У дрогобицьких римо-католицьких метричних книгах нараховуємо значну кількість німецьких прізвищ, більша частина яких правдоподібно належала особам єврейської національності (юдеї вели свої метричні книги, проте через мішані шлюби та родичання їхні дані потрапляли до метрик інших віросповідань). Хоч протягом 1563 – 1567 рр. у Дрогобичі було всього 12 осіб єврейського походження, в 1578 р. міська християнська громада видає заборону на проживання євреїв у межах містах [318]. Достеменно не знаємо, де спочатку поселялися євреї, науковці лише припускають, що це було біля соляних жуп. Відомо, що в XVII – XVIII ст. євреї масово оселилися на виділеному їм передмісті Лан (ця назва, як і місце, досі відомі дрогобичанам), де знаходився старостинський замок. Там вони могли підтримувати свої традиції, практикувати свою релігію, займатися торгівлею. З часом євреї отримують дозвіл відкривати в місті крами й шинки. Відповідно до люстрації міста у 1663 р. на Лані проживало приблизно 30 – 40 єврейських родин; ревізія 1692 р. називає цю територію

[315] Там само, s. 139.
[316] Франко І., Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині [в:] Зібрання творів у 50-ти томах, т. 47, Київ 1986, с. 37.
[317] Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 7. Suplement. Rozwiązanie licznych zagadek staropolskiej antroponimii, pod red. A. Cieślikowej, Kraków 2002, s. 3.
[318] Тимошенко Л., Міжнаціональні стосунки в Дрогобичі (кінець XIV – XVII ст.) [в:] Бруно Шульц і культура Пограниччя: матеріали двох перших едицій Міжнародного фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі, Дрогобич 2007, с. 312.

„Єврейським містом”. Саме там у середині XVIII ст. була зведена хоральна синагога – одна з найбільших у Східній Галичині [319]. На початку XVIII ст. євреї почали селитися за межами Лану: біля соляних жуп, в кварталі Малого ринку, на Підваллі. Хоча дрогобицька єврейська спільнота часто потерпала від представників інших віросповідань, її населення збільшувалося і міцніло, на що вказують нові єврейські сакральні об’єкти у місті.

Польський історик Б. Лімановський у своїй праці про Галичину, спираючись на твердження французького географа Жан-Жака Елізе Реклю, зазначає, що на території Галичини, особливо Східної, в II пол. XIX ст. перебувало більше євреїв, ніж у самій Палестині чи будь-якій іншій країні. „Ludność żydowska tłumnie się gnieździ w miastach, a w niektórych, jak np. w Brodach i w Drohobyczu stanowi prawie całą ludność miejską. Po wsiach siedzi ona przeważnie po szynkach”. „W szlachcie polskiej płynie sporo krwi żydowskiej – jak to słusznie zauważył Ksawery hr. Branicki w liście drukowanym do Stanisława hr. Tarnowskiego” [320].

У місті проживали також німці. Заселення німцями західноукраїнських земель почалося вже після переходу земель під владу Казимира Великого, але, як зазначає Б. Лімановський, процес германізації Галичини значно посилюється після її входу до Австрійської держави: „Oprócz licznej biurokracyi, sprowadzono drukarzy, księgarzy, kupców, rzemieślników. Sprowadzono także rolników niemieckich i tworzono z nich osobne osady, które zachowywały dłużej swoją narodowość: katolicy prędzej zleli się z ludnością otaczającą, protestanci pozostali jeszcze dotąd z cechami swej odrębności” [321].

Окрім русинів, поляків, євреї та німців, у місті мешкала також незначна кількість італійців (ще у 1464 р. „власником дрогобицьких солеварень став італієць Айнольф Тедальді, який розширив виробництво солі [322]), чехів і словаків (багато чехів та словаків переселилося на дрогобицькі землі після першого розподілу Польщі), угорців. Зазвичай іноземці приїжджали на Дрогобиччину через великі поклади солі й розвинену солеварну промисловість. У метричних книгах дрогобицького костела фіксуємо велику кількість німецьких (приблизно 15%), а також менше італійських, угорських чеських прізвищ, які лише фрагментарно ввійшли в склад фактичного матеріалу нашої праці.

Різні дані знаходимо про чисельність населення міста. Г. Комков зазначає, що під кінець XVIII ст. Дрогобич з передмістями нараховував 6500 мешканців [323]. Така

[319] Детальніше див. Там само, с. 312 – 315.
[320] Limanowski B., Galicya przedstawiona słowem i ołówkiem, Lwów 1892, s. 30 – 31.
[321] Там само, s. 33.
[322] Пастух Р., Сов'як П., Історія Дрогобича в датах, подіях і фактах, Львів 1991, с. 6.
[323] Комков Г., Дрогобич, Львів 1964, с. 14.

цифра робила його досить великим, як на той час, місто. Р. Пастух, дослідник Дрогобича, вважає, що у 1787 р. в місті було 887 будинків [324]. Тоді в середньому прийнято було рахувати по 5 – 6 осіб на будинок. Отже, виходить трохи менше мешканців – майже 5000. Знаходимо ще одні статистичні дані, відмінні від попередніх: згідно з так званим „поборовим" (податковим) реєстром у 1777 р. В Дрогобичі проживало 7619 осіб [325]. Чіткіші дані навидить історик Л. Тимошенко: „Австрійська статистика свідчить, що в 1785 р. у місті мешкало 2800 греко-католиків, 1600 римо-католиків, 2236 іудеїв" [326]. Отже, найбільшою етнічною групою були українці, за чисельністю їх наздоганяли євреї і трохи менше в місті було поляків. Ситуація в інших містах Східної Галичини була аналогічною: наприкінці XVIII ст. русини складали найчисельнішу групу більшості міст Східної Галичини, лише в деяких містах переважали поляки чи євреї.

На багатонаціональність Дрогобича вказують святині різних віросповідувань, що збереглися в місті до сьогодні. Дерев'яні церкви з XV – XVI ст., збудовані без жодного цвяха, римо-католицький костел у центрі міста із дзвіницею, найбільша у Східній Галичині синагога (яка зараз не діє і потребує реконструкції). Дрогобичани різних віровизнань проживали поруч, зберігали традиції і розвивали свою культуру, дещо запозичуючи й обмінюючись певними елементами зі своїми сусідами.

Мова. У часи Київської Русі мовою простого населення була головно руська мова, старослов'янська ж залишалася мовою церковних книг. Сліди руської мови присутні в церковнослов'янських текстах XII – XIII століття на території Галицько-Волинського князівства, згодом у XIV – XV ст. вони поширюються на всі етнічні руські території. Від половини XVI ст. руська мова починає набирати польських рис: „Nastąpiło powolne przenikanie łaciny lub polszczyzny (alfabetu i języka) do kancelarii i sądów, do szkolnictwa oraz do piśmiennictwa" [327]. Із середини XVI ст. міграція поляків на терени Східної Галичини посилилася. Крім цього, після прийняття Люблінської унії руська шляхта почала полонізувалася (хоча цей процес відбувався з конфліктами й протистояннями з боку руської верхівки, для якої особливо важливе місце займала

[324] Пастух Р., Дрогобич давній і сучасний у датах, подіях і фактах, Дрогобич 2002, с. 25.
[325] Козій О., Огляд вибраної польської історіографії про Дрогобиччину [в:] Дрогобицький краєзнавчий збірник, Випуск III, Дрогобич 1998, с. 303.
[326] Тимошенко Л., Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI століття), Дрогобич 2009, с. 91.
[327] Chynczewska-Hennel T., Świadomość narodowa szlachty ukraińskiej i kozaczyzny od schyłku XVI do połowy XVII wieku, Warszawa, 1985, s. 56 – 57.

руська мова). Уже в XVII – XVIII ст. польська мова активно функціонувала в численних польських громадах, що проживали в кожному великому місті Галичини.

У зв'язку з різною територіальною поширеністю польської мови поступово утворюються її регіональні варіанти. Одним із таких варіантів є мова поляків, що проживали й донині проживають у Східній Галичині, на так званих „кресах". Польська мова дрогобичан на межі XVIII – XIX ст. зазнавала багатовікової асиміляції з руською мовою, тому містить чимало місцевих рис і творить регіональний „кресовий" варіант польської мови. Ці риси особливо помітні в „кресовому" ономастиконі, який стане предметом нашого дослідження.

Крім того, серед єврейського населення Дрогобича, найімовірніше, вживався їдиш. Як ми вже згадували, єврейське населення переселялося на польські землі з Німеччини (німецькі євреї отримали назву ашкеназі) і звідтам приносило на слов'янський ґрунт їдиш – діалект німецької мови, що на письмі використовує гебрайський алфавіт. На межі XVIII – XIX ст. єврейська громада Дрогобича надзвичайно швидко розросталася, зберігаючи свої традиції і мову. Саме через це (також через надання німецькій мові статусу офіційної) згідно з даними, опублікованими Л. Тимошенком, у 1869 р. німецьку мову рідною назвало 8055 дрогобичан (порівняймо: українську – 4844, польську – 3931) [328]. Великої популярності німецька мова набула ще й через надання їй статусу офіційної. Німецька мова, хоча й належить до іншої групи, впливала на розвиток як польської, так і української антропонімії, що виразно видно на прикладі нашого фактичного матеріалу.

Після простеження офіційних документів, якими в Галичині були гродські книги, метричні книги, статути ремісничих цехів, судові протоколи і т. д., у II половині XVIII – I пол. XIX ст. роль офіційної мови відігравали латинська (до I поділу Польщі латинська мова разом з польською функціонували як державні [329]), німецька, польська і – рідше – українська, яку в той час називали руською.

Отже, на кінець XVIII – початок XIX ст. припадає період відродження міста після татарських спустошень, активний розвиток промисловості й ремісництва, відкриття шкіл і парафіяльних освітніх осередків. Українське, польське та єврейське населення Дрогобича протягом багатьох століть проживало поруч і, незважаючи на

[328] Тимошенко Л., Нариси з історії Дрогобича від найдавніших часів до початку XXI століття, Дрогобич 2009, с. 91.
[329] Mikołajczak A. W., Łacina w kulturze polskiej, Wrocław 1998, s. 235 – 245.

міжнаціональні конфлікти, обмінювалось досвідом та надбаннями, тим самим збагачуючи й розвиваючи місто. Історію та інші дані про життя давнього Дрогобича не обмежуватимемо лише цим підрозділом. Додаткові факти подаватимемо в наступних частинах дослідження, вплітаючи їх в мовознавчий аналіз прізвищ дрогобичан.

1.2.2. Метричні книги – джерельна база ономастичних досліджень

Метричні церковні книги – це книги реєстрацій актів громадського стану парафіян, які вело духовенство з метою обліку населення, спостереження за конфесійними, демографічними, міграційними, етнічними процесами. Здебільшого метричні книги поділялися на книги із записами чину хрещення, вінчання і поховання.

Традиція ведення метричних книг сягає III ст. Ініціатором їх запровадження, як відомо, виступала церква. До кінця XVII ст. у багатьох країнах Західної Європи цю функцію перебирає державна влада [330]. Спроба впровадження церковних метричних книг на теренах сучасної України належить митрополитові Петру Могилі, який у своєму „Требнику" (1646 р.) наполягав на тому, щоб кожний парох реєстрував хрещення, одруження і смерть своїх парафіян. На жаль, з багатьох причин ця спроба не увінчалася успіхом. Наступниками Петра Могили були Антоній Винницький, Йосиф Шумлянський, Варлаам Ясинський. І лише після указів Петра І на українських землях, що вже підпорядковувалися російському законодавству, ведення метричних книг набуває популярності й облігаторного характеру [331], а в 1775 р. „метрические книги были признаны актами состояния" [332].

На території Галичини, що перебувала в межах Польської держави, пізніше – Австро-Угорської імперії, запровадження метричних книг відбувалося вже в XVII – XVIII ст., хоча систематичне їх ведення було радше винятком, аніж правилом. Розшифровуючи записи візитаторів галицьких греко-католицьких церков протягом 1732 – 1733 рр., І. Скочиляс зазначає, що із 691 відвіданої парафії, душпастирі 202 парафій взагалі не підтримували традицію ведення метричних книг

[330] Брокгауз Ф. А, Ефрон И. А., Метрические книги [в:] Энциклопедический словарь [в:] Электронный ресурс (доступ: 05.01.2012): http://www.vehi.net/brokgauz/index.html
[331] Лобко Н., З історії запровадження метричних книг на українських землях [в:] Сумський історико-архівний журнал, № 8 – 9, Суми 2010, с. 159.
[332] Антонов Д., Антонова И., Метрические книги России XVIII – начала XX в., Москва 2006, с. 44.

і жодним чином не реєстрували природний рух населення [333]. Ті священнослужителі, котрі вели метричні книги, зазвичай робили це недбало, несистематично і з помилками. Подібна ситуація панувала і серед римо-католицьких парафій. Картина змінилася лише під кінець XVIII ст. Більшість і римо- і греко-католицьких парафій в Галичині офіційно почали вести книги з 1784 року. Це пов'язано з другою метричною реформою австрійського уряду, згідно з якою метрики набували статусу документів громадського стану, а парохи, які вели книги, отримали статус державних працівників. Позитивним фактом для актуалізації потреби ведення метричних книг була постанова австрійського уряду про переписування метричних книг і збереження посвідчених парафіяльним деканатом копій. Окрім того, був уведений новий зразок метричних книг, що містив відповідні графи. Метричні книги народжень мали такий вигляд: рік, місяць і день народження, номер будинку, ім'я охрещеного, стать, інформація про легальне / нелегальне походження, тобто інформація про те, чи дитина народилася від батьків, які перебувають у шлюбі, чи від неодружених; ім'я і прізвище батьків (стосовно матері найчастіше зазначалося її дівоче прізвище), їхнє віровизнання, ім'я і прізвище хресних батьків [334]. Подібний вигляд мали книги реєстрації одружень і смертей. Часто священики робили тут відповідні нотатки, уточнення, вказували соціальний стан парафіян чи професію (Nobilis, Filia Vice Directoris Oeconomia Drohobycz). У метричних книгах із записами про смерть інколи зазначали причину смерті (ex apoplexia означало раптову смерть від невідомих причин) або місце (mortuus in Podhorovc) [335]. У кінці кожної сторінки підписувався священик (напр., *Igantius Jarocki Praposita Ecclesia*). Уже сама структура записів указує на багатство антропонімного матеріалу.

Останнім часом спостерігаємо виникнення особливого зацікавлення метричними книгами, чимала кількість яких ще не опрацьована і зберігається в архівах. З одного боку, зацікавленими є особи, які займаються встановленням родинної генеалогії, з іншого – науковці, які використовують матеріал з метричних книг як джерельну базу демографічних, історичних, культурологічних, соціологічних, антропологічних чи ономастичних досліджень.

---

[333] Скочиляс І., Метричні книги в Галичині першої половини XVIII ст. [в:] Знак: Вісник Українського геральдичного товариства, ч. 14 (грудень), Львів 1997, с. 4 – 5.
[334] Krochmal A., Proksa M., Akta metrykalne w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu, Przemyśl, 1998, s. 6.
[335] Метрична книга із записами про смерть парафіян м. Дрогобич (римо-католицька) за 1792 – 1800 рр. (Знаходиться в ЦДІАУ у Львові, ф.201, оп. 4а, спр. 1719).

Ґрунтовне вивчення різних галузей ономастики не залишило поза увагою церковні метричні книги. Антропонімний матеріал, почерпнутий з церковних метрик, використовує у своїх працях широке коло мовознавців: М. Худаш (надзвичайно високо, навіть першорядно, оцінював антропонімний матеріал, почерпнутий з метричних книг, для антропонімічних досліджень) [336], П. Чучка [337] Л. Кравченко [338], О. Слюсар [339], Б. Міколайчак [340], Й. Куць [341] та багатьох ін. Список мовознавців, безперечно, можна продовжувати. Джерелом нашого фактологічного матеріалу також послужили метричні книги. Спробуємо з'ясувати наукове значення антропонімного матеріалу, почерпнутого з метричних книг, а також визначити, які рубрики й записи є найважливішими, а які використовуються мовознавцями як допоміжне джерело.

Як відомо, систематичне ведення метричних книг на досліджуваній нами території припадає на кінець XVIII ст. Якраз у цей період, на думку М. Худаша, церковні метричні книги стають „чи не найціннішими для дослідження історичної антропонімії", адже саме „з моменту їх запровадження у церквах служили єдиним джерелом документальної реєстрації актів громадянського стану – народжень, шлюбів та смерті" [342]. Мовознавець справедливо зазначає, що в так званих метриках у великих кількостях містяться різні види найменувань. Більше того, саме церковні метричні книги, на думку М. Худаша, залишаються єдиним джерелом детальної інформації про давні жіночі особові назви. Справді, незважаючи на соціальний стан, вік, стать, уже під кінець XVIII ст. на галицьких землях дані про всіх мешканців сіл, містечок та міст потрапляли до метричних книг тієї чи іншої конфесії. Збереглося чимало метричних книг, дані в які заносилися протягом кількох століть, – це особливо важливе джерело для аналізу різних способів ідентифікації населення, процесу закріплення прізвищ, тенденцій у змінах антропонімікону тієї чи іншої території.

Опрацьовуючи метричні книги галицьких парафій, що містяться в Центральному Державному Історичному Архіві України у Львові, погоджуємося

---

[336] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977, с. 36 – 37.
[337] Чучка П., Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник, Львів, 2005.
[338] Кравченко Л., Антропонімія Лубенщини, Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Київ 2002.
[339] Слюсар О., Антропонімікон Буковини кінця XVIII – XIX ст. (на матеріалі метричних книг римо-католицької парафії міста Чернівці 1777 – 1869 р.р.), [в:] Studia Slovakistica, Випуск 9, Ономастика. Антропонімія, Ужгород 2009, с. 79 – 83.
[340] Mikołajczak B., Nazwiska w księdze chrztów parafii margonińskiej (pow. Chodzież) z lat 1698 – 1761 [w:] Slavia occidentalis, T. 28 / 29, 1971, s. 157 – 171.
[341] Kuć J., Antroponimia pogranicza podlasko-mazowieckiego (na podstawie XVII–wiecznych ksiąg parafialnych z Mokobód), Siedlce 2011.
[342] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977, с. 35 – 36.

з думкою більшості мовознавців про несформованість антропонімійної системи Галичини навіть до середини XVIII ст. Зауважуємо, що лише в кінці XVIII – на початку XIX ст. кодифіковане право сприяло стабілізації прізвищ серед найнижчих верств населення, тому на межі XVIII – XIX ст. система ідентифікації осіб у Галичині, зокрема в Дрогобичі, була вже майже сформована. З небагатьма винятками, в ній переважає двокомпонентна антропонімна структура: ім'я і прізвище.

Для дослідників антропонімії найбільш інформативними рубриками в метричних книгах є ті, що містять іменування парафіян. Крім цього, варто звернути увагу на додаткові графи, в яких знаходяться відомості про:

- віровизнання. Особливо важливою постає ця рубрика в процесі досліджень власних назв прикордонних територій. Візьмімо, до прикладу, Східну Галичину. Хоча розмовною мовою мешканців цієї території була переважно українська мова, або руська, як її називали в Австро-Угорщині, все-таки більшість метричних книг велася польською мовою (інколи латинською). Як уже згадувалось, наприкінці XVIII – на поч. XIX ст. польська мова домінувала на офіційному рівні. Українські особові назви зазвичай записувалися польською транслітерацією, через що, на жаль, часто зазнавали деформації. Як справедливо зауважують дослідники гуцульської антропонімії, „передання українських антропонімів польською фонографічною системою часто призводило до появи варіантів у написанні одного і того ж антропоніма": Tretiak – Treciak, Hrabczuk – Chrabczuk [343]. Знаючи віровизнання особи, можна припускати її етнічну приналежність, адже до кінця XIX – початку XX ст. етнічну приналежність ототожнювали з віровизнанням. Отже, шляхом відповідних припущень є шанс віднайти первинну, ще не деформовану особову назву.

На прикладі нашого антропонімного матеріалу назвемо ще кілька випадків, коли віросповідання допомагає визначити національну приналежність носія особової назви, а відтак і походження його прізвища. У римо-католицьких метричних книгах часто натрапляємо на записи Calvinus, які позначають особу протестантського віросповідання, – тоді вагання при визначенні польського чи німецького походження прізвища зникають. Нерідко відбувається й латинізація записів, особливо особових імен: *Joannes, Theodorus, Gregorius, Catharina*, яким, маючи відомості про

[343] Близнюк Б., Бірчак В., Описові іменування особи в історичних пам'ятках Гуцульщини XV–XIX ст., [в:] Електронний ресурс (доступ: 05.01.2012): http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpu/Fil/2008_19_20/12_Blyzniuk.pdf

віросповідання носія, можна повернути оригінальний вигляд. Хоч думки вчених досі розходяться щодо питання про визначення етнічної приналежності особи на підставі її родового прізвища, останнім часом з'являється все більше досліджень, які використовують прізвища для визначення генетичної структури населення. Ці дослідження на основі аналізу зв'язку походження і прізвища доводять, що прізвища можуть досить точно вказувати на географічне походження носія, адже обсяг прізвищ є великим, а їх поширеність – локальною [344]. І. Франко [345] та М. Худаш [346] вказують на тісний взаємозв'язок національності й прізвища людини.

- стать. Метричні книги велися від руки священнослужителями, що змушує розшифровувати відповідний матеріал. Якщо проблема виникає у відчитуванні імен, то в допомозі може стати графа, в якій міститься запис про стать особи (Julian – Julia, Stefan – Stefania і т. д.). Крім того, рукописні книги є причиною багатьох помилок у метричних записах. Наслідком помилок священнослужителів є, між іншим, наявність різноманітних орфографічних варіантів прізвищ навіть тих осіб, котрі належать до одного роду. У таких випадках необхідною є лематизація прізвища – віднайдення його первісної форми. Це непросте завдання для фахівця, яке слід виконувати обережно, щоб не сплутати прізвища різних родів або різних регіонів, що може спричинити втрату географічної інформації.

Церковні метричні книги – це не єдине джерело для дослідження історичної антропонімії. Подібними до метричних книг є так звані гродські, тобто міські урядові книги, актові книги, різноманітні інвентарі та реєстри, що містять перелік власників нерухомого майна, нотаріальні акти, судові справи тощо. Єдиною відмінністю є те, що в цих книгах містяться особові назви представників переважно середнього й вищого суспільних класів (скажімо, не кожен мешканець мав можливість купувати чи продавати майно). Отже, дослідникові важко було би знайти такий багатий і великий за обсягом антропонімний матеріал, який знаходиться в метричних книгах, – особові назви різних суспільних класів (особливо соціальних низів) та вікових категорій. Вартість метричних книг лаконічно описує польський мовознавець

[344] Darlu P., Brunet G., Barbero D., Spatial and Temporal Analyses of Surname Distributions to Estimate Mobility and Changes in Historical Demography: The Example of Savoy (France) from the Eighteenth to the Twentieth Century, Berlin 2011 / http://bu-169.bu.amu.edu.pl/han/SpringerEbooksHumanitiesSocialSciencesLaw/www.springerlink.com/content/g14q2p88v3jm670h/fulltext.pdf

[345] Франко І., Причинки до української ономастики [в:] Зібрання творів у 50-ти томах, т. 36, Київ 1982, с. 425.

[346] Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977, с. 13.

Ю. Бубак: „Метричні книги містять дуже цікавий матеріал для дослідника народної антропонімії передусім тому, що точно вказують на його географічне розташування і часові межі, а також тому, що містять матеріал в такій кількості, яку не знайдемо в жодних інших документах і списках” [347]. Аналіз метричних книг певного періоду дає змогу стежити за процесом утворення варіантів одного прізвища або зміни прізвищ протягом кількох років, десятиліть чи навіть століть.

Безперечно, матеріал, що міститься в церковних метричних книгах, має більшу цінність для антропонімічних досліджень, ніж топонімічних. Значно менше інформації з метричних книг може почерпнути дослідник топонімії: це найчастіше територіальні назви населених пунктів, звідки походить та чи інша книга, а також частини населеного пункту – мікротопоніми, що зазвичай указані разом із даними про особу. Ще однією причиною зацікавлення метричними книгами дослідників топонімії є антропонімікон певної території, що нерідко служив джерелом у період формування географічних назв. Відомо, що багато топонімів – це відантропонімні деривати. Місцеві назви (крім назв населених пунктів, також назви вулиць, площ, парків), утворені від імен, прізвищ чи прізвиськ власників землі, засновників населеного пункту або просто мешканців широко розповсюджені також в топонімії Галичини, наприклад: с. Кульчиці, с. Іванів, м. Августів (пол. Augustów) – тепер Великі Мости, м. Кам’янка-Струмилівська (пол. Kamionka-Strumiłowa) – тепер Кам’янка-Бузька й інші.

Отже, потенціал церковних метрик надзвичайно великий: обсяг, достовірність і цілісність антропонімного матеріалу дає змогу дослідникам аналізувати й окремі антропонімні одиниці, і загальну антропонімну картину в діахронічному й синхронічному аспектах.

1.2.3. Способи ідентифікації жителів Дрогобича на межі XVIII – XIX століть

У сучасній антропонімії існує кілька класифікаційних систем. Однією з них є класифікація, яка ґрунтується на кількості складових частин найменування (зазвичай це одно-, дво-, трикомпонентні структури). Деякі мовознавці вважають компонентний поділ антропонімів беззмістовним і зайвим. Наприклад, російський

[347] Bubak J., Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego, cz. 1, Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 1970, s. 21.

мовознавець В. Никонов критикує спроби польського мовознавця Т. Мілевського класифікувати антропоніми за кількістю складових компонентів [348]. Інші мовознавці доводять доцільність такого поділу особових найменувань. Наприклад, І. Фаріон класифікує антропоніми, насамперед використовуючи „зовнішній принцип компонентної кількісности", адже саме він „відображає історичний характер становлення формули називання людини" [349].

Процес творення й формування польської (як і всіх слов'янських) антропонімної формули складається з кількох етапів. Першим періодом був одноіменний спосіб ідентифікації особи. Історичним підтвердженням цього етапу в польських писемних пам'ятках стали одноіменні найменування осіб у так званій Гнезненській буллі (Bulla gnieźnieńska) з 1136 р., яка розпочинає епоху польського письменства. З розвитком суспільства ім'я стає недостатнім ідентифікаційним елементом і виникає потреба додаткового найменування особи. Так, з XIII ст. спостерігається нове явище в способі ідентифікації особи, до імені додається описове означення, в якому міститься допоміжна інформація про носія: його походження, родинні стосунки, характеристична риса, вид занять або й ширші означення. Приклади таких найменувань подає М. Малець: Miroslaus comes de Małogost; Clemens filius Marci або Erga Nicolaum Baran, rusticum de Sobotka та ін. [350] Як зазначає мовознавець, з другої пол. XV ст. в письмових пам'ятках спостерігається еволюція способів ідентифікації особи – починається процес онімізації. Поступово зникають описові найменування, а їх заступають синтетичні [351].

Досліджуваний період характеризується здебільшого сформованою антропонімійною системою. Незалежно від віросповідання, найпопулярнішим способом ідентифікації особи у Дрогобичі на межі XVIII – XIX ст. було використання двочленної конструкції: імені та прізвища. Наші висновки обґрунтовуємо власними дослідженнями антропонімних структур згаданого періоду, а також спираємося на дослідженнях мовознавців, котрі вивчали антропонімійну систему галицьких земель кінця XVIII – початку XIX ст.

У польській традиції вже кілька століть побутує ідентифікаційнійна формула з двома назвами: індивідуальною, так званим хресним ім'ям, котре дитина отримує

[348] Никонов В. Имя и общество, Москва 1974, с. 34.
[349] Фаріон І., Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником), Львів 2001, с. 12.
[350] Malec M., O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność, Kraków 1996, s. 39.
[351] Див докл. Там само, s. 42 – 43.

після народження або під час хрещення, та родовою, тобто прізвищем, яке передається у спадок бід батьків або одного з батьків. І. Фаріон вважає, що „типовою ідентифікаційною структурою у досліджуваний період [кінець XVIII – початок XIX ст.] на території Верхньої Наддністрянщини, а саме Підкарпатської Львівщини, була двокомпонентна антропонімна формула..., що складалася з народноадаптованого християнського імені, переважно квалітативно суфіксованого, та ПН [прізвищевої назви], що виражена як суто антропонімними засобам, так і апелятивами...” [352] Другий член антропонімної формули мовознавець не називає прізвищем, а прізвищевою назвою – додаткова назва, що ідентифікувала особу, але не була юридично закріпленою і здебільшого не передавалася від батька до сина. У нашому дослідженні другий компонент антропонімних моделей мешканців Дрогобича того ж періоду, почерпнутих з римо-католицьких метричних книг, називаємо прізвищем через його сформованість, спадковість та функціонування в офіційних документах, якими на той час вважалися метричні книги.

Отже, типовою ідентифікаційною моделлю є ім’я і прізвище. Більшість чоловічих найменувань має саме такий вигляд. Інколи біля ідентифікаційної формули записували соціальний стан, посаду, роль, яку відігравала особа в місті: *Antonius Truskawiecki Advocatus Magistratualis* (переважно додавали коментарі латинською мовою: *Operista Theatri, Chirurgus, Scriba Directionis C.R. Drohobycz* та інші) [353].

Серед способів ідентифікації жіночого населення можна виокремити декілька основних структур. Найчастіше це двочленна модель:

- ім’я + прізвище:

Agnes Urbanowiczowa (без додаткових латинських слів і словосполучень);

Anna de domo Makarewiczowna (з латинськими допоміжними вставками).

- ім’я + найменування батька (в рідкісних випадках – чоловіка), як-от:

Marianna ex Patre Matheo Supronowicz (часто)

Catharina nata parente Woytowicz (часто)

Maryanna de domo Petri Lewicki Filia

Magdalena Alberti Cieliński Filia (часто)

Rosalia Filia Petri Prosołowicz

---

[352] Фаріон І., Антропонімійна система Підкарпатської Львівщини кінця XVIII – поч. XIX ст. [в:] Мовознавство: науково-теоретичний журнал Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні та Інституту української мови НАН України, Вип. 2-3, Київ 1997, с. 35.

[353] У дослідженні не використовувались нотатки, що вказували на соціальний статус носіїв прізвищ, хоча, беручи до уваги ці дані, можна провести цікавий соціолінвістичний аналіз.

Цей спосіб ідентифікації жінки через найменування батька/чоловіка можна назвати також описовим, адже в ньому віддзеркалені родинні зв'язки за допомогою латинських слів і словосполучень: ex pater – „від батька", filia – „донька", nata parente – „народжений(-а) від батьків", de domo – „з дому", „дівоче прізвище". Деякі мовознавці зараховують описові моделі ідентифікації жінок до одночленних моделей, тому що ім'я залишається єдиною жіночою антропонімічною назвою [354].

Трапляються й записи подвійних прізвищ, одне з яких, очевидно, носила дівчина до одруження (через заможність або високе становище батька залишалося при ній), друге отримувала після одруження за чоловіком.

Julianna Grabowiecka ex Patre Drewnowska

Agnes ex Patre Thoma Sciegelski Wroblowska

Тричленні жіночі антропонімні структури можуть ідентифікувати жінку за батьком і чоловіком, а також за батьком і родом матері. Хоча в цих випадках без генеалогічних досліджень важко виявити, звідки саме у жінки з'явилося два прізвища:

Joanna Szczepanowa Cielenkiewiczowa

Agnes Twardowska Zielińska

Julianna Gonsiarska Witoszyńska

Крім описаних способів ідентифікації жінок, на межі XVIII – XIX ст. трапляються випадки ідентифікації особи лише за одним власним іменем. У метричних книгах фіксуємо досить рідкісні одночленні моделі на кшталт: *Magdalena* або *Barbara nata parente*. Якщо батьки дитини були невідомі, то записувалось ім'я та примітка *Incertorum Parentum* (незнані батьки).

Серед записів і жіночих, і чоловічих найменувань трапляються так звані шляхетські форми ідентифікації особи, які у своєму складі містять прийменники de і von. Прийменник de означає „з", але в цих прізвищах вживається не з метою вказівки на місце походження чи проживання носія, а для зазначення приналежності особи до шляхетського роду: *de Fruvein, de Fidler, de Kery, de Nors, de Newalt* – у частині прізвищ німецького або єврейського походження; *de Kobylnickie, de Jaworski, de Korytko, de Matkowskie, de Nehrebeckie* – у власне польських. Тільки один раз фіксуємо використання прийменника von, що також означає „з" у німецькій ідентифікаційній моделі *Weigner von Wanstham*. Крім такого способу ідентифікації осіб шляхетського походження, використовувався титул nobilis (від лат. „знатний, благородний"), що

[354] Kuć J., Antroponimia pogranicza podlasko-mazowieckiego (na podstawie XVII-wiecznych ksiąg parafialnych z Mokobód), Siedlce 2011, s. 132.

вписувався повністю або скорочено поруч із найменуванням: *Korytkowna Nobilis, Zielińskie Nob., Kobierski Nob., Grabania Nob.* і т. д. Слід згадати й про подвійний акцент на шляхетському походженні особи: *Emericus* ***de*** *Kery* ***Nobilis, de*** *Borowska* ***Nob. de*** *Korytko* ***Nob.***

Серед антропонімних формул досліджуваного періоду зауважуємо певну стійкість чоловічих прізвищ і змінність жіночих. Це пояснюється українською (загалом слов'янською) родинною традицією надання дівчині прізвища батька, а жінці – особової назви чоловіка. Після одруження жінка зазвичай не використовує батьківське прізвище, а отримує прізвище свого чоловіка.

1.2.4. Особливості правопису польських прізвищ дрогобичан на межі XVIII – XIX століть

Польські прізвища проходили етап стабілізації тоді, коли принципи польської орфографії ще не були сформовані. Процес закріплення орфографії тривав довго, аж до 1936 р. (з незначними доповненнями в 1956 р. і 1961).

Офіційними мовами Галичини у другій пол. XVIII ст., як ми вже згадували, були найчастіше латинська і німецька, рідше – польська та руська мови. Упродовж досліджуваного періоду (1784 – 1812 рр.) метричні книги велися латинською і польською мовами. Назви рубрик та примітки записувалися латинською (наприклад, Nomen, Conditio, Incertorum Parentum і т. д.), імена осіб латинізувалися (слов'янське ім'я Stanisław, скажімо, набувало вигляду *Stanislaus*; Kazimierz змінювалося на *Casimirus*), а прізвища залишалися в оригінальній формі – записувались польською мовою. Така традиція збереглася ще від найдавніших польських писемних пам'яток, які писалися латинською мовою, але здебільшого зберігали у своїй структурі польські власні назви [355]. Прізвища не перекладалися і зазвичай не латинізувалися, тому їхня графіка зберегла свій автентичний польський вигляд.

Розшифровуючи метричні записи, звертаємо увагу на різні способи передачі однієї і тієї ж власної назви. Відомо, що першопричиною орфографічних варіантів у польській мові була розбіжність між латинськими літерами, які ввійшли в польську мову після прийняття християнства, і польськими звуками. Довгий час тривав процес формування й адаптації нових графем. З одного боку, XVIII ст. – кінець

[355] Walczak B., Zarys dziejów języka polskiego, Poznań, 1995, s. 55.

середньопольської доби в розвитку мови, яка характеризується розквітом науки і освіти, польської літератури і друкарства. Усе це сприяло розвитку й нормалізації мови: орфографія все більше пристосовувалась до фонетичної системи. З іншого боку, правопис і надалі був варіативним, адже процес адаптації нових графем ще не завершився. Про це свідчить низка прикладів-антропонімів, які черпаємо з церковних метричних записів кінця XVIII – поч. XX ст.

Найвиразнішим прикладом ще не сформованої польської орфографії XVIII ст. є часткова присутність діакритичних знаків. Ще в XVI ст. С. Заборовський, автор першого друкованого трактату про польську орфографію, виданого в 1514 р., пропонує для кожної латинської літери надати певний польський звук, а на позначення польських звуків, яких не знала латина, використовувати літери з діакритичними знаками (історичні голосні ȧ, ė, ȯ, приголосні ṡ, ż, ċ, ṙ, пом'якшені s̄ або s̈, n̄ або n̈ і інші). Значна частина нововведень Заборовського з деякими модифікаціями діє й у сучасній польській мові. На жаль, проект не одразу засвоївся й використовувався на письмі. Якщо в друкованих текстах діакритичні знаки „прижилися" швидше, то в рукописних довгий час їх бракувало. Не стали винятком і наші рукописні джерела. У метричних книгах Дрогобича на зламі XVIII – XIX ст. спостерігаємо численні випадки ігнорування діагональної рисочки над м'якими приголосними, що означає знак пом'якшення, і її факультативного застосування: *Łysinski – Łysiński, Cielinski – Cieliński, Dankowski – Dańkowski, Bundzio – Buńdzio, Chromenki – Chromeńki, Kwicinski – Kwiciński, Chłon – Chłoń; Wrzesniowski – Wrześniowski.* У деяких прізвищах знак пом'якшення використовується незакономірно: *Ośiągłowska, Ośiewicz, Woyćiechowski*. Таку надмірну подвійну палаталізацію, зайву з погляду сьогодення, фіксуємо ще в текстах з XVI ст. (ćichy, śiła, pośiłek) [356] . Крім цього, священики майже ніколи не використовували рисочки для позначення похиленого о: *Wroblewski, Woytowicz*; з кількох десятків випадків тільки по одному разу фіксуємо *Wróblewski i Wóytowicz*. Нехтування вживання ó призводить до сумнівів під час визначення генетичної приналежності суфікса -ów. У більшості прізвищ на кшталт *Bartoskow, Filipow, Stasiow, Kunikow* тощо суфікс -ow має вигляд, ідентичний із російським суфіксом -ow, що творить більшість російських прізвищ. Визначивши генезу твірних основ, розуміємо, що це польські прізвища і суфікс повинен мати вигляд -ów (пор. пол. антропонімний формант -ów, укр. -iw, рос. -ow).

[356] Jodłowski S., Losy polskiej ortografii, Warszawa 1979, s. 25.

Аналогічна проблема виникає в записах літери z з крапкою. Як ми вже згадували після прийняття латинського алфавіту, один латинський знак передавав два, три, а інколи й більше польських звуків. Так, наприклад, літера s позначала аж шість звуків: s, ś, sz, z, ź, ż [357]. Згодом для реалізації звука ż використовувалась літера z. Уже під кінець XVI ст. в алфавіті Яна Кохановського систематизовано вживання літери ż, але в метричних записах надалі існують пари: *Kozuchowska – Kożuchowska, Niznik – Niżnik, Zur – Żur, Krzyzanowski – Krzyżanowski* і т. д. Такі варіанти пояснюються відсутністю єдиної інституції, яка б регулювала і визначала загально розповсюджені однакові мовні норми.

У рукописних книгах XVIII ст. використовувалася латинська літера x, яка передавала на письмі два польські звуки ks, наприклад, у прізвищах: *Maximowicz, Płaxukiewiczowna* (від пол. ап. płaksa, płaksiwy). Прізвище *Maximowicz* походить від латинського імені Maximus (Maksym lub Maksymilian). Етимоном є прикметник maximus „дуже великий, найбільший”. Так і залишається в польському записі літера x. Ще одним прикладом латинського зразка є використання літери v замість w. Такий запис трапляється рідко. Наприклад, поруч записані прізвища *Serwatka* і *Servatka* – походить від лат. імені Servatius, що знане в Польщі від XIII ст. і графічно виглядає як Serwacy. Прізвище *Clemens* також зберегло латинський варіант імені Clemens, а не закріплений на польських землях Klemens. Через тривалу латинізацію польських земель імена в рукописних джерелах, зокрема в церковні метричних книгах, навіть до середини XX ст. записувалися згідно з латинськими. Мабуть, саме тому довго зберігається латинська форма запису деяких літер у прізвищах, утворених на базі латинських християнських імен.

Значну проблему на всіх етапах розвитку польської орфографії створювала літера j. Уперше про доцільність її введення у власне польських словах пише власник „Друкарні Лазаря” Ян Янушовський у коментарях до орфографії Яна Кохановського і Лукаша Ґурніцького у 1594 р. Літеру j ширше використовує Валентин Шилярський у своїй граматиці (1770 р.): polskjego, cjeń, ja, dawający. Але, наприклад, мовознавець Онуфрій Копчинський у граматиці для народних шкіл (1778 р.) взагалі не вживає літери j [358]. Довго велися дискусії і висувалися різні пропозиції щодо вживання літери j (С. Сташіц, А. Фелінський, Й. Мрозінський та ін.), які точилися навіть до початку

[357] Там само, s. 19.
[358] Łoś J., Pisownia polska w przeszłości i obecnie: zagadnienia i wnioski, s. 63 – 64, [w:] Źródło elektroniczne: Polska Biblioteka Internetowa (dostęp: 04.05.2012): http://www.pbi.edu.pl/book_reader.php?p=40693

XX ст., особливо в запозиченнях. Як влучно зазначає професор Богдан Вальчак, на початку XIX ст. в галузі орфографії панував хаос [359]. У нашому матеріалі також зауважуємо певний безлад. У більшості випадків священики уникають літери j у записах прізвищ, а замість неї використовують давній середньовічний спосіб передачі j через i перед голосним звуком: *Boiarski, Macieiowski, Maiowska, Rataiowa, Woiakowski*; а також за допомогою у перед приголосним: *Gaydus, Woyciechowski, Woytowicz, Woynarowiczowa, Czaykowska, Staromieyski, Krayczykowa*. Цей старий спосіб іноді порушує несистематичне введення літери j у прізвищах, наприклад, *Bujarski, Maciejowski, Majewski, Ratajewski*. Іноді літера j пропускається (*Macieoski*).

Як пише К. Камінська, котра переглянула способи позначення звуків у польських друкованих текстах XVI ст., від 1521 р. носові звуки ą і ę передавалися на письмі послідовно і переважно однаковими графічними знаками (ідентичними сучасній системі) [360]. Але в рукописних текстах XVIII ст. існують різні способи передачі носових ę і ą. Прізвище *Więckowicz* має 3 графічні відповідники: *Więnckowicz – Więckowicz – Wienckowicz*. Водночас фіксуємо *Męczyworek* і *Jędryczkowa*, але *Gembarowicz, Kendziarek, Gołembiowska*. Сьогодні форми типу *Gembarowicz – Gębarowicz, Kendziarek – Kędziarek, Gołembiowska – Gołębiowska* постають окремими прізвищами, хоча й походять від одного етимону: gęba (з польськ. „обличчя, рот, губа”), kędzior („кучер”), gołąb („голуб”). Те саме стосуться носового звука ą: *Piątkowska*, але *Stronczak* (словник направляє нас з антропонімної основи Stroncz- до Strąk, від польськ. strąk „струк”), *Gonsiorski* (занотоване у словнику К. Римута [361] під коренем Gąsior – „гусак”).

У записах трапляються варіанти запису грецької літери Θ „тета” диграфом th (*Thomaszewski – Tomaszewski*, від християнського імені Tomasz або місцевої назви Tomaszewo; *Sabath – Sabat*, від апелятива szabat) за латинським зразком, що позначав звук [t]. Римляни першими ввели th з метою передачі глухого інтердентального приголосного Θ. Диграф запозичили німці, протягом XIV – XV ст. він необґрунтовано (адже вимовляється без придиху) прийшов у польську мову й особливо поширювався в XV – на поч. XVI ст. Часто для запису літери використовується знак ʃ, чи так зване довге s, як стилістичний варіант літери s: *Koʃzykowna, Koʃsakowa*.

[359] Walczak B., Zarys dziejów języka polskiego, Poznań, 1995, s. 203.
[360] Jodłowski S., Losy polskiej ortografii, Warszawa 1979, s. 31.
[361] Rymut K., Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny, tom I, Kraków 1999; tom II, Kraków 2001.

Спостерігаються численні випадки підміни u замість ó (*Wutowicz, Wrublewska, Trybuchuwna*). На думку багатьох мовознавців, така заміна належить до характерних рис діалекту польської мови, що утворився на українсько-польському прикордонні під впливом руської мови [362]. Рідше відбувається підміна rz замість ż: *Borzentowicz/Bozentowicz*. Трапляються розбіжності у використанні диграфа ch і h, які стосуються здебільшого антропонімів, утворених на українському мовному ґрунті: *Chorodecki* замість Horodecki – староукраїнський ап. город/horod; *Homicki* / *Chomicki* (укр. варіант імені Хома/Choma) та ін.

Окрім відсутності чітких орфографічних норм, слід звернути увагу на помилки священнослужителів у метричних записах (помилки в записах пояснюються також неосвіченістю носіїв прізвищ або нехтуванням орфографічної норми). Про недбалість у веденні метричних книг згадує у своїй праці Я. С. Бистронь [363]. Як приклад, запис про народження *Barbary*, матір'ю якої є *Catharina nata parente* (з лат. „донька") *Snopnowski*. Цей запис ідентифікує особу *Catharina Snopnowska*. Прізвище *Snopnowska* у словниках не з'являється. Нижче під записом міститься примітка, в якій вказується *Catharina Snopkowska*. Очевидно, йдеться про помилку священнослужителя. Ще один вдалий приклад. У книзі народжень п'ять разів зафіксовано прізвище *Trommer*: три рази як *Trommer*, один раз як *Tromer* і раз *Thromer*. Проаналізувавши записи, з упевненістю можемо твердити, що прізвище ідентифікує одну і ту ж особу: *Antonius Trommer*. Прізвища *Bindershofen* та *Binderhoffen* також належать одній особі. Записи створювались різними священиками. Графічні варіанти цих прізвищ свідчать про некомпетентність священнослужителів в орфографії німецької мови (див. докл. підрозділ 1.2.4).

На сучасному етапі розвитку орфографії наявні прізвища, які зберегли у своєму вигляді принципи старої польської графіки. Побутує думка, що це свідчить про давність прізвища, а нерідко про приналежність його носіїв до шляхетського роду. Мовознавець Ян Станіслав Бистронь звертає увагу на тенденцію все частішого повернення старої графіки сучасним прізвищам. Не важко довести, що предки Wojciechowskiego писали у замість j, адже це відповідало нормам старої польської орфографії [364] .

---

[362] Kość J., Polszczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym. W perspektywie historycznej, Lublin 1999, s. 44.
[363] Bystroń J. S., Nazwiska polskie, Warszawa 1993, s. 112 – 113.
[364] Там само, s. 110.

Згідно з правовими нормами ідентифікації особи, закріплені в офіційних документах орфографічні варіанти одного й того ж прізвища вважаються різними прізвищами. Церковні метричні книги кінця XVIII – поч. XIX ст. зараховуємо до офіційних документів того часу: це пов'язано з другою метричною реформою австрійського уряду (1784 р.), згідно з якою метрики набували статусу документів громадського стану, а парохи, які вели книги, отримували статус державних працівників. Незважаючи на чисельні помилки й неточності, дотримуємося цих норм при аналізі анропонімів, почерпнутих із рукописних церковних метричних книг, а орфографічні варіанти одного прізвища трактуємо як окремі прізвища.

Отже, узагальнимо ознаки несформованої польської орфографії, відбитої в польських прізвищах XVIII ст. Це:

- відсутність діакритичних знаків: *Cielinski/Cieliński, Wrzesniowski/Wrześniowski, Zur/Żur, Krzyzanowska/Krzyżanowska* і багато інших.

- архаїчний запис літери l замість ł: *Kolpiecki/Kołpiecki, Zalubkiewicz/Załubkiewicz* і ін.

- літера y або i замість j: *Staromieyski, Ratayska, Krayczykowa, Maiewski, Boiarski* і т. д.

- замість носових голосних ą, ę поєднання літер em, en, om, on: *Wienckowicz, Dombrowska, Gonsiorski* тощо.

- підміна u замість ó, ch замість h, rz замість ż і навпаки: *Gurski* замість Górski, *Horonzyk/Chorążyk, Korzuchoska/Kożuchowski* і ін.

- латинські літери і диграфи замість польських: *Maxymowicz* замість Maksymowicz, *Płaxinkiewicz* замість Płaksinkiewicz, *Thomaszewski/Tomaszewski, Clemens/Klemens, Sabath/Sabat.*

Коротко підсумовуючи наш аналіз, можемо ствердити, що в римо-католицьких метричних книгах Дрогобича кінця XVIII – початку XIX наявна велика кількість польських прізвищ, які з лінгвістичного боку є одним і тим самим прізвищем, але записані кількома способами. Простежуємо також історичне визрівання цілих груп орфографічних варіантів прізвищ. Наведені приклади доводять, що їхня графічна форма ще не була закріплена на межі XVIII – XIX століть, головно у зв'язку з відсутністю єдиної і загальнорозповсюдженої орфографічної системи.

Розділ 2. Інтерферентні явища в системі польського антропонімікону дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст.

2.1. Походження прізвищ дрогобичан римо-католицького віровизнання

Національний склад міста Дрогобича – це так звана мозаїка різних віросповідань, а відтак і національностей: українці, поляки, євреї, німці тощо. На перший погляд може видаватися, що прізвища, почерпнуті з римо-католицьких метричних книг дрогобицького костела, повинні належати полякам, адже до кінця XIX – початку XX ст. в досліджуваному регіоні національна приналежність ототожнювалася з віровизнанням. Проте антропонімійний матеріал фіксує велику кількість іноземців, ідентифікаційні формули яких потрапили в метричні книги, мабуть, з різних причин: через мішані шлюби, окатоличення, відсутність окремої святині німців-католиків і т. д. Крім цього, засвідчуємо інтенсивні іноземні впливи, передусім українські та німецькі, на формування польського антропонімікону.

Факт етнічної неоднорідності антропонімного матеріалу спонукає нас до поділу зібраних прізвищ за походженням на польські та іноземні [365], так як це прийнято в антропонімних дослідженнях (М. Малець [366], Я. С. Бистроня [367] та ін.). Одним із найважливіших завдань дослідження є виявлення східнослов'янських впливів та елементів у польських прізвищах мешканців Дрогобича на межі XVIII – XIX ст. Попередній розподіл прізвищ відповідно до їхнього походження значно пришвидшить виконання поставленого завдання, зокрема полегшить процес виявлення інтерферентних явищ у польському антропоніміконі дрогобичан, а також допоможе відокремити прізвища іноземного походження.

У цьому розділі буде представлено поділ усіх зібраних прізвищ римо-католиків, що проживали у Дрогобичі на межі XVIII – XIX ст. Цьому поділу передує процес розкриття значення й етимології кожної прізвищевої основи, а відтак з'ясування генези кожного прізвища. Це, своєю чергою, допоможе провести відповідні паралелі між твірними основами польських прізвищ з іншомовними відповідниками, виокремити прізвищеві форманти (якщо є) і визначити явища мовної інтерференції. З огляду на географічне розташування носіїв прізвищ та інші

[365] Кілька прізвищ, у яких не вдалося визначити мотиваційну основу (див. підрозділ 3.4), залишились без поділу на групи за походженням.
[366] Malec M., O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność, Kraków 1996, s. 50.
[367] Bystroń J.S., Nazwiska polskie, Warszawa, 1993.

екстралінгвальні фактори, що зумовили сильний вплив руської мови на польську мову, особлива увага присвячуватиметься польсько-східнослов'янській (зокрема руській) мовній інтерференції.

Схема 1. Поділ прізвищ, зібраних з римо-католицьких метричних книг м. Дрогобича протягом 32 років, за походженням.

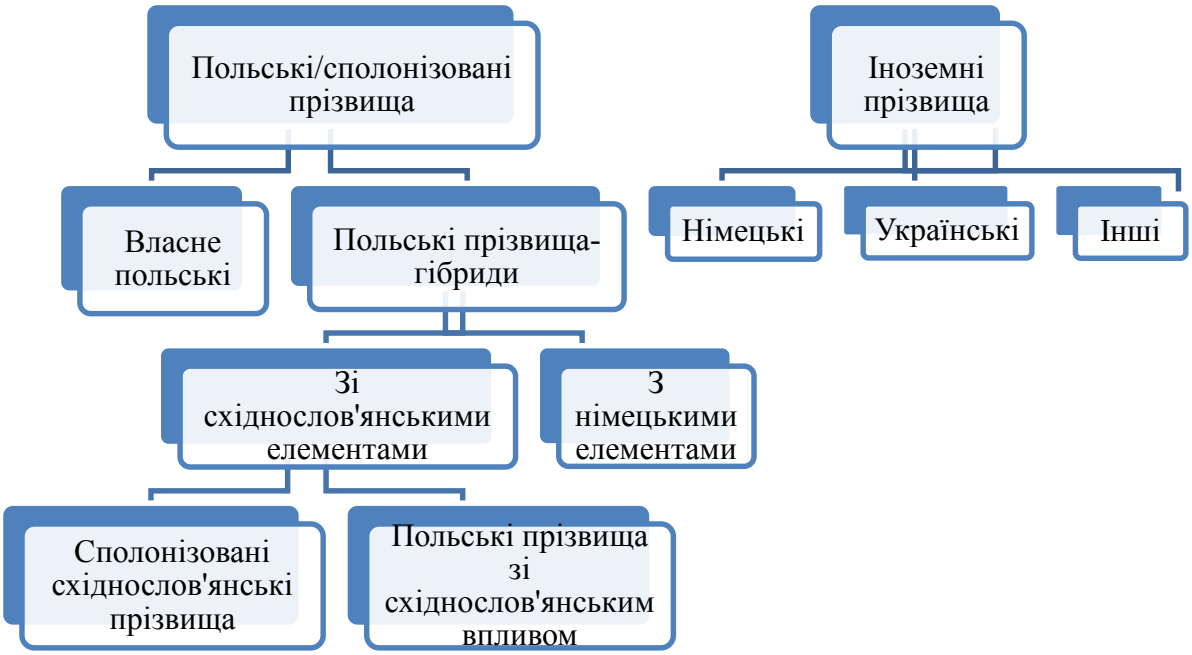

Література, що використовувалась для визначення генези 2400 прізвищ (генеза здебільшого розкриватиметься у третьому розділі), з метою заощадження місця не подаватиметься біля кожної антропонімної одиниці. Для спрощення процесу виставлення покликань всі літературні позиції, використані для укладання своєрідних етимологічних словників у кожному з підрозділів, наводимо нижче:

1. Історично-етимологічний словник К. Римута „Прізвища поляків" [368]. Етимологія більшості польських відапелятивних прізвищ дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст. визначалася за допомогою цього словника.

2. Перший великий тлумачний „Словник польської мови" у шести томах, виданий Б. С. Лінде [369] у 1807 – 1814 рр. Словник містить польську лексику від середини XVI до поч. XIX ст., тому стає необхідним для визначення наявності лексем,

[368] Rymut K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 1 – 2, Kraków 1999, 2001. 2. Rymut K., Nazwiska Polaków, Wrocław 1991.
[369] Linde B. S., Słownik języka polskiego, t. 1 – 6, Warszawa, 1807 – 1814.

що служили основою для творення прізвищ протягом досліджуваного нами періоду.

3. Словник єврейських прізвищ З. Абрамович [370].

4. Так званий „Віленський словник” (1861 р.) [371].

5. Етимологічний словник польської мови А. Брюкнера [372].

6. „Словник польської мови”, укладений під керівництвом Я. Карловича та інших, відомий як варшавський [373].

7. „Словник польських говорів”, укладений Я. Карловичем [374].

8. „Словник відапелятивних прізвищ поляків” Л. Томчак [375]

9. „Словник української мови” в 11-ти томах, укладений за редакцією І. Білодіда [376].

10. „Українсько-польський, польсько-український словник” М. Юрковського і В. Назарука [377].

11. 10-томовий словник прізвищ поляків, виданий К. Римутом [378]. Цей словник активно використовувався для визначення території, на якій проживають носії того чи іншого прізвища.

Крім цього, для визначення етимології прізвищевих основ, утворених на базі християнських та нехристиянських імен-етимонів, використовуємо такі словники:

12. Словник особових назв християнського походження М. Малець [379].

13. „Книга наших імен” Ю. Бубака [380].

14. „Книга імен і святих” у шести томах [381].

15. „Словник імен” Я. Ґжені [382].

16. Словник „Власні імена людей” Л. Скрипник і Н. Дзятківської [383].

17. Список православних імен у церковнослов’янському й польському

---

[370] Abramowicz Z., Słownik etymologiczny nazwisk Żydów białostockich, Białystok 2003.

[371] Słownik języka polskiego pod red. A. Zdanowicza, t. 1 – 2, Wilno 1861 [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 20.07.2013 r.): http://eswil.ijp-pan.krakow.pl/

[372] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927.

[373] Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., Słownik języka polskiego, t. 1 – 8, Warszawa 1900-1927.

[374] Słownik gwar polskich, ułożyli J. Karłowicz i J. Łoś (t. IV – VI), t. I – VI, Kraków 1900-1911.

[375] Tomczak L., Słownik odapelatywnych nazwisk Polaków, Wrocław 2003.

[376] Словник української мови, ред. І. Білодід та ін., тт. 1 – 11, Київ 1970 – 1980.

[377] Українсько-польський, польсько-український словник, уклад.: М. Юрковський, В. Назарук, Київ 2003.

[378] Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych, pod red. K. Rymuta, t. I – X, Kraków 1992 – 1994.

[379] Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 2. Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego, opr. M. Malec, Kraków 1995.

[380] Bubak J., Księga naszych imion, Wrocław 1993.

[381] Fros H., Sowa F., Księga imion i świętych, t. 1 – 6, Kraków 1997 – 2007.

[382] Grzenia J., Słownik imion, Warszawa 2004.

[383] Скрипник Л., Дзятківська Н., Власні імена людей, 2-ге видання, Київ 1996.

вигляді [384].

Для визначення етимонів прізвищ, основи яких походять від географічних назв, використовуємо:

18. Географічний словник Польського Королівства [385].
19. Назви населених пунктів Львівщини [386].

2.1.1. Польські прізвища

Під терміном польські прізвища розуміємо досить загальне і широке поняття – прізвища, які у своєму складі мають польські елементи: твірну основу і/або формант (переважно дериваційний суфікс). У групі польських прізвищ виділяємо дві підгрупи: 1) власне польські (містять польську твірну основу і польський формант); 2) польські прізвища-гібриди – прізвища з польськими елементами (утворені за допомогою польської твірної основи або польського форманта), іншими словами, сполонізовані прізвища, а також польські прізвища, що зазнали іншомовних впливів. Далі пропонуємо аналіз кожної з груп.

1. До власне польських зараховуємо прізвища, які фонетично й морфологічно відповідають нормам польської мови, їхні твірні основи протягом кількох століть витворювалися на польському мовному ґрунті, якому передував праслов'янський, а також ті прізвища, твірні основи яких утворилися на базі запозичених лексичних одиниць, що вже згубили ознаки мови-джерела, пройшли тривалий процес адаптації до мови-реципієнта, тобто польської, і в даний час сприймаються як польські (найважливіші критерії розрізнення власне польських прізвищ див. підрозділ 1.1.5). Для прикладу, такі позички, як німецьке warsztat, szram (тепер szrama) чи szynk, що найімовірніше стали базою для прізвищ *Szram, Szynk, Warsztykiewicz,* під кінець XVIII ст. вже міцно вкоренилися у польській мові та адаптувалися до її норм. Тому ці та інші прізвища, утворені на основі давно запозичених і повністю адаптованих до норм польської мови лексем, зараховуємо до власне польських. Те саме стосується давніх латинських та грецьких запозичень, які найяскравіше представлені християнськими іменами (напр., прізвище *Pawlikiewicz* ←

[384] Cherkiewicz J., Spis imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-cerkiewno-słowiańskim, Warszawa 2001.
[385] Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, t. I – XV, Warszawa 1880 – 1902.
[386] Czapla A., Nazwy miejscowości historycznej ziemi lwowskiej, Lublin 2011.

ім. Paweł ← лат. Paulus, *Szczepanowicz* ← ім. Szczepan ← гр. Stefanos). Виняток становлять лише східнослов'янські запозичення, їх виділятимемо в окрему групу, хоча багато з них вже давно адаптувалися в польській мові та становлять її інтегральну частину. Такий підхід використовуємо, щоб простежити механізм східнослов'янських запозичень та впливів у польській антропонімії (загалом у лексиці) від найдавніших часів до початку XIX ст.

У процесі розподілу прізвищ, чи не найскладнішим завданням є відокремлення польських прізвищ від українських. Прізвища, твірна основа яких має однаковий вигляд в українців та поляків зараховуємо до власне польських. Здебільшого мотивуємо це, наявністю польських формантів. Одначе загальновідомо, що чимало явно українських прізвищ полонізувалось якраз шляхом додавання польських суфіксів. Припускаємо, що в групі власне польських прізвищ залишилось багато руських за походженням, які сьогодні відрізнити від польських можна лише за допомогою генеалогічних досліджень, а то й узагалі неможливо. Особливо важко розмежувати відтопонімні прізвища, адже значна частина руської шляхти, що носила прізвища від назви своїх володінь та земель, полонізувалася; разом з носіями полонізації зазнавали й прізвища. Прізвища відтопонімного походження, етимони-топоніми яких знаходяться виключно на території України або південно-східних польських земель: *Baczyński* і пох., *Barszczewski* і под., *Kulczycki* і т. д. нерідко належали руським сполонізованим родам.

Не подаватимемо окремо словника власне польських прізвищ, адже докладне тлумачення кожного прізвища буде представлене у третьому розділі.

2. В умовах полінаціональності Дрогобича і територіальної специфіки регіону, окрім власне польських, до групи польських прізвищ доцільно зараховувати також так звані <u>прізвища-гібриди.</u> Передусім це прізвища, основи яких походять з інших мов, але під час творення або функціонування на прикордонних теренах зазнали польських впливів, що зазвичай проявляється у додаванні польських формантів. До польських прізвищ-гібридів належать також ті прізвища, основи яких творилися на базі польської мови, але зазнали помітного чужомовного впливу.

Серед прізвищ дрогобичан римо-католицького віросповідання виділяємо дві значні групи прізвищ-гібридів:

- прізвища зі східнослов'янськими елементами, що детально розглядатимуться далі, в підрозділі 2.2.
- прізвища з німецькими елементами. Сюди головно належать прізвища,

утворені на базі німецької твірної основи та польських формантів. Уже в першій половині XIX ст. Ю. Мучковський у своїй граматиці звертає увагу на поширений спосіб творення жіночих прізвищ від іноземних чоловічих антропонімів шляхом додавання польського суфікса приналежності -ow(a) або -ówn(a) (наприклад, Millerowa, Mottowa) [387]. Польський антропонімікон Дрогобича підтверджує спостереження мовознавця. З метою творення жіночих форм до німецьких чоловічих прізвищ нерідко додається традиційний польський суфікс -ow(a) або -own(a): *Altmanowa, Freyberowa, Haltmanowa, Herblindowa, Humanowa, Kernerowa Pransbergerowa, Ramlowa, Taünelowa, Tromerowa* та ін. Це ж стосується чеського прізвища *Broklowa*. Словник прізвищ-гібридів наводимо в додатку № 1. Значна кількість прізвищ утворена без жодних змін твірної основи, яка фіксується в оригінальному німецькому вигляді, навіть зі збереженням німецьких діакритичних знаків. У таких прізвищах на полонізацію вказують лише польські форманти, які свідчать про часткову інтеграцію осіб найімовірніше німецького походження у польське середовище. Адаптація німецьких прізвищ серед польського населення донині залишається цікавим явищем у польській антропонімії.

Окремо не виділяємо, але згадуємо про слов'янські прізвища, що зазнали німецького впливу. Наприклад, прізвище *Kozaken* утворене за допомогою укр. антропонімної основи козак/kozak і нім. форманта -en. Слов'янські прізвища *Janisch* та *Chnatz* записані за німецьким зразком.

2.1.2 Іноземні прізвища

Як вже зазначалося, населення міста Дрогобича – це своєрідна мозаїка національностей та культур. Мозаїку, своєю чергою, викладала історія регіону. З лінгвістичного погляду далеко не всі прізвища, почерпнуті з римо-католицьких метричних книг Дрогобича, є польськими. Значна частина прізвищ повністю зберегла німецький, український, латинський вигляд, що дає підстави вважати більшість носіїв цих прізвищ не поляками, котрі з певних причин отримували святі таїнства хрещення, подружжя чи похорону у римо-католицькому обряді.

Докладний аналіз іноземних прізвищ, почерпнутих з римо-католицьких книг, не проводитиметься, але короткий огляд їх огляд варто зробити, адже, як влучно

[387] Muczkowski J., Gramatyka języka polskiego. Wydanie trzecie przerobione i pomnożone, Kraków 1849, s. 92 – 93.

зазначає М. Малець, „obce nazwiska polskich obywateli są częścią polskiej antroponimii” [388]. Хочемо уточнити, термін „іноземні прізвища” вживаємо умовно, лише щодо польських прізвищ, адже кожна нація (українці, поляки, євреї) рівноправно проживала в місті й не вважалася чужою.

Групи мотиваційних основ іноземних прізвищ збігаються із групами, що творять польську антропонімію: відіменні, відтопонімні, відапелятивні. Особливою різноманітністю характеризуються іноземні прізвища (латинські, німецькі, угорські), твірні основи яких утворені від назв професій. Наприклад, прізвище *Sartor* походить від лат. ап. sartor, що з латинської перекладається як „кравець”; прізвища *Szabo, Szabo de Be∫senyö* мають в основі угорський апелятив szabó, що також означає „кравець”; прізвища *Koch, Kochin, Kochlin* утворені від нім. ап. Koch „кухар” тощо.

Серед іноземних виділяємо німецькі, українські та поодинокі випадки південнослов’янських, латинських, французьких, чеських прізвищ.

Німецькі прізвища. Після входу Галичини до складу Австрійської держави в регіон переселилося багато німецьких урядовців, купців, ремісників тощо. Німці-протестанти довше зберігали свої традиції, культуру і залишались осторонь від інших національностей, натомість німці-католики швидше злилися з місцевим населенням. Припускаємо, що єдиним молитовним місцем для католицького населення протягом досліджуваного нами періоду **(**1784 – 1816 рр.) був саме римо-католицький костел св. Варфоломія. Серед 2400 прізвищ, почерпнутих з римо-католицьких метричних книг, 365 – це генетично німецькі, що становлять найбільший відсоток серед іноземних прізвищ – приблизно 15%. Більшість із них зберегла свій автентичний вигляд. Не бракує й таких, які зазнали полонізації. Наплив німців-урядовців – це однин з важливих чинників високого коефіцієнту німецьких прізвищ, зафіксованих у римо-католицьких книгах.

Окрім німців, німецькі прізвища носила більшість мешканців єврейського походження, котра також могла приступати до святих таїнств у дрогобицькому костелі. Ще з XIV ст. єврейське населення почало переселятися з німецьких територій на польські землі, зокрема в Галичину. Як відомо, євреї отримували прізвища на зразок прізвищ країни проживання, тому німецькі євреї, що переселялися в Галичину, носили переважно німецькі прізвища. Уже в XVII ст. у Дрогобичі активно діяла єврейська спільнота. Можна лише догадуватися, що наприкінці XVIII ст. євреї вели

[388] Malec M., O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność, Kraków 1996, s. 48.

свої метричні книги, які не збереглися або знаходяться у приватних колекціях (найдавнішою метричною книгою єврейського віросповідання, що доступна в архіві є книга з 1816 р.) Незважаючи на ведення власних книг, прізвища єврейського населення потрапляють і в римо-католицькі метричні книги. Здогадуємося, що німецьких прізвищ, носіями яких були євреї, набагато більше, ніж таких, які належали німцям: на це вказує подана в підрозділі 1.2.1 австрійська статистика з 1785 р., згідно з якою євреї виступають другою після русинів найчисельнішою національною групою міста. На даний момент важко встановити, ким за національністю був носій німецького прізвища – євреєм чи німцем, тому прізвища, утворені на базі німецької мови, не диференціюватимемо, а прийматимемо за генетично німецькі.

Для творення німецьких прізвищ найактивніше використовуються форманти тотожні німецькій апелятивній лексиці: суфікс -el (у німецькій мові цей суфікс, найімовірніше, використовувався для утворення здрібнілих форм антропонімів, часто додавався до композитів): *Merckel, Scharnagel, Waldhensel* та ін.; суфікс -er: *Klingenhofer, Wolshofer* тощо. Популярним способом деривації німецьких прізвищ є словоскладання: *Rosenbaum, Stahlenberg* тощо. Не бракує й прізвищ, утворених семантичним способом: *Blum, Szwarc* тощо. Німецькі жіночі прізвища здебільшого залишаються тотожними із чоловічими (що зовсім не властиве польській антропонімії XVIII – XIX ст.): *Margaretha Strauch, Catharina Grazel* (поруч з *Grazlowna*), *Magdalena Lebel, Maria Scharnagel, Anna Melcher, Barbara Kletner* і багато інших. Рідше для творення жіночих прізвищ до генетично німецьких чоловічих додається німецький суфікс -in, -inn [389]: *Baumarin, Bruderinn, Faiflin, Grazelin, Haiderinn, Hauserin, Kastorinn, Schreyberin (Schreiberin), Shurnwaldinn, Wolfin* тощо.

Нерідко генетично німецькі прізвища зазнавали графічних трансформацій на польський лад, утворювались графічні варіанти. Вагомими чинниками розбіжностей у способах передачі німецьких прізвищ є відсутність деяких літер та буквосполучень у польській мові, спрощення німецьких диграфів та необізнаність священнослужителів з нормами німецької орфографії. Близько 20% німецьких прізвищ запис записані за польським зразком; 80% – прізвища зі збереженою оригінальною німецькою орфографічною нормою. У процесі перенесення німецьких прізвищ на польський мовний ґрунт прізвище Hermann набувало вигляду *Herman* або *Kerman*, прізвище Schuhmann перетворилося на *Czuman* чи *Tiuman,* а німецьке

[389] Die deutschen Personennamen. 1, Einleitung, zur Laut- und Formenlehre, Wortfügung, -bildung und -bedeutung der deutschen Personennamen, von Adolf Bach, Heidelberg 1952, s. 94.

Zechbauer зазнало трансформації у *Czechbawer*. Можна стверджувати, що німецькі прізвища у польському записі (*Szmitt, Sztyler, Szwarc* та ін.) почасти сполонізувалися. Оскільки в їхньому складі відсутні польські елементи, які б дозволяли зараховувати їх до групи німецьких сполонізованих прізвищ (відсутність польської твірної основи або польських формантів), ці прізвища трактуємо як іноземні.

Німецькі прізвища представлені в додатку № 2.

Українські прізвища. Історичний огляд регіону, здійснений у першому розділі, дозволяє стверджувати, що найчисельнішими за національністю в Дрогобичі на межі XVIII – XIX ст. були українці. Серед святинь переважали греко-католицькі церкви, під кінець XVIII ст. у місті нараховуємо сім руських святинь. За винятком осіб з мішаних шлюбів, у греко-католиків не було потреби приступати до святих таїнств у римо-католицькій святині. Мабуть, саме цим пояснюється низький коефіцієнт власне українських прізвищ серед римо-католицьких парафіян.

До власне українських прізвищ зараховуємо ті, які утворилися на базі української твірної основи та українського форманта. Українські прізвища, що зазнали полонізації розглядатимуться як сполонізовані у підрозділі 2.2.1.1.

Далі наводимо словник власне українських прізвищ, що потрапили у римо-католицькі книги Дрогобича на межі XVIII – XIX ст. У словниковій статті міститься обґрунтування зарахування прізвища до власне українських. При цьому етимон прізвищ записаний українською мовою, поруч – польською транскрипцією.

ANTOŃCZUK – твірна основа прізвища походить від укр. імені лат. походження Антон/Anton ← повне Антоній. Суфікс -uk також вказує на український родовід прізвища.

DEMKO – твірна основа прізвища утворена на базі укр. народного імені Демко, що є демінутивною формою ім. Дем'ян/Demian (пор. пол. Damian), гр. Damianos, лат. Damianus, староукр. Дамїанъ, Демьянъ. Окрім руської твірної основи, на українське походження прізвища вказує іменний формант здрібнілості -k(o).

FEDUSZKO – основа прізвищ утворена на базі укр. ім. Федір/Fedir (пор. пол. Teodor; див. докл. прізвища *Fedorowicz* та аналогічні у підрозділі 2.2.1.1). У прізвищі *Feduszko,* крім української твірної основи, на українське походження вказує дериваційний суфікс -k(o), властивий українському антропонімікону [390].

[390] Про український родовід суфікса -ko та ін. див. докл. підрозділ 2.2.2.

HAWRYSZKO – твірна основа походить від українського народного імені Гаврило/Hawryło ← христ. ім. Гавриїл (з давньоєвр. Gabriel; пор. пол. Gabriel) та укр. прізвищевого форманта -k(o).

HRYCZYSZYN – твірна основа прізвища утворена на базі укр. скор. ім. Гриць/Hryć (від ім. Григорій; пор. пол Grzegorz). І основа, і суфікс -yszyn вказують на українське походження прізвища.

IWANCIO – укр. ім. Іван/Iwan (пор. пол. Jan) + формант -ci(o), який частіше використовується для деривації українських антропонімів. Згідно зі спостереженнями мовознавців, формації на -ci(o), -ci(a) існують у польській антропонімії, проте „szczególnie rozpowszechnione na południowo-wschodnich terenach Polski, mają charakter regionalny. W języku ogólnym odpowiadają im zwykle formy z -k: Stefcia – Stefka, Romek – Romcio” [391]. Регіональний суфікс -ci(o) міг поширюватися на південно-східних польських теренах під впливом української антропонімії, що дозволяє припускати його руський родовід.

JAMROSZKO – основа найімовірніше утворена на базі ім. Амвросій та українського антропонімного форманта -k(o).

JAREMA – від укр. ім. Ярема, що є скороченням від ім. Єремія (пол. Jeremiasz). У мовознавстві існує кілька версій походження ім. Ярема. Я. Бистронь виводить ім’я, як і похідні від нього прізвища (Jarema, Jaremczuk, Jaremicki, Jaremski), від христ. ім. Hieronim [392]. Деякі українські мовознавці наполягають на старослов’янському походженні імені, порівнюючи його з ім. Ярило, інші вбачають в українській особовій назві Ярема тюркські елементи: Ярема ← кримськотатарське ярем, що означає „моя/мій кохана/-ий” [393]. Проте більшість мовознавців вважає ім’я Ярема, що згодом пройшло процес трансантропонімізації у прізвище, істинно українською формою давньоєвр. ім. Єремія [394], на що, між іншим, вказує ненормативний (див. про це підрозділ 3.1.1.1.1) перехід [je] в [ja] під час адаптації на українських ґрунт.

JURYSZYN – на українське походження прізвища однозначно вказує суфікс - yszyn, а також твірна основа, утворена на базі укр. ім. Юра/Jura.

KRAWCZUK – до твірної основи Kraw-, яка однаково функціонує як

[391] Domin J., Słowotwórstwo hipokorystyków od imion własnych od imion własnych osobowych w języku polskim i rosyjskim, Gdańsk 1982, s. 55.
[392] Bystroń J. S., Nazwiska polskie, Warszawa 1993, s. 208.
[393] Ибрагимова В., Словарь русско-украинских фамилий тюркского происхождения, Симферополь 2009, с. 94.
[394] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 98.

в польській, так і українській мові доданий власне український суфікс -czuk, тому зараховуємо це прізвище до власне українських.

KUCZKO – на українське або білоруське походження передусім вказує формант -ko. Твірну основу прізвища можна виводити від польського діал. апелятива kucza, що має кілька значень: 1) бідний неохайний будинок; 2) шалаш; 3) приміщення для домашніх тварин. Карти „Малого атласу польських говірок" доводять, що діалектизм kucza вживався здебільшого на польсько-українсько-білоруському прикордонні [395]. Цей факт, а також наявність лексеми „куча" в українській мові (пор. укр. ап. куча (зменш. кучка) – приміщення для домашніх тварин), дозволяє припускати, що апелятив, який ліг в основу прізвища *Kuczko*, зберігся на польських теренах під впливом української або білоруської мов. Отже, суфікс, регіон функціонування мотиваційної основи та територія поширення прізвища чітко вказують на його українське або білоруське походження.

KURYŁO – твірна основа прізвища походить від укр. ім. Кирило (пор. пол. Cyryl).

MOROZ – від укр. ап. мороз/moroz (пор. пол. mróz), що зберігає повноголосся.

MYSZCZYSZYN, MYSCYSZYN – найімовірніше від укр. нар. ім. Миско [396], Мисько/Myśko ← ім. Михайло. Твірна основа, як і суфікс -yszyn – власне українські.

PAŃKO, PANKO – від укр. народної форми Панько/Pańko (ім'я Панько побутує також серед білорусів) ← ім. Пантелеймон.

PYNCZUK – від укр. етноніма пінчук/pinczuk – житель Пінщини (м. Пінськ, Берестейська обл., Білорусія). Основа прізвища утворена на базі назви міста Пінськ, що знаходиться в Білорусії, зі східнослов'янською диспалаталізацією [р]. Давніше назва міста Пінськ записувалася українцями як Пинськ, тому й прізвище в основі зберегло [у] замість сучасного [і]. Це явище фіксує український словник Б. Грінченка [397]. На західноукраїнське походження прізвища вказує суфікс -czuk, який особливо часто використовувався для творення прізвищ на західноукраїнських землях.

REWERENCZUK, REVERENCZUK – фонетичний та морфологічний склад чітко вказує на українське походження прізвища: наявність повноголосся -ere- та український суфікс -uk. На жаль, не вдається визначити мотиваційну основу прізвищ,

[395] Mały atlas gwar polskich, pod red. K. Nitscha, t. I cz. II, Wrocław 1957, s. 7.
[396] Словник староукраїнської мови XIV-XV ст., ред. кол.: Д. Гринчишин, Л. Гумецька (голова), І. Керницький, т.1., Київ 1977, с. 596.
[397] Словарь української мови, упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко: в 4-х т., Київ 1958, том 3, с. 152.

адже прізвища не зафіксовані в жодному українському словнику. Існують лише певні припущення щодо походження прізвищ *Rewerenczuk (Reverenczuk)*: від 1) укр. ап. реве (III ос. одн. від інфінітива ревіти); 2) ап. ревер – „табірний госпіталь” (за укр. письменником А. Хижняком).

STEREPLUCH – на українське походження прізвища вказує повноголосся -ere- (можливо, також суфікс -uch), але етимон визначити не вдається.

Найпоширенішими формантами українських прізвищ дрогобичан виступають такі суфікси:

❖ **-k(o)** (інколи ускладнені додатковими суфіксами -ysz, -usz), який прийнято вважати типовим суфіксом українських прізвищ [398]: *Demko, Feduszko, Hawryszko, Jamroszko, Kuczko, Pańko (Panko)*. Українські прізвища із формантом -k(o) найчастіше утворені від чоловічих пестливих імен.

❖ **-uk, -czuk**, що також слугують для деривації українських прізвищ [399]: *Antończuk, Krawczuk, Pynczuk, Rewerenczuk (Reverenczuk).*

❖ **-yszyn/-iszyn**: *Hryczyszyn, Juryszyn, Myszczyszyn, Myscyszyn* – один із небагатьох матронімічних суфіксів, який служить для творення прізвищ від жіночих назв із суфіксом -ych(a) [400]: наприклад, укр. прізвисько Грицишин означало „син Грицихи”, Юришин – „син Юрихи” і т. д.

Інші. Окрім німецьких та українських прізвищ, серед дрогобичан римо-католиків фіксуємо поодинокі випадки:

➢ південнослов’янських прізвищ: *Mako* (ім’я *Bendic*), *Kliszic* (найімовірніше сербське); прізвище *Typan* можна виводити від пол. ап. typ „тип, зразок”, проте серед лексики межі XVIII – XIX ст., за словником Лінде, не фіксуємо слова typ, тому припускаємо болгарське походження прізвища від болг. ап. тъпан „тимпан, барабан” (ім’я записане за лат. зразком *Josephus*, тому не допомагає у визначенні національності носія прізвища).

➢ французькі прізвища: *Derantere, Millieu; Roſsignion (Roſsignon),* які могли належати німцям.

➢ прізвище *Abram* (*Nalburga Pauli Abram filia*) утворилося від бібл. імені Abraham „піднесений батько” або Abram „батько всіх народів” і залишилося

[398] Редько Ю., Сучасні українські прізвища, Київ 1966, с. 13.
[399] Редько Ю., Довідник українських прізвищ, Київ 1968, с. 42.
[400] Редько Ю., Довідник українських прізвищ, Київ 1968, с. 41.

в незмінній формі. У Польщі ім'я фіксується з XIII ст., особливої популярності набуло в Середньовіччі. Однак припускаємо, що прізвище належить особі єврейського походження, адже, як вважає польський мовознавець проф. Е. Бреза, ім'я Абрам від XVI ст. втрачає свою популярність серед поляків католицького віросповідання, але залишається поширеним серед юдеїв та протестантів [401]. Дослідниця єврейської антропонімії Софія Абрамович також звертає увагу на невелику, але важливу групу єврейських прізвищ, утворених від біблійних імен, серед яких і прізвище Abram [402].

- лемківське: *Łem* – може походити від лемківського слова łem, що означає „тільки", або від нім. ос. назви Lehm ← leimen „клеїти".
- фіксуємо лише два латинські прізвища (у більшості випадках латинські слова на кшталт sartor і pauper вживалися як означення, додаткова інформація про особу; лише поодинокі записи латинського походження фіксуємо як прізвища): *Sartor* – від лат. ап. sartor „кравець"; *Pauper* – від лат. ап. pauper „бідний".
- *Grigar* – від чеського або словацького ім. Grigor;
- сумнівними є прізвища *Wetyszy, Weteszowna* (сполонізоване), що могли утворитись від ос. назви *Wetesso* (фіксуємо серед прізвищ дрогобичан), а та, своєю чергою, як варіант ос. назви Vettis, найімовірніше італійського походження.
- угорське: *Szabo, Szabo de Be∫senyö* – від угорського ап. szabó, що означає „кравець". Поруч з угорськими фіксуємо одне сполонізоване угорське прізвище – *Szabowicz.*
- німецьке або чеське прізвище *Brokl*, від якого утворилося жіноче прізвище *Broklowa* з іноземною твірною основою та польським суфіксом -ow(a).

Прізвища *Szabowicz, Broklowa* та *Weteszowna* утворені на базі іноземних чоловічих прізвищ розміщені в згаданій групі, щоб не відділяти їх від чоловічих відповідників, проте формально це сполонізовані прізвища, тому мали б знаходитися в групі з полонізованими прізвищами, як німецькі (див. дет. додаток № 1).

Отже, більшість прізвищ, майже 83 % – це польські й полонізовані прізвища, решта 17% припадає на іноземні прізвища – генетично німецькі, українські та ін. З усіх іноземних найбільшу частину займають німецькі прізвища – 98 %. Пропонуємо гістограми, які презентують співвідношення польських та іноземних прізвищ дрогобичан досліджуваного періоду:

[401] Breza E., Nazwiska Pomorzan. Pochodzenie i zmiany, t. I, Gdańsk 2000, s. 31.
[402] Abramowicz Z., Słownik etymologiczny nazwisk Żydów białostockich, Białystok 2003.

Гістограма 1.

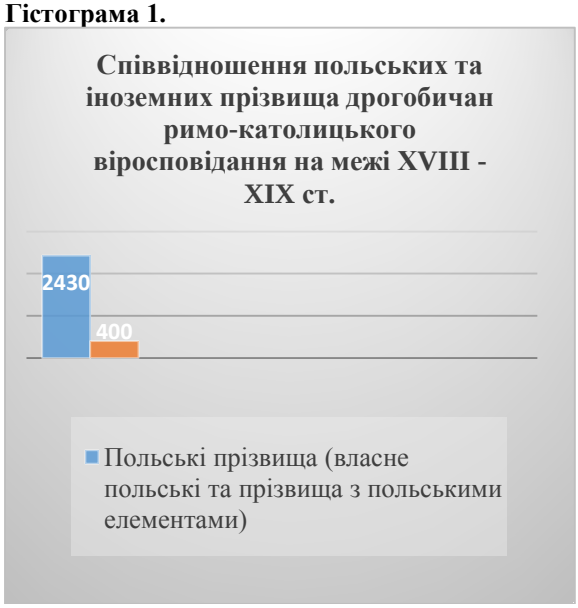

Гістограма2.

Слід наголосити, що докладний аналіз значення прізвищевих основ та версії їхнього походження подаватимемо у третьому розділі. У цій частині дослідження стисло представимо етимони всіх прізвищевих основ, натомість детальніше зупинимось на іншомовних впливах та запозиченнях, зокрема східнослов'янських, наявних у польській антропонімії.

2.2. Інтерферентні явища в системі польського антропонімікону: східнослов'янські запозичення та вплив

2.2.1. Словники польських прізвищ зі східнослов'янськими елементами

Польські прізвища-гібриди, що містять у своєму складі східнослов'янські компоненти, поділяємо на дві групи:

- прізвища, утворені за допомогою східнослов'янських твірних основ, але у своєму складі містять польські елементи (здебільшого суфікси) – сполонізовані східнослов'янські.
- прізвища, сформовані за допомогою польських твірних основ із помітними східнослов'янськими мовними впливами – тобто польські, що зазнали східнослов'янських впливів.

Варто зазначити, що представлений поділ є досить умовний, адже розмежування особових назв українців та поляків на прикордонних територіях, особливо давніших періодів, є вельми складним завданням (виокремлення полонізованих німецьких прізвищ не становить такої проблеми з огляду на генетичну

відмінність між польською та німецькою мовами). Особливо розмитою є межа між групою прізвищ, що утворилися на ґрунті східнослов'янських мов і згодом зазнали полонізації (мабуть, разом з їхніми носіями), та групою прізвищ, утворених від власне польських основ на польському мовному ґрунті, які з часом зазнали східнослов'янських впливів (очевидно, через спільне проживання з українцями на етнічно руських теренах протягом тривалого часу).

Аналізуючи антропонімний матеріал, звертаємо увагу не тільки на українські, а й на всі східнослов'янські запозичення, оскільки в деяких випадках важко відрізнити українські запозичення від російських та майже неможливо відрізнити від білоруських, тим паче, що запозичення здебільшого полонізувалися, а відмінності, які вказували на мову-джерело, зникали. Зрештою, якщо говоримо про давні запозичення в польській мові зі східнослов'янських, то головно йдеться про запозичення з української мови, рідше з білоруської [403].

2.2.1.1. Сполонізовані східнослов'янські прізвища

До цієї групи належать прізвища, що формувалися на східнослов'янському мовному ґрунті, але зазнали польських впливів, часто досить сильних. На східнослов'янське походження прізвищ зазвичай вказує їхня твірна основа. Полонізація прізвища здебільшого відбувалася за допомогою зміни фонетичного складу прізвища або шляхом додавання польських формантів. Під час аналізу прізвищ, утворених шляхом додавання суфіксів -owicz/-sk(i) та ін., використовуємо означення польський, проте під цим означенням слід розуміти окреслення вигляду суфікса (пор. польське -owicz і укр. -ович/owycz; пол. -sk(i) і укр. -ськ(ий)-s'kyj), а не його походження.

При аналізі часто використовуватимуться фрази „українське ім'я" або „польське ім'я" під якими слід розуміти форми імені, за допомогою яких імена адаптувалися на український чи польський мовний ґрунт. Отже, ім'я Федір, що давно прийнялося на руських землях, вважається українським, однак первинно походить з гр. Theodoros. Етимологію християнських імен, що давно прийнялися слов'янами і лежать в основі слов'янських прізвищ, докладно розглянемо в наступному розділі (див. третій розділ).

[403] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 295.

Серед виокремлених прізвищ є сумнівні випадки, про кожен з яких сигналізуватимемо. Сумнівні випадки, як наприклад прізвище *Kosmalewicz* і под. або *Korpak* і пох., подаватимемо у словнику цього підрозділу з додатковою інформацію про можливі інші версії походження.

Нижче представляємо словник східнослов'янських прізвищ, що зазнали польських мовних впливів, а частина з них (як правило, шляхетських) цілком полонізувалася. Прізвища з їхніми варіантами та похідними формами, утвореними від однакових основи, подаються групами. У словниковій статті містяться пояснення про східнослов'янські елементи, як правило, руські лексеми, що лягли в основу руських прізвищ, згодом сполонізованих. В очевидних випадках (якщо прізвище утворене за допомогою польських дериваційних суфіксів -sk(i), -ck(i), -wicz і т. д.) не зазначатимемо яким способом відбулася полонізація. Як і в попередньому словнику, етимон прізвищ записано мовою оригіналу (українською або білоруською), а поруч – польською транскрипцією.

ANAS, ANASOWNA – прізвища утворені від ім. Ананій/Ananij (пол. Ananiasz) або укр. ім. Атанас/Atanas (пол. Atanazy) з упущеною початковою частиною імені. На території колишньої Польщі ім'я Ананій нотується від XVI ст. здебільшого на „східних кресах" і поширюється серед християн східного обряду. Форма Атанас також фіксується лише серед українців. Ці факти дозволяють нам припускати, що прізвище, в основу якого лягло одне з українських імен – Ананій (Анань) або Атанас, має українське походження.

ARTYMOWICZ – прізвище утворене на базі укр. ім. Артем або його варіанта Артим/Artym (пол. Artemiusz), що поширене серед християн східного обряду і в Польщі фіксується переважно на руських землях починаючи з XV ст.

BEREZYCKI – від укр. ап. береза/bereza. Прізвище зберігає східнослов'янські фонетичні риси – повноголосся -ere-: пор. укр. ап. б**ере**за і пол. ап. b**rzo**za.

BIDKA, BIDYKOWNA – від 1) старопол. ап. bida; 2) від українського ап. біда/bida. Сьогодні важко однозначно визначити етимон прізвищ, адже старопольське слово „bida" збігається з українським „біда". Поширення антропонімів з антропонімною основою на bid- (південно-східні терени Польщі) дозволяє схилятися до версії творення прізвищ під впливом української фонетики: [i] замість польського [ie] на місці колишнього дифтонга [ie], що позначався літерою ять. Слід зазначити, що поруч з антропонімами на Bid-, утвореними найімовірніше на базі укр. ап. біда або

бідний, фіксуємо власне польське прізвище *Bieda* (пор. укр. Б**і**да і пол. *B**ie**da*).

BILECKI, BILECKA, BIŁECKA, BILICKI – від топонімів Більче/Bilcze, що здебільшого розташовані на руських землях. Топоніми й похідні від них прізвища з основами на bił-/bil- найімовірніше утворилися під впливом фонетики української мови або на базі укр. лексеми „білий” (див. дет. прізвище *Biłas*). Поруч з прізвищами на Bil- фіксуємо власне польське *Białecki* (пор. укр. Б**і**лецький і пол. *B**ia**łecki*).

BILIŃSKI, BILIŃSKA, BILINSKI – від назви нас. пунктів: 1) Bilin (Волинська обл., Ковельський р-н, креси); 2) Bilina (тепер – Велика Білина, Львів. обл., Самбірський р-н, креси). Важко визначити, чи в даному прізвищі, як і в інших на Bił-/Bil-, відбито український вплив, чи відбулося запозичення твірної основи: українською рисою топонімів, як і утворених від них антропонімів, є українське [i], що визріло з давнього ятя замість польського [ia]/[ie]. Крім формальних українських рис, привертає увагу ареал поширення топонімів – Галичина та Волинь.

BIŁAS – етимоном прізвища найімовірніше послужив укр. ап. білий/biłyj (пор. укр. б**і**лий і пол. b**ia**ły). Не виключено однак, що антропонім міг утворитися від польського ап. biały під сильним впливом української фонетики: [i] замість [ie] (див. дет. прізвище *Bidka*).

BIRECKI, BIRECKA – прізвища походять від назви села Bircza Підкарпатського воєводства біля Перемишля. Топонім Bircza ← ос. назва Birek [404] ← праслов. *birati або *bьrati [405] (пор. пол. zabierać). Появу українського голосного [i] в топонімі й антропонімах замість пол. [ie] (варіантна назва села – Biercza [406]) можна пояснювати просуненням вперед праслов. дифтонга [ie] (ѣ) з перетворенням його на українському мовному ґрунті на [i] або в деяких випадках [y] [407] (пор. укр. ап. зб**и**рати – пол. ап. zb**ie**rać).

BOHOWYT, BOCHOWYDOWA – прізвища утворені від давнього слов’янського особового імені Bohowyt/Боговит, найдавніші записи якого походять з Полісся та Волині [408]. Першим складником композита, однозначно, є лексема Бог. Щодо другого компонента, то тут думки ономастів розходяться: одні вважають, що

[404] Rymut K., Nazwy miast Polski, Wrocław 1987, s. 34.
[405] Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych, cz. 1, Odapelatywne nazwy osobowe, opr. A. Cieślikowa, Kraków 2000, s. 10.
[406] Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. I, Warszawa 1880, s. 230.
[407] Шевельов Ю., Історична фонологія української мови. Переклад з англійського видання Сергія Вакуленка та Андрія Даниленка (Shevelov G.Y. A Historical Phonology of the Ukrainian Language. Heidelberg 1979), Харків 2002, с. 541-544.
[408] Чучка П., Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник, Ужгород 2011, с. 64.

„компонент *-vit це іменник із значенням „господар”, інші доводять спорідненість кореня *vit з лексемою „витязь”, тобто „герой, переможець”, ще дехто вбачає у компоненті *-vit дієслово „вітати” [409]. Чоловіче прізвище повністю відповідає нормам української мови, тому його можна зараховувати до власне українських, натомість жіноча форма зазнала полонізації (заміною h на ch).

BOIARSKI, BOIARSKA – від назви с. Bojary (здебільшого поширене на південно-східних польських теренах) або безпосередньо від ап. bojar „боярин” – вельможа на території Русі та Литви. Значення лексеми „боярин” збігається в етимологічних словниках української та польської мов – „шляхтич з території Русі і Литви” [410], натомість етимологія апелятива не є однозначною. Славіст М. Фасмер припускає, що лексема „боярин” походить з дунайсько-болгарської (тюркської) мови [411]. Б. Лінде виводить походження від давньоруського ап. Bój [412], з чим погоджується хорватський лінгвіст В. Ягич. Слова bojar, bojarz, bojaryn, bojarzyn і похідні від них (що стали базою для творення прізвища) аналізує Т. Мініковська у словнику українських запозичень. Розглядаючи значення цих слів і період їхньої появи в історичних пам’ятках (X ст.), авторка вважає, що польська мова запозичила ці форми від руської, трохи змінюючи значення: спочатку форма bojar і похідні мали три значення „шляхтич в Русі, Литві, Молдові та Волощині”, „вільне населення Русі й Литви з військовим обов’язком”, „вельможа, магнат”; але в результаті помилкових асоціацій зі словом bój, форми bojar і похідні набувають нового значення „воїн, герой” [413]. Я. Карлович також виводить апелятив bojar із руської [414]. Натомість А. Брюкнер категорично заперечує давньоруське походження слова і його корені вбачає у турецькім ап. „bojlu” „високий” [415]. Є. Корш виводить слово „боярин” з татарської, башкирської, туркменської, азербайджанської мов, у яких bajar означає „господар”. Існує навіть думка, яку висловив О. Шахматов, про кельтське походження слова, хоча більшість мовознавців вважає такий підхід помилковим [416]. Незважаючи на оригінальне походження, фактом залишається розповсюдження поняття „боярин” у значенні „особа, яка займає високе становище у суспільстві”, „шляхтич”

[409] Чучка П., Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник, Ужгород 2011, с. 64.
[410] Linde B., Słownik języka polskiego, t. 1, cz. 1, Warszawa 1807, s. 140.
[411] Васмер М., Этимологический словарь русского языка, т. I, Москва 1986, с. 203 – 204.
[412] Linde B., Słownik języka polskiego, t.1, cz. 1, Warszawa, 1807, s. 140.
[413] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., PWN, Warszawa 1980, s. 26 – 28.
[414] Karłowicz J., Imiona własne polskich miejsc i ludzi od zatrudnień, Warszawa 1887, s. 4.
[415] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków, 1927, s. 34 – 35.
[416] Васмер М., Этимологический словарь русского языка, т.I, Москва, 1986, с. 203 – 204.

здебільшого на Русі і, як зазначає А. Брюкнер, звідти вже в XIV ст. або й швидше поширювалося на польські землі. Автор вважає лексему „боярин” одним із найдавніших запозичень у польській мові з руської [417]. Варто було б уточнити – найвірогідніших запозичень за посередництвом руської, адже, як уже згадувалося, сам мовознавець виводить апелятив з тюркських мов. Як бачимо, автори монографії про польську антропонімію на руських землях цілком справедливо зараховують прізвище Bojarski до руських запозичень у польській антропонімії [418].

BORSZCZYK, BORSZCZYKIEWICZ – від укр. ап. б**о**рщ (пор. пол. b**a**rszcz).

CHAREWICZ – найімовірніше від укр. імен Харитон/Charyton або Захар/Zachar: 1) ім. Харитон (пол. Charyton), особливо поширене серед християн східного обряду; 2) ім. Захар (пол. Zacharz або Zachariasz) також розповсюджувалось серед східних християн (див. докл. прізвище *Zachar*). Крім відіменних версій походження, мовознавець К. Римут пов’язує прізвища на Char- з незафіксованим у польській мові словом chary „похмурий, слабкий” [419], але зафіксованим в інших слов’янських мовах (напр. чеській – chary, болг. – харый) [420]. Мовознавець Е. Вольнич-Павловська однозначно виводить прізвище Charewicz від ім. Zachar (Char ← Zachar) і зараховує його до українських [421] (також див. докл. прізвище *Zachar*).

CHLIBKIEWICZ – від укр. ап. хл**і**б/chlib (пор. пол. chl**e**b) з укр. і замість пол. ie.

CHNATZ – від укр. народної форми Hnat/Гнат, що утворилася від христ. ім. Ігнатій, Ігнат. У Польщі латинське ім’я фіксується з XIV ст. адаптувалося як Ignat, Ignacy, Inac, Inat, на території України – Ігнатій, але часто вживалося у скороченій формі Гнат. На прикордонних територіях укр. варіант Гнат, що цілком імовірно, зазнав польського впливу, відтак еволюціонував у прізвище з підміною ch замість h. Появу кінцевої літери z можна пояснювати спробою запису прізвища на німецький зразок (тоді прізвище кваліфікуватиметься як германізоване українське) або помилкою священнослужителя.

CHOMICKI, CHOMICKA, можливо, також CHUMICKA – від 1) укр.

---

[417] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927, s 34 – 35.
[418] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 171.
[419] Rymut K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. I A – K, Kraków 1999, s. 72 – 73.
[420] Этимологический словарь славянских языков под ред. О. Трубачева [в:] Электронный ресурс (доступ 19.08.2013): http://essja.narod.ru/pdf/08/essja_08_020-021.pdf
[421] Wolnicz-Pawłowska E., Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym województwie ruskim, Wrocław 1978, s. 22.

ім. Хома/Choma (пол. Tomasz); 2) від апелятива chomik „вид гризуна”. На подвійне походження прізвища *Chomicki (Chomicka)* вказує К. Римут [422]. Якщо приймати першу версію походження антропоніма, то твірною основою прізвища став український народний варіант гр. імені Thomas (з арам. „близнюк”) – Хома (ц.-сл. Фома), що утворився в народній мові через заміну невластивого українській мові звука ф. Через відсутність літери „тета” у слов’янських мовах народ старається передати грецький звук своїми відповідниками. У російській мові спочатку прийнявся відповідник [х], але згодом адаптувалося чуже [ф]: рос. ім. Фома. Українська ж зберегла своє [х] донині, особливо у прізвищах: ім. Хома → *Chomicki*. Якщо прізвище утворилося від ім. Хома (пол. ім’я має вигляд Tomasz, тому не брало участі у творенні згаданих прізвищ), то український вплив очевидний. Якщо ж прізвище утворилося від апелятива, то можемо твердити про запозичення польською мовою лексеми від східнослов’янських мов. Руське походження слова chomik доводять також А. Брюкнер [423], С. Урбанчик [424], Т. Мініковська [425], спираючись на його історію та розповсюдження. Отже, в обох випадках простежуємо полонізацію руської твірної основи за допомогою польського суфікса -sk(i).

CHORĄŻYK, CHORĄZYK, CHORĄZYKOWA, CHORĄZYKOWNA, CHORONZYK, CHORONZYKOWA, HORONZYK, CHORĄŻYT – від ап. chorąży „хорунжий” – військова особа, відповідальна за підняття прапора або корогви. Мовознавці вважають слово „chorągiew”, від якого утворений ап. chorąży, тюркським запозиченням, що прийшло в польську мову через давньоруську. А. Брюкнер заперечує поширену думку про німецьке походження слова і вказує на східну генезу ап. chorągiew від монгольського „orongo, horongo”. Через руську мову слово з монгольської потрапило у польську [426].

CHORODECKI, HORODYCKI, HORODYSKI – від назв нас. пунктів на кшталт Horodek, Horodyszcze (багато на території кресів). На східнослов’янський родовід прізвища вказує його фонетичний вигляд: східнослов’янське повноголосся -oro-, а також український [h] (мабуть, з метою полонізації прізвище *Chorodecki* записане за допомогою диграфа ch, на місці якого відповідно до української вимови повинна

[422] Rymut K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 2, Kraków, 2001, s. 611 – 612.
[423] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927, s. 173.
[424] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 301.
[425] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 34 – 35.
[426] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927, s. 182 – 183.

стояти h) замість польського [g], пор. – староукр. ап. г**оро**д і старопол ап. g**ró**d. Топоніми з основою на Horod- здебільшого поширені на руських землях.

CHROMENKO, CHROMENKOWNA, CHROMENKY, CHROMENY, CHROMEŃKO, CHROMEŃKI, CHROMENKI, CHROMEŃSKI – від старопол. ап. chromy (тепер – kulawy) „кульгавий” або від староукр. ап. хромати „кульгавити”, хромота „кульгавість”, хром „кульгавий” [427]. На українське походження прізвищ вказує типовий український суфікс -енк(о). Крім цього, доказом того, що прізвища з твірною основою від ап. „хромий” уживалися серед українців, є „Найдавніший реєстр українського козацтва 1581 р.”, упорядкований мовознавцем Я. Дзирою. У реєстрі знаходимо козака, на ймення Семенко Хромий [428]. Хоча серед більшості українських козаків, записаних у реєстрі, трапляються також поляки та білоруси, щодо походження даної особи немає сумнівів, адже ім’я Семенко могло належати тільки українцеві: на це вказує відіменна твірна основа та антропонімний формант - k(o), який серед інших слов’янських найбільш характерний українській мові. Сам упорядник реєстру переконує, що на етнічну приналежність козаків найвиразніше вказують їхні імена [429]. Мовознавець К. Римут у словнику прізвищ поляків наводить 45 прізвищ, похідних від старопол. ап. chromy [430], і майже третина прізвищ містить у своєму складі виразні українські форманти -yszyn, -uk, -k(o), а це також наштовхує на думку про українське походження твірної основи chrom-, що могла сполонізуватися (відсутність повноголосся).

CHUBKIEWICZ – від ап. huba. Ап. huba в значенні „гриб на деревах” вживається однаково на всій території Польщі, але мовознавці вважають його давнім українським запозиченням [431]. Прізвище могло утворитися також від діал. ап. huba в значенні „губа, рот”. Діалектизм функціонує в підляських говорах польської мови і, вірогідно, утворився під впливом укр. або білорус. ап. губа [432]. На прикладі цього прізвища простежуємо спробу адаптації ап. huba до норм польської мови (h/ch).

CHYDZIK, CHYDZIKOWA HYDZIK, HYDZIKOWA – від старопол. ап. hydzić

---

[427] Словник староукраїнської мови XIV – XV ст., ред. кол.: Д. Гринчишин, Л. Гумецька (голова), І. Керницький, т. 2., Київ 1978, с. 520.
[428] Дзира Я., Найдавніший реєстр українського козацтва 1581 р. [в:] Недяк В., Україна – козацька держава, Київ 2007, с. 43.
[429] Там само, с.43.
[430] Rymut. K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. I, Kraków 1999, s. 84.
[431] Buczyński M., Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska [w:] Annales univesitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F., Vol. XXII, 10, s. 238.
[432] Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny, pod red. I. Maryniakowej, t.V, Leksyka 1, Warszawa 1995, s. 48 – 51.

„обмовляти, очорнювати” або діал. ап. hydki „бридкий”. А. Брюкнер вважає слово „hydki” та похідні від нього питомо польськими із польським [h] (що утворилися від початкового gyd-), посилаючись на чеські відповідники hyzd, ohyzda та ін. [433]. На користь українського походження слів з коренем hyd- наводить аргументи мовознавець С. Грабець: український [h], який у польській мові мав характер рідного тільки як придихового, і географія поширення – всі діалектні приклади вживання лексеми походять з руських земель [434].

CZERNECKI – етимологію прізвища однозначно визначити не вдається (див. підзрозділ 3.4). Одна з версій виводить антропонімну основу від руського апелятива „чернець” (використовувався для позначення монахів на Русі), що, за дослідженнями Б. Лінде, С. Урбанчика та ін. у польську мову прийшов з руської у вигляді czerniec [435] (пол. mnich). На східнослов’янське походження прізвища вказує також диспалаталізація приголосного: пор. укр. Черн**е**цький і пол. Czern**ie**cki.

DANIŁOWICZ, DANIEŁOWICZ – утворене на базі іменної основи Данил- (ц.- сл. Даниил, Данил, укр. Данило), яка активно функціонувала на Русі (пор. пол. Daniel), та формально польського суфікса -wicz. Використовуємо термін „формально польський”, адже тепер суфікс -wicz вважається польським формантом в опозиції до українського -вич/wycz. Проте слід пам’ятати, що суфікс -wicz східнослов’янського походження і патронімічні назви на -owicz/-ewicz найчастіше вживалися для ідентифікації руської шляхти: за дослідженнями мовознавців, давній руський рід Даниловичів зазнав полонізації і тому носить прізвище *Daniłowicz* [436]. На давньоруське походження вказує й сучасне територіальне розповсюдження прізвища. Варіант *Daniełowicz*, який базується на польській антропонімній основі – польському варіанті Daniel, також доцільно вважати сполонізованим руським прізвищем, оскільки ім’я Daniel значно частіше використовували православні християни, аніж католики [437].

DASZKIEWICZ, DASZKIEWICZOWA, DASZKIWICZOWNA DASZKOWA –

---

[433] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927, s. 174.
[434] *Див. дет.* Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń 1949, s. 24.
[435] *Див. дет.* Linde B., Słownik języka polskiego, t. I, cz. I, Warszawa 1807, s. 361. *Див дет.* Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 300.
[436] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 183.
[437] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 59.

походять ві укр. ім. Дашко, знаного в Україні з XIV ст., що своєю чергою могло утворитись від христ. ім. Данило, Давид, Дарій, Дасій або навіть Богдан [438]. Хоча ані фонетичні, ані морфологічні риси прізвища не вказують на його східнослов'янське походження, мовознавець Е. Вольнич-Павловська однозначно зараховує прізвище *Daszkiewicz* до українських, адже генеалогічні дослідження доводять, що носієм прізвища здавна був українських шляхетський рід, який згодом сполонізувався [439]. Інше джерело, „Гербова книга польських родів" Ю. Островського, вказує на литовське походження роду Daszkiewicz, який осів на прусських землях [440].

DEŃKOWSKA – укр. ім. Денис/Denys (пол. Dionizy – рідко вживалося на польських теренах, відоме здебільшого в формі Dziwisz). Українська форма Денис, що лягла в основу прізвища, фіксується ще з Галицько-Волинської доби.

DEREWNIAK – від ап. дерево/derewo або деревина/derewyna. Українські риси: наявність повноголосся -ere- (пор. укр. Д**ере**вняк і пол. *D**re**wniak*).

DUB, DUBISZOWA – найімовірніше від укр. ап. д**у**б/dub, у якому праслов'янський носовий замінився в [u] (пор. пол. d**ą**b).

DUBLANUWNA, DUBLIKA – від укр. ап. дуб (див. прізвище *Dub*) або від укр. ап. дублянка/dublanka – кожух з дублених шкір.

DUBLAŃSKI, DUBLANSKI – нас. пункт Dublany (багато на руських землях). На східнослов'янське походження вказує фонетика топоніма й утвореного від нього прізвища (див. прізвище *Dub* або *Dublanuwna*) та географія поширення населених пунктів, від яких воно походить.

DUBRAWSKI, DUBRAWSKA – нас. пункт Dubrawka (багато на території кресів). На східнослов'янське походження вказує вигляд прізвища (див. прізвище *Dub*) та географія поширення населених пунктів, від яких воно утворене.

DUDA, DUDZIAK, DUDZIKIEWICZ, DUDOWICZ – від ап. duda, сьогодні – dudy „волинки" – музичний інструмент. Деякі мовознавці стверджують, що прізвище типу *Dudziak* можна вважати сполонізованими формами українського прізвища Дудяк, адже польське dź відповідає українському м'якому d [441] . Проте з цією версією

[438] Чучка П., Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник, Ужгород 2011, с. 151.
[439] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 183.
[440] Ostrowski J., Księga herbowa rodów polskich, cz.2, Warszawa 1897, s. 54.
[441] Баранівська О., Про походження деяких польських і українських прізвищ із формантами -ak ('-ак) / ak (-як, -czak / -чак) [в:] Антропонимика №1, 2006, с. 25 – 29.

не можна однозначно погодитися, адже за польським мовознавцем К. Римутом [442] антропонімний корінь dudź походить від прізвища *Duda*. Прізвище *Duda* (задовго до закріплення прізвища серед слов'ян існувало особове ім'я Дуда [443]), своєю чергою, утворилося від апелятива duda, слов'янської назви музичного інструмента (укр. сучасна назва – волинка, польська – dudy). Прізвище *Duda* фіксується вперше у 1392 р., польське Dudzik у 1405 [444], укр. прізвище Дуденко – в 1495 р. [445], прізвище-дериват *Dudziak* було зафіксоване у 1644 р. Отже, цілком справедливою буде версія про творення як польського прізвища *Dudziak*, так і українського Дудяк паралельно від особової назви *Duda*, що, своєю чергою, виводиться від слов'янської основи *duda [446] (праслов'янське d у польській мові перейшло в dź, а в українській – у м'яке d), але процес творення і стабілізації на польському й українському мовному ґрунті, очевидно, відбувався паралельно. Єдиним прізвищем на Dudz-, що безсумнівно містить східнослов'янські елементи, є прізвище *Dudzicha* (див. дет. підрозділ 2.2.1.2).

FEDOROWICZ, FEDOROWICZOWA, FEDOROWICZOWNA – прізвища походять від укр. ім. Федір/Fedir (староукр. Федор). У Польщі фіксується з XIII ст. як Teodor, а на українсько-польському прикордонні набуло вигляду Fiedor [447]. Очевидним є вплив давньоукраїнської форми Федор на поширення серед польського населення прикордонних територій форми Fiedor замість Teodor. Б. Унбеґаун вважає прізвище Федорович сполонізованим білоруським [448]. Як вже згадувалось, білорус. впливи на південно-східних польсько-українських прикордонних теренах були слабкими, тому тут варто вбачати укр. антропонімну основу від ім. Федір, у якому під час творення патроніміка – Федорович (син Федора) – [і] змінюється на [о].

FILL – етимоном прізвища, очевидно, є християнське ім'я, проте сьогодні важко визначити яке саме: 1) ім. Теофіл/Teofil; 2) ім. Filip; 3) ім. Філемон/Filemon; 4) Філарет/Filaret. Християнські імена Теофіл, Філемон, Філарет, що могли стати твірною основою для прізвища, функціонували здебільшого серед східних християн. Крім того, територія поширення прізвищ вказує на його східнослов'янське – українське або білоруське – походження.

---

[442] Rymut K. Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny, t. 1, Kraków 1999, s. 156.
[443] Чучка П., Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник, Ужгород 2011, с. 178.
[444] Rymut K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 1, Kraków 1999, s. 156
[445] Словник староукраїнської мови XIV-XV ст., ред. кол.: Д. Гринчишин, Л. Гумецька (голова), І. Керницький, т. 1, Київ 1977, с. 330.
[446] Sławski F., Słownik prasłowiański, t.V, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łodź 1984, s. 71 – 74.
[447] Rymut K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 2, Kraków 1999, s. 602 – 604.
[448] Унбеґаун Б., Русские фамилии, Москва 1989, с. 246.

GULKIEWICZ – від 1) ап. hulać „розважатися, веселитися”; 2) пол. ап. gula „ґуля”. Якщо приймати перший варіант творення прізвища на базі ап. hulać, то аналогічно, як у прізвищі *Hulikiewicz,* вбачаємо сполонізовану українську твірну основу (див. прізвище *Hulikiewicz*) – ап. hulać, що запозичений з укр. мови.

GUŚKIEWICZ – від укр. ап. гуска. Прізвище найімовірніше зазнало польського пливу: укр. [h] замінюється польським [g], проте укр. [u] залишається незмінний (пор. укр. ап. **гу**ска і пол. ап. gęś, **gą**ska).

HANKIEWICZOWNA, HANULIK, HANULAKOWA, HANUSZKIEWICZ, можливо також HANCZAKIEWICZ – найімовірніше від ім. Hanna ← гр. Anna, лат. Anna. М. Бучинський вважає такі форми з початковим [h], як Hanna, Haneta, утвореними в польській мові від ім. Anna під впливом української фонетики [449]. Справді, рідного польського [h] майже не існувало. Проте, як влучно зазначає мовознавець С. Грабець, окрім придихового [h], який вважається власне польським [450]. Ю. Шевельов вважає розвиток протетичного [h] перед голосним [a] в чужомовних словах непростим явищем. За мовознавцем, сьогодні важко з’ясувати, чи „це був спільний процес із польськими діалектами, чи процес, стимульований з боку польських діалектів, чи, нарешті, процес, стимульований у польських діалектах українською мовою” [451]. Зважаючи на це, можна лише припускати вплив української фонетики на творення форми Hanna, але не можемо однозначно стверджувати наявність цього явища. Крім того, деякі джерела подають версії про німецький вплив на появу придихового [h] в імені Hanna [452].

HAURYSZKIEWICZ, HAURYŚKIEWICZ, HAWRYSKIEWICZ, HAWRYŚKIEWICZ, HAWRYŚKIEWICZOWNA, AURYSZKIEWICZ – прізвищеві основи утворені від української народної форми Гаврило, що походить від христ. ім. Гавриїл (пор. пол. Gabriel). Згідно зі словником К. Римута, ім’я Hawryło було поширене на території східних кресів; на інших теренах Польщі це ім’я мало вигляд Gabriel, в Середньовіччі – Gabrzyjał, Gawrzyjał, Gabryjel. В імені Гаврило і в похідних від нього прізвищах зберігаються прозорі українські фонетичні риси: [h] замість

[449] Buczyński M., Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska [w:] Annales univesitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F., Vol. XXII, 10, s. 227.
[450] *Див дет.* Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń, 1949, s. 140 – 141.
[451] Шевельов Ю., Історична фонологія української мови. Переклад з англійського видання Сергія Вакуленка та Андрія Даниленка (Shevelov G.Y. A Historical Phonology of the Ukrainian Language. Heidelberg 1979), Харків 2002, с. 1000. *Докладніше* – с. 578 – 580.
[452] Fros H., Sowa F., Księga imion i świętych, t. 1, Kraków 1997, s. 195.

польського [g], а також заміна іноземного, в даному випадку староєвр., [b] на [w]. Прізвище *Auryszkiewicz* також утворилося від укр. Hawryło з випаданням початкового приголосного [h].

HAYNOWSKI, HAYNOSKI – вірогідно, від назви м. Hajnówka (Підляське воєв.). Українські елементи проступають у початковому [h] замість польського [g] в апелятиві gaj (пор. укр. **г**ай і пол. ап. **g**aj), від якого й утворився топонім.

HEDZICKI – можливо, помилкове від Hadzicki – сьогодні важко однозначно визначити етимон прізвища (найімовірніше укр. ап. гад/had або гадати/hadaty), проте на версію про українське походження може наштовхувати фонетична структура прізвища: початковий [h].

HORDYŃSKI – прізвище, гадаємо, утворилося на базі назви нас. пункт Hordynia, яких багато на теперішніх західноукраїнських землях. На руське походження прізвища вказує його фонетичний вигляд: українське h на місці польського g (пор. застарілий укр. ап. гординя і пол. ап. pogarda). Прізвище також можна виводити від прикметника ordyński (частіше вживався з придиховим [h] – hordyński) „ординський", утвореного від іменника orda (horda) „орда" зі значенням „той, що стосується орди". Прикметник hordyński, за Т. Мініковською, сягає своїм корінням турецько-татарської мови (турецьке orda „табір", татарське ordu „військо") і в польську мову потрапив через українську [453]

HOSZOWSKI – c. Hoszów (укр. Гошів) (Івано-Франківська обл., Долинський район). Антропонімна основа з початковим [h] утворена на базі українського полонізованого топоніма (пор. укр. топонім **Гош**і**в** і пол. **G**osz**ów**).

HRUSZKA, HRUSZKIEWICZ, HRUSZKIEWICZOWA, HRUSZOWSKA – прізвища утворилися від укр. етимона „грушка/hruszka" або від пол. ап. gruszka під сильним впливом укр. фонетики: укр. [h] замість пол. [g]. Пор. укр. прізвище ***H**ruszka* і польське ***G**ruszka*, що також фіксується серед польських прізвищ дрогобичан на межі XVIII – XIX ст.

HRYCAKOWA, HRYCKOW, HRYSZKA, можливо, також GRYNIEWICZ, RYŃKOWA, RYCOWIANKA – у твірних основах лежать українські скорочені іменні форми Гринь/Hryń і Гриць/Hryć, утворені від повного християнського ім. Григорій (пор. пол. Grzegorz). Полонізація прізвища Gryniewicz проявляється не тільки в додаванні суфікса -wicz, а й заміною в антропонімній основі українського [h] на

[453] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 55 – 56.

польське [g]. У прізвищі *Ryńkowa*, що утворилося від укр. ім. Гринько з випаданням початкового [h], крім антропонімної основи, на українське походження вказує суфікс -k(o) (чоловіча реконструкція – Ryńko).

HUBICKI, HUBICKA, CHUBICKI – c. Hubice (с. Губичі Львівська обл., Старосамбірський р-н, креси). Походження етимона huba (див. прізвище *Chubkiewicz*) та фонетична структура прізвищевої основи вказують на їхнє українське походження.

HULIKIEWICZ – від ап. „hulać" „розважатися, веселитися". Апелятив hulać, як і слова hulaka, hultaj, hulanka, hulaszczy та ін. прийнято виводити з українського ап. гуляти (на що формально вказує початкове [h]); А. Брюкнер називає XVII ст. початковою датою запозичення цих лексем з української мови в польську, здебільшого через літературні твори польських письменників з руських земель [454].

HUMEN – від ап. ihumen (варіанти humien, humion) „ігумен". Сама лексема походить з грецького hegeomai [455] і означає „той, хто веде". У польську мову апелятив потрапив за посередництвом української мови та української діалектної форми „гумен", що виникла на основі лексеми „ігумен" [456]. У польській мові лексема не змінила значення і так, як в українській, позначала настоятеля монастиря східного обряду [457].

HUSAKOWSKI – від укр. ап. „гусак" (пор. укр. **гу**сак і пол. ап. **gą**sior). Фонетичні східнослов'янські особливості очевидні: h замість g, u замість носового ą.

ILKOW – від: 1) чол. імені Ілля/Illia, Ілько/Ilko (пор. пол. Eliasz); 2) c. Ilkowice (кілька сіл). У будь-якому випадку творення прізвища *Ilkow* пов'язане з українським етимоном Ілля. По-перше, фонетичний склад прізвища свідчить про те, що саме український варіант імені лежить в його основі (пор. укр. ім. Ілля і пол ім. Eliasz). По-друге, ім'я Ілля більш поширене серед християн східного обряду, аніж серед католиків [458]. Формант -ow записаний без діакритичного знаку над літерою o, що дає нам підстави розглядати його як польський суфікс -ów, а не російський -ow, як це може видаватися на перший погляд, тому прізвище зараховуємо до сполонізованих.

IWANICKI, IWANICKA – від ім. Іван/Iwan (пор. пол. Jan). Прізвища також утворилися на базі східнослов'янської антропонімної основи (укр. Іван, рос. Иван –

[454] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927, s. 173.
[455] Karłowicz J., Imiona własne polskich miejsc i ludzi od zatrudnień, Warszawa 1887, s. 7.
[456] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 60.
[457] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 300.
[458] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 59.

польське Jan). Як зазначає К. Римут, форма Iwan фіксується на польських теренах з раннього Середньовіччя, проте згодом вона залишається тільки на території східних кресів [459], мабуть, під впливом української мови, в якій ім'я Іван існує з часів прийняття християнства й донині.

JAREMOWICZ – основа походить від укр. ім. Ярема/Jarema (див. докл. укр. прізвище *Jarema* – підрозділ 2.1.2). Прізвище зазнало полонізації шляхом заміни укр. суфікса -вич/-wycz на його польський варіант -wicz.

JURKIEWICZ, JURKIEWICZOWA, JURKIEWICZOWNA – з одного боку, вплив на творення прізвищ могло мати українське ім'я Юра/Jura, пестливе Юрко/Jurko. З іншого – пол. ім'я Jerzy в старопольський період також могло мати вигляд Jura [460]. На даний момент важко з'ясувати, чи основа, в якій лежить ім'я Jura, має українське коріння, чи зберегла форму зі старопольського періоду.

KATYNSKA – зважаючи на локалізацію носія, прізвище виводимо не від назви м. Katyń (Росія, Смоленська обл.), а від назви с. Katyna (руською Katynia). На східнослов'янських родовід передусім вказують фонетичні особливості прізвища: тверде t замість палатального ć. Варто наголосити, що село Катина розташоване в Старосамбірському р-ні Львівської області і в XIX ст. його населяли переважно українці [461].

KIERNICKI – с. Kiernica (Львівська обл., Городоцький р-н). В основі географічної назви – ап. kiernica (фіксується в одному зі східних діалектів польської мови), що походить від старопол. krynica „джерело або криниця". На думку А. Брюкнера, польський апелятив k**ry**nica утворився помилково з групою -ry- замість -rzy- [462]. С. Грабець вважає, що -ry- виступає в слові krynica під впливом української мови [463] (*див.* вставне [у] після сонорного у прізвищі *Kobryn*). Українське походження лексеми krynica обстоює і мовознавець С. Урбанчик [464]. Т. Мініковська, посилаючись на дослідження Г. Турської, а також спираючись на дані сучасного територіального розповсюдження лексеми, її фонетичний вигляд, етимологію, хронологію появи в обидвох мовах, трактує старопол. ап. krynica (1470 р.) як лексичне запозичення

[459] Rymut K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 1, Kraków 1999, s. 331.
[460] Rymut K. Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 1, Kraków 1999, s. 349.
[461] Słownik geograficzny Królewstwa polskiego i innych krajów słowiańskich, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, Warszawa, 1882, t. III, s. 911.
[462] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927, s. 274.
[463] Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń 1949, s. 26.
[464] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 301.

з української мови [465].

KINDYKIEWICZ, KINDYKIEWICZOWNA – існує кілька версій походження прізвищ. Одна з них виводить антропоніми від ап. kindiak (з тюркських мов [466]). Лексема „киндяк” – спочатку позначала грубу тканину, а згодом вироби з неї – кафтан, сарафан, тобто різновиди давнього селянського одягу. А. Брюкнер вважає, що ап. kindiak у XVII ст. ввійшов у польський лексикон з руського. Мовознавець В. Веселовський, аналізуючи давньоруські антропоніми XV – XVII ст., фіксує серед них прізвище Киндяк, твірна основа якого походить від ап. киндяк [467]. Апелятив „киндяк” очевидно міцно вкоренився у східнослов’янських мовах і вважається питомо українським, проте, як справедливо зазначає О. Щитова, не варто відкидати теорію про орієнтальне, скоріш за все тюркське, походження лексеми [468]. Ще одна версія виводить прізвища від діал. ап. kindziuk (kindziuch), що фіксується в говірках Підляшшя в значенні „шлунок людини” та, очевидно, утворений під впливом білоруських діалектних ап. „кендюх”, „каньдюх”, „кіньдзюк” [469]. У білоруську мову лексема також, вірогідно, потрапила з тюркських [470].

KOBRYN, KOBRYŃSKA, KOBRYNOWICZ, KOBRYNOWICZOWA, KOBRYNOWICZOWNA – походять від назв нас. пунктів Kobryń, що розташовані на території Білорусі та Волині, або назви річки Kobryń на Київщині. Перелічені географічні назви розташовані на руських землях, проте похідні від них прізвища набули значного поширення на польських землях. Походження мотиваційної основи топонімів однозначно встановити не вдалося, тому й етнічну генезу (польську чи східнослов’янську) з’ясувати важко. Єдине пояснення (та й це, як зазначає сам автор, сумнівне) генези топоніма Кобрин знаходимо в дослідженнях Ю. Шевельова над українською фонологією. Мовознавець припускає, що топонім утворився шляхом додавання префікса ko- до кореня brъn- , що походить від церковнослов’янського брьниє „багно” [471] . Якщо приймати гіпотетичну версію Ю. Шевельова, то на думку про українське походження наводить фонетичний склад мотиваційної основи зі вставним [у] після сонорних r і l. Така позиція голосного (утворює тверді групи -ry-, -

[465] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 80 – 82.
[466] Stachowski S., Słownik historyczny turcyzmów w języku polskim, Kraków 2007, s. 226.
[467] Веселовский С., Ономастикон – Древнерусские имена, прозвища и фамилии, Москва 1974, с. 83.
[468] Щитова О., Лексико-семантическая группа названий тканей в томских деловых документах XVII в. [в:] Вестник государственного университета, № 295, 2007, с. 55 – 62.
[469] Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny, pod red. I. Maryniakowej, t.V, Leksyka 1, Warszawa 1995, s. 76-77.
[470] Stachowski S., Słownik historyczny turcyzmów w języku polskim, Kraków 2007, s. 227.
[471] Шевельов Ю., Історична фонологія української мови, Харків 2002, с. 596.

ly-) спричинена переходом „єрів” в [y] і властива саме українській фонетиці [472]. Деякі мовознавці вважають прізвище власне українським, спираючись на дані носіїв прізвища: скажімо, Я. Дзира на базі козацького реєстру з 1649 р. фіксує відгідронімні прізвища Кобринець і Кобрицький, які вважає українськими [473]. Але не всі козаки були українцями, тому, не знаючи точного походження і значення мотиваційної основи географічних назв, від яких походять прізвища, однозначно говорити про українське походження складно.

KOCIUBA – від ап. kociuba „кочерга”. Як влучно зауважує М. Бучинський, існує дві версії походження лексеми kociuba. Перша, яку обстоюють мовознавці А. Брюкнер, Ф. Славський, В. Циран, виводить апелятив kociuba з українського підґрунтя і вважає його українським запозиченням у польській мові. Протилежною є друга версія, висловлена мовознавцями Р. Рихгардт, що займалася польськими запозиченнями в українській мові, та Е. Бернекером. Вони, навпаки, виводять лексему kociuba з польської мови і вважають, що українська її запозичила. На думку М. Бучинського, цю розбіжність нівелює „Атлас люблінських діалектів” (на жаль, незакінчений), у якому лексема фіксується тільки у східній частині люблінської землі [474]. „Малий атлас польських говірок” також фіксує ап. kociuba виключно у південно-східних польських говірках [475]. Додатковим аргументом на користь української генези апелятива kociuba є спостереження А. Валіцького під кінець XIX ст. щодо вживання лексем на позначення знаряддя для керування вогнем у печі та вигрібання попелу: „W Królewstwie narzędzie to, jeżeli jest z drewna, to się nazywa ożogiem, jeżeli zaś z żelaza to pogrzebaczem. Wszelako w okolicach Konina nazywają je haczykiem. Na Wołyniu, Podolu i Ukrainie to się zowie kociubą” [476]. Варто зауважити, що лексема kociuba не слов’янського походження, а тюркського [477]. Оскільки тюркізми часто запозичувалися польською мовою за посередництвом руської, лексема kociuba, найімовірніше, саме таким шляхом потрапила на польський ґрунт.

KOŁPIECKI, KOLPIECKI – с. Kołpiec (укр. Ковпець), розташоване недалеко від Дрогобича. Формальний вигляд географічної назви, як і прізвища, вказує на руське

[472] Там само, с. 588-594.
[473] Дзира Я., Відгідронімні прізвища в козацькому реєстрі 1649 року [в:] Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики, №11, Київ 2004, с. 250.
[474] Buczyński M., Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska [w:] Annales univesitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F., Vol. XXII, 10, s. 239.
[475] Mały atlas gwar polskich, pod red. M. Karasia, t. XII cz. II, Wrocław 1969, s. 25.
[476] Walicki A., Błędy nasze w mowie i piśmie, ku szkodzie języka polskiego popełniane oraz prowincjonalizmy, Kraków 1886, s 155.
[477] Stachowski S., Słownik historyczny turcyzmów w języku polskim, Kraków 2007, s. 234.

походження: перехід складотворчого твердого l в -oł- замість польського -eł-. Територія поширення географічних назв Kołpiec також вказує на східнослов'янське походження особової та географічної назв.

KOŁTUN, KOŁTUNOWA, KOŁTUNOWICZ, KOŁTUNOWICZOWA, KOŁTUNOWICZOWNA, KUŁTUNOWICZ, KOŁTON – від ап. kołtun „жмут збитого, брудного волосся на голові". Згодом ап. kołtun став назвою хвороби. Апелятив прийнято вважати руським запозиченням [478]. А. Брюкнер, покликаючись на лікаря Ер. Сикста, стверджує, що сама хвороба з'явилася на території Русі, швидко поширювалася і в Польщі її евфемістично назвали гостем (пол. gość), звідти й пішла польська назва gościec. Таким чином слова „kołtun, kołtek" від руського kołtat мали польські відповідники gwoździec, gościec. Хвороба зникла, але назва з відтінком зверхності залишилася, особливо використовувалась під час надання міщанських прізвиськ [479], з яких, очевидно, визріли прізвища. Як влучно зауважує Т. Мініковська, структура слова також вказує на його руську генезу: -oł-, що визріла на ґрунті української мови з праслов'янської групи *ъl замість польської -eł- [480].

KOPYSTYŃSKI, KOPYSTYŃSKA – від назви с. Kopystyn, що розташоване у Хмельницькій області. Крім локалізації топонімів, на український родовід вказує фонетика прізвища: український твердий t замість польського м'якого c.

KORPAK, KORPAKIEWICZ, KORPAKIEWICZOWA, KORPAKIEWICZOWNA, KORPAKOWA, KORPAKOWNA, KORPOKIEWICZOWNA – прізвища можуть походити від ім. Карп/Karp, Карпо що функціонує як християнське в східному обряді й особливо поширене на руських землях. Існують інші версії походження згаданих прізвищ, наприклад, від пол. апелятива karp „короп" або від пол. karpać „ремонтувати", тому однозначно стверджувати наявність східнослов'янської антропонімної основи не можна.

KOSMALEWICZ, KOSMALEWICZOWA, KOSMALEWICZOWNA, KOSMALOWA, KOZMALEWICZOWNA – одна із версій виводить прізвища від ім. Kosma (ц.-сл. Косма, Козьма, Кузьма), що розповсюджувалось здебільшого серед християн східного обряду, тому в основу прізвищ потрапляло зазвичай за посередництвом східнослов'янських мов. Проте, як і в попередньому прикладі, однозначно не можемо вважати антропонімну основу прізвищ східнослов'янською,

[478] Popowska-Taborska H., Geneza ukrainizmów w dialektach kaszubskich, [w:] Język a kultura, VII. Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych, Wrocław 1992, s. 44.
[479] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927, s. 248.
[480] *Див дет.* Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 76.

адже існує інша версія походження прізвищ (від власне польського ап. kosmaty „волосатий”).

KOZAK, KOZAKA, KOZAKOWA, KOZAKOWNA, KOZAKIEWICZ, KOZAKIEWICZOWA – від ап. kozak „вільні люди, що вели боротьбу проти загарбників; представники війська”. Слово kozak у польській мові також позначало жителя давньої України. Лексема походить із тюркських мов [481] і означає „вільна людина, кочівник”, в руській мові фіксується з XIV ст. Мовознавці вважають появу лексеми козак у польській мові результатом її широкого функціонування на руських теренах і запозичення в польську мову з тюркських через руську [482].

KROPIWNICKI – c. Kropiwniki, Kropiwna (багато на території кресів). Географічні назви походять від східнослов’янського апелятива кропива/kropyva (пор. пол. pokrzywa), що зазнав полонізації: відбулася палаталізація приголосного (пор. укр. ап. кроп**и**ва і сполонізований krop**i**wa).

KRUCHLI – можливо, незакінчене Kruchliński – від діал. ап. krugły, що утворився під впливом укр. ап. „круглий” (див. прізвище *Krug*).

KRUG – щодо походження прізвища немає певності: 1) від діал. ап. krug „круг”, що утворився під впливом східнослов’янської фонетики, про це свідчить голосний u замість польського ą (пор. укр. ап. кр**у**г і пол. kr**ą**g); 2) від нім. ос. назви Krug, тоді східнослов’янських впливів немає.

KRUPA, KRUPOWNA – від ап. krupa (kasza jęczmienna) „перлова крупа”. Деякі мовознавці вважають слово „krupa” східнослов’янським запозиченням [483], хоча тут виникають певні сумніви. Лексему фіксуємо в старослов’янській мові [484], а також у старопольській – krupy і похідні [485]. Лексема функціонує не тільки у східнослов. мовах, а й, крім польської, в інших західнослов’янських, що може вказувати на її праслов’янське походження й паралельне функціонування як у східнослов’янських, так і західнослов’янських мовах, зокрема польській. Крім цього, Б. Лінде подає широке застосування як східнослов’янської лексеми „крупа” з похідними крупина, круп’яный, крупчатый, крупеникь, крупеня, так і польської „krupa” з похідними krupiarz, krupnik, krupić, krupiarka, krupiasty і ін. Припущення про те, що лексема krupa

[481] Stachowski S., Słownik historyczny turcyzmów w języku polskim, Kraków 2007, s. 244 – 245.
[482] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 80.
[483] Bogdanowicz E., Wschodniosłowiańskie nazwy osobowe w osiemnastowiecznej antroponimii południowego Podlasia [w:] Nazewnictwo pogranicza Polski, Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej pod. red. A. Belchnerowskiej i J. Ignatowicz-Skowrońskiej, Szczecin 1999, c. 29.
[484] Белей Л., Белей О., Словник старослов'янсько-український, Львів 2001, с. 95.
[485] Słownik staropolski, pod red. S. Urbańczyka, t. III, z. 6 (19), Wrocław 1962, s. 407 – 408.

– це руське запозичення можуть виникати внаслідок факту занепаду слова в польській мові і його заміни лексемою kasza. Цей занепад фіксує А. Валіцький: у XIX ст. лексема krupa вже не функціонує, проте активно вживалася давніше [486]. Становлення прізвищ відбувалося у XVII – XVIII ст., коли ап. krupa ще функціонував на польських теренах, тому версія про східнослов'янське походження апелятива залишається досить суперечливою.

KUŁAKOWSKI, KUŁAKOWSKA – с. Kułaki. В основі географічної назви Kułaki (можливо, й самих прізвищ), вірогідно, лежить ап. kułak. Мовознавець Т. Мініковська, як і багато інших, вважають лексему kułak, що з'являється в польських говорах, руським запозиченням [487]. По-перше, мовознавець обґрунтовує це тим, що на слов'янських теренах слово, крім польської мови, відоме лише східнослов'янським мовам: у 1216 р. зафіксоване в значенні „кисть руки із зігнутими і притиснутими до долоні пальцями" [488], у XVII ст. зі значенням „великий молот". По-друге, в польських говорах лексема kułak функціонує тільки на східному прикордонні як синонім до літературної форми pięść [489]. Руську форму кулак, своєю чергою, прийнято виводити з турецької мови – від турецького kol, kul „рука, плече" [490]. Отже, апелятив kułak – це татарське запозичення, яке повністю адаптувалося в руській мові (донині активно функціонує в східнослов'янських), і за посередництвом руської ввійшло в деякі польські говори. Варто зауважити, що значно пізніше (XX ст.) з того самого джерела (турецького) у польську мову через російську входить ап. кулак з новим значення – „багатий селянин" [491].

KUSZEL – перша версія про генезу прізвища виводить антропонімооснову від ап. kusz – „кувшин" – посудина для пиття. Т. Мініковська доводить походження лексеми kusz з литовської мови, яка у польську мову потрапила за посередництвом руської [492]. Ще раніше С. Грабець висловлює аналогічну думку про запозичення польського слова kusz разом з іншою військовою лексикою із західно-українських діалектів [493]. Отже, якщо прізвище утворене від ап. kusz, то твердження про

[486] Walicki A., Błędy nasze w mowie i piśmie, ku szkodzie języka polskiego popełniane oraz prowincjonalizmy, Kraków 1886, s 166.
[487] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., PWN, Warszawa 1980, s. 83
[488] Словник української мови: в 11 томах, ред. І. Білодід, том 4, Київ 1973, с. 389.
[489] Mały atlas gwar polskich, pod red. M.Karasia, t. VI cz. II, Wrocław 1963, s. 71.
[490] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., PWN, Warszawa 1980, s. 83.
[491] Там само, s. 83.
[492] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 78.
[493] Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń 1949, s. 119, 141.

східнослов'янський родовід цілком виправдане. Друга версія походження виводить прізвище від нім. ос. назви Kuschel, запис якої здійснили (як це часто траплялося) польською мовою за фонетичним принципом.

KUZICKI, KUZIK, KUZIKÓWNA, KUZYCKI – існує кілька версій походження прізвища, одна з яких виводить прізвища від укр. ім. Кузьма (те саме що Косма – див. вище прізвище *Kosmalewicz*), тим самим вказуючи на східнослов'янську твірну основу.

LACHOWICZ, LACHOWICZOWA, LACHOWICZOWNA – від етноніма Lach „лях", яким східні слов'яни називали поляків. Як вважає С. Грабець, етнонім Lach – це руське слово, яке без змін прийшло у польську мову, адже відповідало її фонетичним й морфологічним нормам [494], такої ж думки українська мовознавець Н. Совтис [495]. Існує й протилежна думка М. Пірбудагян-Фютек, котра вважає етнонім Lech власне польським і відповідно всі похідні від нього прізвища (Ляхович, Ляхненко, Полулях тощо) [496], проте у зв'язку з відсутністю обґрунтування цієї теорії, надаємо перевагу твердженням С. Грабця.

ЛЕВСZYŃSKI – вже сама кирилична графіка першої літери привертає увагу й наводить на думку про східнослов'янське походження. Прізвище, очевидно, походить від ім. Гліб (пол. Gleb), що вживалося лише східними слов'янами (ц.-сл. Глеб, рос. Глеб, укр. Гліб). У давні часи ім'я було поширене на території України, згодом також Росії. У мовознавстві немає одностайності щодо походження цього імені: дехто підтримує слов'янську версію, більшість лінгвістів схиляється до скандинавської теорії – від скандинавського Gutleifr „той, хто йде за Богом" (див. дет. походження християнських чоловічих імен-етимонів – підрозділ 3.1.1.1.1). У будь-якому випадку, ім'я могло лягти в основу польського прізвища лише за посередництвом східнослов'янських мов. У процесі творення прізвища відбулося випаданням початкового приголосного [h], що особливо характерно для східнослов'янських варіантів імен.

LISKOWSKI – назва с. Liskowa. Фонетична структура онімів Liskowa й похідного *Liskowski* свідчить про їхній український родовід: перехід давнього дифтонга [ie] в [i] на українському мовному ґрунті замість [a] на польському (пор. укр.

[494] Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń 1949, s. 53.
[495] Совтис Н., Вплив української мови на формування лексичного складу польської мови XIX ст. [в:] Наукові записки. Серія філологічна, вип.19, Острог 2011, с. 351.
[496] Pirbudagian-Fiutek M., Polskie elementy leksykalne e antroponimii kozackiej z XVII w. [w:] Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniami językowymi, pod red. D. Buczki, M. Łesiowa, Lublin 2003, s. 132 – 133.

ап. лiс і пол. ап. las). Існує невелика імовірність того, що топонім утворився на базі власне польського апелятива lis „лис”, тоді прізвище вважатимемо власне польським.

LITYŃSKA, LITYNSKI – від назви с. Litynia, що недалеко м. Дрогобич. На східнослов’янське походження топоніма й утвореного від нього прізвища вказує українська диспалаталізація перед переднім приголосним: -ty- замість польського -ci-. Окрім фонетичних особливостей, на „кресове” походження вказує географія єдиного зафіксованого села Літиня, а також етимологія топоніма – від укр. апелятива „літо” [497] (пор. пол. lato).

MAKAREWICZOWNA – ім. Макар/Makar ← повне ім’я Макарій (пол. Mękarz [498]). Дослідження мовознавців вказують на те, що ім’я Makary фіксується переважно на українсько-польському прикордонні в руських родинах [499]. Українське походження підтверджує й географія прізвища.

MAKOGIN – від укр. ап. макогін/makohin – дерев’яна палиця із потовщеним заокругленим кінцем, яким розтирають у макітрі мак, пшоно тощо. Ані апелятив, ані похідний від нього антропонім не зафіксовані в польських словниках, натомість поширені серед українців. Оскільки апелятив відомий лише українській мові, то прізвище можна було б вважати власне українським (могло потрапило у римо-католицькі книги разом з носієм-українцем). Проте антропонімна основа прізвища *Makogin* зазнала незначної полонізації: відбулася заміна українського [h] польським [g], що дозволяє зараховувати прізвище до українських сполонізованих.

MALATYŃSKI – словник К. Римута подає генезу прізвища від укр. слова malata – „страва з кукурудзяної муки”. Можливо, лексема малата існувала в українській мові, проте в жодному українському словнику не фіксується. Потенціальною основою прізвища може бути назва міста Malaty, що розташоване на території Литви, недалеко від Вільнюса [500]. Це лише припущення, проте прізвище формально містить східнослов’янські елементи: східнослов. тверде t замість пол. палатального ć.

MANASTERSKI, MANASTERSKA – від назви нас. пунктів Manaster, більшість з яких розташовані на території кресів. Географічна назва Manaster походить від

---

[497] *Див. дет.* Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, t.V, Warszawa 1884, s. 354 – 355.
[498] Rymut K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 2, Kraków 2001, s. 57.
[499] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia Polska na Kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 102.
[500] Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. V, Warszawa 1884, s. 941 – 942.

старопол. апелятива monastyr, який вживали для позначення монастиря (пол. klasztor) на руських землях. Слово monaster і його варіант manastyr, від якого походять топоніми прийшло в українську мову з грецької. Згодом для позначення східного монастиря у польській мові почала вживатися лексема monastyr [501], а пол. лексема klasztor збереглася на позначення католицького монастиря. Апелятив monater (monastyr) належить до тих понять, що, як і їхній денотат, функціонували на Русі і були запозичені польською мовою для позначення „руського" денотата [502].

MAŃCZAK, MANETIŃSKI – східнослов. нехристиянське ім'я Maniło ← ап. манити (пол. wabić). Також від mańkut („шульга") або християнських імен на кшталт Maria. Не знаючи достеменно мотиваційної основи прізвища, не можемо однозначно твердити про наявність східнослов'янських елементів чи впливів. У прізвищі *Manetiński* на східнослов'янське походження вказує фонетика: наявність t замість польського c.

MARTINKIEWICZ, MARTYNAK, MARTYKIEWICZOWA – етимоном прізвищ виступає укр. ім'я Мартин/Martyn (пор. пол. Marcin). Прізвище *Martynak* можна зараховувати до власне українських.

MARYNIAK, можливо також MARENIN – від ім. Марина/Maryna, що вживалося здебільшого серед східних християн (ц.-сл. Марина, староукр. Марина) і на кресах з'явилося, вірогідно, під впливом української мови [503].

MASKIEWICZ – серед кількох версій походження прізвища висуваємо також таку, яка виводить прізвище від укр. нар. варіанта Масько/Maśko ← ім. Матей.

MASNOWSKI – походить від діалектного польського слова masny (пол. tłusty) „масний, жирний", що функціонує в говорах жителів гірських районів Польщі та у львівському говорі польської мови [504]. Діалектизм скоріш за все зберігся в польських говорах зі старопольської доби під впливом укр. лексеми „масний" [505].

---

[501] Słownik języka polskiego XVII i 1. połowy XVIII wieku, IJP PAN, Kraków 1996 – [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 31.11.2013) http://xvii-wiek.ijp-pan.krakow.pl/pan_klient/index.php?strona=haslo&id_hasla=7302

[502] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 300.

[503] Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 2. Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego, opr. M. Malec, Kraków 1995, s. 88.

[504] Migdał W., Migdał Ł., Słownictwo gwarowe w hodowli zwierząt [w:] Wiadomości Zootechniczne, R XLVI (2008), s. 58 [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 01.11.2013).: http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDYQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.izoo.krakow.pl%2Fczasopisma%2Fwiadzoot%2F2008%2F3%2F8Migdal.pdf&ei=o3WHUt_BJYLj4QTG34DIDQ&usg=AFQjCNHp2l70U0FOU46D0V_0jASXCY-auA&sig2=Xys97nwM-0cuXwZTszPogg

[505] Словарь української мови, упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко : в 4-х т, т. 2, Київ 1958, с. 408.

MATWIOWA – походить від укр. ім. Матвій/Matwij (пор. пол. Maciej), що з давньоєврейської мови означає „дар Ягве” [506]. У Польщі ім’я набуло вигляду Maciej (щодо ім. Mateusz і Maciej мовознавці досі сперечаються, чи це варіанти одного імені, чи два окремі). Основа Matw- беззаперечно свідчить про український родовід прізвища.

MAXYMOWICZ, MAKSZEWSKI, MAXIMOWICZ – укр. ім. Максим/Maksym. У Польщі фіксується з XIV ст., здебільшого на українсько-польському прикордонні під впливом української культури і східного календаря. За дослідженнями Е. Вольнич-Павловської та В. Шульовської, ім’я Максим з’являється у списку імен саме з руських земель та головно ідентифікує осіб руського походження [507].

MEDWEDYCZKA – прізвище могло утворилися на базі старопол. ап. miedźwiedź (пол. niedźwiedź), проте через диспалаталізацію більш імовірним етимоном виступає укр. діал. ап. медвідь ← ц.-сл. медвідь [508] (сучасний варіант – ведмідь) зі зміною голосного [і] на [е] при відмінюванні (медв**і**дь – медв**е**дя).

MICHOŁOWSKI – можна виводити від східнослов’янського варіанта Михол/Mychoł (пол. Michał), що утворився від східнослов. ім. Михаил з фонетичним переходом [а] в [о]. Проте не варто відкидати й варіант про помилкове о замість а: *Michołowski* ← пол. ім. Michał.

MIELNIKIEWICZ, MIELNIKOWICZ, MIELNIKOWICZOWNA – допускаємо дві версії походження цих прізвищ: 1) існує невелика ймовірність, що на території кресів прізвище могло утворитися від укр. христ. ім. Мелентій/Melentij. Ім’я було особливо поширене на східнослов’янських теренах і майже невідоме в Польщі; 2) від назви особи за професією mielnik (пол. młynarz) „мельник”, яке мовознавці С. Урбанчик, Т. Мініковська та ін. вважають ще одним запозиченням зі східнослов’янських мов [509]. З метою підтвердження своєї теорії Т. Мініковська наводить приклади укр. мельник, рос. мельник та білорус. мельник і виводить їх від старослов. *melti, а пол. młyn, młynarz – від лат. mulinum або старонім. mulîn [510]. За Т. Мініковською, ап. mielnik у польській мові з’явився під впливом руської. Ця думка

[506] Malec M., Słownik motywacyjno-etymologiczny staropolskich nazw osobowych. Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego, Kraków 1995, s. 81.
[507] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia Polska na Kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 102.
[508] Белей Л., Белей О., Словник старо-слов'янсько-український, Львів 2001, с. 106.
[509] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 301.
[510] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 89.

опонує твердженням А. Брюкнера, котрий, погоджуємося, хибно виводить лексему mielnik не від старослов. *melti, а також від латинської або німецької основ [511].

MIELNICKI, MILNICKI – села Mielnica, Mielnik, Mielniki (кілька) знаходяться здебільшого на території південно-східної Польщі та руських земель, особливо на Волині. Територія поширення географічних назв з твірною основою mielnik підтверджує думку Т. Мініковської про руське походження ап. mielnik (див. прізвище *Mielnikiewicz*).

MILATYŃSKI, MILATYŃSKA – від назви с. Мілятин/Milatyn (Львів. обл., Городоцький р-н, креси). Крім розташування населеного пункту, на східнослов'янське походження вказує фонетичний склад прізвища з твердим укр. t замість палатального польського ć.

MITRACH – можливо, від: 1) ім. Dymitr; 2) укр. Митрофан/Mytrofan ← ц.-сл. Митрофан. Обидва імені функціонували здебільшого серед християн східного обряду, тому в прізвищі можна вбачати східнослов'янську прізвищеву основу. Проте, крім відіменної версії походження прізвища, існують також відапелятивні: 3) ап. mitera, miterka „слабка людина"; 3) ап. mitra „мітра". Якщо ж прізвищева основа утворилася на базі апелятивів, що прийнято вважати власне польськими, то східнослов'янські елементи в прізвищі відсутні. На цей момент без детальних досліджень родоводу носія прізвища не вдається однозначно визначити генезу прізвища.

MUDRY – від ап. м**у**дрий (пор. пол. m**ą**dry). На думку про східнослов'янське походження відразу наштовхує фонетичний склад антропонімної основи mudry, у якій замість польського ą стоїть східнослов'янське u (пор. пол. mądry і укр. мудрий). У лексичному складі польських говірок існують слова з коренем mudr- замість mądr- , які мовознавці також вважають запозиченнями з української мови [512].

MYK – може походити від 1) укр. ім. Микола (пор. пол Mikołaj), тоді українська диспалаталізація приголосного в імені вказує на українське походження прізвища. Однак існують інші відапелятивні варіанти походження прізвища: 1) застарілий пол. ап. мykać (uchodzić) „тікати"; 2) пол. ап. myk „раптове ковтання"; згідно з якими прізвище можна вважати власне польським.

NAZAREWICZ – від укр. ім. Назар/Nazar ← повне Назарій (пол. Nazariusz). У Польщі рідко траплялося починаючи від XV ст. у вигляді Nazar. Як правило,

[511] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927, s. 339 – 340.
[512] Buczyński M., Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska [w:] Annales univesitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F., Vol. XXII, 10, s. 241.

вживалося серед християн східного обряду, на що, між іншим, вказує концентрація носіїв прізвища на теренах польсько-українсько-білоруського прикордоння.

NEHREBECKI, NEHREBECKA, NEHREBECKIE, NECHREBECKI – c. Nehrybka (Підкарпатське воєв.), c. Nehrybowka (Житомирська обл.). На українське походження прізвищ вказують передусім їхні фонетичні ознаки: українське [h] та українська диспалаталізація початкового приголосного [n] та [r]. Крім цього, розташування населених пунктів (за даними Географічного словника Польського Королівства, село Nehrybka, яке в даний час знаходиться на території Польщі, здавна вважалося руським, адже його населяли здебільшого українці; в селі існувала лише греко-католицька церква [513]), від яких творились прізвища, також вказує на їхнє українське походження.

NIŻNIK, NIZNIK, NIZNIKOWA, NIZNIKOWNA NIZNIKIEWICZ, NIZNIKIEWICZOWA, NIZNIKOWICZOWNA, NYZNIK – пол. діал. ап. niżni, niżny „нижній; той, що низько лежить”. Діалектизм niżni з’явився в польській мові під впливом укр. ап. нижній (пор. пол. dolny) [514].

PACKANKA – одна із версій виводить прізвище від діал. ап. рас „пацюк” (пол. szczur), який фіксується в говорах Підляшшя і утворився від діалектних укр. або білорус. форм пац/рас [515], що, своєю чергою, походять від укр. або білорус. ап. пацюк.

PAŃKIEWICZ, PANKIEWICZ, PAŃKIEWICZOWA, PANKIEWICZOWA, PANKIEWICZOWNA, PAŃKIEWICZOWNA – прізвище *Pańkiewicz* функціонує і в польському антропоніміконі, і в східнослов’янському, проте етимоном, вірогідно, послужила укр. скорочена форма ім. Пантелеймон – Панько (властивий українському й білоруському антропонімікону формант -k(o) [516]. Крім цього, ім’я Пантелеймон досить поширене серед греко-католиків та православних. Прізвища також могли виникнути на базі укр. Панкрат, що запозичене з грецької і також розповсюджене здебільшого серед християн східного обряду. Обидві версії походження свідчать про східнослов’янську етимологію прізвищ.

PETRUSZKIEWICZ, PIETRUSZKIEWICZ, PETRYŃSKI, PIETRYSZOWA – укр. ім. Петро або ц.-сл. Петр (пор. пол. Piotr). Прізвища містять українську

[513] Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, t. VI, Warszawa 1885, s. 948.
[514] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 301.
[515] Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny, pod red. I. Maryniakowej, t.V, Leksyka 1, Warszawa 1995, s. 90 – 91.
[516] Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń 1949, s. 87.

антропонімну основу Petr-, в деяких формах зі спробою полонізації Pietr-.

PROKISZ, PROKISZOWNA – від ім. Prokop [517], (укр. Прокіп), що фіксується здебільшого серед східних християн. Дослідження Е. Вольнич-Павловської та В. Шульовської також доводять руський родовід носіїв імені Прокіп (Prokop) [518].

PROSOŁOWICZ, PROSOŁOWICZOWA, PROSOŁOWICZOWNA – від старопол. ап. prasoł „торговець сіллю". Ап. prasoł, що вперше фіксується в польських пам'ятках у 1451 р., зараховує до руської лексики А. Брюкнер [519]. Т. Мініковська, досліджуючи період появи слова в староруських джерелах, виводить лексему prasoł з української, як і велику частину лексики, пов'язаної із солеварінням [520].

PRZYSTUBSKI – від білорус. або укр. ап. приступа/prystupa „зять, прийнятий у родину дружини". Прізвище зазнало полонізації: заміна східнослов'янського r на польське rz.

PUSZKARKIEWICZOWA – від ап. puszkarz „пушкар" – ремісник, що виробляв вогнепальну зброю, особливо гармати. Деякі мовознавці, подаючи в приклад прізвище Puszkaruk, зараховують атропонімооснову puszkar до запозичень зі східнослов'янських мов [521]. У прізвищі Puszkaruk справді виразно фіксується українське походження в питомому суфіксі -uk. Проте якщо йдеться про саму антропонімооснову, то, для прикладу, словник Лінде фіксує однакове функціонування лексеми puszkarz/пушкарь (називає особу, що виробляє вогнепальну зброю, яка в Польщі протягом XV – XVI ст. мала загальну назву „пушка") і в польській мові, і в руській, а також інших слов'янських [522]. Через це важко однозначно погодитися із твердженням про запозичення польської лексеми puszkarz із східнослов'янських мов, адже вона могла виникнути ще на праслов'янському тлі.

ROMANKIEWICZ, ROMANOWICZ – ім. Роман/Roman, із Середньовіччя відоме в Польщі, здебільшого на руських землях. Як влучно спостерігає Е. Вольнич-Павловська та В. Шульовська, ім'я Роман зазвичай з'являється поруч із прізвищами

[517] Karlmann Brechenmacher J., Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Familiennamen, A – J, Görlitz 1847, s. 223 – 224.
[518] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia Polska na Kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 102.
[519] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Warszawa 1957, s. 435.
[520] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 104.
[521] Bogdanowicz E., Wschodniosłowiańskie nazwy osobowe w osiemnastowiecznej antroponimii południowego Podlasia, Nazewnictwo pogranicza Polski [w:] Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej pod. red. A. Belchnerowskiej i J. Ignatowicz-Skowrońskiej, Szczecin 1999, s. 27.
[522] Linde B. S, Słownik języka polskiego, t. 2, cz. 2, Warszawa 1811, s.1281.

родин руського походження [523].

RUBCZYŃSKI – найімовірніше від діал. ап. rubać (rąbać), що утворився під впливом української вимови: перехід праслов'янського голосного, так званого старослов. юс великого, в [у] (пор. укр. ап. р**у**бати і пол. r**ą**bać).

RUŚKIEWICZ – від ап. ruski, що могло означати „руський" – той, що належав до Русі або „український". М. Бучинський, покликаючись на географію поширення апелятива ruski в значенні „український", вважає лексему запозиченням з української мови [524].

SAWCZAK, SAWKA, SAWKOWNA, SZAWCZAK – укр. ім. Сава/Sawa (пол. Saba). Ім'я фіксується переважно серед християн східного обряду. На східнослов'янське походження також вказує заміна іноземного [b] українським [w], властива іноземним онімам, що адаптувалися на українському мовному ґрунті. При адаптації до норм польської мови іншомовне [b] залишається (пор. укр. Са**в**а і пол. Sa**b**a).

SENKOW – за К. Римутом, прізвища на Seń-, Sień- в минулому здебільшого були пов'язані з територією кресів. Прізвище утворене на базі укр. пестливої форми імені Семен (пор. пол. Szymon) – Сенько/Seńko. Пестлива укр. форма Сенько рідше творилася від христ. імен грецького походження Арсен і Ксенофонт, що набули популярності серед християн східного обряду.

SEŃWOLSKA – перша частина прізвища Seń- походить від укр. пестливої форми Сенько (див. прізвище *Senkow*). Друга частина мотивована ап. wola „воля".

SERETYNSKA – від назви ріки Серет або м. Серет. На східнослов'янський родовід прізвища вказує фонетичний склад: наявність повноголосся -ere-, а також розташування географічних об'єктів, від яких утворилось прізвище.

SIELSKA – від прикметника sielski „сільський", утвореного під впливом української мови на базі руського ап. sioło (укр. село) – „wieś". Руську основу ап. sioło та його похідних доводить більшість мовознавців (Т. Мініковська [525], Т. Лер-Сплавінський [526], С. Урбанчик [527]). А. Брюкнер влучно зауважує, що руське слово

---

[523] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia Polska na Kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa, 1998, s. 102.
[524] Buczyński M., Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska [w:] Annales univesitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F., Vol. XXII, 10, s. 244.
[525] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 110 – 111.
[526] Lehr-Spławiński T., Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój, Warszawa 1951, s. 271.
[527] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 298.

sioło збереглося в деяких географічних назвах замість польського siodło [528], тому прізвище Sielska могло утворитися на базі назви населеного пункту Sioło, яка фіксується переважно як назва сіл, розташованих на прикордонній українсько-польській території. Досліджуваний антропонім вказує на ще одну рису, притаманну східнослов'янським мовам: перехід старослов. групи dl в l: праслов. *sedlo → укр. село і праслов. *sedlo → пол. siodło.

SINOGURSKI, SINOGURSKA, SYNOGORSKI – вірогідно, від діал. ап. siny „синій" + ап. góra „гора". Апелятив siny – початковий компонент прізвищ – вживається в польських говорах польсько-українського прикордоння і вважається українським лексичним запозиченням [529].

SISKA – можливо, від східнослов. ім. Сиса, Сисой (пол. Sisa), що фіксується переважно серед християн східного обряду.

SKORYNA, SKORRYNA, SKORYNICKA, SKORYNNA, SKORYNOW, SKORYNOWNA, SKORINA, SKORNICA – прізвища прийнято виводити від 1) ап. skory „швидкий, охочий"; 2) ап. skóra „шкіра". Етимологізуючи ці прізвища, не можемо відкидати версію походження твірної основи від укр. ап. скорина (пол. skorupa, powłoka) – зовнішній затверділий шар хліба або чого-небудь іншого.

SKRYPUCH, SKRYPUCHIEWICZ, SKRYPUCHOWNA – від укр. ап. скрипіти/skrypity, на що вказує укр. r замість пол. rz (пор. укр. ап. ск**р**ипіти і пол. sk**rz**ypieć).

SMERECZAŃSKA – від назви сіл Smereczany (Smreczany) або Smereków. На східнослов'янське походження прізвищевої основи, як і етимонів-топонімів, формально вказує повноголосся -ere-. Доцільно стверджувати лексичне запозичення апелятива смерека, що ліг в основу польських онімів (пор. укр. ап. смерека і пол. відповідник świerk).

SNIHURSKI, SNIHOURSKI, SNICHURSKI, SNIACHURSKA, SNIGURSKI, SZNIGURSKI, SNIGURA – ап. снігур – укр. назва птаха (пор. пол. gil). Українське h у другій частині прізвищ (в деяких варіантах зі спробою полонізації h → ch) також дає підстави вважати прізвища українськими утвореннями.

SOROCZYŃSKI, SOROCZYŃSKA, SOROCZYNSKI – нас. пункти Soroczyn, Soroczyńce (Сорочин, Сорочинці – кілька нас. пунктів на території України). Ці

[528] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927, s. 491.
[529] Buczyński M., Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska [w:] Annales univesitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F., Vol. XXII, 10, s. 244.

прізвища, звісно, постали на українському мовному ґрунті. По-перше, у зв'язку з наявністю повноголосся, прізвищеві основи формально зараховуємо до східнослов'янських. По-друге, регіон поширення населених пунктів, від яких утворились прізвища, підтверджує східнослов'янську, зокрема українську, генезу. По-третє, базою для творення топонімів з основою Sorocz- могли стати апелятиви: 1) укр. сорока/soroka – в даному випадку апелятивна основа наявна і в польській, і в українській мовах, фіксується лише фонетична різниця (пор. укр. с**оро**ка і пол s**ro**ka); 2) укр. сорочка/soroczka – якщо базою для творення топонімів слугував ап. сорочка, то доцільно твердити про руське запозичення в польському ономастиконі або полонізацію українського прізвища (пор. укр. ап. сорочка і пол. ап. koszula).

SOTNICKI, SÓTNICKI – від ап. sotnik „сотник" – військова особа, котра очолює сотню; „у Козацько-Гетьманській державі 17 – 18 вв. та на Слобідській Україні сотня становила адміністративно-територіальну, судову й військову одиницю у складі полку" [530]. Б. Лінде в етимологічному словнику зазначає, що слова sotnik та sotnia в польській мові на межі XVIII – XIX ст. вже вийшли з ужитку, але на їхньому місці залишилися слова setnik, setnia. Слово setnik Б. Лінде подає на позначення особи, котра очолювала сотню (пол. setnia) – групу, що складалася зі ста осіб. Слово sotnik вживається у словнику лише в реченнях-прикладах, пов'язаних з козацтвом та українськими землями, і позначає керівника сотні (давнє пол. sotnia) – „адміністративно-територіальна та військова одиниця; складова частина полку" [531]. Функціонування лексеми здебільшого для позначення понять, пов'язаних з українськими реаліями, може вказувати на запозичення слова „сотник" польською мовою з руської разом із денотатом. Крім цього, всі польські лексеми, зафіксовані в словнику Б. Лінде, що у своєму складі містять числівник сто записані із елементом -set- (setny, setnoręczny, setkować, setnictwo і ін.), українські лексеми XIV – XV ст. з числівником сто записані з компонентом -сот- (сотня, сотка, [532], сотий [533]); до сьогодні зберігається така фонетична відповідність: пор. пол. pięć**set** і укр. п'ят**сот**. Як бачимо, фонетичний склад апелятива sotnik також дає право доводити його руське походження. На думку С. Урбанчика, обидві форми sotny і setny – це руські

[530] Кубійович В., Енциклопедія Українознавства, ч. 8, Париж; Нью-Йорк 1976, с. 2960.
[531] Словник української мови: в 11 томах, ред. І. Білодід, т. 9, Київ 1978, с. 472.
[532] Словник староукраїнської мови XIV – XV ст., ред. кол.: Д. Гринчишин, Л. Гумецька (голова), І. Керницький, т. 2, Київ 1978, с. 388.
[533] Там само, с. 370.

запозичення у польській мові [534].

STANKIEWICZ, STAŃKIEWICZOWNA – в основі прізвищ, очевидно, лежить білорус. або укр. скор. форма Станько/Stańko (на це вказує формант -k(o), що утворена від ім. Stanisław. Б. Унбеґаун вважає прізвище Станкевич сполонізованим білоруським прізвищем [535].

STECZYKOWNA – від укр. пестливого варіанта Стець/Steć, Стецько/Stećko, утвореного від ім. Степан (пол. Szczepan).

STRUK, STRUKOWA – від 1) укр. ап. струк; 2) пол. діал. ап. strukać „крукати". Однозначно не вдається визначити мотиваційну основу прізвища. Якщо приймати першу версію творення, то східнослов'янський вплив очевидний і виявляється в українському [u], що визрів зі старослов'янського юс великого (пор. укр. ап. стр**у**к і пол. str**ą**k). Якщо прізвищева основа утворилася на базі пол. ап. strukać, то можна лише припускати східнослов'янський вплив на творення апелятива з [u].

STYNAWSKI – від назви сіл Stynawa Niżna і Stynawa Wyżna, що знаходяться у Стрийському районі Львівської області на кресах. У вказаних селах проживали здебільшого русини греко-католики [536], тому вихідцями села головно були русини, на що також вказує фонетика прізвища: твердий t замість палатального ć (пор. пол. назву міста Ścinawa на території Нижньої Сілезії).

SUPRONOWICZ, SUPRONOWICZOWNA, SUPROWICZ, SUPROWICZOWA, SOPROWICZ, SUPRUNOWICZ, SZUPROWICZ, SZUPROWICZOWNA, ZUPROWICZOWNA – від укр. ім. Супрун/Suprun та його варіантів Сопрон, Супронь ← ц.-сл. Софроний. Ім'я з грецької мови було запозичене церковнослов'янською і залишилося в українській (деякі варіанти із заміною невластивого укр. мові звука f звуком p). У Польщі це ім'я, як і похідні прізвища, фіксуються з XV ст. переважно на території руських земель.

SYROW – прізвище прийнято виводити від старопол. ап. syr [537] (пол. ser) „сир". На момент стабілізації прізвищ перехід праслов'янського *e в польське e/ie вже завершився. На руських землях праслов'янське *e перейшло в y (пор. укр. ап. сир і пол. ап. syr). Зважаючи на локалізацію прізвища, не варто відкидати східнослов'янську версію творення прізвища від укр. ап. сир/syr.

---

[534] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 301.
[535] Унбеґаун Б., Русские фамилии, Москва 1989, с. 246.
[536] Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. XI, Warszawa 1890, s. 516.
[537] Słownik staropolski, pod red. S. Urbańczyka, t. VIII, z. 2 (49), Wrocław 1978, s. 150.

TEPERCZANSKA – від укр. ап. тепер (пор. пол. teraz).

TERLECKI – у словнику К. Римута наявні такі пояснення походження прізвищ з основами на terl-: від старопол. tarło – „пристрій для перетирання”; від пол. tarla – „частина зброї” і ін [538]. Проте, етимологізуючи це прізвище, не слід обмежуватися лише польськими апелятивами tarło і tarła, етимоном антропоніма міг стати давньоукр. ап. терликъ – „верхній одяг з короткими рукавами”, що походить від тур. tärlike – „вид камізельки”. Цей вид одягу був поширений на руських теренах вже з XV ст., а староруське terlikъ уперше зафіксоване у 1412 р. [539]. Як відомо, назви частин одягу були важливим джерелом для творення польських і українських прізвиськ, що згодом переростали у прізвища. Таким чином, давньоукр. апелятив терликъ міг лягти в основу самого прізвища або географічної назви, від якої прізвище виводиться. Особова назва також могла утворитися від назви с. Terliczka (Підкарпатське воєв., гм. Тшебовніско), на що вказує твірний формант прізвища.

TRUSKAWIECKI, TRUSKAWIECKA – від назви м. Truskawiec/Трускавець, що розташоване біля Дрогобича. Часто назву міста пов'язують із польською назвою полуниці „truskawka”, Проте такі асоціації не мають нічого спільного із походженням назви, адже полуниці з'явилися у Європі набагато пізніше, ніж фіксується назва поселення (1552 р.). Мовознавці вважають, що етимоном топоніма виступає давньоукраїнське ім'я Трушко або Трусько → Трушкович, Трускович, Трушкавич і под., що згодом зазнали полонізації [540]. „Закамуфльованих” українських назв (як Дрогобич та Львів), що зазнали полонізації, є значно більше і про них пише Я. Ріґер [541].

TRYBUCH, TRYBUCHOWA, TRYBUCHOWNA, TRIBUCH, TRYBUCHUWNA – діал. ап. trybuch (пол. пол. brzuch) „живіт”. Польський діалектизм trybuch, що рідко вживається на Підляшші [542], однозначно утворився під впливом білоруського ап. трыбух, що означає „шлунок”, у розмовному мовленні вживається в значенні „живіт”. Згідно з „Лексичним атласом білоруських говірок”, апелятив

[538] Rymut, K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 2, Kraków 2001, s. 597.
[539] Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980, s. 118.
[540] Кругляк Ю., Ім'я вашого міста. Походження назв міст і селищ міського типу Української РСР, Київ 1978, с. 129.
[541] Rieger J., Elementy ukraińskie w toponimii polskiej i w toponimii Polski [w:] "Acta Universitatis Lodziensis", Folia Linguistica 27, 1993, Łódź, s. 249.
[542] Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny, pod red. I. Maryniakowej, t.V, Leksyka 1, Warszawa 1995, s. 74 – 75.

однаково вживається на всій території Білорусії [543]. Прізвище *Tribuch* відзначається пробою полонізації антропонімної основи.

TYMCZAK – в основі прізвища, вірогідно, лежить укр. скор. форма Тимко ← повне ім'я Тимофій (пол. Tymoteusz): мовознавці Н. Булава [544] та Ю. Фернос [545] виводять прізвище Тимчак (а також інші українські прізвища з тією ж антропонімоосновою Тимко, Тимченко, Тимчук) від української скороченої форми імені Тимофій – Тимко, яке утворилося за допомогою суфікса -czak (у результаті першої палаталізації приголосних кінцевий основи -k перейшов у -cz: Тим**к**о → Тим**ч**ак). Крім українських земель, прізвище донині активно вживається у Польщі. За даними словника К. Римута, у якому зібрані майже всі сучасні прізвища поляків, прізвище Tymczak належить 240 особам. За допомогою словника вдається також визначити місце проживання носіїв прізвища. Здебільшого це південно-східний регіон Польщі, що межує з руськими землями. Цей факт дозволяє погодитися з думками українських мовознавців про українське походження прізвища Tymczak. На українське походження прізвища вказують дослідження Е. Вольнич-Павловської та В. Шульовської, які доводять побутування ім. Tymoteusz на українсько-польському прикордонні переважно в руських родинах [546].

UHRYNOWICZ, UHRYNOWICZOWA, UHRYNOWICZOWNA, UCHRYNOWICZ, UHRYCH, URYNOWICZ – від застарілого укр. етноніма угрин (пор. пол. węgier).

UKRAINIECOWA – від етноніма Ukrainiec „українець". Етнонім вживається однаково як в українській, так і в польській мовах, проте слово містить руський елемент суфікс -ec (укр. -ець). Г. Улашин у своїй розвідці „Етнічне походження назви українець" доводить, що використання форманта -ec (-ець) з метою деривації етнонімів – це риса, характерна східнослов'янським мовам [547]. Отже, крізь призму морфологічного аналізу можна стверджувати, що лексема українець належить до руських утворень, запозичених польською мовою.

---

[543] Лексічны атлас беларускіх народных гаворак: в пяці тамах, пад рэд. Ю. Мацкевіч, Том 3, Чалавек, Мінск 1996, карта № 89.
[544] Булава Н., Усічено-суфіксальні імена в основах українських прізвищ Північної Донеччини [в:] Записки з ономастики, Одеса 2003, с. 115.
[545] Фернос Ю., Прізвищеві назви та прізвища на -ак (-'ак), -чак в антропонімії Уманщини [в:] Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Серія 8, Філологічні науки (мовознавство і літературознавство), Вип. 2, Київ 2009, с. 233.
[546] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 102.
[547] Ułaszyn H., Pochodzenie etniczne nazwy Ukrainiec, Łódź 1947.

UŁANOWSKI, UŁANOWSKA, UŁANOSKI, UŁANOSKA – від ап. ułan, що вважається тюркізмом [548], що, згідно з дослідженнями мовознавців, прийшов у польську мову з тюркських через руську [549].

WASELKIEWICZ, можливо також WASKOWICZ – укр. ім. Василь/Wasyl. Це одне із прізвищ, яке формувалось на руській антропонімній основі. На Русі грецьке ім'я набуло звучання Василій (Василь), на території Польщі воно відоме з XIII ст. у формі Bazyli, яку зберігає й до сьогодні. У нашому випадку бачимо вплив східнослов'янських мов на формування прізвища: Василь/Wasyl → *Waselkiewicz*, Васько/Waśko → *Waskowicz*.

WEREDA, WEREDYN, WEREDYNOWA, WERYDYN – прізвища скоріш за все утворені від укр. розм. вереда (пол. wstręciuch, wredny). Могло також утворитися від пол. діал. ап. wereda „бридота", який зберігся в польських говірках під впливом східнослов'янських мов, про що свідчить збереження повноголосся -ere-.

WERELENOWA – наявність повноголосся у прізвищі дозволяє припускати його східнослов'янський родовід, проте мотиваційну основу прізвища знайти поки що не вдалося.

WERESIT – існує кілька версій походження прізвища: від 1) нім. ос. назв на Wer ; 2) укр. ап. верес „вічнозелений кущ"; 3) заст. ап. wereszka „стріла". Певності щодо генези прізвища немає. З одного боку, ім'я носія прізвища – Marianna Catharina – вказує на його слов'янський родовід, з іншого – суфікс прізвища не свідчить про його слов'янське походження. Якщо все-таки прізвище утворилося на слов'янському мовному ґрунті, то наявність повноголосся дозволяє виводити його зі східнослов'янських територій.

WERETELNIK, WERETYNOWA, WERETYŃSKI – від ап. wereta „верета", яке А. Брюкнер етимологізує від руського апелятива верета/wereta (пол. płachta) [550], на що також вказує повноголосся.

WEROSZYCKI – мотиваційну основу прізвищ визначити досить складно. Існують лише припущення. Одне із припущень виводить прізвище від східнослов. ім. Вера/Wera.

WINNICKI, WINNICKIE – від назви с. Winniki (одне з яких у Дрогобицькому р-ні). Входить до низки прізвищ, які на початку XVII ст. здебільшого носила

[548] Stachowski S., Słownik historyczny turcyzmów w języku polskim, Kraków 2007, s. 448.
[549] Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń 1949, s. 57.
[550] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927, s. 606 – 607.

українська шляхта [551], проте сьогодні важко однозначно вказувати на польське чи руське походження прізвищ.

WISZNIOWSKI, WISZNIOWSKA, WISNIOWSKI – прізвища утворені від назв нас. пунктів Wisniowa, Wiszniowa або Wiszniów, що розташовані здебільшого на південно-східних теренах Польщі. Антропоніми входять до ряду прізвищ, які на початку XVII ст. здебільшого належали українській шляхті [552], але, як і в попередньому випадку, вже не можемо однозначно визначити польське чи руське походження прізвищ.

WOŁOSZYNOSKI – від застарілого укр. етноніма волошин/wołoszyn, що позначав румун і молдаван. На східнослов'янське походження апелятива вказує повноголосся -оло-. Мовознавець С. Грабець, всупереч версіям А. Брюкнера [553], вважає назву Wołoch і похідну Wołoszyn українськими запозиченнями, що прийшли в польську мову за посередництвом прикордонних українсько-польських територій і польських письменників, що походили з тих земель [554].

WYSOCZANSKA – с. Wysoczany (Підкарпатське воєв., гм. Команча). Входить до ряду прізвищ, які на початку XVII ст. здебільшого носила українська шляхта [555]. Однозначно стверджувати польське чи руське походження прізвища не можемо.

ZABUDYŃSKI – прізвище, гадаємо, походить від діал. ап. zabud, zabudź (zapomnienie) „забуття", що збереглися під впливом східнослов'янських мов: східнослов. d замість польського dz. Могло також утворитись від назви села Zabudki (Білорусь).

ZGUT – існує кілька версій походження прізвища (див. прізвище *Zgut,* підрозділ 3.4), одна з яких етимологізує його від східнослов. ап. жґут/żgut – шнур для зупинки кровотечі.

ZUBRZYCKI, ZUBRYCKI – на перший погляд, прізвища утворені від власне польських топонімів Zubrzyca, Zubrzyce і східнослов'янський вплив можна зауважити лише у прізвищі Zubrycki (укр. r замість польського rz). Проте в цьому випадку слід заглибитися в етимологію апелятива żubr, від якого походять топоніми. Мовознавець Я. Розвадовський вважає польську лексему żubr запозиченням з руської мови.

---

[551] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa, 1998, s. 171.
[552] Там само, s. 171.
[553] *Див. докл.* Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927, s. 630.
[554] Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń 1949, s. 18, 22.
[555] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa,1998, s. 171.

Опонують цим твердженням погляди А. Брюкнера та Ф. Славського про власне польське походження лексеми з мазовецькими діалектними ознаками (u замість ą). Мовознавець С. Грабець, посилаючись на словник Я. Станка з 1472 р., у якому наявна тільки форма ząbrz, проаналізувавши вживання слова „zubr" у польських письменників українсько-польського прикордоння, вважає лексему однією з найстаріших руських запозичень у польській мові, про що, між іншим, свідчить наявність руського u на місці польського носового ą, а також r замість польського rz [556].

2.2.1.2. Польські прізвища, що зазнали східнослов'янського впливу

Цей підрозділ присвячено прізвищам, утвореним на базі польських основ, що зазнали східнослов'янського впливу. Найчастіше це прізвища з польськими твірними основами та східнослов'янськими формантами; рідше трапляються польські прізвища, основи яких зазнали східнослов'янського впливу (що здебільшого проявляється в наявності r замість rz, і замість іе і т. д.). У деяких випадках неможливо визначити, яке походження має основа, адже і в польській, і українській мовах вживається як рідна (наприклад, прізвище *Rybicha* могло утворитися від українського апелятива риба або від польського ryba; суфікс прізвища все ж вказує на східнослов'янський вплив).

BALYCKI – прізвище утворене від назви села Баличі/Bałyczi (пол. Balice), що знаходиться на Львівщині. Східнослов'янський вплив на формування прізвища проявляться у диспалаталізації (пор. укр. Бал**и**цький і пол. *Bal**i**cki*).

BOCHOBIT – від Bóg „Бог" з українською фонетикою (ch замість h з'явилося внаслідок полонізації) + ап. bać się „боятися". Іншими словами – „той, хто боїться Бога".

BOJACZKO – твірна основа прізвища може походити від: 1) пол. ап. bój „бій, боротьба", тоді руським елементом виступає тільки формант -ko; 2) української форми апелятива bać się „боятися" → пор. укр. прізвище Боячко; згідно з другою версією походження, прізвище можна зарахувати до власне українських.

CHMILEWSKI – від назв нас. пункти Chmielewo, Chmielów (багато). В основі

[556] Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń 1949, s. 20 – 22.

прізвища простежується еволюція ѣ (ять) в [i], притаманна лише українській мові (пор. укр. хм**і**ль і пол. chm**ie**l), тому можна говорити про український вплив під час творення прізвища від топонімів.

DICIAK, DYCEWICZ – побутує багато версій походження цих прізвищ, але однозначно визначити етимон не вдається. Можна лише припускати, що прізвища творилися під впливом української фонетики: укр. d замість польського dz.

DIUG, DIUGOW, DIUGOWICZ, DIUGIEWICZ – від пол. ап. dziugać „ковзатися, колисатися" зі східнослов'янським впливом: d замість dz.

DIUK – можливо, від укр. ап. дюк [557] – личинка комах. На східнослов'янське походження вказує фонетичний вигляд прізвища: d замість dź (пор. укр. **Д**юк і пол. ***Dz**iuk*). Оскільки ап. дюк в українській мові вживався рідко, можна припускати, що прізвище утворилося від пол. ап. dziukać „колоти, вдаряти" зі східнослов'янським м'яким d замість dz.

DUDZICHA – прізвище деривоване на базі польської твірної основи Dudz- (східнослов'янська основа мала б вигляд Dud-) та східнослов'янського антропонімного суфікса -ich(a) (див. підрозділ 2.2.2).

GRECH, GRECHOWIECKI – прізвища, утворені від польських етимонів ап. grzech або ім. Grzegorz з виразним східнослов'янським впливом, що проявляється в r на місті польського rz.

GRYNDA – вірогідно, походить від старопол. grzęda „грядка" зі східнослов'янським r замість польського rz.

HARAK, HARAKOWA – від ап. arak „арак" (діал. укр. гарак) – вид алкогольного напою. М. Бучинський вважає, що протетичний [h] у польському слові arak з'явився під впливом української фонетики від укр. гарак [558]. Проте інші мовознавці вважають, що поява придихового початкового [h] властива також польській мові. Отже, однозначно твердити про українські впливи у прізвищах *Harak, Harakowa* не вдається і зарахування їх саме до цієї групи є лише умовним.

KAPKO, KAPKOWA – від ап. kapać „капати" або ап. kapa „вид покривала". Формант -ko вказує на український вплив або й власне українське походження.

KLISZCZ – від ап. kleszcz „кліщ", що сформувалося під впливом укр. фонетики. Може виступати як повністю українське прізвище.

---

[557] Словарь української мови, упор. Б. Грінченко : в 4-х т., т. 1, Київ 1958, с. 461.
[558] Buczyński M., Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska [w:] Annales univesitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F., Vol. XXII, 10, s. 227.

MISCISZYNA – твірну основу прізвища визначити важко. Вона може бути сполонізованим варіантом нар. укр. ім. Мисько, Миско (див. укр. прізвища *Myszczyszyn, Myscyszyn*) або походити від польських апелятивів на mis-: 1) misa „велика миска” 2) старопол. misić, miesić „місити”, давніше ап. misic означав „каструвати”. Отже, основа прізвища польська або сполонізована, формант -yszyn (варіант -iszyn) з ознакою приналежності – власне український.

MOTYCZYCHA – як і в попередньому прізвищі, мотиваційна основа може розглядатися як українська, так і польська, проте дериваційний формант -ych(a) виразно вказує на українське походження антропоніма.

MROZKO – від ап. mróz „мороз” або mrozić „морозити”. Східнослов’янський вплив виявляється у приєднанні до власне польської основи українського суфікса - k(o) замість польського -ek (пор. *Mrozek*).

OBJURKO – етимон визначити досить важко (від ап. obierać „стругати, обдирати”, від ап. oburzyć się „обуритися”, від пестливого ім. Юрко), але суфікс -k(o) найвірогідніше український.

PAWEŁSZCZUKOWA, PAWEŁCZUKOWNA – до власне польської антропонімної основи, базованій на ім. Paweł, додані власне українські форманти -uk, -czuk.

POHANKA – від 1) ап. poganiać „поганяти” – підганяти батогом, під впливом української фонетики; 2) ап. poganin „поганин” також з укр. впливом; 3) укр. ап. поганий. Приймаючи будь-яку версію, українське походження прізвища або укр. впливи проступають у наявності укр. [h] замість польського [g].

POTICKA – нас. пункт Potok або від ап. potok „потік”. Заміну в прізвищі [o] на [i] можна пояснити впливом українського ап. potik/потік, проте оскільки в українській мові при відмінюванні також відбувається чергування [i] – [o] (пот**і**к-пот**о**ку), то такий запис прізвища міг виникнути помилково.

PROSYŁOWICZ – від ап. prosić „просити” або складеного слов. ім. Prosimir. В анропонімній основі прізвища проявляється укр. диспалаталізація приголосного (пор. укр. прос**и**ти і пол. pros**i**ć).

RUKAWICZKA – від ап. rękawiczka, утвореного під впливом української фонетики: занепад праслов’янських носових голосних у східнослов’янських мовах спричинив появу на його місці голосного [u]; у польській мові зберігся носовий (пор. укр. ап. р**у**кавичка і пол. r**ę**kawiczka).

RYBICHA – твірна основа прізвища Ryb- функціонує і в польській,

і в східнослов'янській лексиці, тому важко однозначно кваліфікувати прізвище як східнослов'янське чи польське зі східнослов'янським впливом. На східнослов'янський вплив вказує суфікс -ich(a).

SZCZEPAYŁOWA – до основи szczep-, яка може походити від різних етимонів (szczepić, szczepa, ім. Szczepan), додано руський суфікс -ajło (див. дет 2. 2).

SZEPAYŁO – антропонімна основа є і в польській, і в укр. мовах. Щодо суфікса -ajł(o), погляди мовознавців розходяться, хоча більшість все-таки схиляється до думки про його руський родовід (див. докл. підрозділ 2.2.2).

SZUMYLAKOWA – від ап. szum „шум". Східнослов'янський вплив проявляється в диспалаталізації приголосного (пор. укр. Шум**и**ляк і пол. Szum**i**lak).

WESELY – від ап. wesoły „веселий". На думку К. Римута, творення прізвищ типу *Wesely, Weselak, Weselczyk* відбувалося під чеським впливом [559] veselý. Проте у досліджуваному регіоні прізвище найімовірніше зазнало впливу української фонетики або утворилося на базі укр. ап. веселий і частково полонізувалося (пор. укр. ап. вес**е**лий і пол. ап. wes**o**ły). Серед прізвищ дрогобичан фіксуємо також прізвище *Wesołowski*, що в основі має польську форму апелятива (пор. укр. Вес**е**ловський і пол. *Wes**o**łowski*).

WYSIATYCKI – від ап. wisieć „висіти", zwisać „звисати". Східнослов'янський вплив проявляється лише у диспалаталізації початкового приголосного (пор. укр. в**и**сіти і пол. w**i**sieć).

ZACHAR – оскільки дослідження Е. Вольнич-Павловської та В. Шульовської доводять поширення імені Zachariasz (послужило твірною основою прізвища) переважно серед членів руських родин [560], прізвище, гадаємо, слід трактувати як власне українське. Однак не можна відкидати версії про творення прізвища на базі польської основи Zacharz зі східнослов'янським впливом, що проявляється в наявності r на місці польського rz.

ZBADYNSKI – від назви села Zbadyń, що знаходилося в Яворівському повіті (тепер село має назву Молошки – Львівська обл.) [561] Назва топоніма найімовірніше творилася на польському ґрунті від пол. zbadać зі східнослов'янським впливом: d замість dź.

ZUBALICZOWA, ZUBOLEWICZOWA – від ап. z**ą**b „з**у**б" з українською або

[559] Rymut. K. Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny, t. 2, Kraków 2001, s. 667.
[560] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 102.
[561] Słownik geograficzny, t. XIV, s. 509.

ческою фонетикою. Зважаючи на локалізацію прізвищ, на структуру твірної основи здебільшого вплинула українська лексема зуб.

Якщо полонізація українських прізвищ можна назвати своєрідним виявом польськомовної експансії, то східнослов'янські впливи вказують на мовний захист русинів, який, зважаючи на низький коефіцієнт антропонімів, був досить слабким.

2.2.2. Польські прізвища дрогобичан зі східнослов'янськими компонентами як наслідок русько-польської мовної інтерференції

Поповнюючи лексичний склад польської мови, впливаючи почасти на її стилістику й граматику, українська мова (руська) залишила свій виразний слід у формуванні польського антропонімікону. Доказом цього також може бути значна кількість польських прізвищ з руськими елементами, зафіксована в наших джерельних матеріалах. Отже, виявлення адстратних явищ в польському антропоніміконі Дрогобича, аналіз структурно-семантичних та фонетичних впливів української мови на формування польських прізвищ дрогобичан кінця XVIII ст. – це важливі, цікаві й до цього часу маловивчені мовознавчі питання, які на базі укладених словників спробуємо підсумувати в цьому розділі.

Фонетичні особливості, що вказують на східнослов'янський родовід польських прізвищ

У польському антропоніміконі дрогобичан XVIII – XIX ст. виокремлюємо низку фонетичних рис, що характерні для східнослов'янських мов, але відсутні в західнослов'янських. Далі підсумуємо східнослов'янські риси в польській антропонімії дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст.:

- **збереження повноголосся** в таких прізвищах: *Berezycki* (пор. укр. береза і пол. brzoza); *Horodycki (Horodyski)* (пор. східнослов. город і пол. gród; крім цього, тут добре видно вплив української мови через щілинний дзвінкий гортанний [h]); *Derewniak* (пор. укр. дерево і пол. drzewo); *Seretyńska* (річка Seret/Серет); *Smereczańska* (пор. укр. назву дерева смерека і пол. świerk); *Soroczyński (Soroczyńska, Soroczynski)* (пор. укр. сорока і пол. sroka); *Wołoszynoski (*від укр. етноніма Wołoszyn/ волошин, що на Русі позначав румун і молдаван; з руським повноголоссям -оло- замість польського -ło); *Weretyński, Weretynowa, Weretelnik* (походять від руського апелятива wereta/верета); *Wereda, Weredyn, Weredynowa, Werydyn* (від діалектного

пол. wereda „огидний, непристойний”, що зберігся під впливом східнослов’янських мов); *Werelenowa* (етимон не визначений).

- до східнослов’янських фонетичних ознак належить **перехід праслов’янських носових *ǫ, *ę (старослов. ѫ і ѧ) в u, a** що також відображений у польському антропоніміконі Дрогобича: *Husakowski, Guśkiewicz, Dub, Dubrawski (Dubrawska), Krug, Rubczyński, Rukawiczka, Struk (Strukowa), Hubicki (Hubicka, Chubicki), Kruchli, Chubkiewicz, Mudry, Zubaliczowa, Zubolewiczowa.*

- **еволюція ѣ (ять) в i** замість в a, e. Ця риса притаманна лише українській мові серед інших східнослов’янських: *Bidka (Bidykowna)* (пор. укр. біда і пол. bieda), *Chlibkiewicz* (пор. укр. хліб і пол. chleb); *Chmilewski* (пор. укр. хміль і пол. chmiel); *Biłas, Bilecki, (Bilecka, Biłecki, Bilicki), Biliński (Bilińska, Bilinski)* (пор. укр. білий і пол. biały) *Kliszcz* (пор. укр. кліщ – пол. kleszcz), *Birecki (Birecka)* (пор. топонім Bircza ← укр. ап. збирати і його польський варіант Biercza ← пол. zbierać), *Liskowski* (пор. укр. ліс і пол. las).

- **d замість dz**: *Diciak, Dycewicz, Diug (Diugiewicz, Diugow, Diugowicz, Diugowiczowa), Diuk, Zabudyński, Zbadynski*.

- щілинний дзвінкий гортанний **h замість g**: *Haynowski (Haynoski), Horodycki (Horodyski), Hordyński, Hoszowski, Hrycakowa, Hryckow, Hruszka, Hubicki (Hubicka), Husakowski, Pohanka, Hruszka, Hruszkiewicz Hruszkiewiczowa, Hruszowska, Nehrebecki (Nehrebecka, Nehrebeckie).* Щілинний дзвінкий гортанний [h] інколи зазнавав полонізації і замінювався ch: *Chorodecki, Chubkiewicz, Chubicki, Kruchli, Nechrebecki.*

- **r замість rz:** *Skrypuch, Skrypuchiewicz, Skrypuchowna* (укр. скрип і пол. skrzyp); *Zachar* (пор. укр. Захар і пол. Zacharz); *Grech, Grechowiecki* (пор. пол. grzech); *Nehrebecki (Nehrebecka, Nehrebeckie, Nechrebecki)* (пор. укр. гребти і пол. grzebać), *Grynda* (пор. пол. grzęda).

- українська диспалаталізація приголосних через злиття [y] з [i]: *Szumylakowa, Wysiatycki, Prosyłowicz.*

- **укр. тверде t замість польського палатального ć:** *Kopystyński (Kopystyńska), Katyńska, Litynski, (Lityńska), Milatyński (Milatyńska), Stynawski.*

- **oł замість польського eł:** *Kołpiecki (Kolpiecki), Kołtun (Kołtunowa), Kołtunowicz (Kołtunowiczowa, Kołtunowiczowna), Kołton.*

- **поява голосного [y] на місці давніх єрів**, які в польській мові занепали: *Kobryn, Kobryńska, Kobrynowicz (Kobrynowiczowna, Kobrynowiczowa).*

Інші прізвища, у яких простежується вплив української фонетики:

- *Poticka* (пор. укр. потік і пол. potok).
- *Wesełу* (пор. укр. веселий і пол. wesoły).
- *Syrow* (пор. укр. сир і пол. ser).

Лексичні запозичення у прізвищах з відонімними антропонімоосновами

Згідно з нашими спостереженнями, найбільшу групу польських прізвищ дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст. зі східнослов'янськими елементами становлять прізвища, утворені від **християнських чоловічих імен** (здебільшого руських варіантів християнських імен). Ця група заслуговує на особливу увагу. Більшість прізвищ, основами яких були християнські чоловічі імена, є патронімічними утвореннями із суфіксом -wicz. Слід пригадати, що суфікс -wicz відігравав роль індикатора шляхетського стану на руських землях (як суфікс -sk(i) на етнічних польських землях). Творення шляхетських прізвищ на -wicz від імені батька було особливо поширене на руських землях, що пояснює такий великий відсоток „кресових" прізвищ зі східнослов'янськими християнськими чоловічими іменами у своєму складі.

Як ми вже згадували, прийняття християнства Київською Руссю відбувалося іншим шляхом, аніж прийняття християнства Польською державою. Християнство, що прийшло з Риму принесло на охрещені землі частину латинської культури, латинську літургійну мову, своїх святих і блаженних, відтак передусім латинські або латинізовані християнські імена. Християнство східного візантійського обряду поширювало на охрещених руських землях свої візантійські (грецькі) традиції та з допомогою святих братів-місіонерів Кирила і Мефодія витворило слов'янський варіант візантійського обряду, що головно запозичив грецькі християнські імена.

Як влучно зауважує М. Малець, у процесі адаптації християнських імен до норм польської мови, важливу роль відігравала церковнослов'янська мова. Мовознавець звертає увагу на східнослов'янські фонетичні впливи, що набрали особливого поширення на так званих східних кресах [562]. У римо-католицьких метричних книгах Дрогобича кінця XVIII – поч. XIX ст. справді фіксуємо чимало прізвищ, утворених від чоловічих християнських імен, що одночасно функціонують і в західному обряді (тобто польській мові), і в східному (тобто східнослов'янських), але в прізвищах закладена саме східнослов'янська, найчастіше українська, форма того

[562] Malec M., Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce, Kraków 1994, s. 24 – 25.

чи іншого імені (такий вид запозичень можна також зараховувати до групи фонетичних):

- *Chnatz* походить від укр. скор. імені Гнат (пор. пол. Ignacy).
- *Chomicki (Chomicka)* – в основі прізвищ лежить укр. ім'я Хома (пор. пол. Tomasz).
- прізвища *Fedorowicz (Fedorowiczowa, Fedorowiczowna)* походять від укр. варіанта грецького імені Федір (пор. пол. Teodor).
- в основі прізвищ *Hanczakiewiczowa, Hanulik, Hanulakowa, Hanuszkiewicz, Hanczakiewicz* лежить ім'я Ганна, яке, попри сумніви, деякі мовознавці вважають власне українським через появу протетичного [h].
- польські прізвища *Hawryśkiewicz (Hawryskiewicz, Hawryśkiewiczowna), Hauryśkiewicz, Hauryszkiewicz та Auryszkiewicz* утворилися від українського імені Гаврило (пор. пол. Gabriel).
- етимоном прізвищ *Hrycakowa, Hryckow, Hryszka* послужили українські пестливі форми імені Григорій (пор. укр. Григорій і пол. Grzegorz) – Гриць і Гринь.
- *Martinkiewicz, Martynak, Martykiewiczowa* виводяться від укр. ім. Мартин (пор. пол Marcin).
- прізвище *Maryniak*, вірогідно, базується на східнослов. ім. Марина.
- прізвище *Matwiowa* містить український етимон – ім'я Матвій (пор. пол. Maciej).
- припускаємо творення прізвища *Michołowski* від східнослов. варіанта Михол ← Михаил (пор. пол. Michał).
- *Myk* – від укр. усіченої форми імені Микола (пор. пол. Mikołaj). Оскільки існує кілька версій походження прізвища, українська версія не може претендувати на однозначність.
- *Petruszkiewicz, Pietruszkiewicz, Petryński, Pietryszowa* найімовініше утворились від укр. ім. Петро (пор. пол. Piotr).
- етимоном прізвищ *Stankiewicz, Stańkiewiczowna* є укр. або білоруська скорочена форма Станько ← Stanisław.
- *Steczykowna* походить від укр. скороченого варіанта Стець ← Степан (пор. пол. Szczepan).
- *Waselkiewicz*, можливо також *Waskowicz* – в основі прізвищ – східнослов'янське ім'я Василій – руський варіант грецького імені (пор. пол. Bazyli).

З усіх польських прізвищ дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст., утворених на базі християнських імен, фіксуємо майже 20 % таких, що в своїх основах мають християнські імена, не притаманні західному обрядові, а вживалися здебільшого серед християн східного обряду. Кожне з них докладно проаналізоване в словнику, тому в цьому підрозділі лише підсумуємо:

- прізвища *Anas (Anasowna)* найімовірніше походять від східнослов. імені Ананій (Анань) або укр. Атанас.
- мотиваційна основа прізвища *Artymowicz* утворена на базі ім. Артем (варіант Артим).
- етимоном прізвища *Charewicz* могли стати імена Харитон або Захарій.
- в основу прізвища *Daniłowicz* лягла руська форма імені Данил, в основу прізвища *Daniełowicz* закладений польський варіант імені Daniel. Оскільки ім'я вживалося здебільшого на руських землях, то обидва антропоніми можна вважати сполонізованими руськими прізвищами.
- *Deńkowska* від укр. ім. Денис.
- прізвище *Fill,* вірогідно, походить від ім. Теофіл або Филимон, поширених, як правило, серед християн східного обряду.
- в основу прізвища *Ilkow* ліг східнослов. варіант ім. Ілля, Илья.
- прізвище *Jaremowicz* утворене на базі українського імені Ярема ← Єремія (пол. Jeremiasz).
- одна із версій походження прізвищ *Korpak Korpakiewicz Korpakiewiczowa Korpakiewiczowna Korpakowa Korpakowna Korpokiewiczowna* виводить антропоніми від укр. ім. Карп.
- *Kosmalewicz, Kosmalewiczowam Kosmalewiczowna, Kosmalowa, Kozmalewiczowna* можуть походити від ім. Косма, а прізвища *Kuzicki, Kuzik, Kuzikówna, Kuzycki* – від народного варіанта Кузьма.
- прізвище *Лebczyński* може виводитися від східнослов. ім. Глеб.
- етимоном прізвища *Makarewiczowna* стало ім. Макарій, Макар.
- *Maxymowicz, Makszewski, Maximowicz* від ім. Максим, що надавалося переважно особам руського походження.
- одна з версій генези прізвищ *Mielnikiewicz, Mielnikowicz, Mielnikowiczowna* виводить їхню твірну основу від ім. Мелетій, яке було майже невідоме на польських землях.

- прізвище *Mitrach* може зберігати у своїй основі два імені, поширені серед християн східного обряду, – ц.-сл. Митрофан або Димитрий (пор. рос. Дмитрий).
- мотиваційна основа прізвища *Nazarewicz* однозначно походить від укр. ім. Назар.
- *Pańkiewicz (Pankiewicz, Pańkiewiczowa, Pankiewiczowa, Pankiewiczowna, Pańkiewiczowna)* утворені на базі укр. пестливої форми Панько ← ім. Пантелеймон.
- в основу прізвищ *Prokisz (Prokiszowa)* закладено ім. Прокопий, укр. Прокіп.
- мотиваційна основа прізвищ *Romankiewicz, Romanowicz* походить від ім. Роман, яким називали здебільшого в руських родинах.
- в основі прізвищ *Sawczak, Szawczak, Sawka, Sawkowna* лежить укр. ім'я Сава.
- *Senkow, Seńwolska* – етимоном цих прізвищ стало укр. пестливе ім'я Сенько ← Арсен або Ксенофонт.
- твірною основою прізвища *Siska* могло стати східнослов. ім'я Сиса, Сисой.
- прізвища *Supronowicz (Supronowiczowna), Suprowicz (Suprowiczowa), Soprowicz, Suprunowicz, Szuprowicz, (Szuprowiczowna), Zuprowiczowna* походять від укр. імені Супрун, Сопрон.
- *Tymczak* – від укр. пестливої форми Тимко ← ім. Тимофій.
- мотиваційна основа прізвища *Weroszycki* досить сумнівна; її можна виводити від східнослов'янського ім. Вера.
- *Zachar* – від ім. Захар.

Трапляються прізвища або групи прізвищ, походження яких важко визначити однозначно, оскільки твірна основа цих прізвищ могла утворитись від старопольської форми імені або від східнослов'янської. Ось декілька з них:

- прізвища *Iwanicki, Iwanicka* можемо виводити від: 1) східнослов'янського імені Іван (пор. укр. Іван, рос. Иван і пол. Jan); 2) від польської форми Iwan, яка фіксується на польських теренах з раннього Середньовіччя, проте згодом функціонує лише на руських землях.
- те саме стосується прізвищ *Jurkiewicz, Jurkiewiczowa Jurkiewiczowna* – від 1) укр. ім. Юрій, Юра (пор. пол. Jerzy); 2) від пол. варіанта Jura, що функціонувало

в старопольський період.

Серед відіменних прізвищ фіксуємо один випадок – прізвища *Bohowyt* і *Bochowydowa*, утворені від нехристиянського слов'янського особового імені Боговит/Bohowyt, найімовірніше руського походження.

Згідно із підрахунками, які будуть представлені в третьому розділі, загальний коефіцієнт прізвищ, що містять у своєму складі східнослов'янські християнські імена або східнослов'янські варіанти імен, становить майже 40 %. Значний коефіцієнт східнослов'янських імен-етимонів свідчить про сильні впливи русинів не тільки на розвиток окремого діалекту польської мови, а й на традицію вибору імен при хрещенні.

Відтопонімні прізвища

Багато відтопонімних прізвищ ми вже проаналізували, адже вони у своєму складі зберегли українські фонетичні риси: *Dublański, Haynowski, Horodyski* тощо. Відсоток відтопонімних прізвищ українського походження становить приблизно 18 %. Насправді, українських основ у відтопонімних польських прізвищах набагато більше, ніж видається. У зв'язку з їхньою адаптацією до норм польської вимови й орфографії, як наприклад, у прізвищі *Truskawiecki (Truskawiecka),* не вдасться їх виявити за допомогою мовознавчого аналізу без генеалогічних досліджень, адже „mniej więcej połowa nazwisk kresowych na -ski to nazwiska z pochodzenia ukraińskiego, adaptowane fonetycznie do języka polskiego. Przyczyna tego stanu rzeczy tkwi w uwarunkowaniach historycznych: ogromne rzesze szlachty ukraińskiej, noszące – podobnie jak szlachta polska – nazwiska swoich dóbr rodowych, w ciągu XVI i XVII wieku ulegają polonizacji. Biorą udział w życiu politycznym kraju (którego bronią od ściany wschodniej), uczestniczą w sejmach, zjazdach, posiedzeniach sądowych, posyłają dzieci do polskich szkół i uczelni wyższych, wchodzą w koligacje z polskimi rodami, sprowadzają polskich zarządców i polskich osadników do swoich majątków" [563]. Далі мовознавці подають приклади польських прізвищ (тісно пов'язаних з польською культурою й історією), поряд з якими постійно функціонували українські імена: Zbaraskich, Buczackich, Drohojowskich, Wysoczański, Winnickich і ін. [564]. У наших матеріалах також фіксуємо прізвища, які прийнято вважати сполонізованими руськими: *Winnicki, Winnickie; Wiszniowski, Wiszniowska, Wisniowski; Wysoczańska*. А також гніздо прізвищ,

[563] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia Polska na Kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 170 – 171.
[564] Там само, s, 171.

що належать до відіменних, із коренем Dasz-: *Daszkiewicz, Daszkiewiczowa, Daszkiewiczowna, Daszkowa* – прізвища руської шляхти, які згодом, очевидно, полонізувалися разом із носіями.

Апелятивні східнослов'янські запозичнення в основах польських прізвищ

Крім фонетичних і морфологічних ознак, польська антропонімія переймає східнослов'янську апелятивну лексику. Такі апелятиви, як „prasoł", „sotnik" були запозичені з руської мови ще в старопольський період. Вони зазвичай позначали певні реалії й поняття на східнослов'янських теренах, згодом повністю адаптувалися до норм польської мови і сьогодні без поглиблених етимологічних студій їх неможливо відрізнити від власне польської лексики. Інші руські апелятиви, скажімо, укр. слово „макогін" або білорус. „трибух", що лягли в основу польських прізвищ, ніколи не були запозичені польською мовою. Мабуть, потрапили у римо-католицькі книги разом з носіями неполяками і згодом у прізвищах зазнали полонізації. Доцільно виокремити ще третю групу східнослов'янських апелятивів, до якої можемо зарахувати такі лексеми як „niżni" („niżny"), „kiernica" або „smereka", що адаптувалися лише місцево, і то переважно в південно-східних польських говірках.

Запозичення, що зберегли руську фономорфологічну структуру, трапляються рідко, тому, крім формального вигляду, „daleko częściej trzeba się posługiwać kryterium geograficznym. Można wyraz uważać za rutenizm, jeżeli występuje wyłącznie lub szczególnie często w źródłach, które powstały w strefie kontaktu polsko-ruskiego" [565]. Як зазначає далі С. Урбанчик, теоретично це може бути власне польський регіоналізм, проте на практиці такі випадки трапляються вкрай рідко. Географічний підхід використовуватимемо під час визначення апелятивних руських запозичень, так і пропріальних одиниць, зокрема прізвищ.

Східнослов'янська апелятивна лексика, що в різні періоди потрапила на польський ґрунт і стійко відображена в польських прізвищах дрогобичан:

- ап. борщ/borszcz → *Borszczyk, Borszczykiewicz* (у цьому випадку запозичення, мабуть, не відбувалося, прізвища могли утворилися під впливом української вимови (пор. укр. „борщ" і пол. „barszcz").
- ап. chomik → *Chomicki, Chomicki, Chumicka* (якщо приймати відапелятивну версію творення прізвищ).

[565] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 298.

- укр. ап. дюк (личинка комах) → *Diuk* (сумнівний варіант).
- укр. ап. дублянка міг стати основою для прізвищ *Dublanuwna, Dublika і Dublański (Dublanski).*
- ап. hulać → *Hulikiewicz, Gulkiewicz.*
- лексеми з коренем hyd-, від яких утворилися прізвища *Chydzik, Chydzikowa, Hydzik, Hydzikowa.*
- ап. ihumen, humien → *Humen.*
- руське ковтун → прізвища *Kołtun (Kołtunowa), Kołtunowicz (Kołtunowiczowa, Kołtunowiczowna), Kołton*.
- ап. кропива → *Kropiwnicki*
- ап. krynica (kiernica) → *Kiernicki.*
- ап. кулак (в значенні „кисть руки із затиснутими пальцями”) → *Kułakowski, Kułakowska.*
- ап. Lach → *Lachowicz, Lachowiczowa, Lachowiczowna*.
- укр. ап. макогін – знаряддя для перетирання маку та інших продуктів харчування → *Makogin* (укр. апелятив ніколи не був запозичений польською мовою, тому в цьому випадку доцільно говорити про незначну полонізацію укр. прізвища).
- ап. malata → прізвище *Malatyński.* За словником К. Римута, апелятив походить з української мови, проте не фіксується в укр. словниках, що піддає сумніву існування лексеми malata в укр. мові.
- ап. мельник → mielnik → *Mielnikiewicz, Mielnikowicz (Mielnikowiczowna), Mielnicki, Milnicki.*
- діалектизми niżni, niżny → *Niżnik, Niznik, Niznikowa, Niznikowna, Niznikiewicz, Niznikiewiczowa, Niznikowiczowna, Nyznik.*
- ап. prasoł → *Prosołowicz (Prosołowiczowa, Prosołowiczowna).*
- ап. приступа → *Przystubski.*
- ап. ruski → *Ruśkiewicz.*
- ап. sioło → топонім Sioło → прізвище *Sielska*.
- поєднання ап. siny (руське запозичення) і góra стало основою для прізвищ *Sinogurski, Sinogurska, Synogorski.*
- ап. скорина → *Skoryna, Skorryna, Skorynicka, Skorynna, Skorynow, Skorynowna, Skorina, Skornica* (версія сумнівна).
- ап. smerek, smereka → *Smereczańska*

- укр. ап. снігур/snihur → *Snihurski, Snihourski, Snichurski, Sniachurska, Snigurski, Sznigurski, Snigura.*
- ап. sotnik → *Sotnicki, Sótnicki.*
- білорус. ап. трибух → *Trybuch, Trybuchowa, Trybuchowna, Tribuch, Trybuchuwna.*
- прізвища *Uhrynowicz, Uhrynowiczowa, Uhrynowiczowna, Uhrych, Uchrynowicz, Urynowicz* походять від укр. етнічної назви угрин і могли утворитися шляхом запозичення лексеми угрин або під впливом укр. фонетики (пор. пол. Węgier).
- укр. прислівник тепер/teper → *Teperczańska*.
- ап. żubr → *Zubrycki, Zubrzycki.*
- ап. wereta → *Weretyński, Weretynowa, Weretelnik.*

З групи запозичень виокремлюємо три лексеми duda, krupa і puszkarz (лягли в основу прізвищ *Duda, Dudziak, Dudzukiewicz, Dudowicz, Dudzicha; Krupa, Krupowna; Puszkarkiewiczowa)*, які частина мовознавців вважає східнослов'янськими запозиченнями у польській мові, проте заглиблюючись у генезу цих лексем виникають певні сумніви.

Деякі апелятиви, що лягали в основу польських прізвищ дрогобичан запозичувались опосередковано – не з української, а через українську мову з тюркських мов (значна частина тюркської лексики прийшло в українську мову з татарськими навалами), грецької та одне з литовської. Наведеними далі прикладами підтвердимо думку З. Кужової: „Східнослов'янські мови відіграли важливу роль посередника в орієнтальних запозиченнях" [566], котра опирає своє твердження на досвіді мовознавців С. Грабця і Т. Мініковської. Хоча запозичення, про які йдеться, мають не руське походження, а тюркське, грецьке чи будь-яке інше, у польському мовознавстві їх прийнято називати руськими, адже процес запозичення в польську відбувався безпосередньо з руської [567]. На сьогодні більшість руських запозичень у польській антропонімії, що походять з тюркських мов, сприймається як власне польські:

- ап. bojar, bojarzyn (з тюркських мов) – шляхтич з території Русі і Литви → топонім Bojary → прізвища *Boiarski (Boiarska).*

[566] Kurzowa Z., Polszczyzna Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku, s. 8 [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 18.08.2013): http://www.staff.amu.edu.pl/~hjp/teksty/kurz1.pdf
[567] Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 299.

- ап. chorąży (тюркізм) – військовий, відповідальний за підняття прапора, коругви → прізвище *Chorążyk* (з орфографічними варіантами *Chorązyk, (Chorązykowa, Chorązykowna), Choronzyk (Choronzykowa), Horążyk, Horonzyk, Chorążyt*).
- слово kozak (з тюркських мов), що стало твірною основою для прізвищ *Kozak (Kozakowa, Kozakowna), Kozaka, Kozaken* (германізоване), *Kozakiewicz (Kozakiewiczowa)*
- лексема kindziak або kindziuk (мабуть, з тюркської) → *Kindykiewicz, Kindykiewiczowna.*
- ап. kociuba (тюркізм) → *Kociuba.*
- ап. kusz (з литовської) – посудина для пиття – може бути етимоном прізвища *Kuszel.*
- слово monaster і його варіант manastyr, від якого походять прізвища *Manasterski* (*Manasterska*), прийшло в польську мову з грецької через руську.
- слово terlik (з турецької) могло стати базою для творення прізвищ *Terlecki*.
- ап. ułan (з тюркських) → *Ułanowski, Ułanowska, Ułanoski, Ułanoska.*

В окрему групу варто виокремити ті прізвища, у яких не вдалося однозначно визначити етимони. Невизначені антропонімні твірні основи не дозволяють однозначно стверджувати про наявність запозичень, тому висуваємо лише припущення:

- ап. czerniec → *Czernecki.*
- укр. ап. гад або гадати → *Hedzicki;*
- давньоруський ап. медведь → *Medwedyczka*
- укр. ап. верес → *Weresit*;
- ап. жгут → *Zgut,*

Морфемні запозичення.

З морфологічного погляду українські і польські прізвища зазвичай ототожнюються з іменниками або прикметниками, тому в більшості прізвищах наявні суфікси. Деякі мовознавці доречно вважають суфікс у прізвищах морфологічного способу творення (найчастіше це суфіксація) „головним показником національної приналежності антропоніма” [568]. Отже, важливим елементом у процесі міжмовних

[568] Горпинич В., Корнієнко А., Антропонімія Дніпровського Припоріжжя і суміжних регіонів України, Дніпропетровськ – Миколаїв 2006, с. 132.

антропонімних запозичень вважаємо не тільки фонетичні й лексичні запозичення, а й морфемні, найчастіше суфіксальні. У результаті мовознавчих досліджень, на українсько-польському прикордонні в галузі суфіксальної деривації зауважуються „обопільні впливи однієї мови на іншу", а „вплив українського субстрату засвідчений не тільки серед загальних назв, а й серед антропонімів" [569].

Одним із суфіксів, які чітко вказують на приналежність антропоніма до українського мовного простору, є суфікс **-enk(o)** – чи не найпродуктивніший формант українських прізвищ. Більшість мовознавців однозначно сходиться на думці про суфікс -enk(o) як власне український [570]. Ю. Редько вважає прізвища із суфіксом - enk(o) найтиповішими українськими прізвищами: „Якщо вони й зустрічаються серед інших слов'янських народів, то переважно як прізвища українського походження" [571]. За допомогою цього суфікса зазвичай творилися прізвиська від імені батька або матері (рідше), що пізніше переходили у категорію прізвищ. На матеріалі польських католицьких метричних книг Дрогобича кілька разів фіксуємо прізвище-українізм із суфіксом -enk(o): *Chromenko* і його варіант із суфіксом -eńk(o) – *Chromeńko*, а також похідне жіноче прізвище *Chromenkowna*. На прикладі жіночого прізвища *Chromenkowna* спостерігаємо перенесення українського антропоніма на польський мовний ґрунт шляхом додавання польського суфікса із значенням приналежності (у цьому випадку, найімовірніше, приналежності доньки батькові) -own(a) до прізвища із суто українським формантом -enk(o): Chrom+enko+owna = *Chromenkowna*.

Серед досліджуваних прізвищ виокремлюємо кілька антропонімних структур з вірогідними польськими антропонімоосновами та українським формантом **-k(o)**: *Bojaczko, Kapko, Mrozko, Objurko.* На українськість суфікса -k(o) вказує більшість мовознавців: „W nazwach własnych (chłopskich, mieszczańskich i szlacheckich) sufiksy - ko i -o skupiały się na Kresach Wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, a także na Podlasiu i wschodnich obszarach Małopolski i Mazowsza. Na tych terenach dochodziło nawet do zmiany sufiksów nazwiskowych -ek na -ko, np. Łokotko, Lestko, Kruczko, Wieczorko" [572]. Сумнівними вважаються прізвища *Pareko* і *Pinko*, мотиваційні основи яких визначити однозначно не вдається.

---

[569] Аркушин Г., Польсько-українське порубіжжя у світлі суфіксальної деривації [в:] Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim, pod red. F. Czyżewskiego, Lublin 2001, с. 111.
[570] Горпинич В, Сучасна українська літературна мова. Морфеміка, словотвір, морфонологія, Київ 1999, с. 40.
[571] Редько Ю., Довідник українських прізвищ, Київ, 1968, с. 45.
[572] Kość J., Polszczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym. W perspektywie historycznej, Lublin 1999, s. 47 – 48.

Виразним українським формантом у польських прізвищах є суфікси **-uk** та **- czuk**, від яких утворені прізвища із власне польськими антропонімними основами *Pawełszczukowa, Pawełczukowna.*

Ще одним морфологічним запозиченням з української мови є український прізвищевий суфікс **-yszyn**: *Myszczyszyn (Misciszyna)*, що творить чоловічі прізвища від жіночих із формантом -ych(a), про який мова йтиме далі. Інші прізвища із суфіксом -iszyn, зараховані до власне українських: *Hryczyszyn, Juryszyn.*

Суфікс **-ych(a)/-ich(a)** – ще одне типове морфологічне запозиченням зі східнослов'янських мов [573]. Формант використовувався для творення „тільки східнослов'янських назв жіночого роду або за родом діяльності чоловіка або на означення жінок за їх власною професією" [574]. За О. Синявським суфікс -ych(a) додається до прізвища чоловіка „на означування дружини (жінки)" [575]. Про професію нічого не згадується. У будь-якому випадку, цей суфікс характерний для українських жіночих прізвищ і в польській антропонімії з'явився під впливами української та білоруської мов [576]. У наших джерелах фіксуємо два андроніми *Motyczycha i Dudzicha, Rybicha,* утворені за допомогою суфіксів -ych(a)/-ich(a). Варіанти суфіксів формально вважаються одним суфіксом, проте форма -ych(a) здебільшого поширена на українських теренах, варіант -ich(a) фіксується в російській і – рідше – білоруській мовах. У випадку прізвища із суфіксом -ych(a) не можемо говорити про повне запозичення, адже прізвище могло потрапити до списку поляків разом зі своїм носієм-українцем (в укр. мові, як і в польській, поширене чоловіче прізвище Мотика, від якого й утворена жіноча форма). У прізвищі *Dudzicha* до власне польської твірної основи dudz- (східнослов'янська основа б мала вигляд dud-) додано східнослов'янських суфікс -ich(a).

Цікавим для мовознавців з погляду походження виступає суфікс **-ajł(o)**. Він слугує дериваційним елементом для апелятивів і антропонімів і в польській (наприклад, пейоративно конотовані апелятиви szukajło, jąkajło; антропоніми Drygajło, Dekajło), і в українській мовах (для прикладу, апелятиви міняйло, балакайло;

---

[573] Ковалик І., Особливості іменникового словотвору східнослов'янської мовної групи [в:] Питання слов'янського мовознавства, т. 9, 1963, с. 8.
[574] Там само, с. 8.
[575] Синявський О., Норми української літературної мови, Українське видавництво 1941 [в:] Електронний ресурс (доступ 16.03.2013): https://sites.google.com/site/mandrivnyjvolhv/ridna-vira/ridna-mova/knigi/normi-ukr
[576] Kość J. Polszczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym. W perspektywie historycznej, Lublin 1999, s. 48.

антропоніми Гакайло [577], Мазайло). Є декілька версій щодо походження суфікса -ajł(o), які докладно описує польський лінгвіст С. Ґала в статті „Apelatywno-antroponimiczne struktury z sufiksem -ajło” [578]. Лінгвіст виокремлює чотири теорії походження суфікса: а) польсько-литовського, білоруського і литовського прикордоння; б) українську; в) руську; г) польську. Сам автор, погоджуючись із попередниками – мовознавцями В. Дорошевським і Ф. Славським, підтримує питоме, польське походження суфікса -ajł(o), передусім апелятивного, а згодом антропонімічного. Автор виводить його з індоєвропейського підґрунтя й базового суфікса -l(o)-, який у литовській і слов’янських мовах адаптувався як -ajł(o), -ail(a). Прибічниками українського походження форманта -ajł(o) виступає, для прикладу С. Грабець, котрий в українських апелятивах із суфіксом -ajł(o) вбачає лексеми, запозичені польською художньою літературою в II пол. XVI ст. Відсутність білоруського акання, на думку С. Грабця, також доводить українське походження суфікса. С. Ґала зазначає, що, крім згадуваного лінгвіста, українськість форманта - ajł(o) підтримують мовознавці С. Роспонд, М. Шимчак. А. Брюкнер переконаний, що цей пейоративний суфікс міг походити лише з руських мов. Автор статті також зауважує, що більшість антропонімів з -ajł(o) територіально розповсюджені у східній і південно-східній частині Польщі. Мовознавець М. Бучинський вказує на однакову продуктивність суфікса як в українській, так і польській мовах, проте наполягає на його українському походженні [579]. Як бачимо, залишається багато підтверджень вірогідності саме української теорії походження суфікса -ajł(o) у прізвищах *Szepayło i Szczepajłowa.*

Ще одним руським морфемним запозиченням у польській мові мовознавці вважають формант **-eć** (див. вище прізвище *Ukrainiecowa*), за допомогою якого творяться етноніми, тому прізвище *Ukrainiecowa* вважаємо полонізованим українським антропонімом.

Багато польських мовознавців, серед котрих, наприклад, Я. Ріґер, звертають увагу на один із давніх східних впливів на польську антропонімію – пристосування

[577] Бучко Г., Бучко Д., Історична та сучасна українська ономастика. Вибрані праці, Чернівці 2013, с. 94.
[578] Gala S., Apelatywno-antroponimiczne struktury z sufiksem -ajło [w:] Acta Universitatis Lodziensis, Folia Linguistica 27, Łódź 1993, s. 77 – 85.
[579] Buczyński M., Semantyczne i strukturalne typy /ukraińskie i polskie/ w nazwiskach mieszkańców Białej Podlaskiej [w:] Słownictwo języków słowiańskich w aspekcie porównawczym, pod red. M. Łesiowa, Lublin 1987, s. 34.

польського суфікса -іс до литовсько-руського **-icz** [580]. За мовознавцем, така адаптація відбувалася в XVII ст. У метричних книгах Дрогобича XVIII ст. майже не знаходимо залишків суфікса -іс. Єдиним прикладом, який ілюструє цей суфікс, є жіноче прізвище *Wienckowicown*a, утворене від чоловічого Wienckowic. Важко однозначно ствердити, чи прізвище зберегло старопольський антропонімний суфікс -іс, чи церковник, який робив відповідні записи, помилився. Оригінально руський прізвищевий формант -icz так міцно вкоренився в польській антропонімії, що на теперішній час без глибших генеалогічних досліджень майже неможливо відмежувати польські й руські антропонімні одиниці.

Цікавим явищем у польському антропоніміконі дрогобичан є низький показник східнослов'янських морфем. Більшість прізвищ, що містять українські твірні суфікси, утворені за допомогою українських твірних антропонімооснов, тому зараховані до власне українських прізвищ (див. підрозділ 2.1.2). Прізвищ зі східнослов'янськими твірними основами в кільканадцять разів більше, аніж прізвищ, що у своєму складі містять східнослов'янські суфікси. Цей факт може вказувати на масову полонізацію українських прізвищ протягом XVII – XVIII ст. шляхом додавання польських суфіксів або заміною українських формантів польськими.

Отже, згідно з підрахунками, приблизно 20 % усіх польських прізвищ у своєму складі містить видимі східнослов'янські (здебільшого українські, рідше білоруські й майже відсутні російські) елементи. Припускаємо, що насправді прізвищ, утворених на базі східнослов'янських основ є набагато більше, проте через полонізацію без генеалогічних досліджень родів їхніх носіїв сьогодні такі прізвища визначити складно. Починаючи з XV ст., завдяки адміністративній практиці прізвища з українськими рисами полонізувалися [581], тому, як видно з наших джерельних матеріалів, вже у XVIII ст. фіксуємо багато українських прізвищ з польськими фонетичними й морфологічними рисами.

Порівняно велика кількість польських прізвищ дрогобичан, що містять в собі східнослов'янські риси, не повинна дивувати. Саме такий, а не інший характер антропонімів впливали екстралінгвальні чинники, передусім національність та віросповідання (що часто ототожнювались), і мова населення того регіону, у межах якого особові назви формувалися і поширювалися. Що давніший період піддається

[580] Brückner A., Początki I rozwój języka polskiego (wybór prac pod red. M. Karasia). – Warszawa: PWN, 1974, s. 408.
[581] Kość J., Polszczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym. W perspektywie historycznej, Lublin 1999, s. 16.

аналізу, то важчим завданням стає визначення походження прізвищ та виявлення чужомовних елементів на русько-польських галицьких землях, оскільки впливи стираються, а запозичення гнучко адаптуються до норм мови-реципієнта.

Діаграма 1. Походження польських прізвищ дрогобичан римо-католиків.

Варто наголосити, що через тривалу полонізацію, генетичну спорідненість польської та руської мов не завжди вдається простежити східнослов’янські елементи в польських прізвищах. У групі власне польських прізвищ, звісно, знаходиться ще багато таких, які в минулому належали руським родам, творилися на східнослов’янському мовному ґрунті. Деякі такі прізвища вдалося зафіксувати й виокремити, проте більшість із них потребує глибших не тільки мовознавчих, а й генеалогічних досліджень.

Розділ 3. Лексико-семантичні групи, що стали підґрунтям для творення польських прізвищ дрогобичан на зламі XVIII – XIX ст.

У слов'янському мовознавстві сформувалося кілька основних підходів до класифікацій прізвищ, однією з яких є семантична. Це лише умовна назва, адже, як ми вже з'ясували, прізвища не мають лексичного значення. Семантична класифікація ґрунтується на визначенні антропонімної основи і зарахуванні її до певної лексико-семантичної групи.

Мовознавці по-різному ставляться до класифікації прізвищ за семантикою їхніх твірних основ. Відомий польський мовознавець Я. Бистронь вважає таке групування радше забавою, ніж заняттям для науковця: „Nie ma tu jednak żadnego problemu i dla badań nie ma tu pola" [582]. Науковець надає перевагу граматичній класифікації, виокремлюючи відіменникові, відприкметникові та виразові прізвища. Частково можемо погодитись із тезою про забавність семантичної класифікації прізвищевих основ, адже наші предки нерідко мали цікаві мотиви, ідеї, водночас різноманітну лексику для найменувань осіб. Однак із твердженням про безпідставність такої класифікації важко погодитись. Опонує Я. Бистроню український ономаст Ю. Редько, котрий переконує у доцільності глибшого семантичного аналізу твірних основ прізвищ, що „дають досить широке уявлення про матеріальну і духовну культуру в той період, коли родові прізвища ще не були зафіксовані документами, але в кожної людини, крім її імені, було якесь індивідуальне прізвисько" [583]. Цю ж думку обстоюють П. Чучка, М. Малець, В. Познанська та багато інших. Е. Вольнич-Павловська вважає семантичну класифікацію позамовною, але вкрай важливою для вивчення механізму творення прізвищ [584].

Доцільно звернути увагу на кілька критеріїв класифікацій прізвищевих основ за семантичним принципом (слід пригадати, деякі мовознавці невиправдано називають групування антропонімних основ класифікацією прізвищ). Однією з найпопулярніших прізвищевих семантичних залишається схема польського мовознавця В. Ташицького, котрий одним із перших чітко виокремив класи

[582] Bystroń J. S., Nazwiska polskie, Warszawa 1993, s. 10, 22.
[583] Редько Ю., Сучасні українські прізвища, Київ 1966, с. 96.
[584] Wolnicz-Pawłowska E., Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym województwie ruskim, Wrocław 1978, s. 82.

апелятивів, що найактивніше використовувались у ролі твірних основ усіх слов'янських прізвищ [585]. Ономаст виділяє чотири базові групи прізвищ:

- утворені на основі давніх імен.
- утворені на базі внутрішньої або зовнішньої особливості носія.
- такі, що вказують на походження або місце проживання носія.
- такі, що вказують на професію носія.

Я. Бистронь, хоча й не є прихильником семантичної класифікації, подібно до попередньої схеми, поділяє прізвища за походженням на три категорії: відапелятивні, відіменні, відтопонімні [586]. Для семантичного поділу українських прізвищ мовознавець Ю. Редько цілковито приймає класифікацію В. Ташицького [587]. Хоча й зазнала критики, проте довго використовувалась структурно-семантична класифікація С. Роспонда [588]. Мовознавець поділяє прізвища на примарні, секундарні (утворені за допомогою суфіксів) та композити, згодом виокремлюючи в групах семантичні підгрупи. М. Худаш виділяє дві основні групи прізвищ – антропонімійні та апелятивні, які також ділить на менші семантичні підгрупи. С. Панцьо, В. Познанська як і багато інших мовознавців, виділяють: відіменні антропонімні основи, відтопонімні та відапелятивні антропонімооснови. Цікаву класифікацію пропонує М. Малець, яка передусім поділяє прізвища на свої та запозичені (іноземні). Серед рідних виокремлює відапелятивні та утворені від власних назв, а запозичені поділяє на німецькі, чеські, українські та інші [589].

Спираючись на прізвищеві класифікації за семантикою твірних основ таких мовознавців, як С. Роспонд, В. Ташицький, Я. С. Бистронь, М. Худаш, Ю. Редько, М. Малець (поділи перечислених мовознавців мають багато спільного), класифікуємо прізвищеві основи на дві основні групи і дві менші, побічні.

Основні:

I. відонімні, які походять від nomina propria.

II. відапелятивні, які походять від nomina appellativa.

Побічні:

I. композити.

---

[585] Taszycki W., Polskie nazwy osobowe, Kraków 1924, s. 10 – 14.
[586] Bystroń J. S., Nazwiska polskie, Warszawa, 1993, s. 17.
[587] Редько Ю., Сучасні українські прізвища, Київ, 1966, с. 9.
[588] Rospond S., Struktura i klasyfikacja nazwiska słowiańskiego na podstawie „Słownika nazwisk śląskich" [w:] Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, t. V, Wrocław 1965, s. 9 – 63.
[589] Malec M., O imionach i nazwiskach w Polsce, Kraków 1996, s. 50 – 58.

II. полімотивовані та невизначені.

Відонімні прізвища, своєю чергою, містять два різновиди твірних основ – відіменні та відтопонімні. Відапелятивні прізвищеві основи також розгалужується на декілька підгруп, найчисельнішими з яких є основи, що походять від: назв, які вказують на фізіологічні та психологічні особливості людини; назв професій, адміністративних та військових посад; походження особи; місця проживання.

Розглянувши кожне прізвище зсередини, проаналізувавши його походження, визначивши семантику прізвищевих основ, переконаємося, що в етимології прізвищ криється багатство народу – згадки про його історію, традиції, побут, а особливо – історію мови. Уже йшлося про те, яке значення для науковців мають антропонімні дослідження. Для широкого загалу етимологічний аналіз прізвищ може слугувати при спробах віднайдення родоводу та й просто задовольняти цікавість і відповідати на питання: що приховується у прізвищі?

Щодо літератури, то генезу більшості прізвищ (майже 80 %), почерпнутих із римо-католицьких метричних книг м. Дрогобича кінця XVIII – поч. XIX ст., знаходимо у словнику К. Римута „Прізвища поляків”. Етимологію меншої частини прізвищ нам доводилося шукати в додаткових джерелах або висувати власні гіпотези. Проте новизною цього розділу є те, що тлумачення більшості польських прізвищ (що й до сьогодні мають своїх носіїв не тільки на Дрогобиччині) уперше здійснюється українською мовою.

3.1. Прізвища відонімного походження

Прізвища, твірні основи яких походять від власних назв, поділяюємо на:

1. Відіменні, утворені на базі християнських або нехристиянських імен за допомогою дериваційних формантів або без них. У цій групі найчисельнішими є прізвища, етимонами яких стали здебільшого латинські, грецькі та єврейські християнські імена, що зазнали фонетичних адаптацій і злилися з польською лексикою: *Jakob* ← ім. Jakub, *Szczepanowicz* ← ім. Szczepan і т. д. Значна частина відіменних прізвищевих основ має у своєму складі християнські імена, властиві східному обрядові, а також східнослов’янські форми християнських імен. Фіксуємо також нехристиянські прізвища слов’янського походження та кілька нехристиянських неслов’янських імен.

2. Відтопонімні, утворені від географічних назв, що зазвичай вказували на місце проживання або походження особи (більшість прізвищ із формантом -sk(i)/-

ck(i)): *Dziedzicki* ← село Dziedzice, *Stoński* – село Stony тощо. В основу прізвищ лягають переважно власні назви населених пунктів (сіл, рідше міст), спорадично – назви рік.

3.1.1. Відіменні прізвища

3.1.1.1. Християнські імена у твірних основах польських прізвищ

Під час аналізу мотиваційних основ польських прізвищ дрогобичан чи не найбільшу увагу приділятимемо відіменним прізвищам, адже йдеться про антропонімну категорію: прізвища, що базуються на іншій антропонімній категорії – іменах, які пройшли процес трансантропонімізації.

Серед польських прізвищ дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст. особливу увагу привертає значна кількість прізвищ, утворених на базі чоловічих християнських імен. Наявність таких прізвищ у польській та українській антропонімній системі пояснюється екстралінгвальними чинниками. Із прийняттям християнства латинські імена, відповідно до західного обряду, та грецькі, згідно зі східним обрядом, а також староєврейські активно проникають у всі слов'янські культури й швидко адаптуються у слов'янських мовах. Процесу поширення християнських імен, безперечно, сприяла церква та церковні канони: „ще рішенням Першого Нікейського Собору (325 р.) канонічно було визнано, що християнам під час хрещення даються лише імена християнських святих", – зазначає історик Я. Грицак [590]. На території сучасної України слов'янські імена широко вживались до XIV ст., тобто до церковних обмежень, згідно з якими дитину слід було іменувати лише християнськими іменами [591]. У зв'язку із цим слов'янські імена витісняються і втрачають свою популярність, а християнські домінують (на теперішній час християнські імена майже витіснили автентичні слов'янські, хоча останніми роками можна спостерігати тенденцію, зокрема української інтелігенції, до повернення надання слов'янських імен). Згодом християнські імена масово еволюціонували в прізвища.

Які імена прийнято вважати християнськими? М. Малець, укладач „Словника особових назв християнського походження", у вступі зазначає, що до християнських зараховуємо: біблійні імена (Старого і Нового Заповіту); імена святих і мучеників; імена, пов'язані з біблійними подіями, християнськими знаками, символами,

[590] Грицак Я., „Яких-то князів були столиці в Києві?": до конструювання історичної пам'яті галицьких українців у 1830 – 1930-ті роки [в:] Електронний ресурс (доступ 10.04.2013): http://www.franko.lviv.ua/Subdivisions/um/um6/Statti/5-HRYTSAK%20Yaroslav.htm
[591] Никонов В., Имя и общество, Москва 1984, с. 22.

поняттями; імена, що походять від біблійних географічних назв; імена, що утворилися від молитовних формул; також в окрему групу мовознавець виділяє біблійні імена з негативним значенням [592]. Крім християнських імен, основою для творення прізвищ часто ставали терміни-апелятиви, семантично пов'язані з християнською культурою, але їх не включатимемо до аналізу в цій частині дослідження.

У цьому підрозділі спробуємо виявити і проаналізувати польські прізвища мешканців м. Дрогобича кінця XVIII – поч. XIX ст., утворені від християнських імен, з'ясувати етимологію й особливості адаптації їхніх твірних основ, визначити частотність прізвищ і поширеність їхніх формантів.

Для полегшення роботи над етимологією, нижче подаємо словник усіх польських прізвищ дрогобичан визначеного періоду, утворених на базі чоловічих християнських імен. Після аналізу наводимо словник прізвищ, що походять від християнських жіночих імен. Після прізвищ вказуємо ім'я, від якого вони утворені. Першим подаємо ім'я, від якого утворились дані прізвища (з метою порівняння при потребі в дужках подаємо польський варіант імені). Якщо існує кілька версій походження прізвища, то на початку ставимо нотатку „можливо", якщо немає певності в етимології прізвища, вказуємо „найімовірніше". Трапляються випадки прізвищ, основа яких може походити від кількох імен. У таких випадках подаємо можливі варіанти і позначаємо їх номером. У більшості випадків християнські імена запозичувалися в польську культуру за посередництвом латинської мови, тому наводимо латинські відповідники; рідше посередником виступала грецька мова. Якщо ж ім'я прийшло в польську або українську мови через церковнослов'янську, то фіксуємо й церковнослов'янський відповідник імені.

3.1.1.1.1. Прізвища, утворені на базі чоловічих християнських імен

ADA – можливо, від біблійного ім. Adam або ім. Adelajda (скорочено Ada): 1) ім. Adam (імовірно, із шумерської мови ada-mu „мій батько"); гр. Adam, лат. Adam. У Польщі фіксується з XII ст.; 2) ім. Adelajda (у словнику прізвищ, утворених від жіночих імен).

ANAS, ANASOWNA – найімовірніше, від ім. Анань/Anań або Атанас/Atanas: 1) Ананій, що з давньоєвр. означає „Ягве милосердний" гр. Ananias, лат. Ananias, ц.- сл. Ананиа, укр. Ананій, Анань. Ім'я, поширене серед християн східного обряду.

[592] Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 2. Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego., opr. M. Malec, Kraków 1995, s. V – VI.

Фіксується переважно на східних кресах від XVI ст.; 2) ім. Атанас, що з гр. озн. „безсмертний”, гр. Athanasios, ц.-сл. Афанасий, укр. Атанасій, Атанас.

ANDRIANCZYK – ім. Adrian, з лат. від етноніма Hadrianus „той, що походить з населеного пункту Hadria, розташованого біля Адріатичного моря”; лат. (H)adrianus, гр. Adrianos. У Польщі фіксується з XIII ст.

ANDRICZKA, ANDRYCZKA, ANDRYCZKOWNA, ENDRYCZKA, JĘDRYCZKA, JĘDRYCZKOWA, JĘDRZYCZKOWA, ANDRUS – від ім. Andrzej (варіант Andrej, укр. Андрій), що пох. з гр. Andreas від aner, andros (родовий відмінок) „чоловік, людина”; лат. Andreas, ц.-сл. Андрей, укр. Андрій. У Польщі фіксується з XII ст.

ARTYMOWICZ – ім. Артем або його варіанта Артим/Artym, з гр. artemes „здоровий, неушкоджений”, лат. Artemius, ц.-сл. Артемий, укр. Артемій, Артем. Ім’я поширене серед християн східного обряду. Фіксується переважно на руських землях з XV ст.

BARTOSZ, BARTOSKOW – ім. Bartłomiej (скор. Bartosz), з арам. „син Толмая”; гр. Bartholomaios, лат. Bartholomaeus. У Польщі фіксується з XII ст.

BASIEWICZ, можливо SOBONIEWICZ – ім. Sebastian (*Soboniewicz* від варіанта Sobestian). Ім’я пов’язне з гр. sebastos „шановний, достойний”; лат. Sebastianus. У Польщі фіксується з XII ст. Існують інші варіанти походження прізвища *Basiewicz* – від ап. бас „низький голос” та ін.

BIENIASZEWSKI – від: 1) ім. Beniamin, що з давньоєвр. озн. „син правої руки”; гр. Beniamin; лат. Beniamin. У Польщі фіксується з XIII ст. 2) ім. Benedykt, з лат. Benedictus „благословенний”: bene „добре” і dico „говорю”, гр. Benediktos. У Польщі фіксується з XII ст.

BŁASZKIEWICZ – можливо, від ім. Błażej, найімовірніше, з лат. blaesus „шепелявий”; лат. Blaesius, гр. Blasios. У Польщі фіксується з XII ст. Прізвище могло також утворитися від ап. blacha „бляха” і демінутива blaszka „бляшка”.

BRYK – можливо, від ім. Brykcjusz кельтського походження: кельтське brigh „сила”, лат. Brictius, Britius. У Польщі фіксується з XII ст. Відіменне творення прізвища досить сумнівне, найвірогідніше, воно утворилося від ап. brykać.

CHAREWICZ – можливо, від 1) ім. Харитон/Charyton, запозичене з гр. Chariton від charis „краса, слава”, скорочена форма від складеного ім. Chariteles; лат. Chariton, ц.-сл. Харитон, укр. Харитон. Особливо поширене серед християн східного обряду; 2) ім. Захар/Zachar (див. нижче прізвище Zachar).

CHNATZ – від укр. народної форми Гнат/Hnat, що утворилась від імені Ігнат (пор. пол. Ignacy), від лат. Ignatius, що, ймовірно, пох. від ignis „вогонь”; гр. Ignatios, ц.-сл. Игнатий, укр. Ігнатій, Ігнат, нар. форма Гнат.

CHOMICKI, CHOMICKA, можливо, також CHUMICKA – від укр. ім. Хома/Choma (пор. пол. Tomasz), що з арам. озн. „близнюк”; гр. Thomas; лат. Thomas, ц.-сл. Фома, укр. Хома.

DANIEŁOWICZ, DANIŁOWICZ – від ім. Daniel, що з давньоєвр. озн. „Бог є суддею”; гр. Daniel; лат. Daniel; ц.-сл. Даниил, Данил. У Польщі фіксується з XIII ст.

DASZKIEWICZ, DASZKIEWICZOWA, DASZKIWICZOWNA DASZKOWA – від укр. ім. Дашко/Daszko, яке могло утворитися від: 1) ім. Daniel (див. вище); 2) ім. Dawid, що від давньоєвр. озн „любий, з’єднаний”; гр. David; лат. David. У Польщі фіксується з XIII ст. Також від ім. Дарій, Дасій, Богдан.

DEŃKOWSKA – укр. Денис/Denys, гр. Dionysios „присвячений богу Діонісу”, лат. Dionysius, ц.-сл. Дионисий, укр. Денис. У Польщі – рідкісне ім’я, відоме здебільшого у формі Dziwisz. Українська форма Денис фіксується ще з Галицько-Волинської доби.

FABIANOWICZOWA – ім. Fabian, з лат. Fabianus, що походить від назви римського роду Fabius; чес. Fabian, Pabian.

FEDOROWICZ, FEDOROWICZOWA, FEDOROWICZOWNA, FEDAK – укр. Федір/Fedir (пор. пол. Teodor), з гр. Theodoros: theos „Бог”, doron „дар”, лат. Theodorus, ц.-сл. Феодор, староукр. Теодор, Федор, Хведор, Ходор.

FILIPOW – ім. Filip, з гр. Filippos: гр. filos „любий, дорогий; друг” і гр. ippos „кінь”; лат. Philippus. У Польщі фіксується з XII ст.

FILL – від: 1) ім. Теофіл/Teofil, від гр. Theofilos: teos „Бог” і filos „друг”; лат. Theophilus, ц.-сл. Теофил; 2) ім. Filip (див. вище); 3) ім. Filemon з гр. Filemon, від гр. „кохати”; лат. Philimonus, східнослов. Филимон.

FRANK, FRANUSZKIEWICZ, FRANUSZKIEWICZOWA, FRANUSZKIEWICZOWNA – ім. Franciszek, що пох. з лат. Franciscus від нім. етнічної назви Frank; первинне значення „той, хто походить із племені Франків”. У Польщі фіксується з XIII ст.

FRIDRICH – нім. ім. Friedrich (пол. Fryderyk) зі старовисоконімецького Frithuric, Friderich, Frederick і т. д., від fridu „мир”. У Польщі ім’я фіксується з XIII ст.

GRECH, GRECHOWIECKI – можливо, від ім. Grzegorz, що походить з гр. Gregorios, що озн. „уважний, не сплячий”; лат. Gregorios. У Польщі фіксується з XII ст.

HAURYSZKIEWICZ, HAURYŚKIEWICZ, HAWRYSKIEWICZ, HAWRYŚKIEWICZ, HAWRYŚKIEWICZOWNA, AURYSZKIEWICZ – ім. Гаврило/Hawryło (пор. пол. Gabriel) зі давньоєвр. Gabriel: gaber „чоловік, воїн” і el „Бог”; гр. Gabriel, лат. Gabriel ц.-сл. Гавриил, Гаврил, укр. Гаврило, Аврило.

HRYCAKOWA, HRYCKOW, HRYSZKA, можливо, також GRYNIEWICZ, RYŃKOWA – прізвища найімовірніше походять від укр. нар. форм Гриць/Hryć і Гринь/Hryń (пор. укр. ім. Григорій і пол. Grzegorz).

ILKOW – від пестливого укр. ім. Ілько/Ilko (від ім. Ілля, пор. пол. Eliasz), з давньоєвр. elijjah(u) „Ягве є моїм Богом”; гр. Elias, лат. Elias, ц-сл. Илия, Илля, укр. Ілля.

IWANICKI, IWANICKA, JANISZ, JANISCH – від східнослов. форми Іван/Iwan та пол. форми Jan, з давньоєвр. j(h)ochanan „Ягве є ласкавий”; гр. Ioannes, лат. Ioannes, Iohannes, ц.-сл. Иоан, Иоанн, укр. Іван. У Польщі форма Iwan фіксується з раннього Середньовіччя, згодом залишається тільки на території „східних кресів”; варіант Jan фіксується з XIII ст.

JACHNIEWICZ – від імен на Ja-: 1) ім. Jan (див. вище); 2) ім. Jakub (див. нижче); 3) ім. Joachim (варіант Jachym), що з давньоєвр. озн. „Бог зміцнить”, гр. Ioakim, лат. Ioachim, ц.-сл. Иоаким, укр. Яким; 4) ім. Jarosław, складене з апелятивів jary „міцний” і sław „слава” – слов’янське ім’я, що стало християнським завдяки канонізації князя Я. Мудрого.

JACYCKI, JACYCKA, JACYCKOWA – можливо, na Jacz-, Jac-: 1) ім. Jaczemir – старопол. нехрист. ім’я; 2) ім. Jacek від гр. Hyakinthos, що озн. „володар”, лат. Hyacynthus.

JAKOB – ім. Jakub зі давньоєвр. Jaaqob, що озн. „той, кого береже Бог”, гр. Iakob або Iakobos, лат. Iacobus. У Польщі фіксується з XII ст.

JAREMOWICZ – ім. Ярема/Jarema, зі давньоєвр. озн. „Ягве є піднесений” або „той, кого Ягве підніс”, гр. Ieremias, лат. Jeremias; ц.-сл. Иеремия, укр. Єремія (скор. форма Ярема).

JURKIEWICZ, JURKIEWICZOWA, JURKIEWICZOWNA – ім. Юра/Jura (пор. пол. Jerzy, старопол. варіант Jura), гр. Georgios „землероб”; лат. Georgius, ц.- сл. Георгий, пол. Jerzy (Jura, Jurg); укр. Юрій (скор. Юра, пестливе Юрко).

JUST – ім. Just від лат. особової назви Iustus, що озн. „справедливий”, гр. Iostos. У Польщі фіксується з XIV ст.

KACH – ім. на Ka-: 1) ім. Kazimierz (див. нижче); 2) ім. Kasper (див. нижче);

KASPERSKI, KASPROWICZ, KASPROWICZOWA, KASPROWICZOWNA, KASPRZYCKI – ім. Kasper, перського походження від kansbar „охорона скарбниці”, гр. Gaspares; лат. Gasparus, нім. Kaspar, Kasper. У Польщі фіксується з XIV ст.

KAZIMIERZOWICZOWNA – ім. Kazimierz, що походить від апелятивів kazi – „нищити” і mir – „спокій” – слов’янське ім’я, що належить до групи християнських імен, адже має свого святого Казимира Ягеллончика.

KLEMENT, KLEMENTOWICZ, KLEMENSIEWICZ, KLEMECKI, CLEMENS – ім. Klemens (варіант Klement) пох. від лат. ос. назви Clemens, що озн. „спокійний, тихий”; гр. Klementos, Klemes. У Польщі фіксується від початку XIII ст.

KONSTOWICZ, KONSTOWICZOWA, можливо, також KUNSZTOWICZ – ім. Konstanty, пох. від лат. ос. назви Constantinus: constans „постійний, стійкий”. У Польщі фіксується із Середньовіччя.

KORLEWICZ – ім. Karol, найімовірніше, пох. зі старовисоконімецького karl „чоловік, людина, любий”, златинізоване Carolus, Carulus, Carlus. У Польщі фіксується з XIII ст.

KORPAK, KORPAKIEWICZ, KORPAKIEWICZOWA, KORPAKIEWICZOWNA, KORPAKOWA, KORPAKOWNA, KORPOKIEWICZOWNA – можливо, від укр ім. Карп/Karp, що, очевидно, походить з гр. особової назви Karpos і озн. „плід, користь”, лат. Karpus, ц.-сл. Карп, укр. Карп, Карпо. Фіксується здебільшого серед християн східного обряду. Існують інші відапелятивні версії походження цих прізвищ.

KOSMALEWICZ, KOSMALEWICZOWA, KOSMALEWICZOWNA, KOSMALOWA, KOZMALEWICZOWNA – ім. Косма/Kosma, що з гр. Kosmas від kosmos озн. „світ, всесвіт, порядок”, łac. Cosmas, ц.-сл. Косма, Козьма, Кузьма. Або від ап. kosmaty „волосатий”.

KRYSZOWA – ім. на Krzy- або Kry-: 1) ім. Krzysztof з гр. Christophoros, що від Christos і phero озн. „Христос” і „нести”, лат. Christophorus. Повна форма імені Krzysztofor фіксується з XIII ст., а вже з XVI ст. – скорочена форма Krzysztof; 2) ім. Kryspin від лат. ос. мазви Crispinus, а це від Crispus „кучерявий”. У Польщі фіксується з XIII ст. 3) ім. Krystyn з лат. Christinus, що з гр. озн. „месія”, лат. christinus „той, хто визнає Христа”. У Польщі фіксується з XI ст.

ЛЕВСZYŃSKI – можливо, від східнослов. ім. Глеб/Hleb. Деякі мовознавці вважають, що ім'я походить із скандинавського Gutleifr „той, хто йде за Богом", інші обстоюють слов'янську версію походження. У давні часи ім'я було поширене на території України, згодом також у Росії.

ŁUKACZEWICZ, ŁUKASIEWICZ, ŁUKASZEWICZ, ŁUKASZOWICZ – від ім. Łukasz, походження якого не з'ясоване. Можливо, ім'я є пестивою формою лат. ім. Lukanus або ім. Lucius, з гр. закінченням -as. У Польщі фіксується з XIII ст.

MACIEJOWSKI, MACIEIOWSKI, MACIEOSKI, MATWIOWA, MAĆKAŁO, MACKIEWICZOWA, MACKIEWICZOWNA, MACULSKI, MASKIEWICZ – можливо, від ім. Maciej (прізвище *Matwiowa* походить від укр. форми Матвій/Matwij, *Maskiewicz* – укр. форми Масько/Maśko), що зі староєврейського озн. „дар Ягве", гр. Matthias, Matthaios, лат. Matthias, Matthaeus, ц.-сл. Матей. укр. Матвій.

MAKAREWICZOWNA – укр. ім. Макар/Makar (пол. Mękarz), з гр. makarios озн. „щасливий", гр. Makarios, лат. Macarius, ц.-сл. Макарий, укр. Макар.

MARTINKIEWICZ, MARTYNAK, MARTYKIEWICZOWA, можливо також MARCISZKOW – укр. ім Мартин/Martyn (пор. пол. Marcin) (прізвище *Marciszkow* від пол. відповідника Marcin), з лат. Martinus, утворене від назви римського божества Mars; гр. Martinos; ц.-сл. Мартин; укр. Мартин.

MAXIMOWICZ, MAXYMOWICZ – ім. Максим/Maksym, Maksymilian з лат. ос. назви Maximus (лат. maximus – вищий ступінь порівняння прикметника magnus „великий"). У Польщі фіксується з XIV ст., найчастіше на руських землях.

MELCHER, MELZER – ім. Melchior від давьоєвр. melki-or „цар (Бог) – моє світло"; нім. Melchior. У Польщі фіксується з XIV ст.

MICHOŁOWSKI – східнослов. варіант ім. Михол/Michoł (пор. пол. Michał), від давьоєвр. mikhael „хто як Бог (рівний Богові)"; гр. Michael; лат. Michael; східнослов. Михаил, Михайло, варіант Михол.

MIELNIKIEWICZ, MIELNIKOWICZ, MIELNIKOWICZOWNA – можливо, від ім. Мелентій/Melentij з гр. Meletios (гр. melete „старанність, дбайливість"), лат. Meletius, ц.-сл. Мелетий, укр. Мелентій. Ім'я поширене здебільшого серед християн східного обряду.

MITRACH – можливо, від ім. Дмитрий/Dmytrij, прикметник від назви грецької богині, лат. Demetrius; 2) ім. Митрофан/Mitrofan, з гр. mater „мати" і phalno „з'являтися", ц.-сл. Митрофан. Обидва імені використовується християнами східного обряду.

MYK, NIKLEWICZOWA, KOLAKIEWICZ – можливо, від укр. ім. Микола/Mykoła та ц.-сл. Николай/Nikołaj (пор. пол. Mikołaj), з гр. Nicolaos, діал. Nicolas: nike „перемога” і laos „народ, люди, вояки”, лат. Nicolaus, ц.-сл. Никола, Николай, укр. Микола.

NAZAREWICZ – ім. Назар/Nazar, з гр. Nasarios „той, хто походить з Назарету” [593] або давньоєвр. „він присвятив себе Богові” [594], лат. Nazarius, ц.-сл. Назарий, укр. Назар. У Польщі рідко траплялося з XV ст. у вигляді Nazar.

PACHLEWICZ – можливо, пох. від ім. Paweł або ім. Pakosław: 1) ім. Paweł (див. нижче); 2) ім. Pakosław, що не належить до християнських.

PACHUCIAK – ім. Pachucy, з гр. pafnoutios, що запозичене з копт. і озн. „слуга Бога”; лат. Paphnutius.

PAŃKIEWICZ, PANKIEWICZ, PAŃKIEWICZOWA, PANKIEWICZOWA, PANKIEWICZOWNA, PAŃKIEWICZOWNA – від: 1) укр. нар. Панько/Pańko ← ім. Пантелеймон (пол. Pantaleon), з гр. Panteleimon „всемилостивий”; 2) ім. Pankracy з гр. Pankratis: pan „все, весь” і kratis „сильний”; лат. Pancratius. У Польщі фіксуться з XIII ст. у формах Pankrac, Pangrac, Pankrat.

PAWEŁSZCZUKOWA, PAWEŁCZUKOWNA, PAWLIKIEWICZ, PAULIKIEWICZ, PAWLISZESKI, PAWŁOWA – ім. Paweł (деякі від укр. Павло), з лат. paulus озн. „малий”. У Польщі фіксується з XII ст.

PETRUSZKIEWICZ, PIETRUSZKIEWICZ, PETRYŃSKI, PIETRYSZOWA – ім. Петро/Petro (пор. пол. Piotr) з гр. Petros: гр. petra „скеля”, лат. Petrus, ц.-сл. Петр, укр. Петро.

PIECHOWICZ, PIECHOWICZOWA, PIECHOWICZOWNA – походять від імен на Pie-, наприклад Pietr (від Piotr), Pielgrzym, і на Pio-, як Piotr: 1) ім. Piotr (див. вище); 2) ім. Pielgrzym (див. нижче).

PIELECH – можливо, від ім. Pielgrzym з лат. ос. назви Peregrinus від лат. peregrinus „чужий, іноземець”, потім отримало значення „паломник”, лат. pelegrinus, нім. piligrin, piligrim, старочес. Pelhrim. Ім’я в лат. формі фіксується в Польщі з XII ст., а в сполонізованому вигляді – з XIV ст.

PROKISZ, PROKISZOWNA – від ім. Прокіп/Prokip, з гр. Prokopios, prokope – „прогрес”; лат. Procopius, ц.-сл. Прокопий, укр. Прокіп.

---

[593] Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 2. Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego., opr. M. Malec, Kraków 1995, s. 96.
[594] Етимологічний словник української мови у 7-ми томах, ред. О. Мельничук, т. 4, Київ 2003, с. 29.

ROMANKIEWICZ, ROMANOWICZ – ім. Роман/Roman, з лат. Romanus від етнічної назви Romanus „римлянин”. У Польщі ім’я відоме із Середньовіччя, особливо на руських землях.

SAWCZAK, SAWKA, SAWKOWNA, SZAWCZAK – народний демінутив Савка/Sawka ← ім. Сава, (пол. Saba), з арам. Saba, гр. Sabas, Sabbas, лат. Sabas, ц.-сл. Савва, укр. Сава, Савка. Ім’я фіксується переважно серед християн східного обряду.

SENKOW – від української пестливої форми Сенько/Seńko, що утворилася від укр. ім. Семен (пол. Szymon); ц.-сл. Симон, Симеон, укр. Семен. За К. Римутом, прізвища на Sień-, Seń- в минулому були пов’язані здебільшого з територією східних кресів. Пестлива укр. форма Сенько рідше творилася від христ. імен грецького походження Арсен і Ксенофонт, що набули популярності серед християн східного обряду.

SISKA – можливо, від ім. Сиса/Sisa, з давньоєвр. sisi – „шостий”, східнослов. Сисой, Сиса. Ім’я фіксується переважно серед християн сх. обряду.

STACHNIEWICZ – від ім. на Sta-, напр. Stanisław або, можливо, від ім. Eustachy (скор. Stach): 1) ім. Stanisław (див. нижче) – скор. Stach; 2) ім. Eustachy з гр. Eustachyos, Eustachys: eu „добре” і stachys „плідний”, скор. Stach. У Польщі фіксується з XIII ст.

STANKIEWICZ, STAŃKIEWICZOWNA – від ім. на Sta-: 1) ім. Stanisław (див. нижче), найімовірніше, білорус. або укр. скор. форма Станько/Stańko; 2) ім. Stanimir – не належить до християнських.

STASIENIEWICZ, STASINIEWICZ, STASIOW, STASOWSKI, STASZKIEWICZ, STRASIER – від імен на Sta-, наприклад, ім. Stanisław – старопол. ім’я, що озн. „нехай стане славним”, від stani „стань” і sław „славити”. Це одне з найпопулярніших польських імен, що стало христ. завдяки святому мученикові єпископові Станіславу Щепановському.

STEFIKOWICZOWA, STECZYKOWNA, SZCZEPANOWICZ, SZCZEPANOWA, SZCZEPANOWICZOWA, SZCZEPANOWICZOWNA, SZCEPANOWICZ, SZCEPANOWICZOWNA, SZCEPANOWICZOWA, SCZEPANOWICZOWA, SCZEPANOWICZOWNA, можливо також SZCZEPAJŁOWA – ім. Szczepan (*Stefikowiczow*a від варіанта Stefan, *Steczykown*a від укр. нар. пестливого Стецько ← укр. Степан, Стефан) з гр. Stefanos озн. „вінок”, лат. Stephanus.

SUPRONOWICZ, SUPRONOWICZOWNA, SUPROWICZ, SUPROWICZOWA, SOPROWICZ, SUPRUNOWICZ, SZUPROWICZ, SZUPROWICZOWNA, ZUPROWICZOWNA – укр. Супрун/Suprun, з гр. Sophronios: sophron – „розсудливий,

розважливий”, лат. Sophronius, ц.-сл. Софроний, укр. Сопрон, Супрун, Супронь, Софрон. Ім’я вживається переважно серед христ. сх. обряду.

SZANDROWSKI, SZANDROWSKA, SZANDROSKI, SZANDROSKA, SZANDUROWSKI – можливо, від ім. Aleksander, з гр. Aleksandros (alekso „відганяти, охороняти перед чимось” і aner, andros „чоловік, людина”, лат. Aleksander. У Польщі фіксується із середини XII ст.

SZYMANKOWA, SZYMCZAK, SZYMCZAKIEWICZ, можливо також SZYMANSKI, SZYMAŃSKI, SZYMAŃSKA – ім. Szymon (з давньоєвр. Simon): sama „слухати” і пестливий формант -on, гр. Simeon, лат. Simon і Simeon,

TOBAS – ім. Tobiasz, що з давньоєвр. озн. „Ягве є добрий”, лат. Tobias. У Польщі ім’я вживається з XIII ст. і повністю зникає у XVII ст. [595]

TOMASZEWICZ – ім. Tomasz, що з арам. озн. „близнюк”; гр. Thomas; лат. Thomas. У Польщі фіксується з XII ст.

TYMCZAK – ім. Tymoteusz з гр. Timotheos: timo „честь” і theos „Бог”, лат. Timotheus. У Польщі фіксується із Середньовіччя.

URBANOWICZ, URBANOWICZOWA, URBANOWICZOWNA – ім. Urban, лат. ос. назва Urbanus „міський, римський, житель міста”. У Польщі фіксується з пізнього Середньовіччя, сьогодні вживається рідко, збереглося здебільшого в прізвищах.

WACLAWSKI, WIĘCKOWICZ, WIĘCKOWICZOWA, WIĘCKOWICZOWNA, WIENCKOWICZ, WIĘNCKOWICZ, WIĘCZKOWICZ, WIĘCZKOWICZOWNA, WIENCKOWICOWNA – можливо, від ім. Więcesław (варіанти Więcław, Wacław) – ім’я слов’янського походження, що означає „більше славити”, лат. Venceslaus. Форма Wacław утворилася під впливом чеського ім’я Vaclav ← Vęceslav. У Польщі фіксується з XII ст. Ім’я канонізоване разом із його носієм – святим чеським князем Вацлавом.

WASELKIEWICZ – ім. Василь/Wasyl (пор. пол. Bazyli) з гр. Basileos „царський”, Basileus „цар”, лат. Basilious, Basileus, ц.-сл. Василий, Василь, укр. Василій, Василь.

WAWRZYKIEWICZ, WAWRZYNIEC – ім. Wawrzyniec з лат. Laurentius, утворене від етнічної назви Laurens (Laurentum – назва античної провінції в центрі Італії), гр. Lavrentios, старочес. Vavrinec, Vavrenec, Vavrenc. У Польщі фіксується з XIII ст.

[595] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 59.

WITKOWICZ, WITKOWSKI, WITKOWSKA – можливо, від ім. Wit, що походить від лат. ос. назви Vitus із нез'ясованою етимологією. Зазвичай ім'я пов'язують з лат. ап. vitus „охочий". У Польщі фіксується з XIII ст.

WOJEKOWICZ – від імен: 1) Wojciech (див. нижче); 2) Wojsław – ім'я, що не належить до християнських.

WÓYTOWICZ, WOYTOWICZ, WOYTOWICZOWA, WOYTOWICZOWNA, WÓYTOWICZOWNA, WOITOWICZ, WUYTOWICZ, WOYTOWICZOWA, WUYTYK, WOYCIKOWSKI – можливо, від ім. Wojciech – слов'янське ім'я, що озн. „воїн, який тішить", чес. Wojtech. У Польщі фіксується з XIII ст. Ім'я ввійшло до грона християнських завдяки Святому Войцєху (Адальберту Празькому).

ZACHAR – укр. Захар/Zachar (пор. пол. Zacharz або Zachariasz) з давньоєвр. озн. „Ягве пам'ятає", гр. Zacharias, лат. Zacharias, ц.-сл. Захария, укр. Захар. У Польщі фіксується з XII ст.

ZAFAŁ – можливо, походить від ім. Zefiryn, з гр. Zephyros „грецький бог західного вітру", лат. Zephyrinus.

ZYGLEWICZ, ZYGLEWICZOWNA, ZYGLEWICZOWA, ZYGLOWNA, ZIGLEWICZ – можливо, походять від ім. Zygmunt (нім. Sigismund), німецького походження, озн. sigu „перемога" і munt „охорона; той, хто охороняє".

Загалом у словнику фігурує 89 християнських імен, від яких, вірогідно, утворилося близько 244 прізвища. Не можемо з упевненістю твердити, що всі подані прізвища утворилися від христ. імен, адже деякі прізвища мають кілька версій походження, напр., прізвища *Chomicki (Chomicka)* могли утворитися від: 1) укр. імені Хома (пол. Tomasz); 2) апелятива chomik „хом'як". Особливо важко визначити етимологію деяких прізвищ із суфіксом -sk(i). Більшість із них прийнято вважати утвореннями від назв населених пунктів, як-от: *Woyciechowski (Woyćiechowski, Woyciechowska)* – вихідці із сіл під назвою Wojciechowice, Wojciechów, що, своєю чергою, отримали назву від христ. ім. Wojciech. У деяких випадках важко однозначно визначити етимологію прізвищ. Наприклад, прізвище *Maciejowski (Macieiowski Macieoski)* може походити від назв населених пунктів Maciejów або Maciejewice, але також могло утворитись безпосередньо від христ. чол. Ім. Maciej. Таких прикладів є небагато, але вони заслуговують на особливу увагу під час аналізу.

Походження християнських чоловічих імен-етимонів. Використовуючи укладений словник, доцільно визначити походження християнських імен, що лягли в основу польських прізвищ дрогобичан.

Отож, більшість імен-етимонів походить із **грецької мови**. Основна частина грецьких імен проникла у польську мову (рідше руську) за посередництвом латинської. Посередництво латинської мови було зумовлене історичними подіями. Першим кроком до латинізації польських земель стало прийняття християнства з Риму польським князем Мєшком I. Італійські місіонери закріплювали латинську мову на рівні офіційної серед вищих класів суспільства й поширювали її серед простого люду, водночас виховуючи байдужість, а то й зневагу до рідної польської мови. Як зазначає К. Мехежинський, автор праці про історію латинської мови на польських землях, рідну мову в Польщі сприймали зі зневагою аж до кінця XV ст. [596]. Вплив латинської мови був таким сильним, що навіть власні назви людей змінювали свій вигляд на латинський [597].

З наших джерел подаємо приклади імен грецького походження, деякі з них могли адаптуватися в польській та українській культурі й мові за допомогою латини: Andrzej, Sebastian, Benedykt, Денис/Dionizy, Федір/Teodor, Filip, Teofil, Filemon, Grzegorz, Jacek, Jerzy, Krzysztof, Mikołaj, Pankracy, Piotr, Aleksander, Szczepan.

Чимало імен, що лягли в основу польських прізвищ, прийшло з грецької мови безпосередньо (рідше – через латинську) в церковнослов'янську, і їхня поширеність на українсько-польському прикордонні пов'язана із впливом руської мови: Артем/Artem, Атанас/Atanazy, Василь/Bazyli, Харитон/Charyton, Карп(о)/Karp, Косма/Kosma, Макар/Mękarz, Мелентій/Melentyj, Митрофан/Mitrofan, Пантелеймон/Pantaleon, Прокіп/Prokop, Супрун/Sopron, Тимофій/Tymoteusz. Як відомо, прийняття християнства Київською Руссю відбувалося іншим шляхом, аніж прийняття християнства Польською державою. Християнство, що прийшло з Риму, принесло на охрещені землі частину латинської культури, латинську літургійну мову, своїх святих і блаженних, відтак латинські або латинізовані християнські імена. Християнство східного візантійського обряду поширювало на охрещених руських землях свої візантійські (грецькі) традиції та з допомогою святих братів-місіонерів Кирила і Мефодія витворило слов'янський варіант візантійського обряду, що запозичив головно грецькі христ. імена. З часом ці імена залишились функціонувати

[596] Mecherzyński K., Historya języka łacińskiego w Polsce, Kraków 1833, s. 27.
[597] Там само, s. 33.

у всіх східнослов'янських мовах. Значна кількість христ. імен східного обряду в основах польських прізвищ дрогобичан підтверджує взаємодію релігійних обрядів (східного й західного), культур (польської й руської) та мов (польської та руської) на прикордонних українсько-польських теренах.

Виділяємо ще одну групу імен біблійного походження, що також, найімовірніше, прийшла в польську або руську культури з грецької (частина з них через латинську), але оригінальним джерелом цих імен постає **давньоєврейська мова** (сюди зараховуємо кілька прикладів з інших семітських мов – арамейської й акадійської): Adam, Ананій/Ananiasz, Beniamin, Данило/Daniel, Dawid, Гаврило/Gabriel, Ілля/Eliasz, Jan, Ярема/Jeremiasz, Joachim, Jakub, Kasper, Maciej, Melchior, Michał, Назар/Nazar [598], Сава/Saba, Сисой/Sisa, Szymon, Tobiasz, Tomasz, Zachariasz.

Велика частина імен-етимонів польських прізвищ дрогобичан походить з **латинської мови**, що, як ми вже згадували, вмотивовано історичними подіями: Adrian, Błażej, Fabian, Franciszek, Ignacy [599], Just, Klemens, Konstanty, Kryspin, Krystyn [600], Łukasz, Maksym, Marcin, Paweł, Pielgrzym, Roman, Urban, Wawrzyniec, Wit. Не слід забувати, що деякі імена з латинської та грецької мов могли запозичуватися на польський ґрунт за посередництвом чеської (наприклад, Wawrzyniec) та німецької (напр., Kasper) мов.

Крім цього, нотуємо три христ. ім'я німецького походження (Fryderyk, Karol, Zygmunt), одне кельтського (Brykcjusz), перського (Kasper) і коптського (Pachucy – через грецьку).

Останньою важливою групою християнських імен, що, крім грецьких і латинських, також стали етимонами польських прізвищ, є генетично **слов'янські імена**: Jarosław, Kazimierz, Stanisław, Więcesław, Wojciech і, можливо, Hleb. Вони становлять невелику групу, адже після прийняття християнства слов'янські імена витіснилися грецькими, латинськими і ін., що прийшли разом із християнством. Більшість слов'янських імен збереглася донині лише завдяки їхнім носіям, що стали святими, блаженними, мучениками Христової церкви. Як зазначає М. Малець, ці

[598] Існують різні думки щодо походження імені Nazar: деякі мовознавці виводять його з грецької мови, інші з давньоєврейської (див. дет. прізвище *Nazarewicz*).
[599] Етимологія імені Ignacy до сьогодні не з'ясована, тому його латинський родовід – це лише припущення.
[600] Коріння імені Krystyn можуть сягати грецької мови.

імена ввійшли до складу християнських у Середньовіччі, замінивши своє початкове слов'янське значення новим, пов'язаним з його носієм-покровителем [601].

Для визначення походження христ. імен, що стали твірними основами польських прізвищ дрогобичан, ми використовували, між іншими, словник христ. особових назв М. Малець. Слід звернути увагу, що словник не містить таких слов'янських імен, як Jarosław і Kazimierz, хоча вони, безперечно, належать до групи християнських. Ім'я Jarosław ввійшло в гроно християнських через свого носія-покровителя князя Ярослава Мудрого, котрого Українська православна церква визнала святим лише в 2008 р. [602]. Ця дата пояснює відсутність імені у словнику М. Малець, який побачив світ набагато раніше, аніж відбулася канонізація князя. Проте канонізація Казимира Ягеллончика відбулася кілька століть раніше. Очевидно, через помилку ім'я Kazimierz не потрапило до згаданого словника [603]. Щодо імен Stanisław, Więcesław, Wojciech сумнівів не виникає. Існує кілька версій походження імені Hleb, що вживалося східними слов'янами і зараховується до християнських після канонізації руського князя Гліба Володимировича. Загальнопоширеною є скандинавська версія походження імені від давньоскандинавського Gudleifr, яку поділяє більшість мовознавців (К. Римут [604], Т. Скуліна та М. Васмер [605]). З іншого боку, для прикладу, С. Роспонд виступає зі слов'янською етимологією ім. Глеб [606]. Не зважаючи на походження імені, в основу польського прізвища воно могло лягти лише за посередництвом ц.-сл. мови або однієї зі східнослов'янських.

Крім імен, які під впливом Східної церкви потрапили в польське середовище, увагу привертають фонетичні варіанти, що утворилися під впливом української мови, наприклад: *Fedak, Fedorowicz* ← укр. ім. Федір; *Hawryśkiewicz* ← укр. ім. Гаврило (пор. Gabriel); *Jurkiewicz* ← укр. ім. Юрій, Юра (пол. Jerzy) та ін. Як підтвердив аналіз

---

[601] Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 2. Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego., opr. M. Malec, Kraków 1995, s. VI.

[602] Діяння освяченого Помісного Собору Української Православної Церкви Київського патріархату „Про канонізацію благовірного великого князя київського Ярослава Мудрого (983 – 1054 рр.)" [в:] Електронний ресурс (доступ 02.05.2013): http://risu.org.ua/ua/index/resourses/church_doc/uockp_doc/34661/

[603] Відсутність імені в словнику вважаємо помилкою, адже в іншому джерелі (Malec M., Imiona chrześcijańskie o rodowodzie słowiańskim w Polsce [w:] Studia historycznojęzykowe I, pod red. M. Kucały i Z. Krążyńskiej, Kraków 1994, s. 65 – 71) авторка згадує про канонізованого святого Казимира Ягеллончика і зараховує ім'я Казимир до християнських імен польського походження.

[604] Rymut K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 1, Kraków 1999, s. 237.

[605] Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 2. Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego., opr. M. Malec, Kraków 1995, s. 47.

[606] Роспонд С., Структура и классификация древновосточнословянских антропонимов (имена) [в:] Вопросы языкознания XIV, номер 3, 1965, с. 14.

підрозділу 2.2, польських прізвищ, що утворилися від українських форм христ. імен, на польсько-руському прикордонні є чимало.

Отже, походження імен, що стали етимонами польських прізвищ дрогобичан на межі XVIII – XIX ст., можна визначити так:

- більшість (орієнтовно 50 %) – це сполонізовані форми латинських, грецьких, давньоєврейських та ін. християнських імен (Bartłomiej, Paweł, Szczepan і ін.);
- понад 20 % – здебільшого українізовані (у деяких випадках важко визначити, чи імена зазнали тільки українського, чи й білоруського впливів) грецькі, латинські, давньоєврейські та інші христ. імена (укр. Гаврило, укр. Хома, укр. Юрій).
- майже 20 % – це христ. імена, запозичені з церковнослов'янської мови, що в церковнослов'янську потрапили з грецької мови разом з візантійським обрядом і вживалися здебільшого східними християнами (Митрофан, Харитон тошо).
- приблизно 5 % припадає на автохтонні слов'янські імена, що разом зі своїм носіями були канонізовані церквою (чотири західнослов'янські – Kazimierz, Stanisław, Więcesław, Wojciech і два східнослов'янські – Jarosław та, найвірогідніше, Hleb).
- менше ніж 5 % припадає на чотири німецькі імена та одне кельтське.

Діаграма 2. Християнські чоловічі імена, що стали основами польських прізвищ дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст.

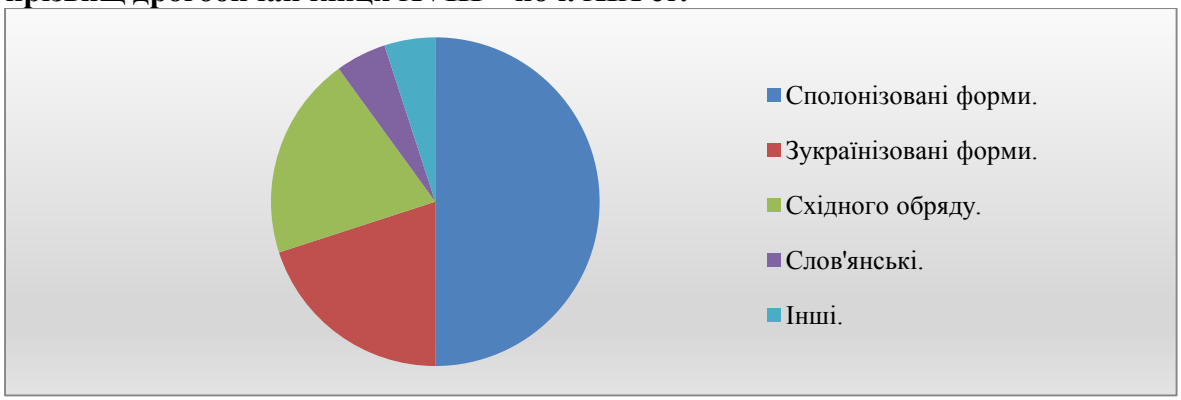

Ю. Редько, досліджуючи українські відіменні прізвища, знаходить „28 польських імен, тобто приблизно 11% загальної кількості імен, від яких утворювалися українські прізвища" [607]. Зважаючи на підрахунки, погоджуємося з думкою Ю. Редька: „Якщо взяти до уваги тісні зв'язки українського населення з польським на всій Правобережній Україні протягом кількох сотень років, то відсоток

[607] Редько Ю., Довідник українських прізвищ, Київ 1968, с. 21 – 22.

відіменних прізвищ польського походження досить незначний. Він показує, що польське населення серед українського мало асимілюватися, перебуваючи на правах панівної нації” [608]. Здійснений аналіз дозволяє дійти аналогічного висновку. Майже 20 % усіх імен, що лягли в основу польських прізвищ дрогобичан, припадає на імена, поширені здебільшого серед християн східного обряду, тобто серед православних та греко-католиків, і майже не використовувались католиками. Ще 20 % імен – це східнослов’янські форми, здебільшого українські. Отже, загалом приблизно 40 % польських прізвищ, утворених від чоловічих імен, – це прізвища із руськими іменами або руськими варіантами імен в основі. Чималий коефіцієнт руських імен-етимонів свідчить про значні впливи русинів не тільки на розвиток окремого діалекту польської мови, а й на традицію вибору імен при хрещенні. Мабуть, процес полонізації руських родів не відбувався в одному напрямку, польські родини, своєю чергою, також асимілювалися з українцями.

Повні й неповні імена. В основах польських прізвищах дрогобичан закладені повні і неповні (скорочені, пестливі або усічені) чоловічі імена. Далі наводимо таблицю, яка репрезентує окремо повні й неповні (скорочені, пестливі, усічені) імена, закладені в основах прізвищ. Не подаватимемо всіх прізвищ, а лише обиратимемо одне із групи споріднених, адже всі прізвища вже зафіксовані у словнику. Крім того, за повні вважатимемо імена без суфікса -ій (напр. Захар – Захарій), адже в сучасних східнослов’янських мовах вони вважаються повними.

Прізвища від повних імен	Прізвища від неповних імен
Andrianczyk – Adrian	*Ada* – Adam
Artymowicz – Артим	*Andriczka* – Andrzej
Chnatz – Гнат	*Bartosz, Bartoskow* – Bartłomiej
Chomicki – Хома	*Basiewicz, Soboniewicz* – Sebastian
Danielowicz і под. – Daniel	*Błaszkiewicz* – Błażej
Fabianowiczowa – Fabian	*Bryk* – Brykcjusz
Fedorowicz – Федір	*Deńkowska* – Денис
Filipow – Filip	*Franк* – Franciszek
Fridrich – Fryderyk	*Grech* – Grzegorz
Ilkow – Ілля/Ілько	*Hawryśkiewicz* – Гаврило
Iwanicki – Іван	*Лebczyński* – Глеб
Jakob – Jakub	*Konstowicz* – Konstanty
Jaremowicz – Ярема	*Martykiewiczowa* – Мартин
Jurkiewicz – Юрій/Юрко	*Mielnikiewicz* – Малентій
Just – Just	*Myk* – Микола
Kasperski – Kasper	*Pankiewicz* – Pankracy

[608] Там само, с. 22.

Kazimierzowiczowna – Kazimierz	*Pawlikiewicz* – Paweł
Klement – Klemens	*Pielech* – Pielgrzym
Korlewicz – Karol	*Prokisz* – Прокіп
Korpak – Карп(о)	*Stasieniewicz* і под. – Stanisław
Kosmalewicz – Косма	*Stefikowiczowa* – Stefan
Łukaszewicz – Łukasz	*Suprowicz* – Супрун
Maciejowski – Maciej	*Szandrowski* – Aleksander
Makarewiczowna – Макар	*Szymczak, Senkow* – Szymon, Семен
Martinkiewicz – Marcin	*Tobas* – Tobiasz
Maximowicz – Максим	*Tymczak* – Tymoteusz
Melcher – Melchior	*Wawrzykiewicz* – Wawrzyniec
Michołowski – Михол	*Wóytowicz* – Wojciech
Nazarewicz – Назар	*Zafał* – Zafiryn
Pachuciak – Pachucy	*Zyglewicz* – Zygmunt
Pawełszczukowa – Paweł	
Petryński – Петро	
Romankiewicz – Роман	
Sawczak – Сава	
Siska – Сисой	
Supronowicz – Супрун	
Szczepanowicz – Szczepan	
Szymański – Szymon	
Tomaszewicz – Tomasz	
Urbanowicz – Urban	
Wacławski – Więcesław	
Wawrzyniec – Wawrzyniec	
Waselkiewicz – Василь	
Witkowicz – Wit	
Zachar – Захар	

До групи прізвищ, які походять від неповних імен, належить також чимало таких, в основах яких важко визначити ім'я-етимон: *Anas* і пох. ← Ананій або Атанас; *Bieniaszewski* ← Beniamin або Benedykt; *Cherewicz* ← Charyton або Zacharz; *Daszkiewicz* і под. ← Daniel, Dawid та ін.; *Jachniewicz* ← na Ja-: Jan, Jakub, Jachym (=Joachim) або Jarosław; *Jacycki* і пох. ← na Jacz-, Jac-: Jacek, Jaczemir; *Fill* ← Teofil, Filip або Filemon; *Kach* ← na Ka-: Kazimierz, Kasper; *Kryszowa* ← Krzysztof, Krysztof, Kryspin, Krystyn; *Mitrach* ← Dymitr або Mitrofan; *Pachlewicz, Packanka* ← можливо, Paweł або Pakosław; *Piechowicz* і пох. ← на Pie-, typu Pietr, Pielgrzym і на Pio-, typu Piotr; *Stachniewicz* ← Stanisław або Eustachy; *Stankiewicz* і пох. ← na Sta-: Stanisław або Stanimir; *Wojekowicz* ← Wojciech або Wojsław.

Найважче визначити походження тих прізвищ, які утворилися від християнських імен з упущеною певною частиною: прізвище *Fill* може походити від кількох імен (Teofil, Filip, Filemon), – у яких один або два склади пропущені. До таких прізвищ належить більшість, поданих у попередньому абзаці.

Серед групи прізвищ, що утворені від повних імен, виокремлюємо також однозвучні з іменами: *Jakob, Just, Klement (Clemens), Melcher, Wawrzyniec, Zachar.* У метричних книгах Дрогобича кінця XVIII – поч. XIX ст., коли двочленна антропонімна система вже була сформована, трапляються поодинокі випадки ідентифікації осіб на зразок: ім'я filius/filia (син/донька) ім'я батька. Тому можемо припускати, що прізвища, які мають вигляд імен без дериваційних морфем, належать до ряду найдавніших.

Частотність прізвищ, утворених від християнських імен. На підставі зібраного матеріалу досить просто визначити частотність уживання прізвищ дрогобичан – це лише питання підрахунку. Проте постає інша проблема. Під час розшифровування прізвищ із метричних книг ми не вдаємось у родовід (адже генеалогічні розвідки не є предметом нашого мовознавчого дослідження) і не визначаємо, чи дане прізвище належить одній і тій самій особі, чи різним. А це, безперечно, впливає на кількість і поширеність прізвищ. Скажімо, якщо подружжя Maciejowskich протягом 20 років народило й охрестило 10 дітей (у метричних книгах священнослужитель кожного разу робить відповідні записи), то частотність прізвища Maciejowski/-a збільшується на 20 позицій. У зв'язку з цим частотність прізвищ, подану нижче, вважаємо лише приблизним відображенням реальної картини.

Найпоширенішим польським прізвищем, утвореним від христ. імені є прізвище ***Szczepanowicz*** (з варіантами *Szcepanowicz, Sczepanowiczowa* і похідними жіночими утвореннями), в основі якого лежить християнське ім'я Szczepan. Прізвища з ім. Szczepan у своєму складі зафіксовані в наших матеріалах 137 разів. На двох наступних позиціях за чисельністю знаходяться прізвища, що мають кілька версій походження. Прізвище ***Korpak*** і пох., що фігурує в наших матеріалах 94 рази, могло утворитись як від христ. імені Карп(о), так і від апелятивів: пол. karp „короп", пол. karpać „ремонтувати", пол. karpa „пень" або укр. діал. корпати – „порпати, бабрати" [609]. На сучасному етапі важко однозначно виявити етимон, але кількість записів цього прізвища, безперечно, ставить його в групу найпопулярніших. Аналогічним, так званим „проблемним" з погляду походження, є прізвище ***Wójtowicz*** (разом з його варіантами і похідними). Найбільш вірогідним вважаємо відапелятивне походження прізвища (від апелятива wójt „війт"). Проте у словнику К. Римута зафіксована також версія про відіменне походження прізвищ з основою на Wójt- [610].

[609] Чучка П., Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник, Львів 2005, с. 288.
[610] Rymut K. Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 2, Kraków 2001, s. 695 – 696.

Якщо вважати, що прізвище *Wójtowicz* і под. були утворені від слов'янського христ. імені Wojciech, то це гніздо прізвищ займатиме третю позицію за кількістю записів серед прізвищ досліджуваної групи. Четвертим за чисельністю записів є прізвище ***Urbanowicz*** і похідні жіночі форми, утворені від христ. ім. лат. походження Urban. Таких антропонімних одиниць нараховуємо 74. Ще одним розповсюдженим польським прізвищем дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст. виступає ***Kasprowicz*** і под. (*Kasprowiczowa, Kasprowiczowna, Kasprzycki, Kasperski*), що походять від імені-етимона Kasper і фіксуються 60 разів. Далі в списку найпоширеніших прізвищ, утворених від чоловічих християнських імен, такі прізвища: ***Więckowicz*** і його варіанти (*Więczkowicz, Wacławski* та пох.) ← ім. Więcesław (новіша форма Wacław) – 47 прізвищ; ***Kosmalewicz*** і пох. ← ім. Косма – 34 записи; ***Pańkiewicz*** і под. ← ім. Панько – 30.

Подаємо ще кілька популярних прізвищ, зафіксованих в метричних книгах менше 30 разів: ***Szandrowski*** (має кілька версій походження) ← ім. Aleksander – 27 записів; ***Szymański*** і под. ← ім. Szymon – 23; ***Jurkiewicz*** і под. – Юрій - 21; ***Supronowicz*** і под. ← ім. Супрун – 20; ***Franuszkiewicz*** і под. ← ім. Franciszek – 19; ***Hawryśkiewicz*** і под. ← ім. Гаврило – 12.

У списку популярних прізвищ знову на увагу заслуговують прізвища, утворені від християнських імен, поширених здебільшого серед християн східного обряду, а також від таких, що зазнали руського впливу: *Supronowicz, Pańkiewicz, Hawryśkiewicz*, можливо – *Korpak і Kosmalewicz*. Висока частотність цих прізвищ свідчить не про вкраплення руської культури, а про сильний її вплив на формування побуту і традицій поляків, котрі заселяли терени українсько-польського прикордоння.

Адаптація християнських імен на слов'янському ґрунті. Фонетичну й словотвірну адаптацію христ. імен на польськомовному ґрунті описала М. Малець у монографії „Християнські імена в середньовічній Польщі" [611], де додатково звертала увагу на церковнослов'янські, східнослов'янські, чеські, німецькі впливи у процесі адаптації. Монографія стане основною теоретичною базою при аналізі адаптації імен, що лягли в основу польських прізвищ дрогобичан межі XVIII – XIX ст.

Спробуємо представити найвиразніші фонетичні зміни, які вдалося зауважити під час адаптації чужомовних христ. імен до польської або української мов (тут

[611] Malec M., Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce, Kraków 1994.

подаємо також трансформації в межах однієї мови в процесі творення відіменних прізвищ) на прикладі прізвищ:

✓ епентеза протетичного j перед a, e, що розвивалася ще в праслов'янську добу: *Jędryczka Jędryczkowa Jędrzyczkowa* ← варіант Jędrzej ← ім. Andrzej.

✓ h замість g, що притаманне українській мові: *Hauryszkiewicz Hauryśkiewicz Hawryskiewicz Hawryśkiewicz Hawryśkiewiczowna* ← укр. ім. Гаврило/Hawryło (пор. пол. Gabriel) ← лат. ім. Gabriel; можливо, також прізвище *Chnatz* (пор. пол. Ignacy) ← укр ім. Гнат/Hnat ← гр. і лат. Ignatius, з підміною початкового ch замість h.

✓ випадіння початкового приголосного h, властиве українським варіантам імен: *Auryszkiewicz* ← укр. варіант Аврило ← укр. Гаврило; *Лebczyński* ← східнослов. варіант Leb (Леб) ← східнослов. Глѣб/Hleb; *Ryńkowa* ← укр. ім. Гринько/Hryńko (скорочене від ім. Григорій).

✓ палаталізація початкових губних: *Bieniaszewski* ← ім. Beniamin або ім. Benedykt.

✓ перехід іншомовного [b] на українськомовному ґрунті у [w]: *Hawryskiewicz* ← ім. Гаврило ← гр. і лат. Gabriel ← староєвр. Gabriel, *Sawka* ← ім. Сава ← гр. і лат. Sabas ← арам. Saba; польська мова зберегла у своїх формах імен іноземне [b].

✓ ще в давньопольський період st трансформується у szcz за посередництвом чеської мови: *Szczepanowicz* і под. ← пол. ім. Szczepan – гр. Stefanos.

✓ спрощення груп приголосних fn у ch: *Pachuciak* ← ім. Pachucy ← гр. Pafnoutios.

✓ перехід r у rz, що відбувалося під час адаптації імен до норм польської фонетичної системи: *Jędrzyczkowa* ← ім. Andrzej ← гр. Andreas.

✓ гр. і лат. s передавалося у польське sz: *Szymankowa* ← пол. ім. Szymon ← лат. Simeon, Simon ← гр. Simeon.

✓ буквосполучення en замість an у польській мові: *Endryczka Jędryczka Jędryczkowa Jędrzyczkowa* ← ім. Andrzej (укр. Андрій) ← гр. Andreas.

✓ заміна початкового n- на m-: прізвище *Myk* може походити від укр. ім. Микола ← łac. Nikolaus, gr. Nikolaos

✓ субституція не властивого слов'янським мовам губно-зубного звука f подібними звуками ch, p: *Pachuciak* ← пол. Pachucy ← лат. Paphnutius ← гр. Pafnoutios,; *Supronowicz, Suprowicz, Soprowicz, Suprunowicz, Szuprowicz* та похідні

← укр. Супрун/Suprun ← ц.-сл. Софониа, Софрониа ← гр. Sophronios; *Szczepanowicz* і похідні та подібні варіанти ← пол. Szczepan (стара форма) ← лат. Stephanus ← гр. Stephanos, але *Stefikowiczowa* ← пол. Stefan (новіший варіант) ← лат. Stephanus ← гр. Stephanos; *Chomicki (Chomicka)* ← укр. Хома/Choma ← церковносл. Фома ← лат. Thomas; гр. Thomas.

✓ епентеза n перед групою приголосних dr: *Andrianczyk* ← укр. ім. Андріан, Адріан ← лат. (H)adrianus.

✓ перехід l у w, а також e в y: *Wawrzykiewicz, Wawrzyniec* ← ім. Wawrzyniec ← лат. Laurentius.

✓ перехід o в u, що характерне для укр. мови: *Supronowicz, Suprowicz, Suprunowicz, Szuprowicz* і похідні ← укр. Супрун ← ц.-сл. ім. Sofronij ← гр. Sopchronios.

✓ грецьке au → пол. і укр. aw за посередництвом церковнослов'янської мови: *Pawlikiewicz, Pawełczukowa* та под. ← пол. ім. Paweł, укр. Павло ← лат. Paulus.

✓ сполуки двох голосних у християнських іменах, що прийшли в українську мову через грецьку, замінено одним голосним (ця риса здебільшого характерна українським формам імен) [612]: *Fedorowicz і nox.* ← укр. ім. Федір/Fedir ← гр. Theodoros (пор. пол. ім. Teodor); *Hawryskiewicz* ← укр. ім. Гаврило/Hawryło ← гр. Gabriel (пор. пол. ім. Gabriel), *Daniłowicz* ← укр. ім. Данило/Danyło ← гр. Daniel (пор. пол. ім. Daniel), *Deńkowska* ← укр. ім. Денис/Denys ← Dionysios (пор. пол. ім. Dionizy).

✓ пол. je, ja ← чужомовне io, ie, ia: *Jachniewicz* – пол. Jan ← гр. Ioannes; пол. Jakub ← гр. Iakob; пол. Joachim ← гр. Ioakim.

✓ перехід je в ja, що відбувався під час переходу деяких імен з грецької мови на український мовний ґрунт: *Jaremowicz* ← укр. ім. Ярема ← ц.-сл. Иеремия ← гр. Ieremias. Такий перехід вважається ненормативним, адже на місці грецького e очікувалось українське o (пор. Олена, Охрім, але Ярема, Ярина) [613].

Щодо морфологічних змін і адаптацій, то найвиразнішими вважаємо відкидання грецьких і латинських закінчень під час пристосування імен до особливостей слов'янських мов (також під час творення прізвищ від адаптованих імен): *Martinkiewicz* ← пол. ім. Marcin, укр. ім. Мартин ← лат. Martinus ← гр. Martinos; *Nazarewicz* ← ім. Назар/Nazar ← лат. Nazarius ← гр. Nazarios і багато інших.

[612] *Див. докл.* Шевельов Ю., Історична фонологія української мови, Харків 2002, с. 157.
[613] Там само, с. 223 – 227.

Чужомовні закінчення нерідко замінювалися слов'янськими: ім. Franciszek ← лат. Franciscus та ін.

Численні фонетичні зміни, які відбувалися при творенні польських прізвищ під впливом східнослов'янських мов, як-от: збереження повноголосся, r замість диграфа rz і т. д., проаналізовані в другому розділі.

Як бачимо, у процесі фонетичної адаптації чужомовних христ. імен ті артикуляційні особливості, які не були притаманні слов'янським мовам, замінювалися рідними або відкидалися.

Продовжуючи думку про латинізацію, яка тривала на польських землях кілька століть, хочемо звернути увагу на спосіб записування деяких прізвищ. Християнські імена в Польщі часто записувалися за латинським зразком. Наслідком цього є використання латинських літер на місці польських у записах деяких прізвищ. Наприклад, у прізвищах *Maximowicz, Maxymowicz*, що походить від лат. Maximus, зберігається латинська літера x замість польського звукосполучення ks, а також c замість k у призвищі *Clemens*.

Продуктивність суфіксів. Польські прізвища, утворені від імен христ. походження характеризуються широким розмаїттям дериваційних суфіксів. Таке розмаїття в польських прізвищах Н. Вирста, посилаючись на твердження С. Роспонда, пояснює тим, що „ім'я, особливо християнське, не було таким виразним прізвищевим знаком і тому вимагало словотвірної деривації, яку у польській мові найчастіше здійснювали суфікси -ek, -ik, -ak, та понад 100 інших суфіксів" [614].

Найпродуктивнішим формантом прізвищ, утворених від христ. імен, виступає патронімічний суфікс -owicz/-ewicz: Fabianowicz, Klementowicz, Łukasiewicz, Romankiewicz, Stachniewicz, Szczepanowicz, Waselkiewicz і багато ін. Він вказував на родинні стосунки і зазвичай приєднувався до найменування сина, утвореного від особової назви батька. Така популярність суфікса -owicz/-ewicz в досліджуваній групі закономірна, адже відіменні прізвища здебільшого творилися від імені батька. Формант -owicz/-ewicz початково існував як ідентифікаційний елемент української шляхти. На польських землях його відповідником був суфікс -owic/-ewic, що згодом під українським та білоруським впливом набув вигляду -owicz/-ewicz. У наших джерельних матеріалах з генетично польськими суфіксами збереглося кілька прізвищ,

[614] Вирста Н., Прізвища Покуття, омонімні з суфіксальними варіантами чоловічих християнських імен [в:] Наукові записки. Серія: філологічні науки (мовознавство). Випуск 89(3), Кіровоград 2010, с. 400 – 408.

більшість прізвищ функціонує з формантом -owicz/-ewicz. Тому за суфіксом не вдається визначити етнічну (польську чи руську) приналежність носія прізвища. Ідентифікатором може бути тільки твірна основа. Прізвища із суфіксом -owicz/-ewicz становлять приблизно 60% усіх прізвищ, утворених від чоловічих християнських імен.

Поширеними в цій групі є також прізвища з антропонімними формантами -sk(i)/-ck(i) (напр., *Chomicki, Grechowiecki, Bieniaszewski, Wacławski* та ін.), -ak (*Fedak, Korpak, Martynak*), рідше -ów (*Filipow, Ilkow*). Сюди можемо віднести також формант -k(a), за допомогою якого творяться антропоніми *Hryszka, Sawka, Siska*. В останніх прикладах імена-етимони їхніх основ належать до східнослов'янських, проте суфікс активніше використовувався під час формування польських прізвищ, тому припускаємо, що антропонімооснови піддались полонізації. В антропонімах з формантом -sk(i), як ми вже згадували, важко однозначно визначити генезу твірної основи. Зазвичай ці прізвища вказують на вихідця певної місцевості, але трапляються й такі, що утворилися безпосередньо від особової назви або апелятива. Прізвища із зазначеними польськими суфіксами (-sk(i), -ak, -k(a) та ін.) становлять майже 35 % [615]. Ще 5% припадає на суфікси сумнівного походження: -ał(o) [616], -isz, -us.

Жіночі прізвища в цій групі прізвищ, утворених від христ. чоловічих імен, не беремо до уваги у відсотковому підрахунку, адже творилися вони за допомогою суфіксів -ow(a), -ówn(a), рідше -sk(a), як і більшість жіночих антропонімів того періоду.

Діаграма 3. Суфікси прізвищ, утворених від чоловічих християнських імен.

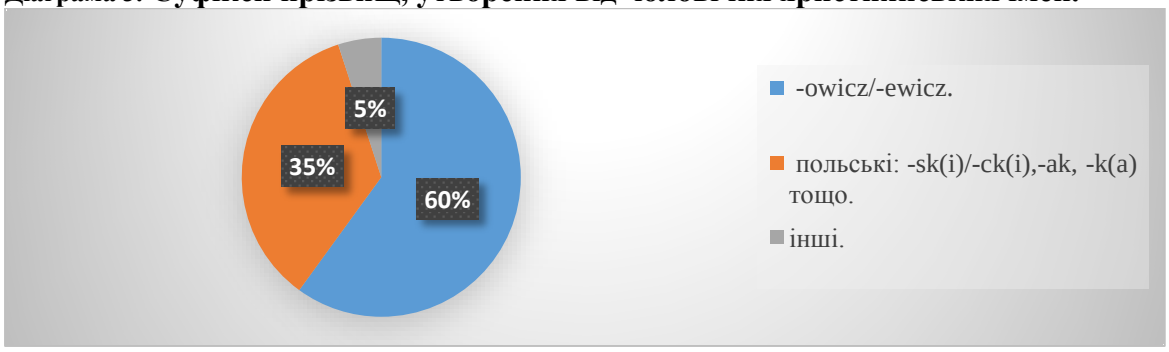

[615] Жіночі прізвища в даній групі прізвищ, утворених від христ. чол. імен не беремо до уваги у відсотковому підрахунку, адже творилися вони за допомогою суфіксів -ow(a), -ówn(a), рідше -sk(a), як і більшість жіночих антропонімів того періоду.

[616] Існує кілька теорій походження суфіксів -ało, -ajło: а) польсько-литовського, білоруського і литовського прикордоння; б) українську; в) руську; г) польську. *Див. докл:* Gala S., Apelatywno-antroponimiczne struktury z sufiksem -ajło [w:] Acta Universitatis Lodziensis, Folia Linguistica 27, Łódź 1993, s. 77 – 85.

Отже, християнські чоловічі імена, що лягли в основу польських прізвищ дрогобичан, прийшли в польську мову здебільшого з грецької й латинської мов. Імена давньоєврейського, арамейського, акадійського, шумерського, перського, кельтського, німецького походження також спершу проникали в латинську або грецьку мови, а згодом запозичувались слов'янськими. Генетично слов'янські імена становлять невелику групу, адже лише ті, носії яких були канонізовані церквою, отримали шанс увійти в гроно християнських. Особливими рисами відіменної антропонімії польсько-українського прикордоння є:

- значний відсоток імен (приблизно 20 % – Атанас, Артем, Василь, Гаврило, Карп(о), Мелентій, Митрофан, Назар, Пантелеймон, Прокіп, Супрун, Харитон та ін.), що функціонували переважно серед християн східного обряду і в основу польських прізвищ лягли за посередництвом церковнослов'янської або руської мов.

- порівняно велика кількість українських форм імен-етимонів у польських прізвищах (майже 20 % – Гриць і Гринь (пор. укр. Григорій і пол. Grzegorz), Юра (пор. укр. Юрій і пол. Jerzy), Матвій (пор. укр. Матвій і пол. Maciej), Микола (укр. Микола і пол. Mikołaj) тощо.

Прізвища, що утворилися від імен християнського походження, становлять для мовознавців цінний матеріал з погляду граматичних, дериваційних і фонетичних явищ, пов'язаних з адаптацією чужомовних імен до норм польської мови. Щоб розпізнати християнське ім'я в основі багатьох прізвищ потрібно мати не тільки філологічний багаж знань, а й бути обізнаним з історією, культурою, побутом конкретного регіону.

3.1.1.1.2. Прізвища, утворені на базі жіночих християнських імен

ADA – можливо, від ім. Adam або ім. Adalajda (скорочене Ada): 1) ім. Adam (у списку прізвищ, утворених від чоловічих імен); 2) ім. Adelajda (скорочене Ada) жіноче ім'я німецького походження, що озн. „та, що походить зі шляхетного роду".

BAŚCIAK – можливо, від імен на Ba-: 1) ім. Barbara, з гр. Barbara: barbarous "чужий, іноземець", лат. Barbara; 2) чоловічого ім. Sebastian (скорочене Bastian);

CELIŃSKI – можливо, від ім. Celina, з лат. cealum „небо". У Польщі ім'я фіксується лише з XIX ст., тому виникають сумніви щодо цієї версії пох. прізвища.

HANKIEWICZOWNA, HANULIK, HANULAKOWA, HANUSZKIEWICZ, можливо також HANCZAKIEWICZ – найімовірніше, від ім. Hanna, що пох. з давньоєвр. channah „ласка"; гр. Anna, лат. Anna.

KLAROWSKI, KLAROSKI – ім. Klara з лат. clarus – „світлий, славний”. У Польщі фіксується з XIII ст.

LUCIAK – від жін. ім. Lucja або чол. ім. Lucjan, що походять від лат. ос. назв Lucius/ia (lux, lucis „світло, блиск”).

MARYNIAK, можливо MARENIN – ім. Марина (пол. Maryna) від лат. ос. назви Marinus (marinus „морський”), гр. Marina, лат. Marina, ц.-сл. Марина, староукр. Марина.

MARZEK, MARZYK, можливо також MAŃCZAK, MANETIŃSKI – найімовірніше, від ім. Maria (пізніше утворені варіанти Marza, Marzena), що пох. від давньоєвр. mirjam із нез’ясованою етимологією (євр. mara – „бути красивим”; з єгипетського або пракананейської „та, яка сповнює радістю батьків”, „та, яку любить Ягве”; гр. Maria, Mariam, лат. Maria.

PEŁECH, PEŁECHOWA, PELECH, PELESZKIEWICZOWA, PELISZIEWICZ – можливо, від ім. Pelagia, що з гр. pelagios означає „морський”, лат. Palagia.

ROŻOWSKI, ROZYCKI, ROZYCZKI – можливо, від ім. Róża, Rozalia з лат. rosa означає „róża”.

WEROSZYCKI – можливо, походить від східнослов. ім. Вера/Wera або від варіанта Wera, що утворився з польського ім. Weronika: 1) східнослов. ім. Вера/Wera є відповідником гр. Pistios („вірний”) й увійшло в групу святих через канонізацію сестер-мучениць Віри, Надії і Любові; 2) Weronika з гр. Ferenike (fero „нести” і nike „перемога”), лат. Berenice, Veronice.

Словник нараховує 26 прізвищ, найімовірніше, утворених на основі 11 християнських жіночих імен. Більшість поданих прізвищ має кілька версій походження. Прізвище *Baściak,* скажімо, могло утворитися від імен Barbara або Sebastian; етимологія прізвища *Celiński* виводиться від двох етимонів: жін. Ім. Celina та населеного пункту Celiny. У зв’язку з тим, що ім’я Celina в Польщі поширилося лише в XIX ст., припускаємо також, що прізвище *Celiński* може бути варіантом прізвища *Cieliński*, який, своєю чергою, походить від апелятива cielę „теля”. З упевненістю можемо визначити жіночі імена-етимони лише кількох прізвищ: *Hanczakiewicz* і под., *Klarowski, Marzek* і под., *Maryniak.*

Усі прізвища з жіночими іменами в основах творилися від скорочених етимонів. Найактивнішими жіночим іменем у творенні прізвищ дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст. було ім’я Ганна.

Фонетичні й морфологічні зміни під час адаптації латинських та грецьких імен до норм польської мови відбувалися так само, як і при адаптації чоловічих імен. Ось деякі трансформації в межах однієї мови в процесі творення прізвищ на базі жіночих імен:

✓ протетичний придиховий початковий приголосний h, що властивий як для польської, так і для української мов (про це дет. в підрозділі 2.2.1.1): *Hanulik, Hankiewiczowna* і под. ← ім. Hanna ← ім. Anna ← гр. і лат. Anna.

✓ перехід r у rz у польській мові*: Marzek, Marzyk* ← ім. Marza, Marzena ← ім. Maria.

Неважко зауважити велику різницю між кількістю прізвищ, мотивованих чоловічими християнськими іменами – 244 прізвища, та жіночими – лише 26. Лише приблизно 9 % прізвищ утворено на основі жіночих християнських імен.

Діаграма 4. Прізвища, утворені від християнських імен.

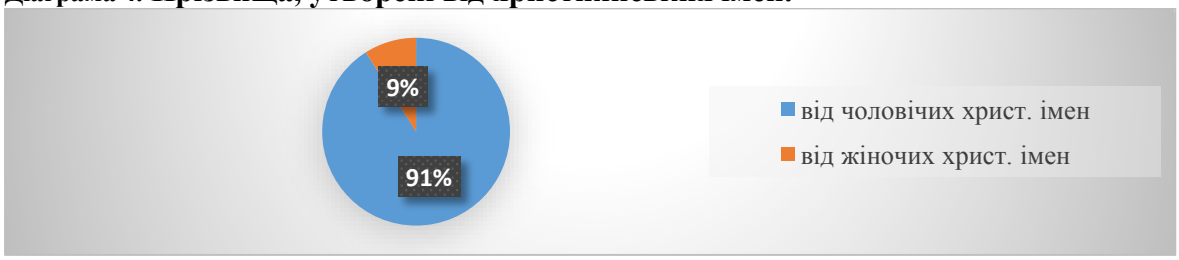

Ця статистика підтверджує прадавні стійкі слов'янські традиції й побут, в якому родовий лад мав патріархальний характер: головою сім'ї був чоловік та батько, діти отримували прізвиська від назви, що ідентифікувала батька, а дружина – від назви чоловіка. Прізвищеві назви від імен жінок творились лише тоді, коли жінка залишалась вдовою, батько дитини був невідомий, мати в сім'ї виконувала функцію голови завдяки своїм статкам або темпераменту.

3.1.1.2. Нехристиянські імена у твірних основах польських прізвищ

3.1.1.2.1. Прізвища, утворені від автохтонних слов'янських нехристиянських імен

Крім християнських, в основах прізвищ фіксуємо невелику групу нехристиянських власне слов'янських імен. Після прийняття людиною христ. імені, слов'янське ім'я нерідко відходило на другий план, а згодом переходило у розряд прізвищ. Мабуть, тому, поруч із христ. іменами, в основах польських прізвищ збереглися такі слов'янські імена, як Będzieciech, Bronisław, Kanimir, Pakosław тощо.

До прийняття християнства кожен слов'янський народ мав свою антропонімну систему, успадковану з праслов'янської мови. Ця система була досить простою, адже

складалася зазвичай з одного елемента. Автохтонні слов'янські імена мали прозору етимологію, адже вони спиралися на віру в магічну силу імені і надавалися з певною інтенцією (побажання щасливої долі, охорона від злих духів тощо).

До складу дохристиянського слов'янського антропонімікону, за М. Малець, входять такі особові назви:

- складені імена із позитивним (Będzieciech, Bogumił) та негативним (Niemir) значенням. Донині збереглося приблизно 600 двочленних або тричленних старопольських складених імен, утворених за допомогою 150 слів-компонентів [617].

- скорочені й демінутивні імена, що походять від складених імен (Bogusz, Rasz).

- відапелятивні однокореневі слова (Broda, Lis) [618], що спочатку виконували функції прізвиськ.

Після прийняття християнства слов'янські імена або зникають, або переходять на другорядний план, трансформуючись у додаткове найменування, тобто прізвищеву назву, що незабаром отримує статус офіційної особової назви – прізвища.

Далі подаємо словник, де представимо прізвища, твірні основи яких можуть походити від слов'янських дохристиянських імен.

Словник прізвищ, утворених від автохтонних слов'янських нехристиянських імен

BOGDANOWNA – слов'янське ім. Bogdan, що складається з двох апелятивів Bog „Бог", раніше „багатство, щастя, доля" і dać „дати, даний"; тобто „даний від Бога". Деякі мовознавці припускають, що ім'я Bogdan – це переклад гр. Teodor і лат. Deusdedit; інші вважають, що ім'я прийняте слов'янами від іранських скіфів.

BOGUSZOWNA – від слов'янського ім. Bogusz, що виступає демінутивом форм Bogdan, Bogusław, Boguchwał, Bogumił. У Польщі вживалося з XIII ст. як окреме ім'я.

BOHOWYT, BOCHOWYDOWA – прізвища утворені від давнього слов'янського особового імені Bohowyt/Боговит, перші записи якого походять з Полісся та Волині (див. підрозділ 2.2.1.1).

BOŃDZIO, BONDZIO, BONTARAŁOWICZOWNA – можливо, походять від імен 1) Będzieciech, що складається з двох апелятивів: będzie „буде" і ciech ← pociecha,

[617] Grzenia J., Słownik imion, Warszawa 2004, s. 17.
[618] Malec M., Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce, Kraków 1994, s. 5-6.

cieszyć się озн. „радість, радіти”; 2) Będziemir, що також складається з двох апелятивів: będzie „буде” і старопольське mir „мир, спокій”.

BOZENTOWICZ, BOZENTOWICZOWNA, BORZENTOWICZ, BORZENTOWICZOWNA – 1) ім. Bożeciech, що складається з двох слів: Boż(e) ← Bóg озн. „Бог або багатство” і ciech ← pociecha, cieszyć się озн. „радість, радіти”; 2) ім. Bożydar, що озн. „дар від Бога”. Виступає як варіант імен Bogdan і Teodor. Уперше зафіксоване у XIII ст.

BRASOWSKI – можливо, від ім. на Bra-, наприклад Bratumił: brat „брат” і mił ← miły „милий, приємний”. Уперше зафіксоване в XIII ст.

BRODOWICZ, BRODOWICZOWNA, BRODOWNA – 1) ім. Brodzisław, що скл. з двох слів: brodzi- ← brodzić „бродити, переходити” і -sław ← sława „слава”. Уперше зафіксоване в XI ст. 2) ап. broda „борода”.

BRONICKI – можливо, від ім. на Broni-, наприклад Bronisław, що складається з broni- ← bronić „охороняти” і -sław „слава”. Зафіксоване в XIII ст.

CIECHOWICZ, CIECHOWSKA – можливо, від ім. Ciechosław, що скл. з двох слів: ciech(o)- ← pociecha, cieszyć się озн. „радість, радіти” і -sław озн. „слава”. Уперше зафіксоване в XIII ст.

JACYCKI, JACYCKA, JACYCKOWA – 1) ім. Jaczemir: Jacz(e)- „славний, міцніший і mił ← miły „милий, приємний”; 2) від христ. ім. Jakub.

KANKA, KANKIEWICZ, KANKIEWICZOWA, KANKIEWICZOWNA, KAŃKA, KAŃKIEWICZ – 1) ім. Kanimir, що скл. з двох слів: kani- ← старопольське kanić „запрошувати” і mir „мир, спокій”. Уперше зафіксоване у XV ст.; 2) ап. kania „шуліка” або діал. kanka – вид рослини.

LESZKIEWICZ, LESZKIEWICZOWNA, можливо ZALESZKOWICZ – можливо, пох. від старопол. ім. Leszek, що виводиться від імен Lestek або Lech (а ті, своєю чергою, мабуть, від слов’янського складеного ім’я Lścimir) і утворилося від дієслова lścic – „підступно діяти”. Немає святих, які б носили це ім’я, тому не зараховуємо його до християнських.

MAŃCZAK, MANETIŃSKI – східнослов. ім. Maniło ← манити (пол. wabić). Також від mańkut („шульга”) або христ. імен на кшталт Maria.

MILAN, MILANOWICZ, MILANOWICZOWNA, MILANOWNA, MILES, MILLAN, MIŁUCKA, MILUCKA – 1) ім. Miłobor, що скл. з двох слів: Miło- ← miły „милий, приємний, лагідний” і bor „боротьба”; 2) ім. Miłosław, що скл. з двох слів:

Miło- ← miły „милий, приємний, лагідний” і sław- ← sława „слава”. Уперше зафіксоване в XII ст. 3) ап. miły „милий, приємний, лагідний”.

MIŃCZAK, MINIACHOWA – можливо, від ім. Minigniew: Min(i) ← minąć і gniew „гнів”.

MIRECKA – ім. Mirosław: Miro- ← старопольське mir „мир, спокій” і -sław ← sława „слава”. Уперше зафіксоване у XIII ст. Одне з небагатьох слов’янських нехристиянських імен, поширених до сьогодні.

MROSZKO – можливо, від Mroczko – „слов’янське особове ім’я з польським неповноголоссям, яке сягає давньопольських особових імен Mroczesław чи Mroczysław” [619]. Ім. Mroczesław: Mrocz- ← mrok, mroczek „темрява, сутінки” і sław- ← sława „слава”. Уперше зафіксоване у XV ст. За даними словника слов’янських особових імен українців, донині збереглося прізвище Мрочко на Дрогобиччині і похідні від нього на Волині та Львівщині [620].

MYSŁOWICZ, MYSŁOWSKI – ім. Mysław – скорочена форма від ім. Miłosław, Mirosław, Myślisław, що зафіксоване в XIV ст., можливо також від ім. Myślibor: Myśli- ← myśleć, myśl „думати, думка” і -bor ← старопольське boriti „боротися, воювати”. Уперше зафіксоване в XIII ст.

NIEMIROWICZ, можливо також NIEMIROWSKA, NIEMIROSKI – ім. Niemir: Nie- ← nie „не” і mir „мир, спокій”. Уперше зафіксоване у XII ст.

PAKOSZ, можливо також PACHLEWICZ, PACKANKA – ім. Pakosław: Pako- ← старопольське pako „більше” і sław- ← sława „слава”. Уперше зафіксоване у XII ст.

PROSYŁOWICZ – 1) ім. Prosimir: Prosi- ← prosić „просити” і mir „мир, спокій”. Вперше зафіксоване у XIII ст.; 2) ап. prosić „просити”.

SOBERAY – від ім. Sobiesław або Sobestian. Ім’я Sobiesław: sobie „собі” + sław „слава”; той, що заслужив собі славу.

SOBONIEWICZ – 1) ім. Sobiesław: Sobie- ← sobie „собі” і sław- ← sława „слава”. Вперше зафіксоване у XIII ст.; 2) ім. Sobestian (варіант імені Sebastian).

WOJEKOWICZ – 1) христ. ім. Wojciech; 2) ім. Wojsław: Woj- wojownik „воїн” і - sław ← sława „слава”. Уперше зафіксоване в XII ст.; 3) ар. wojak „воїн”.

Прізвища від слов’янських нехристиянських імен характеризуються повною полімотивованістю. Майже не фіксуємо прізвищ, які б творилися лише від

[619] Чучка П., Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник, Ужгород, 2011, с. 248.
[620] Там само, с. 248.

слов’янських імен, адже більшість слов’янських дохристиянських імен походила від апелятивів. Тому на сьогодні важко визначити етимологію прізвища: походить воно від імені чи апелятива. Наприклад, етимоном прізвища *Brodowicz* може бути двочленне християнське ім’я Brodzisław, ім’я Broda, що колись було прізвиськом, а також апелятив broda „борода”. Тому цю групу імен розглядатимемо разом з іншими апелятивами, від яких походили прізвища (Broda, Lis і т. д.)

3.1.1.2.2. Прізвища, утворені від інших нехристиянських неслов'янських імен

DICIAK, DYCEWICZ – можливо, походять від 1) форм Dyter, Diter, Deter, утворених на базі нім. ім. Diettrich (відповідник ім. Teodor); 2) ап. dziecko „дитина” з українською фонетикою.

ŁASZCZEWSKA – ім. Łaskarz (варіант Łaszcz), гр. Laskarios, Laskaris, лат. Laskarius. Це нехристиянське ім’я, адже не фігурує в жодних списках святих чи блаженних. Етимологія імені не з’ясована. Важко визначити, яким способом це грецьке ім’я проникло до Польщі.

LUDEROWICZOWA – від ім. Luter, з нім. ос. назви Luther, що утворилась з ім. Luther „солдат людей”. Пізніше могло присвоюватися особам лютеранського віросповідання.

WANDZIAKIEWICZ, WANDZIAKOWICZ – можливо, від ім. Wanda, яке вигадав або запозичив польський літописець Вінцентій Кадлубек. Походження імені не до кінця з’ясоване. У Польщі фіксується із Середньовіччя.

3.1.2. Відтопонімні прізвища

Одним із найпопулярніших способів ідентифікації особи була назва місця її проживання або походження, а також назва земель, якими вона володіла. На поширеність відтопонімних прізвищ впливав, з-поміж інших, статус їхнього носія: особа з таким прізвищем зазвичай належала до вищого класу в тогочасному суспільстві. Відтопонімні польські прізвища здебільшого творилися за допомогою суфікса -sk(i) (пор. укр. -ськ(ий) та його варіантів -ck(i) (пор. укр. -цьк(ий), -dzk(i) (пор. укр. -зьк(ий). Мода на прізвища із цим „шляхетним” прізвищевим суфіксом набула широкого розмаху протягом XVII – XIX ст.

До стабілізації прізвищ ідентифікація особи за місцем її проживання, походження чи земельних володінь відбувалася за такою формулою: ім'я + прийменник з (z, de, von) + географічна назва. Згодом географічні назви трансформувалися в означення (зазвичай прикметники) із суфіксом -sk(i), який замінив і витіснив прийменники, наприклад Tomasz z Białkowic → Tomasz Białkowski. Детальніший матеріал, що стосується стабілізації прізвищ, утворених від географічних назв, можна знайти в монографії Я. Бистроня „Польські прізвища" [621]. У метричних книгах Дрогобицького костела подекуди фіксуємо латинський прийменник de поруч з прізвищем, який відігравав зовсім іншу роль, аніж мав. Ось кілька прикладів: *Michael de Chyliński, Rosalia de Gałczowska, Francisca de Strzytoska.* Як бачимо, прізвища *Chyliński, Gałczowska, Strzytoska* вже сформовані, а прийменник de вживається (невиправдано, адже з'являється явище тавтології: умовно можна прирівняти de до -sk(i) лише з метою вказівки на шляхетське походження його носія.

Не слід вважати усі прізвища із суфіксом -sk(i) шляхетськими: „…nazwiska odmiejscowe nie są bynajmniej wyłącznie szlachecką formą; podobnież zwano mieszczan, czasami także włościan. Rzecz prosta, że ambitniejsi plebejusze chętnie nazwiska te przybierali, aby zbliżyć się do szlachty" [622]. Проте донині прізвища із суфіксом -sk(i) залишаються символом шляхетського походження: „Do dziś nazwiska na -ski uchodzą za „lepsze", czego dowodzi choćby to, że niemal 100 % wypadków urzędowej zmiany nazwiska polega na przyjęciu nazwiska na -ski (Karzeł → Karliński, Śledź → Śledziewski)" [623].

Прийнято вважати, що прізвища із суфіксом -sk(i) належать до відтопонімних, хоча з цього правила є чимало винятків. Як відомо, починаючи з XVI ст. в польському антропоніміконі набирає розмаху процес надавання прізвищам шляхеського статусу за допомогою суфікса -sk(i). Отже, не тільки відтопонімні прізвища, а й прізвища інших груп (наприклад, відапелятивні) масово зазнавали зміни на прізвища із суфіксом -sk(i). Для полегшення аналізу більшість прізвищ із суфіксами -sk(i) зараховуватимемо до відтопонімних. Відхиленням від правила стануть лише прізвища з очевидною іншою, наприклад, відіменною або відапелятивною основою (*Dziamski* – від ап. dziama та ін.)

[621] Bystroń J.S., Nazwiska polskie, Warszawa 1993, s. 39 – 49.
[622] Там само, s. 43.
[623] Walczak B., Dzieje języka a nazwy własne, Nazwy własne w języku kulturze i komunikacji społecznej, Katowice 2004, s. 36.

Далі навидимо словник усіх прізвищ, твірні основи яких походять від географічних назв. Поруч з назвами населених пунктів та рік подаємо їхнє розташування – назви регіонів, воєводств або областей. У зв'язку з історичними й політичними змінами в державних утвореннях, в різні періоди змінювався адміністративний поділ Польщі й України (на території яких розташована основна кількість топонімів). Наприклад, у Польщі останньою стала адміністративна реформа 1999 р., унаслідок якої кардинально змінилися межі та кількість воєводств і повітів. Якщо село Grocholice, що стало базою для прізвищ *Grocholska,* протягом 1975 – 1998 рр. лежало в межах Тарнобжезького воєводства, то тепер належить до Опатовського повіту в Свентокшиському воєводстві; або село Paruszewo, від якого походить прізвище *Paruszewski* було частиною Конінського воєводства, тепер Великопольського. Аби не дезорієнтувати реципієнта, подаватимемо розташування населених пунктів, що стали базою для творення прізвищ дрогобичан, згідно із сучасним адміністративним поділом Польщі, України та інших держав.

Словник прізвищ, утворених від географічних власних назв

BACZYŃSKI, BACZYŃSKA, BACZYNSKI – 1) с. Baczyn (Львів обл., Самбірський район, креси); 2) с. Baczyn (Малопольське воєводство, гм. Кшешовіце).

BALYCKI – с. Баличі (пол. Balice) (Мостиський р-н, Львівська обл., Україна).

BANDROWSKA – с. Bandrów (Підкарпатське воєв., гм. Устрики Долішні)

BARCZEWSKA – с. Barczew (Лодзинське воєв., гм. Бжезньо).

BARŁOWSKI – с. Barłogi (Великопольське воєв., гм. Ґжеґожев).

BARSZCZEWSKI, BARSZCZEWSKA, BARSZEWSKI – можливо, від сіл Barszcze, Barszczewo (кілька сіл в Підляському воєводстві і на території Білорусі).

BARTKOWSKI – села Bartków, Bartkowa, Bartkowice (кілька).

BENTKOWSKI – села Będków, Bądków (на етнічних польських теренах).

BERNACKA – села Biernacice, Biernaty, Biernatki (кілька).

BIAŁKOWSKI – села Białkowice, Białkówka, Białka (кілька).

BIAŁOBRZYSKI, BIAŁOBRZYSKA – нас. пункт Białobrzegi (багато).

BIELECKI – нас. пункти Białka, Biełka, Bielcza, Biele (багато).

BILECKI, BILECKA, BIŁECKA, BILICKI – с. Bilcze (багато на руських землях).

BILIŃSKI, BILIŃSKA, BILINSKI – нас. пункти: 1) Bilin (Волинська обл., Ковельський р-н, креси); 2) Bilina (Львів. обл., Самбірський р-н, креси).

BIRECKI, BIRECKA – с. Bircza (Підкарпатське воєв., гм. Бірча).

BŁAŻOWSKI – м. Błażowa (Підкарпатське воєв.)

BLIZIŃSKI, BLIZIŃSKA, BLIZINSKI, BLEZIŃSKI, BLIZNIŃSKI, BLIZNINSKI – c. Blizne (Підкарпатське воєв., гм. Ясениця-Росельна).

BRONICKI – назви c. Bronica, одне з яких знаходиться у Дрогобицькому районі і в якому проживала велика кількість римо-католиків [624].

BROWARSKI, BROWARSKA – м. Бровари (Київська обл.).

CECHOSKI, CECHOWA – нас. пункти Czechowo, Czechów, Czechowice (кілька) або Cechówka (Білорусь, Вітебська обл., креси).

CELIŃSKI – села Celiny, Celinów, Celinki (багато) або від жіночого ім. Celina.

CHMIELEWSKI, CHMIELOWSKI, CHMIELOWSKA, CHMILEWSKI – нас. пункти Chmielewo, Chmielów (багато).

CHMIELNICKI – села Chmielnik, Chmielniki (кілька).

CHONDZYŃSKI – від сіл: 1) c. Chądzyny (Мазовецьке воєв., гм. Стжеґово); 2) c. Chądzyn (Мазовецьке воєв., гм. Стердинь).

CHORODECKI – нас. пункти на кшталт Horodek, Horodyszcze (багато на кресах).

CHYLIŃSKI, CHYLIŃSKA – села Chyliny, Chylin (кілька).

CICHOWSKA – села Cichowo, Cichów, Ciche (кілька).

CIECIERSKI, CIECIERSKA, CICIERSKI, CICIERSKA – села Cieciersk, Ciecierzyn, Cieciorka (кілька).

CYBULSKI, CYBULSKA, CEBULSKI – 1) c. Cybulice (Мазовецьке воєв., гм. Чоснув), c. Cybulina (Мазовецьке воєв., гм. Бодзанув) або від ап. cebula (старший варіант cybula) „цибуля”.

CZAYKOWSKA – села Czajkowice, Czajków, Czajki (кілька).

CZECHOWSKI, CZECHOSKA – нас. пункти Czechowo, Czechów, Czechowice (кілька).

CZERWIŃSKI, CZERWIŃSKA, CZERWINSKI, CZERWINSKA, CERWINSKA – нас. пункти на кшталт Czerwin, Czerwińsk, Czerwieniec (багато).

CZYKOWSKI – села Cyków, Cykowo (кілька).

DĄBROWSKI, DĄBROWSKA, DOMBROWSKA – нас. пункти Dąbrowa, Dąbrówka (багато).

[624] Słownik geograficzny Królewstwa polskiego i innych krajów słowiańskich, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, t. I, Warszawa 1879, s. 378.

DAŃKOWSKI, DAŃKOWSKA, DANKOWSKI, DANKOSKI – села Danków, Dańków (кілька).

DEMBICKI – нас. пункти Dębica, Dębice, Dębicze (кілька).

DNIESTRZAŃSKI, DNIESTRZAŃSKA, можливо DZIESTRZAŃSKI – ріка Dniestr (Дністер), креси.

DOBROWOLSKI, DOBROWOLSKA, DOBROWOLANY – с. Dobra Wola (багато), с. Dobrowlany (багато сіл на території кресів, одне з яких розташоване біля Дрогобича).

DOBRZAŃSKI – с. Dobrzany (кілька сіл на території кресів).

DOBRZYNIECKI – с. Dobrzyniec (Мазовецьке воєв., гм. Колбель).

DOLIŃSKI, DOLIŃSKA, DOLINSKI, DOLINSKA – нас. пункт Dolina (багато).

DUBLAŃSKI, DUBLANSKI – нас. пункт Dublany (багато на території „кресів”).

DUBRAWSKI, DUBRAWSKA – нас. пункт Dubrawka (багато на території „кресів”).

DUCHNOWSKI, DUCHNOWSKA – с. Duchny (Підляське воєв., гм. Снядово).

DUNIKOSKI, DUNIKOWSKA – нас. пункт Dunikowice (кілька на кресах).

DUSZYŃSKI –можливо, від с. Duszno (Великопольське воєв., гм. Тшемешно).

DYDERKAŁ – можливо, від с. Dyderkały Wielkie (с. Великі Дидеркали) (Тернопільська обл., креси).

DYMIŃSKA – місцевість Dyminy (давніше – село, тепер – частина м. Кєльце).

DZIEDZICKI, DZIEDZICKA – с. Dziedzice (багато).

GAŁCZOWKSA – с. Gałczewo (Куявсько-Поморське воєв.), гм. Ґолюб-Добжинь).

GAŁĘZOWSKI – 1) с. Gałęzów (Люблінське воєв., гм. Бихава), 1) с. Gałęzewice (Великопольське воєв., гм. Колачково).

GĄSIOROWSKI – села Gąsiorów, Gąsiorowo (кілька), або від ап. gąsior „гусак”.

GĄSIORSKI, GĄSIORSKA, GONSIORSKI, GONSIORSKA, GONSIARSKA – 1) села Gąsior, Gąsiorki (кілька); 2) ап. gąsior „гусак”.

GAWINSKI – с. Gawin (Куявсько-Поморське воєв., гм. Ходеч).

GAWROŃSKI, GAWRONSKI, GAWROŃSKA, GAWRONSKA – с. Gawrony (кілька), або від ап. gawron „грак”.

GĘSIORSKA, GENSIORSKA – 1) села Gąsiorów, Gąsiorowo (кілька); 2) від ап. gęsior „гусак”.

GŁOGOWSKI – 1) м. Głogów (Сілезьке воєв.); 2) с. Głogowiec (кілька).

GŁOWACKA – села Głowaczew, Głowaczowa, Głowaczów (кілька).

GOŁĘBIOWSKI, GOŁEMBIOWSKI, GOŁEMBIOWSKA – села Gołąbiewo, Gołębiów (кілька).

GOLINSKI – м. Golina (Великопольське воєв.)

GOŁYŃSKI, GOŁYŃSKA, GOŁYNSKI, GOŁYNSKA – 1) с. Gołyń (Лодзинське воєв., гм. Біла-Равська); 2) с. Gołynino (тепер Gołymin) (Мазовецьке воєв., гм. Ґолимін-Осьродек).

GORECKI, GORECKA – нас. пункти на кшталт Górka, Górki (багато).

GORSKI, GORSZKA, GORSZKI, GORSZKIEWICZ, GORSZKIEWICZOWA, GURSKI, GURSKA – нас. пункти на кшталт Góra, Górka, Górsko (багато).

GRABOWIECKI, GRABOWIECKA, GRABOWICKI, GRABOWICZ – нас. пункти Grabowiec, Grabowce (багато).

GRABOWSKI, GRABOWSKA, GRABOSKI – нас. пункти. Grabów, Grabowa, Grabówka (багато).

GROCHOLSKA – с. Grocholice (Свентокшиське воєв., гм. Садове).

GROCHOWIECKI – нас. пункт Grochowiska (багато).

GROCHOWSKI, GROCHOWSKA – нас. пункти на кшталт Grochowo, Grochy (багато).

GRODZKA – нас. пункти на кшталт Gródek, Grodziec (багато)

GRONDZKI – нас. пункти на кшталт Grądy, Grąd (багато).

GRZYBOWSKI, GRZYBOWSKA, GRZYBOSKI, GRZYBOSKA – нас. пункт Grzybów, Grzybowo (багато) або від ап. grzyb „гриб”.

GULIŃSKA, GULINSKI – с. Gulin (Люблінське воєв., гм. Закшев).

HAYNOWSKI, HAYNOSKI – вірогідно, від назви м. Hajnówka (Підляське воєв.)

HEYBUNOWICZ – можливо, від с. Hejbudy (тепер – Stogi) (Поморське воєв., гм. Ґданськ).

HOCIMSKI, KOCIMSKI, KOCIMSKA – 1) м. Chocim (Чернівецька обл., також належить до „кресових” земель); 2) с. Chocimów (Свентокшиське воєв., гм. Кунув).

HORDYŃSKI – нас. пункт Hordynia (багато на „кресах”).

HOSZOWSKI – с. Hoszów (Гошів) (Івано-Франківська обл., Долинський р-н; креси).

HUBICKI, HUBICKA, CHUBICKI – c. Hubice (Львівська обл., Старосамбірський р-н, креси).

ILKOW – c. Ilkowice (кілька сіл) або від чол. імені Eliasz (укр. Ілля, Ілько).

JABŁOŃSKI, JABŁONSKI, JABŁOŃSKA – села Jabłonna, Jabłonie, Jabłonki (кілька).

JAKUBOWSKI, JAKUBOWSKA – нас. пункт Jakubów, Jakubowice (багато).

JANISZOWSKI – села Janiszów, Janiszew (кілька).

JANKOWSKI, JANKOWSKA, JANKOSKI, JANKOSKA – нас. пункти Jankowo, Jankowice, Jankówki (багато).

JANOWSKI, JANOSKI – нас. пункти Janowice, Janów, Janówki (багато).

JANUSZEWSKI – села Januszewo, Januszowice (кілька).

JAROCZYŃSKI, JAROCZYŃSKA, можливо JAROCZYMSKA – м. Jarocin (Великопольське воєв.)

JAROSZYŃSKI – 1) c. Jaroszyn (Великопольське воєв., гм. Льондек; 2) c. Jaroszyn (Люблінське воєв., гм. Пулави); 3) нас. пункт Jaroszynka (Вінницька обл., Жмеринський р-н, креси).

JARYSZEWSKI – c. Jaryszewo (Великопольське воєв., гм. Обжицко).

JASIENICKI – c. Jasienica (кілька).

JASIŃSKI, JASINSKI, JAZINSKI – нас. пункти Jasień, Jasienie, Jasieniec, Jasiona, Jasienica (багато).

JAWORSKI, JAWORSKA, JAWORSKIE – нас. пункти Jawor, Jaworze (багато).

JEDLICKA – 1) c. Jedlec (Великопольське воєв., гм. Ґолухув); 2) c. Jedlcza (тепер Jelcza) (Малопольське воєв., гм. Харшніца), 3) c. Jedlica (Лодзинське воєв., гм. Ленкі Шляхецькі).

JEDLINSKI – нас. пункти Jedlina, Jelanka, Jedla (багато).

KAMIŃSKA, KAMINSKI, KAMINSKA, KAMIEŃSKI – нас. пункти Kamień, Kamienna, Kamieńsko (багато).

KATYNSKA – від назви c. Katyna (руською Katynia), що знаходилось у Добромильському повіті [625] (тепер Старосамбірський р-н Львівської області).

KAWECKI, KAWECKA – села Kawki, Kawce, Kaweczyn (кілька).

KIERNICKI – c. Kiernica (Львівська обл., Городоцький р-н, креси).

KOBIERSKI, KOBIERSKA – c. Kobierzyn (Малопольське воєв., гм. Ліся Ґура).

[625] Słownik geograficzny Królewstwa polskiego I innych krajów słowiańskich, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, Warszawa 1882, t. III, s. 911.

KOBRYN, KOBRYŃSKA, KOBRYNOWICZ, KOBRYNOWICZOWA, KOBRYNOWICZOWNA – нас. пункти Kobryń (Білорусь, Берестейська обл.; Волинь).

KOBYLAŃSKI, KOBYLAŃSKA, KOBLAŃSKI, KOBLANSKI, KOBLAŃSKA – нас. пункт Kobylany (багато).

KOBYLIŃSKI – нас. пункти Kobylina, Kobylany (багато).

KOBYLNICKIE – с. Kobylniki (кілька).

KOCINSKA – с. Kocina (Свентокшиське воєв., гм. Опатовець).

KOCZYŃSKA – с. Koczyn (Білорусь, Гродненька обл., креси).

KOŁAKOWSKI – с. Kołaki Kościelne (Підляське воєв., гм. Колакі Костельне).

KOŁPIECKI, KOLPIECKI – с. Kołpiec (укр. Ковпець) (Дрогобицький р-н, креси).

KONICKI, KONICKA – можливо, від с. Kanice (Лодзинське воєв., гм. Жечиця) або від ап. koń „кінь”.

KOPYSTYŃSKI, KOPYSTYŃSKA – с. Kopystyn (Хмельницька обл., Летичівський р-н, креси).

KORZYŃSKI – села Korzenna, Korzeń (кілька).

KOSICKI, KOSICKA – с. Kosiczyn (тепер – Kosieczyn) (Любуське воєв., гм. Збоншинек).

KOSZOWSKA – 1) с. Koszowice (Люблінське воєв., гм. Павонкув); 2) с. Koszewo (кілька).

KOSZYCKI, KOSZYCKA – с. Koszyce (кілька).

KOTOWSKI – села Kotowice, Kotów, Koty (кілька).

KOWALECKI – с. Kowalki (кілька).

KOWALEWSKI – села Kowalewo, Kowalów, Kowalowice (багато).

KOWALSKI, KOWALSKA – с. Kowale (багато) або від ап. kowal „коваль”.

KOZŁOSKI, KOZŁOSKA, KOZŁOWICKA – села Kozłów, Kozłowo (багато).

KOZŁOWIECKA, KOZŁOWIECKI – с. Kozłowiec (кілька).

KOŻUCHOWSKI, KOZUCHOWSKI, KOZUCHOWSKA, KOZUCHOSKI, KORZUCHOSKA – с. Kożuchów (кілька).

KRAIŃSKI – можливо, від назви нас. пунктів Krajno, Krajna (кілька) або від ап. kraina „край”.

KRAJEWSKI, KRAIEWSKI, KRAIEWSKA, KRAIESKI, KRAJOWSKI, KRAJOWSKA, KRAIOWSKI – села Krajewice, Krajewo, Krajowice, Krajów (кілька).

KROLOWSKI, KRALEWSKA – можливо, від назви с. Królewice (Свентокшиське воєв., гм. Бейсце).

KROPIWNICKI – с. Kropiwniki, Kropiwna (багато на території „кресів”).

KRZECZKOWSKI – 1) с. Krzeczkowice (Свентокшиське воєв., гм. Самбожец); 1) с. Krzeczkowo (Підляське воєв., гм. Чижев-Осада).

KRZYŻANOWSKI, KRZYZANOWSKI, KRZYŻANÓWSKA, KRZYZANOWSKA – села Krzyżanowice, Krzyżanów (кілька).

KUBICKI – с. Kubice (кілька).

KUCHARSKI, KUCHARSKA – с. Kuchary (кілька), пізніше творилося від прикм. kucharski „кухарський”.

KUCZYŃSKI – с. Kuczyn, Kuczyna (кілька).

KUŁAKOWSKI, KUŁAKOWSKA – с. Kułaki (Підляське воєв., гм. Цехановець).

KULCZYCKI – нас. пункт Kulczyce (Львівська обл., Самбірський р-н, креси).

KUNICKI, KUNICKA – с. Kunice (кілька).

KURZYŃSKI, KURZYNSKI, KURZYŃSKA – села Kurzyna, Kurzyny (кілька).

KWIECIŃSKI, KWIECINSKI, KWICIŃSKI, KWICINSKI, KWICINSKA – с. Kwiecin (Литва, Вільнюський край, креси).

LASKOWSKI, LASKOSKI, LASKOSKA – нас. пункти Laskowa, Laski (багато).

LEMNICKI – с. Lemniki/Лемники (Волинська обл., Україна) [626], с. Лемники (Гродненська обл., Білорусь).

LESZCZYŃSKI – 1) нас. пункти типу Leszczyny (кілька); 2) м. Leszczno (тепер –Leszno) (Великопольське воєв.)

LEWANDOWSKI, LEWANDOWSKA – 1) хутір Lewandów (коло Варшави); 2) с. Lewandowszczyzna (Люблінське воєв., гм. Кшчонув).

LIPNICKI – від назви нас. пункту Lipnik (кілька) або від давнього ап. lipień „липень”.

LISKOWSKI – с. Liskowa (Малопольське воєв., гм. Північна).

LISZYNSKI – с. Liszyno (Мазовецьке воєв., гм. Боровічкі).

LITYŃSKA, LITYNSKI – с. Litynia (Дрогобицький р-н., креси).

ŁOPUSZAŃSKI, ŁOPUSZANSKI, ŁOPUSZAŃSKA – с. Łopuszno (Свентокшиське воєв., гм. Лопушно).

ŁOWICKI – від м. Łowicz (Лодзинське воєв.) або від ап. łowić „ловити”.

[626] Zielińska-Klimkiewicz Z., Księgozbiór Bartoszewiczów – przeszłość i teraźniejszość [w:] Acta Univesitatis Lodziensis, Folia librorum 8, 1998, s. 63.

ŁUNIOWSKA – c. Łuniewo (Підляське воєв., гм. Клюково).

MACIEJOWSKI, MACIEIOWSKI, MACIEOSKI – села Maciejów, Maciejewice (кілька), або від чол. ім. Maciej.

MAJEWSKI, MAJEWSKA, MAIEWSKI, MAIEWSKA, MAIESKI, MAJOWSKI, MAJOWSKA, MAIOWSKI, MAIOWSKA, MAJOSKI – c. Majewo (кілька) або від ап. maj „травень”.

MAKOW, MAKOWSKI, MAKOWSKA, MAKOSKA – c. Maków, Makowice, Makowica (кілька).

MALICKI – c. Malice (кілька).

MALINOWSKI, MALINOWA – c. Malinów (кілька), Malinówka (Підкарпатське воєв., гм. Гачув).

MALSKI – 1) c. Małe (Лодзинське воєв., гм. Поддембіце); 2) Mała (Підкарпатське воєв., гм. Ропчице).

MANASTERSKI, MANASTERSKA – від назви нас. пунктів Manaster (багато на кресах).

MARCINOSKA – села Marcinowice, Marcinów (кілька).

MARCISZKOW – 1) c. Marciszów (Сілезьке воєв., гм. Заверце); 2) c. Marcisze (Мазовецьке воєв., гм. Ґзи).

MASŁOWSKA – 2) c. Masłowo (Великопольське воєв., гм. Дольськ), 1) c. Masłów (Свентокшиське воєв., гм. Маслув).

MATKOWSKI, MATKOWSKA, MATKOWSKIE – c. Matków (Львів. обл., Турківський р-н, креси).

MIANOWSKI – села Mianów, Mianowo (кілька).

MIELNICKI, MILNICKI – села Mielnica, Mielnik, Mielniki (кілька).

MILATYŃSKI, MILATYŃSKA – c. Milatyn (Львів. обл., Городоцький р-н, креси).

MIRECKA – c. Mircze (Люблінське воєв., гм. Мірче) або від ап. mir „pokój”, „спокій”, також від ім. Mirosław.

MOSZYŃSKI – 1) м. Moszyna (тепер – Mosina) (Великопольське воєв.); 2) c. Moszyn (Мазовецьке воєв., гм. Пултуськ).

MALECKI – c. Malec (кілька), Malczyce (Львівська обл, Городоцький р-н, креси).

NAPIERSKI – 1) c. Napiórki (Мазовецьке воєв., гм. Жевне); 2) c. Napierki (Вармінсько-Мазурське воєв., гм. Яновець Костельний).

NASIŁOWSKI – 1) c. Nasiłowo (Куявсько-Поморське воєв., Пйотркув Куявський) 2) c. Nasiłów (Любельське воєв., гм. Яновець).

NEHREBECKI, NEHREBECKA, NEHREBECKIE, NECHREBECKI – c. Niehrebka, Nehrebka (Підкарпатське воєв., гм. Медика).

NIEDZIELSKI – c. Niedzieliska (кілька).

NIEMENKIEWICZ – від назви р. Niemen (пливе на терит. Литви, Білорусі, й Росії).

NIEMIROWSKA, NIEMIROSKI – c. Niemirowice (Лодзинське воєв., гм. Біла Равська) або від ім. Niemir.

NIESIOŁOWSKI – c. Niesiołowice (Поморське воєв., гм. Стенжиця).

NOWICKI, NOWICKA – 1) c. Nowica (Івано- Франківська обл., Калуський р-н, креси); 2) c. Nowica (Малопольське воєв., гм. Устє-Горлицька).

OBROCKI – c. Obroki (Люблінське воєв., гм. Вільколаз).

OLSZANSKI – села Olszany, Olszanice, Olszańce (багато).

OLSZEWSKA – села Olszowa, Olszewo (багато).

ORŁOWSKI, ORŁOWSKA – села Orłów, Orłowo (кілька).

OSOWSKI, OSSOWSKI, OSSOWICZ – села Osowa, Osowie, Osowice (кілька).

OSTROWSKI, OSTROWSKA – села Ostrów, Ostrowo, Ostrowsko (багато).

PACHOWSKI, PACHOWSKA – c. Pachówka (Малопольське воєв., гм. Жеґоцина).

PARUSZEWSKI, PARUSZEWSKA – c. Paruszewo (Великопольське воєв., гм. Стшалково).

PASZKOWSKI, PASZKOWSKA, PASZKOSKA – c. Paszkowice, Paszkow, Paszki (кілька).

PASZOWSKI – c. Paszewo (Мазовецьке воєв., гм. Шульбоже-Коти).

PATOCKIE – c. Patok, Patoki (кілька).

PAWŁOWSKI, PAWŁOWSKA, PAWŁOSKI – села Pawłów, Pawłowice (кілька).

PAYKOWSKA – c. Pajkowa (Малопольське воєв., гм. Любень).

PIĄTKOWKSA – нас. пункти Piątek, Piątkowa, Piątkowo (кілька).

PILAWSKI – c. Piława (кілька сіл).

PILECKI, PILECKA, PIELECKI – м. Pilca (тепер – Pilica) (Сілецьке воєв.)

PNIEWSKI, PNIEWSKA, PNIOWSKI, PNIOWSKA, PNIOSKI, PNIOSKA – нас. пункт Pniewy (кілька).

PONIN – c. Ponin (Великопольське воєв., гм. Косцян).

POTICKA – нас. пункт Potok (багато) або від ап. potok „потік”.

POWITNICKI, POWIETNICKI, POWITNICKA – с. Повітно (Городоцький р-н, Львівська обл., креси).

RATAYSKI, RATAYSKA, RATAJEWSKI – від: 1) с. Rataje; 2) старопол. прикм. Ratajski, утворений від іменника rataj „сільський господар, хлоп”.

REBCZYŃSKA – можливо, м. Rabka (тепер Rabka-Zdrój) (Малопольське воєв., гм. Рабка-Здруй).

ROSTOCKI, ROSTOCKA – нас. пункти Roztoka, Roztoki (багато).

ROWIŃSKI, ROWIŃSKA, ROWINSKI, RUWINSKI – с. Równa, Rówień (кілька).

ROZAŃSKI – с. Różan, Różany, Różanka, Różanna (кілька).

ROZWADOWSKI – с. Rozwadów (кілька в Польщі й Україні).

RUCKI – нас. пункти Ruda (багато) або Ruta (Вармінсько-Мазурське воєв., гм. Барцяни).

RUDNIAŃSKI – нас. пункти Rudna, Rudno (багато).

RUPIŃSKI, RUPIŃSKA, RUPINSKI – нас. пункт Rupin (кілька).

RUZYCKI – 1) с. Różyce (Лодзинське воєв., гм. Паженчев); 2) с. Różyca (Лодзинське воєв., гм. Колюшкі).

RYBCZYŃSKI, RYBCZYNSKI, RYBCZYŃSKA – с. Rybka (Лодзинське воєв., гм. Ґалевіце).

RYBICKI – с. Rybice (тепер – Rybitwy) (Лодзинське воєв., гм. Вітоня).

RYLSKA – с. Rylsk (Лодзинське воєв., гм. Цельондз).

RZYCZKOWSKA – с. Rzyczki/Річки (Жовківський р-н, Львів обл.), Rzyczkowo (Великопольське воєв., гм. Мєйська Ґурка).

RZYKOWSKI – від назви с. Ryków (Лодзинське воєв., гм. Кутно або Мазовецьке воєв., гм. Венява). Також може пох. від ап. rzeka „ріка”, rzekać „називати”.

RZYMSKI, RZYMSKA – 1) с. Rzym (Куявсько-Поморське воєв., гм. Роґово); 2) с. Rzymsko (Великопольське воєв., гм. Добра).

SAMBORSKI, SAMBORSKA – нас. пункти. Sambor, Samborzec, Sambory (кілька).

SANOCKA – м. Sanok (Підкарпацьке воєв.)

SASKI – нас. пункт Sasy (кілька) або Saski (Малопольське воєв., гм. Охотніца).

SAWICKI, SAWICKA – с. Sawice (Мазовецьке воєв., гм. Репкі).

SAWIŃSKI, SAWIŃSKA, SAWINSKA – с. Sawino (Підляське воєв., гм. Тикоцін), Sawin (Люблінське воєв., гм. Савін).

SERETYNSKA – ріки Серет: 1) притока Дністра; 2) притока Дунаю; м. Серет (тепер знаходиться на кордоні Румунії та України).

SIEDLIŃSKI – с. Siedliska (кілька).

SIELSKA – від 1) від назви с. Sioło (кілька сіл на території східних кресів); 2) прикметника sielski „сільський”, утвореного під впливом східнослов’янських мов.

SIERACKI – м. Sieradz (Лодзинське воєв.)

SIKORSKI, SIKORSKA, SIKORSKIE – села Sikorzyce, Sikorzyn, Sikory (багато).

SŁUPSKI – нас. пункти Słupy, Słupcza (кілька).

SMERECZAŃSKA – 1) с. Smereczany (Smreczany) (Словаччина, Ліптовський Мікулаш п.); 2) с. Smereków (Львів. обл., Золочівський р-н, креси).

SMOLNICKI – нас. пункти Smoleń, Smoleńsk, Smolin (кілька).

SOBOLSKI, SOBOLSKA, SOBOLEWSKI – с. Sobolewo, Sobolów, Sobole (кілька).

SOKOŁOWSKI, SOKOŁOWSKA, SOKOŁOSKI, SOKOŁOSKA – нас. пункти Sokołów, Sokołowice (багато).

SOLECKI – с. Solec, Solca (кілька).

SOPOTNICKI, SOPOTNICKA – 1) с. Sopotnia (Сілезьке воєв., гм. Єлесьня); 2) с. Sopotnik (Підкарпатське воєв., гм. Фредрополь); 3) с. Sopoty (Львів. обл., Жидачівський р-н, креси); 3) потік Sopot (притока р. Стрий, креси).

SOROCZYŃSKI, SOROCZYŃSKA, SOROCZYNSKI – нас. пункти Soroczyn, Soroczyńce (кілька нас. пунктів на території України; креси).

SOZAŃSKA – с. Созань [627] біля Старого Самбора (Львівська обл.)

STAMBORSKI, STAMBOSKI – с. Stamberg (тепер – Stążki) (Поморське воєв., гм. Міколайкі Поморське).

STAROMIEYSKI, STAROMIEYSKA – нас. пункти Stare Miasto (кілька).

STAROSOLSKI, STAROSOLSKA – смт. Stara Sól (Львівська обл., Старосамбірський р-н, креси).

STARZEWSKA – нас пункт Starzów, Starzew (тепер – Starzawa) (Підкарпацьке воєв., гм. Стубно).

STASZOWSKI, STASZOWSKA, STASZOSKI, STASZEWSKI, STASZEWSKA, STASZESKI – нас. пункт Staszów (кілька).

[627] Бучко Г., Бучко Д., Історична та сучасна українська ономастика. Вибрані праці, Чернівці 2013, с. 263.

STEBNIKIEWICZ, STEBNIKOWICZOWNA – м. Stebnik (Дрогобицький р-н).

STEMBORSKI – с. Stębork (Вармінсько-Мазурське воєв., гм. Ґрунвальд).

STOCKI, STOCKA, STOCZEK, de STOCZEK, STOCZKIEWICZOWA – нас. пункти Stok, Stoki, Stoczek, Stoczki (багато).

STOGOWSKA – нас. пункт Stogi (кілька).

STOŃSKI – с. Stony (Поморське воєв., гм. Дземяни-Ліпуш).

STUPNICKI – с. Stupniki (Підляське воєв., гм. Більськ-Підляський).

STUPSKI – с. Stupsk (Мазовецьке воєв., гм. Ступськ).

STYNAWSKI – с. Stynawa Niżna i Stynawa Wyżna (Стрийський р-н, Львівська обл.)

SUTKOWSKI – 1) с. Sutkowice, Sutkowce, Sutków (кілька натериторії „кресів”); 2) с. Sutków (Малопольське воєв., гм. Домброва Тарновська).

SWIEZAWSKA – м. Świeżawa (Нижньосілезьке воєв., гміна Свєжава).

SZABŁOWSKA – нас. пункт Szabły, Sabły (тепер – Szabły Młode) (Підляське воєв., гм. Снядово).

SZCZYGLESKI, SZCZYGLEWICZ, SZCZYGŁEWSKI – с. Szczygłów (кілька).

SZWARYCZEWSKI – нас. пункт Swaryczów (Люблінське воєв., гм. Комарув-Осада).

SZYMAŃSKI, SZYMANSKI, SZYMAŃSKA – с. Szymany (кілька) або від ім. Szyman.

TARCZANOWSKI, TARCZANOWSKA, TARCZANOSKA – від топонімів Tarczanka, Tarcza, Tarcze аби від ап. tarcza „щит”.

TARNAWSKI, TARNAWSKA, TARNASKA – с. Tarnawa (кілька).

TARNOWSKI – нас. пункти Tarnów, Tarnowo (багато).

TERLECKI – с. Terliczka (Підкарпатське воєв., гм. Тшебовніско).

TOMASZEWSKI, THOMASZEWSKI, THOMASZOWSKI – нас. пункти Tomaszewo, Tomasze (багато).

TOPCZEWSKI, TOPCZEWSKA – с. Topczewo (Підляське воєв., гм. Вишки).

TROIANOWSKI – села Trojanowice, Trojany, Trojanów (кілька).

TRUSKAWIECKI, TRUSKAWIECKA – м. Truskawiec (Дрогобицький р-н).

TRZASKOWSKI, TRZASKOWSKA – с. Trzaski (кілька).

TUSZYNSKI – м. Tuszyn (Лодзинське воєв.)

TWARDOWSKI, TWARDOWSKA – с. Twardów, Twardowice (кілька).

TYMINSKI – c. Tymienice (Лодзинське воєв., гм. Здунська Воля), Tymianki (Мазовецьке, гм. Богути-Пянки).

TYRAWSKOWA – c. Tyrawa (Підкарпатське воєв., гм. Тирява-Волоська).

UNIOWSKA – 1) c. Uniejewo (Мазовецьке воєв., гм. Брудзень-Дужи); 2) c. Uniejów (Малопольське воєв., гм. Харшниця).

WICKI – c. Wieck (Поморське воєв., гм. Черськ).

WIĘCKOWSKI, WIĘCKOSKI, WIĘCZKOWSKI, WIĘCZKOSKA, WIENCKOWSKI, ZWIĘCKOWSKI – села Więckowice, Więckowo (кілька).

WILKOWSKI – c. Wilków, Wilkowice, Wilki (кілька).

WINIARSKI – c. Winiary (кілька).

WINNICKI, WINNICKIE – c. Winniki (кілька, одне з яких у Дрогобицькому районі).

WISZNIOWSKI, WISZNIOWSKA, WISNIOWSKI – c. Wiśniewo, Wisniowa, Wiszniowa (багато).

WITOSZYŃSKA – c. Witoszyn (Люблінське воєв., гм. Казімеж Дольни).

WOIAKOWSKI, WOIAKOWSKA, WOJAKOWSKA, WOJAKOSKA – c. Wojakowa (Малопольське воєв., гм. Івкова).

WOLAŃSKI, WOLANSKI, WOLANSKA, WOLANOWSKA – нас. пункти Wola, Wolany (багато).

WOYCICKI – c. Wójcice (кілька).

WOYCIECHOWSKI, WOYCIECHOWSKA, WOYĆIECHOWSKI – c. Wojciechowice, Wojciechów (кілька) або від ім. Wojciech.

WRÓBLEWSKI, WROBLOWSKI, WROBLOWSKA, WRUBLEWSKI, WRUBLEWSKA, WRUBLOWSKI, WRUBLOWSKA, WRUBLOSKI – c. Wróblewo, Wróblowice (кілька).

WROŃSKI, WROŃSKI – c. Wrońsko (Люблінське воєв., gmina Konopnica), Wrona (Мазовецьке воєв., gmina Załuski).

WYSOCKI, WYSOCKA – c. Wysoka (багато).

WYSOCZANSKA – c. Wysoczany (Підкарпатське воєв., гм. Команча).

WYSZYŃSKI, WYSZYŃSKA, WYSZYNSKA – c. Wyszyna, Wyszyny (кілька).

WILCZYŃSKI, WILCZYŃSKA, WILCZYNSKI – c. Wilczyn (Великопольське воєв., гм. Вільчин).

ZALESKI – нас. пункт Zalesie (багато).

ZALEWSKI – c. Zalew (Лодзинське воєв., гм. Лютомерськ).

ZAPOLSKA – нас. пункт Zapole (кілька).

ZAWACKA – нас. пункт Zawada (багато).

ZBADYNSKI – с. Zbadyń (тепер Молошки – Львівська обл.)

ZIELIŃSKI, ZIELIŃSKA, ZIELINSKI, ZIELIŃSKIE – села Zieleń, Zieleniec (кілька).

ZMUDZIŃSKI – с. Żmudź (Люблінське воєв., гм. Жмудзь) або від żmudzin „жмудзин – мешканець Жмудзі”.

ZUBRZYCKI, ZUBRYCKI – с. Zubrzyca, Zubrzyce (кілька).

ZUROWSKA – нас пункти Żurów, Żurowice (кілька).

У словнику зафіксовано 548 прізвищ, основи яких, імовірно, були утворені від географічних назв: міст, міст сільського типу, сіл та рік.

Прізвища, основи яких утворені від географічних назв, можемо поділити на дві групи:

- із дериваційними морфемами 99 %.

- прізвища, що дорівнюють географічним назвам – 1 %. Як зазначає Я. Бистронь, такі форми відтопонімних назв є радше неординарним явищем, аніж правилом, оскільки вже на межі XV – XVI ст. шляхта масово переходить на прикметникові форми (із суфіксом -sk(i), які на сьогодні становлять найвиразнішу особливість „добрих” польських прізвищ [628].

Більшість мовознавців вважає, що суфікс -sk(i) має спільне слов’янське походження (безперечно, найбільшої поширеності набув серед прізвищ поляків). Крім польських прізвищ, формант притаманний також українським, російським, болгарським. Тому за суфіксом -sk(i) важко визначити приналежність його носія до певної етнічної групи. Хоча є й думки про власне польське походження суфікса і поширення його на інших слов’янських теренах, зокрема на західних українських землях, пояснюється польськими впливами. Вважаємо, що сьогодні суфікс -sk(i) не може свідчити виключно про польську етнічну приналежність його носія, тому визначення впливів та запозичень є можливим тільки в процесі аналізу твірних основ або глибших генеалогічних досліджень того чи іншого носія прізвища.

Твірні основи відтопонімних прізвищ – це географічні назви (здебільшого назви населених пунктів та рік). Авторки монографії про антропонімію південно-східних кресів Е. Вольнич-Павловська й В. Шульовська, класифікують географічні

[628] Bystroń J. S., Nazwiska polskie, Warszawa 1993, s. 41.

назви, що стали основами прізвищ, за розташуванням на польські, „кресові” та мішані [629]. Аналогічно можна поділити основи польських відтопонімних прізвищ дрогобичан на:

- власне польські, тобто ті, які знаходилися/знаходяться на автохтонних польських теренах. Численні носії прізвищ, утворених від топонімів, що розташовані на території автохтонної Польщі, з’являлися в Дрогобичі через сильний міграційний рух поляків з корінних польських земель на креси. Тому в прізвищах часто закладені географічні назви із Західної Польщі – Великопольська зелмя, Сілезька чи Поморська (*Gawinski* ← c. Gawin, що розташоване в Куявсько-Поморському воєводстві, Влоцлавському повіті).

- „кресові”, тобто такі, які лежали/лежать на прикордонних українсько-польських землях. Вони зазвичай творилися від українських географічних назв з адаптацією до норм польської мови (інколи вже топоніми були пристосовані до польської вимови). Наприклад, в основі прізвища Biliński і пох. закладені назви населених пунктів: 1) Bilin, що розташований у Волинській обл.; 2) Bilina – Самбірський район Львівської області. Обидва населені пункти розташовані на „кресових” територіях, фонетика також вказує на українські впливи, тому й прізвища зараховуємо до „кресових”. Цікавим прізвищем вважаємо прізвище *Dyderkał*, якого не знаходимо в словниках, але виводимо його від назви села Dyderkały Wielkie (с. Великі Дидеркали). До речі, з цього села на Тернопільщині походить „визначний польський громадський діяч і філософ-просвітитель Гуго Коллонтай (1750 – 1812 рр.)” [630].

- ті, основи яких можуть мати й українське, і польське походження, адже географічні назви, що слугували базою прізвищ, існували на обох територіях. Виявити, від якого саме топоніма утворилось те чи інше прізвище, допомогли б генеалогічні дослідження. Наприклад: *Baczyński* ← Baczyn – село, що знаходилося в Самбірському повіті, тобто на території кресів, і село в Краківському повіті, що вважається корінними польськими землями. Від якого саме села повстало прізвище тепер з’ясувати важко.

Слід пам’ятати, що географічне розташування топонімів, від яких творилися прізвища, не завжди може бути правильним індикатором. На території кресів існувало

[629] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia Polska na Kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998, s. 170 – 178.
[630] Кондрацький А., Поляки на Україні в X-XIX ст. [в:] Український історичний журнал, №12 (369), Грудень, Київ 1991, с. 88.

й досі існує велика кількість географічних назв, що надавалися поляками й зберігали польський вигляд. Тому найбільш вірогідним критерієм для визначення походження прізвищ з відтопонімними основами у їхньому складі залишається вигляд твірної основи.

3.2. Прізвища апелятивного походження

Антропонімні апелятиви (ті, які стали фундаментом для творення прізвищ і водночас були з них реконструйовані), що позначали фізичну особливість, рису характеру, місце проживання або вид діяльності їхнього носія – всі вони належать до однієї групи індивідуальних характеристичних рис особи і переходили з розряду загальних назв у власні за допомогою метонімії й метафори. Тому семантична класифікація їх на групи є досить умовною, але водночас невід'ємною частиною нашого дослідження, адже лише під час скрупульозного етимологічного аналізу прізвищевих основ можна визначати наявність іншомовних впливів і їхній зв'язок з творенням і розвитком самих прізвищ.

Прізвища апелятивного походження поділяємо на такі основні групи:

1. прізвища, основи яких вказують на індивідуалізаційну (на підставі подібностей та асоціацій) фізіологічну або психологічну рису особи. Основи прізвищ цієї групи, своєю чергою, поділяються за семантикою на такі підгрупи:

- прізвища, в основі яких лежать загальні назви тваринного і рослинного світу: *Baranowicz* ← ап. baran „баран", *Gawron* ← ап. gawron „грак", *Makiewicz* – ап. mak „мак" і т. д.
- прізвища, які творились від прізвиськ, що надавались особі відповідно до її зовнішнього вигляду: *Szczupłakiewicz* ← ап. szczupły „худорлявий, щуплий", *Łysy* і *Mały* – говорять самі за себе і т. д.
- прізвища, основи яких утворились від назв артефактів – предметів, явищ, станів, створених людьми: *Korytko* ← koryto „корито" – подовгаста посудина для годівлі худоби; *Kociuba* ← kociuba „кочерга" – знаряддя для вигрібання попелу з печі; *Serwatka* – ап. serwatka „молочна сироватка" і т. д.
- прізвища, антропонімоооснови яких утворені від апелятивів, що описують особу за психологічними ознаками. До цієї також входять апелятиви, що вказують на риси характеру, спосіб поведінки і розмови, розумові здібності, вчинки,

улюблене заняття, дію, процес або стан. Часом важко буває визначити, до якої з перерахованих груп віднести той чи інший апелятив. Прізвища в цій групі здебільшого походять від апелятивів-прикметників або апелятивів-дієслів: *Lutak* ← ап. luty „злий”, *Rospendowski* ← ап. rozpędzić się „розігнатися” і багато інших.

- прізвища, твірні основи яких утворилися від загальних назв людей, назв, що позначають родинні стосунки та інші види спорідненості: *Matkiewicz* ← ап. matka „мати”.
- прізвища з твірними основами, які походять від назв часових понять, метеорологічних та інших природних явищ, утворень: *Mrozek* ← ап. mróz „мороз”.
- прізвища, основи яких утворені від назв абстрактних понять: *Gorzki* – ап. Gorzki „гіркий”.

2. прізвища, основи яких називали особу за професією, посадою чи заняттям, наприклад: *Wozny* ← ап. wozny („возний” – судовий урядовець в давній Польщі), *Wóytowicz* ← ап. wójt („війт” – службова особа, що очолювала магістрат).

3. прізвища з антропонімоосновами, утвореними від загальних назв, що вказують на національну або етнічну, рідше – конфесійну, приналежність: *Lachowicz* ← застаріла назва Lach (так східні слов’яни іменували поляків), *Mazurkiewiczowa* ← Mazury (назва етнічної групи, що живе на північному сході Польщі).

4. прізвища, основи яких утворені від загальних назв, що вказують на територіальне розташування, наприклад: *Sadowy* ← ап. sadowy „садовий” – той, що має сад або живе біля саду; *Zapotocka* – ап. zapotocka „та, що живе за потоком”. Важливо не плутати цю підгрупу із відтопонімними прізвищами, які виводяться від власних місцевих назв, адже часто важко визначити, від якого етимона походить прізвище. Скажімо, прізвище *Sielska* могло утворитися від назви села Sioło, але також від прикметника sielska „сільська” – та, що живе в селі чи походить із сільської місцевості.

Апелятивна лексика, що збереглася в основах польських прізвищ головно представлена загальними назвами, які функціонують у сучасній польській літературній мові: gruszka, kolano, biały і т. д. Крім цього, у складі прізвищ до нас дійшло чимало апелятивів, що перестали вживатися у сучасній мові і належать до пасивного шару лексики:

- історизмів (socha, prasoł, puszkarz, rataj, wozny та ін.);
- архаїзмів (boch, gród, szura і т. д.);

- діалектизмів (maryna, masny, perczak, kokosza [631] і багато інших).

Прізвища, що творилися на базі апелятивів, зазвичай спочатку побутували в суспільстві як прізвиська, лише згодом переходили у розряд прізвищ. Етимонами є апелятиви, які пройшли процес онімізації, зберігаючи оригінальний вигляд (gawron → *Gawron*) або змінюючи його здебільшого додаванням суфіксів (ап. baran → *Baranowicz*). Повторимо, у деяких випадках важко визначити, від якого апелятива утворилося прізвище. Наприклад, прізвище *Dziobek*, утворилося від демінутива слова dziob, яке могло означати „дзьоб птаха", чи від переносного значення „уста, рот". Під час семантичної класифікації та визначення етимології прізвища не шукатимемо детально відповіді на питання, чому і за яких умов особа могла отримати те чи інше прізвище. Це, гадаємо, завдання психологів та соціологів, а нас більше цікавлять мовознавчі проблеми. Як присвоювалися відапелятивні прізвища їхнім носіям, за якими характеристиками особам надавалися, наприклад, прізвиська Вовк чи Русин, які згодом стали прізвищами, можемо довідатися з монографії Я. С. Бистроня „Польські прізвища" [632].

Далі наводимо етимологічні словники прізвищ, в основах яких закладені загальні назви. Під час визначення походження прізвища виникає багато припущень і варіантів. Першим подаємо апелятив-етимон, який, найвірогідніше, слугував основою для творення прізвища. Прізвища, які мають кілька етимонів і жоден з них не виступає домінантним, подаємо в окремій групі. Для укладання словника використовуємо таку літературу:

1. Історично-етимологічний словник К. Римута „Прізвища поляків" [633]. Етимологія більшості польських відапелятивних прізвищ дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст. визначалася за допомогою даного словника.

2. Перший великий тлумачний „Словник польської мови" у 6-ти томах, виданий Б. С. Лінде [634] у 1807 – 1814 рр. – містить польську лексику від середини XVI до поч. XIX ст., тому стає необхідним під час визначення наявності/відсутності апелятивів, що слугували основою для творення прізвищ протягом досліджуваного нами періоду.

[631] Пояснення діалектизмів, історизмів та архаїзмів подаємо нижче у словниках.
[632] Bystroń J.S., Nazwiska polskie, Warszawa 1993, s. 18-27.
[633] 1. Rymut K. Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t.1, t.2. Kraków 1999, 2001. 2. Rymut K. Nazwiska Polaków, Wrocław 1991.
[634] Linde B. S, Słownik języka polskiego, t. 1 – 6, Warszawa 1807 – 1814.

3. Так званий „Віленський словник” (1861 р.) [635].

4. Етимологічний словник польської мови А. Брюкнера [636].

5. „Словник польської мови”, укладений під керівництвом Я. Карловича та інших, званий варшавським [637].

6. „Словник польських говорів”, також укладений Я. Карловичем [638].

7. „Словник відапелятивних прізвищ поляків” Л. Томчак [639].

8. „Словник української мови” в 11-ти томах, за редакцією І. Білодіда [640].

9. „Українсько-польський, польсько-український словник” М. Юрковського і В. Назарука [641].

3.2.1. Прізвища, основи яких вказують на індивідуалізаційну фізіологічну або психологічну рису особи

1. Основи яких утворені від назв тваринного і рослинного світу.

- Прізвища, утворені від **назв тварин, частин їхнього тіла.**

У цій групі виділяємо прізвища, які утворились від назв:

- ссавців: *Baranowicz, Cielenkiewicz* і под., *Wilczek* і под.

- птахів: *Bazantowicz, Czayka, Drozdowicz* і пох., *Gawron, Gilewicz, Gąsiorski* і под.

- риб: *Dubielewicz* і под., *Piskorz* і под.

- комах: *Czerwiecki, Kliszcz, Komar, Dziuk.*

- плазунів. Сюди належить одне прізвище *Zmyiewski*.

До цієї групи апелятивів входять як назви різних видів тварин, так і загальні назви категорій: *Rybowicz* і пох. та частин тіла тварин: *Dziubik, Puchowicz*.

BARANOWICZ – від ап. baran „баран”.

BAZANTOWICZ – від ап. bażant „фазан”.

BYCZKOWA, BYĆKIEWICZOWA – від ап. byk „бик”.

---

[635] Słownik języka polskiego, pod red. A. Zdanowicza, Wilno 1861 [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 20.07.2013): http://eswil.ijp-pan.krakow.pl/

[636] Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927.

[637] Słownik języka polskiego, red. J. Karłowicz, A. A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. I – VIII, Warszawa 1900 – 1927.

[638] Słownik gwar polskich, ułożyli J. Karłowicz i J. Łoś (t. IV – VI), t. I – VI, Kraków 1900 – 1911.

[639] Tomczak L., Słownik odapelatywnych nazwisk Polaków, Wrocław 2003.

[640] Словник української мови, ред. Білодід І. та ін., тт. 1 – 11, Київ, 1970 – 1980.

[641] Українсько-польський, польсько-український словник, уклад. М. Юрковський, В. Назарук, Київ 2003.

CHOMICKI, CHOMICKA, HOMICKI, можливо CHUMICKA – від ап. chomik „хом'як". Також може виводитися від укр. христ. ім. Хома.

CIELENKIEWICZ, CIELENKIEWICZOWA, CIELENKIEWICZOWNA, CIELINKIEWICZ, CIELINKIEWICZOWA, CIELINKOWA, CIELIŃSKA, CIELINSKA, CIELIŃSKI, CIELINSKI – від ап. cielę „теля".

CZAYKA – від ап. czajka „чайка".

CZERWAK, CZERWAKOWNA – від діал. ап. czerwak „личинка".

CZERWIECKI – від: 1) ап. czerwiec „червець" – вид клопів, комаха, з тіла якої виділяється червоний пігмент; 2) від ап. czerwiec „червень" – місяць, назва якого, можливо, й утворилася від назви комахи „червець".

DIUK – від укр. ап. дюк [642] – личинка комах.

DROZDOWICZ, DROZDOWICZOWA – від ап. drozd „дрізд".

DUBIELEWICZ, DUBLANUWNA, DUBLIKA – від ап. dubiel „зубарик" – риба роду морських карасів. Прізвище Dublanuwna могло утворитися від ап. dąb з укр. або чеською реалізацією кореневого голосного або від укр. ап. дублянка – кожух з дублених шкір.

DUDKIEWICZ, DUTKIEWICZ, DUTKÓW, DUTKOWICZOWNA – від: 1) ап. dudek „одуд" – вид птаха; 2) ап. dudy „волинки" – духовий музичний інструмент.

DZICZEK, DZIKOWICZ, DZIKOWICZOWA, DZIKOWICZOWNA, можливо, DZYKAWICZ, DZICIEWICZ – від ап. dzik „дикий кабан" та демінутива dziczek (так називали відлюдника, самітника).

DZIUBIK, DZIUBIG – від здрібнілої форми ап. dziób (варіант dziub) „дзьоб".

GAWRON – від ап. gawron „грак" – птах роду ворон.

GILEWICZ – від ап. gil „снігур".

HUSAKOWSKI, GUŚKIEWICZ – від укр. ап. гуска.

KAWKA – від: 1) ап. kawka „галка" – птах з родини ворон; 2) демінутив ап. kawa „кава" (хоча кава прийшла в Європу лише на поч. XVI ст., а в Польщу під кінець XVII ст., на межі XVIII – XIX ст. стала вже досить популярною; словник Б. Лінде фіксує багато похідних: kawowy, kawiarnia, kawiarka).

KLISZCZ – від ап. kleszcz „кліщ" з укр. фонетикою.

[642] Словарь української мови, упор. Б. Грінченко: в 4-х т., Київ 1958, т. 1, ст. 461.

KOCUR, KOCURKIEWICZ, KOCURKIEWICZOWA, KOCURKIEWICZOWNA, KOCURKOWA, KOCURYK, KOCURYKOWA, KOCZORKIEWICZ, KUCZURKIEWICZ – від ап. kocur „кіт”.

KOKOSZ – від діал. kokosza „курка, квочка”.

KOMAR – від ап. komar „комар”.

KONICKI, KONICKA, KONIK – наімовірніше, від ап. koń, konik „кінь, коник”.

KOTOWICZ, KOTOWICZOWA, KOTYK – від ап. kot, kotyk „кіт, котик”.

KOZŁOWICZ – від ап. kozioł „козел”.

KRUCZYKOWA – від ап. kruczek, що озн.: 1) „малий крук”; 2) „капустянка” („ведмедка”) – комаха з родини прямокрилих. Або від ап. kruczeć „буркотіти”.

KUNIKOW, KUŃKOWA, KUNKIEWICZ – від основи kun-: 1) kuna „куниця” – хижий ссавець, давніше озн. „знаряддя тортур”; 2) діал. kunik „кролик”.

ŁABUDZIŃSKI – від ап. łabędź „лебідь”.

LISIŃSKI, LISIŃSKA, LISKIEWICZ, LISKIEWICZOWA – від ап. lis „лис”.

LISZKIEWICZ, LISZKIEWICZOWNA, LIŚKIEWICZ – від основи lisz-, що могла утворитися на базі апелятивів: 1) від старопол. демінутива liszka „лис, лисиця”; 2) liszeć „ставати негідним, гіршати”; 3) старопол. liszyć (się) „уникати”.

ŁOSIEWICZ, ŁOSIEWICZOWNA, ŁOSIOWICZ, ŁOSOWICZ, ŁOSOWSKI – від ап. łoś „лось”.

MANDZIAKIEWICZ, MANDZIAKIEWICZOWA, MENDALSKA – можливо, від ап. męda (варіант manda) „вид вошей” – паразити на тілі людини.

MARENIN – від діал. ап. maryna (пол. „ryba, brzana”) „марена” – риба родини коропових. Може походити також від жін. христ. ім. Maryna.

MEDWEDYCZKA – від старопол. ап. miedźwiedź (пол. niedźwiedź); або під впливом української фонетики від ап. медвідь.

MYSZYNA – найімовірніше, від ап. mysz „миша”.

NARYNNIK – від ап. narynnik [643] (сучасна назва wrotki) „коловертки”, мікроскопічні багатоклітинні тварини.

OSIEWICZ, OŚIEWICZ, OSIOWICZ – від 1) ап. osa „оса”; 2) діал. ап. osa (пол. osika) „осика” – дерево родини вербових.

PACKANKA – діал. ап. pac „пацюк” – вид гризуна з родини мишових. Також може походити від звуконаслідувального слова pac „бах”.

[643] Jarocki F. P., Treść zoologii dla użytku młodzieży, Warszawa 1851, s. 219.

PISKORZ, PISKORZOWA, PISKORZOWNA, PISKORSZ – ап. piskorz „риба в'юн".

POPIEL, POPIELOWNA – ап. popiel – вид лиса з попелятою шерстю на грудях; також від ап. popiół „попіл".

PUCHOWICZ – ап. puch „пух" – різновид пір'я.

RYBOWICZ, RYBOWICZOWA, RYBOWICZOWNA, RYBICHA – ап. ryba „риба".

SIKORA – ап. sikora „синиця" – птах з роду горобцеподібних.

SKOWROŃSKI, SKAWROŃSKI – ап. skowron „жайворонок".

SNIHURSKI, SNIHOURSKI, SNICHURSKI, SNIACHURSKA, SNIGURSKI, SZNIGURSKI, SNIGURA – укр. ап. снігур/snihur (пол. gil).

SUSŁOWSKI, SUSŁOWICZOWA – ап. suseł „ховрах".

SZCZYGIEŁ, SZCZYGIEL, SZCZYGEŁ, SCZYGIEŁ, SZCZYGIELSKI – ап. szczygieł „щиглик" – птах родини в'юркових.

SZPAKOWSKI – ап. szpak „шпак" – вид птаха.

TRUSZOWSKI – найімовірніше, від ап. trusz „кролик, тхір".

TUROWICZ – ап. tur „тур" – вимерлі тварини роду бик;

WILCZEK, WILCZKOWICZ, WILCZKOWA, WILKOWICZ, WILKOWICZOWA, WILKOWICZOWNA, WILKOWICZÓWNA – ап. wilk „вовк".

WROBEL, WROBLOWNA, WRUBEL – ап. wróbel „горобець".

ZMYIEWSKI – від: 1) ап. żmija „гадюка"; 2) від ап. zmyć „змити", zmyje „змиє".

- Прізвища, основи яких утворені від **назв рослин або грибів.**

Як і в групі апелятивних назв тварин, тут фіксуються прізвища, основи яких утворені від видової назви (*Dub, Groch, Cybulski* і т. д.) і назв цілих категорій (*Drewniak, Krzaczkowski, Grzybczyńska* тощо).

BAWEŁNICKI – найімовірніше, від ап. bawełnica „бавовник" – кушоподібна рослина, з якої виготовляють тканину.

BEREZYCKI – від укр. ап. береза.

BOBACZYŃSKI, BOBACZYNSKA – від основи bob-, що утворилися на базі апелятивів: 1) bób „біб", його плоди або зерно; 2) ап. bobo „опудало, страх".

BUKOWNA – від 1) ап. buk „бук"; 2) ап. bukać „кричати, бурчати".

CHUNIA – можливо, від діал. ап. chunia – „соснове гілля".

CYBULSKI, CYBULSKA, CEBULSKI – від: 1) ап. cebula „цибуля"; 2) с. Cybulice (Мазовецьке воєв., гм. Чоснув), с. Cybulina (Мазовецьке воєв., гм. Бодзанув).

DREWNIAK, DREWNIAKOWNA, DREWNOWSKI, DREWNOWSKA, DREWNOSKI, DEREWNIAK – від ап. drzewo „дерево” або drewno „деревина”. Прізвище *Derewniak* утворилося під впливом східнослов’янської фонетики.

DUB, DUBISZOWA – від укр. ап. дуб”.

DZICZKA, DZICZKOWA, DZICZKOWNA – від ап. dziczka „дичка” – нещеплене плодове дерево. Могло позначати дику дівчину.

FIAŁKOWICZ – ап. fiołek „фіалка”.

GROCH – ап. groch „горох”.

GRUSZKA, GRUSZKIEWICZ, GRUSZKOWA, HRUSZKA, HRUSZKIEWICZ, HRUSZKIEWICZOWA, HRUSZOWSKA – ап. grusza „груша”. Прізвище Hruszka і под. утворилися під впливом укр. фонетики.

GRZYBCZYŃSKA, GRZYBCZYNSKA – ап. grzyb „гриб”.

JEMIŁOWICZ, JEMIŁOWICZOWA – ап. jemioła „омела”.

KNIEC – діал. ап. kniat (варіант knieć) „підбіл” або від діал. knieć (пол. kmieć – див. прізвище *Kmieć*).

KRYCZKA – діал. ап. kryczka (пол. brukiew) – „бруква”..

KRZACZKOWSKI, KRZACKOWSKI – ап. krzak (демінутив krzaczek) „кущ”.

KRZAŃSKI – ап. chrzan „хрін”.

LEWANDOWICZ, LEWANDOWICZOWA – ап. lawenda (з варіантами lawanda, lewanda) „лаванда”.

LIPCZYNSKI, LIPECKA, LIPKIEWICZ – ап. lipa „липа” і демінутива lipka.

ŁOBODOWICZ – ап. łoboda 1) „лобода”; 2) також в значенні „слабка людина”.

LOPUCH – ап. łopuch (łopian) „лопух”.

ŁOZIŃSKI – ап. łoza, що має кілька значень: „верба попеляста”, „гілка верби”.

MAK, MAKOWICZ, MAKOWICZOWNA, MAKIEWICZ, MAKIEWICZOWNA – ап. mak „мак”.

MARKWICZ, MARKWICZKA – ап. marchew, також markiew, markwia „морква”.

OSIKNIEWICZ, OSINAKIEWICZ – ап. osika, osina „осика”.

OWSIŃSKI – від: 1) ап. owies „овес”; 2) ап. owsik „райграс” – трав’яна рослина.

PERCZAK – від діал. ап. perczak (groch polny) „польовий горох”, можливо також від діал. ап. perka (ziemniak) „картопля”.

PŁYTOWA – від старопол. ап. płyt (пол. trawa”) „трава” або płytki „мілкий”.

PNIEWSKI, PNIEWSKA, PNIOWSKI, PNIOWSKA, PNIOSKI, PNIOSKA – ап. pień „корч” – нижня частина дерева, що після відрізання пня залишається в землі.

ROŻOWSKI, ROZYCKI – від: 1) ап. róża „троянда”; 2) жін. ім. Róża.

RYZOCKI, RYZOWSKI, RYZYCKI – найімовірніше, від ryż „рис” (словник С. Б. Лінде подає саме таку дефініцію слова ryż, а також прикметник ryżowy, тому немає сумнівів щодо функціонування слова в цьому значенні на межі XVIII – XIX ст.) або від діал. ап. ryży (пол. rudy) „рудий”.

STRUK, STRUKOWA – від укр. ап. струк – довгий і вузький плід більшості рослин родини хрестоцвітих. Також може походити від ап. strukać „крукати” – видавати звук, подібний до журавлиного.

ZIELENIECKI, ZIELENIEWSKI, ZIELENKIEWICZ, ZIELINIECKI, ZIELEMIECKI, ZIELSKI – від ап. ziele (діал. варіант ziel) „зілля” або ап. zieleń „зелень”.

ZIELONKA, ZIELONKIEWICZ – від ап. zielonka: 1) „свіжо покошена трава, що використовується як корм”; 2) „зеленушка або голубінка” – їстівний гриб.

2. Прізвища, основи яких утворені від назв фізіологічних ознак людини (зовнішнього вигляду, фізичних особливостей).

- У цій групі основними підгрупами є апелятиви, що позначають:

- зовнішні ознаки (łysy, mały, szczupły).

- частини тіла та знаки на тілі (cyc, gęba, kolano, kostka, ucho, szram і т. д.).

- колір, відтінок (biały, blady, czarny).

BIAŁECKI, BIŁAS, BILECKI, BILECKA, BIŁECKA, BILICKI – прізвища з основами на Bił-/Bil-, наімовірніше, утворилися від укр. ап. білий (пор. пол. biały).

BŁADKOWNA – від ап. blady „блідий”.

BOCHOW – можливо, від старопол. ап. boch (пол. tułów) „тулуб”. Прізвище могло також утворитися від слов’янського особового імені Bohow/Богов, утвореного за допомогою лексеми Бог та слов’янського присвійного суфікса -ow [644].

BRODOWICZ, BRODOWICZOWNA, BRODOWNA – можливо, від ап. broda „борода”. Може походити від складеного слов’янського імені Brodzisław.

CHROMENKO, CHROMENKOWNA, CHROMENKY, CHROMENY, CHROMEŃKO, CHROMEŃKI, CHROMENKI – старопол. ап. chromy (тепер – kulawy) „кульгавий” або chromać „кульгавити”.

[644] Чучка П., Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник, Ужгород 2011, с. 64.

CHUBKIEWICZ – від: 1) чеського ап. huba або укр. „губа” 2) ап. huba „гриб, що росте на дереві”.

CHUDZIKIEWICZ – ап. chudy „худий”.

CHYDZIK, CHYDZIKOWA HYDZIK, HYDZIKOWA – старопол. ап. hydzić „обмовляти, очорнювати” або діал. ап. hydki „бридкий”.

CIECIENKI – можливо, від ап. cienki „стрункий, делікатний”.

CYCOWA – ап. cyc „грудний сосок”.

CZARNECKI, CERNIKIEWICZ, CZERNIGIEWICZ, CZERNIGOWICZ – ап. czarny „чорний”.

DULBAK – можливо, від ап. dulęba „незграбна людина” – така, яка має непропорційну будову, нструнку фігуру. Може існувати зв’язок з назвою племені Dudleby.

GARBICZ – ап. garb „горб” або garbić się „горбитися”.

GĘBAROWICZOWA, GEMBAROWICZ, GEMBAROWICZOWA – розм. ап. gęba „обличчя” або „губи”.

KĘDZIERSKI, KĘDZISKI, KENDZIAREK – ап. kędzior „локон”, kędzierzawy „кучерявий”.

KIKIEWICZ, KIKIEWICZOWA, KIKIEWICZOWNA – ап. kikut (старопол. kika) „обрубок кінцівки або пальця”.

KOLANKIEWICZ, KOLANKOWSKI – ап. kolano „коліно”.

KOSMALEWICZ, KOSMALEWICZOWA, KOSMALEWICZOWNA, KOSMALOWA, KOZMALEWICZOWNA – від: 1) ап. kosmaty „волосатий”; 2) ім. Косма.

KOSTKA – ап. kostka „кістка”.

ŁACKI – старопол. ап. łacny (łatwy) „легкий”; 2) ап. łaczny „голодний, спраглий”.

LETKOWSKI – діал. ап. gw. letki (пол. lekki) „легкий” або від нави сіл Letkowo, Letkówka, Letki.

LEWACZ, LEWICKI, LEWICKA – найімовірніше, від ап. lewy „лівий”. Прізвища можна також вважати єврейськими, виводячи їх від ап. левіти – нащадки Левія (інакше Ізраїль), священнослужителя в давньому юдаїзмі.

LIBCZYŃSKI – праслов. *libь „худий, слабкий”.

ŁONOWSKI – ап. łono „утроба” або давнього ап. łoński „минулорічний”.

ŁYSY, ŁYSIŃSKI, ŁYSINSKI, ŁYSIŃSKA, ŁYSINSKA, ŁYSIEŃSKI – ап. łysy „лисий”.

MAŁY, MALENKIEWICZ, MALIK, MALIKIEWICZOWNA, MALKIEWICZ, MAL – ап. mały „малий”.

MILAN, MILANOWICZ, MILANOWICZOWNA, MILANOWNA, MILES, MILLAN, MIŁUCKA, MILUCKA – ап. miły „гарний, приємний”. Можуть походити від складених імен на кшталт Miłobor, Miłosław.

NIEMIŁOWICZ, NIEMIŁOWICZOWA, NIEMIŁOWICZOWNA, NIEMIŁOWSKI, NIEMIEŁOWICZ, NIMIŁOWICZ – ап. niemiły „негарний, неприємний”.

PALUSZKIEWICZ – вірогідно, від зменшувального ап. paluszek „пальчик”.

PICZKAN – вірогідно, від ап. piczka „жіночий статевий орган”.

PŁOSZCZYŃŚKI – ап. płaski „плоский, рівний” або діал. płoszczyca (pluskwa) „постільний клоп, блощиця”.

SZCZUPŁAKIEWICZ, SZCZUPŁAKIEWICZOWA, SZCZUPŁAKIEWICZOWNA, CZUPŁAKIEWICZ – ап. szczupły „худорлявий”.

SZRAM, SCHRAM – від старопол. szram (пол. blizna) „рубець”. Або від нім. ос. назви Schram.

TRYBUCH, TRYBUCHOWA, TRYBUCHOWNA, TRIBUCH, TRYBUCHUWNA – діал. ап. trybuch (пол. brzuch) „живіт”.

TWARNICKI – від: 1) старопол. ап. tworzyć „створювати”; 2) ап. twarz „обличчя”.

USZOWICZ – найімовірніше від ап. ucho „вухо”, що має значення: 1) орган слуху і рівноваги в людини та хребетних тварин; 2) пристосування у вигляді невеликої дужки, за яку тримають або вішають предмет.

WANSIAK, WĄSOWICZ – ап. wąs „вуса”.

ZUBALICZOWA, ZUBOLEWICZOWA – ап. ząb „зуб” з укр. або чес. фонетикою.

3. Прізвища, утворені від назв артефактів.

Артефакт (від лат. „штучно створений”) в широкому значенні цього слова – це предмет, явище, процес, що є продуктом цілеспрямованої людської діяльності [645]. У цій групі найчіткіше виділяються прізвища, що походять від назв:

[645] Бибик С., Сюта Г., Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання, Харків 2006, с. 54.

- продуктів харчування, страв, напоїв (*Barszczyk* і под., *Bułkiewicz, Cybulski* і пох., *Krupa* і пох., *Serwatka* і пох.) Прізвища, утворені від назв продуктів харчування і т. д. нерідко можуть бути тісніше пов'язані з професіями чи заняттям. Важко сказати, наприклад, чи *Bulkiewicz* займався випічкою хліба, торгував хлібом чи просто любив хліб; *Browarski* був власником пивоварні, працював у пивоварні чи любив пиво тощо.

- частин одягу і прикрас (*Czapkiewicz, Koralowiczowa, Szubowicz* і под.).

- знарядь праці (*Kociuba, Cepuchow, Motykiewicz* і под., *Sochinka* тощо);

- побутових предмети (*Koszykowna, Mydło* і под., *Zygarek* та ін.)

Крім багатьох апелятивних груп, представлених вище, можна виділити й інші менші підгрупи, як-от: назви музичних інструментів (*Duda, Dzinga* і пох., *Tuba*), назви споруд (*Szynk*), озброєння (*Dzidzicki, Szebelak*) і тощо, зі значно меншою частотністю і продуктивністю.

BARSZCZYK, BARSZCZYKIEWICZ, BARSZCZYKIEWICZOWA, BARSZCZYKIEWICZOWNA, BARSZCZYKOWNA, BORSZCZYK, BORSZCZYKIEWICZ – ап. barszcz, що позначає кілька понять: 1) із XVIII ст. – страва; 2) давніше – рослина „борщівник", згодом – суп, приготований з тієї рослини. Прізвища *Borszcz* і *Borszczykiewicz* утворені від укр. форми „борщ".

BICZYNOWA – від ап. bicz „бич".

BLASIO, BLASZKA, BLASZKOWNA, BLASZKIE – ап. blacha „бляха" і демінутива blaszka „бляшка". Могли також утворитися від христ. ім. Błażej.

BRONICKI – від: 1) ап. brona „борона" – знаряддя для обробітку ґрунту; 2) від складених ім. типу Bronisław, Bronisąd.

BROWARSKI, BROWARSKA – від прикметника browarski „пивоварський". Можливо, походить від назви міста Browary, що на Київщині.

BULKIEWICZ, BULKIEWICZOWNA, BUŁKIEWICZ – найімовірніше, від ап. bułka „булка".

BUŃDZIO, BUNDZIO, BUNDZIOWA, BUNDZIOWNA – від основи bund-: 1) ап. bundz „овечий сир"; 2) ап. bunda „вид куртки".

CEPUCHOW – ап. cep „ціп" – знаряддя для молотьби.

CHLIBKIEWICZ – укр. ап. хліб (пор. пол. chleb).

CZAPKIEWICZ – ап. czapka „шапка".

DUDA, DUDZIAK, DUDZICHA, DUDZIKIEWICZ, DUDOWICZ – ап. duda, сьогодні – dudy „волинки" – музичний інструмент. Можливо, „той, хто грає на волинці".

DZIDZICKI, DZIDZIKOW – можливо, від ап. dzida „спис”.

DZINGIEWICZ, DZINGA, DZINGIEWICZOWNA, DZINGOWA, DZINGOWICZOWA – найімовірніше, від ап. dzinga – „музичний інструмент” (за словником Лінде). К. Римут виводить прізвища від праслов. ап. dziąg, що з праслов. *dęgati озн. „кидати, сперечатися, одягати” [646].

GALARSKI, GALARSKA – ап. galar – „річковий човен”.

GRZYNDA, GRYNDA – старопол. grzęda „грядка”.

HAKOWNA – від: 1) ап. hak „гак”; 2) діал. ап. hakać (пол. okopywać) – „підгортати” (наприклад, підгортати картоплю).

HARAK, HARAKOWA – ап. arak „арак” – вид алкогольного напою. Або від ап. harować „важко працювати”.

KASZOWICZOWNA – найімовірніше, від ап. kasza „каша”.

KINDYKIEWICZ, KINDYKIEWICZOWNA – ап. kindiak (з тюркських мов) „киндяк” – кафтан, сарафан – вид давнього селянського одягу або від нім. ап. Kind „дитина”.

KLAMECKI, KLAMECKA – від 1) старопол. ап. klama (пол. kleszcze, kombinerki) „щипці”; 2) діал. ап. klamać (пол. mlaskać) – „цмокнути”, переносне – „поцілувати”.

KO∫ZYKOWNA – ап. koszyk „кошик”.

KOCIELSKI – старопол. kocieł (пол. kocioł) „котел”.

KOCIUBA – ап. kociuba „кочерга” – знаряддя для вигрібання попелу з печі.

KOLAKIEWICZ – ап. koło „коло” або від ім. Mikołaj.

KOLENDA – ап. kolęda, що мав значення: 1) „церковна данина”; 2) „церковна різдвяна пісня”.

KOŁTUN, KOŁTUNOWA, KOŁTUNOWICZ, KOŁTUNOWICZOWA, KOŁTUNOWICZOWNA, KUŁTUNOWICZ, KOŁTON – ап. kołtun „жмут збитого, брудного волосся на голові”. Згодом ап. kołtun став назвою хвороби.

KORALOWICZOWA – ап. koral, koralik „намистина” або ап. koral „корал”. У науковій медичній літературі корали вважаються морськими безхребетними тваринами, але цей факт медики з’ясували щойно у 1827 р. До цього часу корали вважалися кам’янистими морськими кущами [647]. Мало хто з європейців бачив морські корали до моменту їхньої переробки на прикраси, тому найбільш вірогідним вважаємо

[646] Słownik prasłowiański pod red. F. Sławskiego, t. 3, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1979, s. 95.
[647] Linde B. S, Słownik języka polskiego, t. 1, cz. 2, Warszawa 1808, s. 1082.

походження прізвища від назви ювелірного матеріалу, що використовується для виготовлення прикрас, або самої назви прикрас – ап. koral, korale.

KORYTKO, KORYTKOWA, KORYTKOWNA, de KORYTKO – ап. koryto „корито” – подовгаста посудина для годівлі худоби.

KROCHLINSKA – діал. ап. krocha „крихта”.

KRUPA, KRUPOWNA – ап. krupa (kasza jęczmienna) „перлова крупа”.

KRZYŻANOWICZ – ап. krzyż „хрест”.

KUSZEL – від 1) діал ап. kusz – „кувшин” – посудина для пиття; 2) від нім. ос. назви Kuschel.

ŁATKI, ŁATKALIK – найімовірніше, від зменшувального ап. łatka „латка”.

LIKON – від старопол. абстрактного ап. lik „число” або від діал. lik „ліки”.

MAŁAGA – від ап. malaga „малага” – вид іспанського вина. Може також походити від назви міста Малага в Іспанії.

MASKIEWICZ – ап. maska „маска”, maskować „маскувати”.

MOTYK, MOTYKIEWICZ, MOTYKIEWICZOWA, MOTYKIEWICZOWNA, MOTYKOWA, MOTYKOWNA, MOTYKA, MOTYCZYCHA – від ап. motyka „мотика” – ручне знаряддя для копання.

MYDŁO, MYDŁOWICZ, MYDŁOWICZOWA, MYDŁOWICZOWNA – ап. mydło „мило”.

ONUCZKIEWICZ – від старопол. ап. onucza (тепер – onuca) „онуча” – шматок таканини, яким обмотують ноги перед взуванням.

PAŁTOCKIE de – можливо, від діал. palt, palet (пол. płaszcz) „плащ”.

PIECKOWICZ – ап. piec „піч” або piec „пекти”.

PYTLITZA, PYTLICOWA – можливо, від старопол. ап. pytel, що мало різні значення: 1) „мішок”; 2) „млин”; 3) „сито”.

RUKAWICZKA – ап. rękawiczka „рукавичка” з української фонетикою.

SERWATKA, SERVATKA, SERWATKIEWICZ, SERWATKIEWICZOWA, SERWATKIEWICZOWNA, SERWATKOWA, SERWATKOWNA – найімовірніше, від ап. serwatka „сироватка” – плазма молока, що виходить під час його переробки на сир.

SKIBA, SKIBOWNA – ап. skiba „скиба” – шматок чогось.

SLADEK – від ап. ślad „слід”; давніше також – міра ґрунту.

SNOPKOWA – ап. snop „сніп”.

SOCHINKA – ап. socha „соха” – знаряддя для орання землі.

SRUTA – від: 1) ап. śrut (також śrót, srut) „набої для мисливської зброї”; 2) ап. śruta ← старопол. szrota „грубі частини зерна, що залишаються після першого перетирання”.

STER – від ап. ster 1) одиниця міри, яку використовували в Польщі до 1953 р.; 2) „штурвал”; 3) може бути німецькою особовою назвою (Ster, Stir).

STOCHMALSKI – від давнього ап. stochmal – пил з муки в лині або пекарні.

STRUG – від ап. strug 1) „рубанок” – теслярський інструмент для стругання дерева; 2) „річний човен”; 3) у значенні strumień – „струмок”.

STUBSKA – від старопол. sztuba (варіант stuba) „кімната, палата” або „школа”.

STYBEL, STYBLOWA – від 1) ап. stybel „черевик”; 2) нім. ос. назви Stiebel.

SYROW – від старопол. ап. syr (пол. ser) „сир” або утворене під впливом української фонетики від сир.

SZEBELAK – від: 1) ап. szabla „шабля”; 2) село Шебелинка (варіант Шабелинка), що знаходиться в Харківській обл. Назва села найімовірніше походить від ап. шабля.

SZOROWA – від ап. szor „вид кінського спорядження”.

SZPUNIOWICZ – можливо, від ап. szpunt „корок, затичка”.

SZUB, SZUBOWICZ, SZUBOWA, SZUBOWNA – від 1) ап. szuba „шуба, хутро”; 2) діал. ап. szubać „пересувати”.

SZUPKOWA – від діал. ап. szupa „суп” або szupać „лускати, обдирати шкірку”

SZYDŁOWICZ – від ап. szydło „шило” – груба голка.

SZYNK – від основи szynk-: 1) ап. szynk „шинок, корчма”; 2) ап. szynka „шинка”: 3) від нім. ос. назви Schink(e), Schenk.

TALARSKI, TALARSKA, TALARKIEWICZ – від ап. talar „талер” – назва срібної монети, що функціонувала у багатьох країнах Європи в XVI-XIX ст.

TOWARNICKI – від ап. towar „товар”.

TRAKTIER – від діал. ап. trak „машина, що ріже дерево на дошки”

TUBA – від ап. tuba (латинського походження) „туба” – вид духового музичного інструмента. Проте важко з’ясувати, чи прізвище з XVIII ст. утворилося від латинського ап. tuba, чи вже адаптованого у польській. Словник Лінде подає слово tuba як пряме запозичення з латинської мови, польським синонімом якого є trąba „труба”. Лише значно пізніше, у так званому „варшавському словнику”, фіксується дефініція слова tuba – „вид труби, духовий музичний інструмент”.

TYKOWNA – від ап. tyka „тичка, жердина”.

TYPAN – можливо, від ап. typ „тип, зразок”. Серед лексики межі XVIII-поч. XIX ст., за словником Лінде, не фіксуємо слова typ, тому припускаємо також болгарське походження прізвища від болг. ап. тъпан „тимпан, барабан”.

WARSZTYKIEWICZ – від 1) ап. warsztat „верстат, майстерня”; 2) давнього ап. warsta, warszta (тепер – warstwa) „верства, шар”; 3) могло утворитися безпосередньо від нім. ос. назви Wurst, Worst ← Wurst (варіант Worst) „ковбаса”.

WASKOWICZ – від 1) діал. ап. waska (szaflik) „шаплик” – невелика дерев’яна посудина; або waski „один з вас”; 2) укр. ім. Waśko/Васько – скорочене від Василій.

WERETELNIK, WERETYNOWA, WERETYŃSKI, WERETYNOWA – від ап. 1) wereta „верета”, що має кілька значень: а) селянський одяг з грубої тканини; б) „покривало, рядно”; 2) діал. ап. weret (sznurek) „шнур”.

WOYNAROWICZ, WOYNAROWICZOWA – від ап. wojna „війна”.

ŻUR, ZURYKOWA – від ап. żur, żurek „жур, журек” – різновид супу, заправлений мучним квасом.

ZYGAREK – від старопол. демінутива zygarek ← zygar (тепер – zegar) „годинник”.

4. Прізвища, утворені від апелятивів, що описують людину за її психологічними особливостями (рисами характеру, способом розмови і поведінки, розумовими здібностями, улюбленою або частою дією, процесом, станом).

BITKA, BITKOWA, BITKOWNA, BITKOWICZOWNA, BITKOWNA – від ап. bić „бити” або bity „битий”.

BOJACZKO – можливо, від ап. bać się „боятися” під впливом укр. фонетики або від ап. bój „бій, боротьба”.

BOŃDZIO, BONDZIO, BONTARAŁOWICZOWNA – від основи będ-, пор. będę „буду”; 2) складених ім. типу Będzieciech, Będziemir.

BORCZYK, BORCZYKIEWICZOWA, BORCZYKIEWICZOWNA, BORCZYKOWNA, BARCZYK – від ап. burczeć „бурчати”.

BRYK – від ап. brykać „брикати” або від ім. кельтського пох. Brykcy (тепер – Brykcjusz).

BUCZYŃSKI – від 1) ап. buczeć „ричати”; 2) від ап. buk „бук”.

BUJARSKI, BUIARSKI – від ап. bujać „буяти” – швидко розвиватися, рости. Прізвища могли бути варіантами від Bojarski (див. вище).

CHAREWICZ – від незафіксованого в польській мові, але зафіксованого в інших слов'янських мовах (напр. чеській – chary, болг. – харый) [648] слова chary „похмурий, слабкий". Також може походити від ім. Charyton або Zachariasz.

CHŁOŃ, CHŁON, CHŁONIA, CHŁONIOWA, CHŁONOWICZ – від ап. chłonąć „поглинати".

CHOPKIEWICZ – найімовірніше, від діал. ап. hopać (пол. skakać) „скакати".

CUPKIEWICZ – від діал. ап. cupać „йти нишком, крадькома".

CZAYLIN – можливо, від старопол ап. čajati „очікувати". Хоча суфікс вказує на німецьке походження прізвища.

CZECHROWA – від ап. czochrać „терти, дряпати".

CZUPKIEWICZ – від старопол. ап. czupieć „сидіти навпочіпки".

DYDYCZYKOWNA – від діал. ап. dydać (ssać) „смоктати"; 2) діал. ап. dydek (pieniądz) „гроші", давніше озн. „дрібна монета".

DZIAMSKI, DZIAMSKA, DZIMSKI, DZIMSKA, DZIEMSKI – від ап. dziama [649] – „незграбна людина, нероба".

DZIUG, DZIUGOWA, DZIUGOWNA, DZIUGOWICZ, DZIUGOWICZOWA, DZIUGOWICZOWNA, DZIUGIEWICZ, DZIUGIEWICZOWA, можливо також DIUG, DIUGOW, DIUGOWICZ, DZIUGOWICZOWA, DIUGIEWICZ – від ап. dziugać „ковзатися, колисатися".

DZIUK – від ап. dziukać „колоти, вдаряти".

FEYDYK – від 1) діал. ап. fajdać „бруднити"; 2) нім. ос. назви Feid ← ім. Vitus.

GABARSKI – від старопол. ап. gabać „нападати".

GONGALSKI – від ап. gęgać „ґеґати" – видавати звуки, властиві гусям.

GOTYŃSKA – можливо, від ап. gotowy „готовий", gotować „готувати".

GRASOWICZ – можливо, від праслов.*grašiti „веселитися" або від нім. ос. назви на Graß-.

GRUCHOWIECKI – від ап. gruchać „воркувати".

GULKIEWICZ – від діал. ап. gulać „розважатися, веселитися" або ап. gula „ґуля".

HUCZYŃSKI, HUCZYNSKI, HUCZYŃSKA, CHUCZYŃSKI, CHUCZYŃSKA – від ап. huczeć „гудіти", два останні прізвища можуть походити від ап. chuć „похіть".

---

[648] Этимологический словарь славянских языков под ред. О. Трубачева [в:] Электронный ресурс (доступ 19.08.2013): http://essja.narod.ru/pdf/08/essja_08_020-021.pdf

[649] Słownik języka polskiego, pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego i W. Niedźwiedzkiego, Warszawa, 1900 – 1927, s. 634.

HULIKIEWICZ – від ап. hulać „розважатися, веселитися”.

JUNAKIEWICZOWNA – від давнього ап. junak „відважний молодий хлопець; герой”.

KACZAŁOWSKA – від діал. ап. kaczać (taczać) „качати” або від діал. kaczała, що має кілька значень: 1) „незграбна людина”; 2) „бич”; 3) „шнур”.

KAPKO, KAPKOWA – від ап. karać „капати” або ап. kapa „вид покривала”.

KIMAKOWICZ – від розм. ап. kimać „дрімати”.

KNER – ап. knerać „видавати звуки, властиві голубам” або нім. ос. назва Kner.

KOPACZYŃSKA, KOPAK, KOPAYDA, KOPOWSKI – від ап. kopać „копати”.

KOPCZESKA – від ап. kopcić „коптити”.

KORZYCKA – від ап. korzyć się „коритися”.

KROP – від ап. kropić „кропити’, також від ап. kropa, kropka „крапка”.

KUKOWNA – від ап. kukać „кувати, кукати”

KUNDA, KUNDZICKI – від діал. ап. kunda, konda „гультяй, донжуан”.

KURCZYK – від 1) ап. kurczyć (się) „зменшуватися, стягатися”.2) старопол. ап. kurcz „порода мисливської собаки”;

ŁOWICKI – від ап. łowić „ловити”.

LUTAK – від основи lut-: 1) ап. luty „злий”; 2) старопол. lutować się (litować się) „милосердитися”.

ŁUZECKI – від ап. łuzać „лускати”.

ŁYKON, ŁYKONOWA – від основи łyg-: 1) старопол. ап. łygać „говорити неправду”; 2) ап. łykać „ковтати”; 3) діал. ап. łyga (łydka) „литка”,

MACHACZ – від ап. machać „махати”.

MAĆKAŁO, MACKIEWICZOWA, MACKIEWICZOWNA, MACULSKI – від ап. macać „махати, торкатися” або від христ ім. Maciej.

MAŃCZAK, MANETIŃSKI – від основи на Man-: 1) ап. mańkut „шульга”; 2) імена na Ma- на кшталт Maria; 2) східнослов. ім. Maniło ← манити (пол. wabić).

MARNOWSKA – від ап. marny „бідний”.

MASNOWSKI – від діал. ап. masny (tłusty) „масний, жирний”.

MAZEH – можливо від ап. mazać (smarować) „мастити”.

MIESZKIEWICZ – вірогідно, від основи miesz-: 1) ап. mieszać „мішати”; 2) ап. mieszek „мішочок”; 2) ап. mieszkać „жити, проживати”.

MIŃCZAK, MINIACHOWA – від основи min-: 1) ап. minąć „минути”; 2) ап. Mina „міна”, що має кілька значень: вираз обличчя, вибуховий снаряд та ін.; 3) складене слов. ім’я Minigniew.

MITRACH – від 1) давнього ап. mitera, miterka „слабка людина”; 2) ап. mitra „мітра” – шапка єпископа, давніше також князя; 3) чол. ім. Dymitr або Mitrofan.

MOKRZAŃSKI, MOKRZANSKI, MOKRZAŃSKA, MOKRZANSKA, MOSKRZANSKI – від ап. mokry „мокрий”.

MUDRY – від ап. mądry „мудрий”, зі східнослов’янським фонетичним впливом.

MYGA – від діал. ап. myga (nierządnica) – жінка легкої поведінки

MYK – від основи myk-: 1) ап. mykać (uchodzić) „тікати”; 2) ім. Mikołąj (Микола); 3) ап. myk „раптове ковтання”.

NAWALICKI, NAWALICKA, NAWALKOWSKI, NAWALNICKI – від ап. 1) nawalić „навалити”; 2) nawała „навала, атака”; 3) nawalnica „сильна буря”.

NIŻNIK, NIZNIK, NIZNIKOWA, NIZNIKOWNA NIZNIKIEWICZ, NIZNIKIEWICZOWA, NIZNIKOWICZOWNA, NYZNIK – від діал. ап. niżni „нижній; той, що низько лежить”.

NOWACZYŃSKA, NOWOCZYNSKI – від ап. nowy „новий”.

NOWAK, NOWAKOWA, NOWAKOWNA, NOWAKOWSKA – від ап. nowak „нова людина, прибулець”.

NOWOTNY – від ап. nowotny „нова людина; той, що приймає нову віру”.

NYGOWICZOWA – від діал. ап. nyga (niedojda) „недолуга, нездатна людина”.

OBJURKO – від ап. obierać „стругати, обдирати”.

OŚIĄGŁOWSKA – від ап. osiągać „досягати”.

OZIOWICZ, OZIOWSKI – можливо, від ап. oziewać „відкривати”

PALARSKI – найімовірніше, від ап. palić „палити”.

PATAKOW – від діал. ап. patać „махати крилами”.

PEŁECH, PEŁECHOWA, PELECH, PELESZKIEWICZOWA, PELISZKIEWICZ, PIELECH – від ап. pełechaty „пелехатий” – із довгим скуйовдженим волоссям. Прізвища можуть виводитися від христ. жін. ім. Pelagia або нім. ос. назви Pell.

PILENIEWICZ, PILENIEWICZOWA – від ап. pilić „підганяти”; 2) ап. pilny „терміновий”; 3) ап. piła „пила”.

PŁAXINKIEWICZ, PŁAXUKIEWICZOWNA – від розм. ап. płaksiwy (płaczliwy) „плаксивий”.

PLETA – від ап. pleść „плести; говорити нісенітницю” або від ап. plotka „плітка”.

PODRUZNY – від ап. podróżny „подорожній”.

PODYORSKI – можливо від podorać „підорати” – неглибоко орати.

POGORZELEC, POGORZELCA, POGORZELEWICZ – від старопол. ап. pogorzały „погорілий; той, що втратив майно в результаті пожежі”.

POHANKA – від 1) ап. poganiać „поганяти” – підганяти батогом, під впливом української фонетики; 2) ап. poganin „поганин” також з укр. вливом.

POKORNIN – можливо, від ап. pokorny „покірний, послушний”.

PROSYŁOWICZ – від ап. prosić „просити” або від складеного слов ім. Prosimir.

PRZESLAKIEWICZ – від ап. prześlakować (wyśledzić) „прослідкувати”

PRZESTAKIEWICZ – від ап. przestać „перестати, припинити”.

PRZESTRZELSKI – від ап. przestrzelić „прострелити”.

PRZYTUŁA – від ап. przytulić „притулитися”.

PUK, PUKOWA – від ап. pukać „стукати” або від діал. ап. pukać się „тріскати, лопатися”.

PUTAŁKIEWICZ, PUTAŁKIEWICZOWA, PUTAŁKIEWICZOWNA, PUTAŁOWA, PUTAŁY, PUTAŁA – від основи put-: 1) ап. putać (hulać) „розважатися, витрачати гроші”; 2) ап. putnia (cebrzyk) „велике дерев’яне відро”.

RANCZAKOWA, RANIOWSKI – від основи ran-: 1) ап. ranić „ранити”, rana „рана”; 2) ап. rano „зранку”.

RESPONDOWSKI, RESPONDOWSKA, RESPONDOSKI, ROSPONDOSKI – від лат. запозичення ап. respondować „відповідати”.

ROSPENDOWSKI, ROSPENDOWSKA, ROSPENDOSKA – від ап. rozpędzić się „розігнатися”.

RUBCZYŃSKI – найімовірніше, від діал. ап. rubać (rąbać) або з укр. вимовою від рубати.

RUSZKIEWICZ, RUSZKIEWICZOWA – від ап. ruszać „рухати”.

RZEZANKA, RZEZILEWICZ – можливо від старопол. rzezać „різати”.

RZYPCZYŃSKI – можливо, від діал. ап. rzypić „важко кашляти”.

SAŁGANOSKI – можливо, від ап. sałaga „волоцюга”.

SCIEGIELSKI – можливо, від від старопол. ап. scięgać (тепер – ściągać) „усувати; накопичувати” або ап. ściegna „стежка, дорога, пасовисько”.

SIEKORA, SIEKORSKA – від ап. siekać „сікти, косити” або від старопол. siek „удар”.

SIKON – від ап. sikać „лити тонким струменем” або „пісяти”.

SKAKULSKI, SKAKUSKI – від ап. skakać „скакати”.

SKORYNA, SKORRYNA, SKORYNICKA, SKORYNNA, SKORYNOW, SKORYNOWNA, SKORINA, SKORNICA – від ап. skory „швидкий, охочий” або skóra „шкіра”.

SKRYPUCH, SKRYPUCHIEWICZ, SKRYPUCHOWNA – від ап. skrzypieć „скрипіти” з українським р замість rz.

STROŃ, STRONCZAK, STRONCZAKOWA, STRONIOWNA, STRUŃ – від основи stron-: 1) ап. strona „сторона”; 2) ап. stronić „відгороджувати”; 3) заст. ап. ustroń – „затишне місце”.

SZCZEPAYŁOWA – від основи szczep-: 1) szczepić „щепити дерева або кущі”; 2) старопол. ап. szczepa (тепер – szczapa) „тріска”; 3) христ. ім. Szczepan.

SZCZERBAK, CZERBAK – від. ап. szczerba „щерба” – порожнина, що залишилася після відпадання чогось.

SZCZUSTAKIEWICZ – від давнього ап. szust: 1) „шум, щелест”; 2) „стрибок”.

SZEPAYŁO – від ап. szepielić „шепелявити” – вада вимови. Так могли називати людину, котра шепелявить.

SZKERDA – можливо від діал. skiertać „голосно запалювати сірники”.

SZUMYLAKOWA – від ап. szumieć „шуміти”.

SZWANDROSKI, SZMONDROSKI – найімовірніше, від ап. szwendać się (діал. szmędrać się) „тинятися”.

TARGANOWICZ – від ап. targać „рвати, шарпати” або ап. targ „торг; базар”.

TOPCZECKI – від ап. topić „топити”.

TRASKOWSKI, TRASKOWSKA, TRASZKOSKI – ап. trzask „тріск”.

TUSKIEWICZ – від діал. ап. tuskać „вдаряти чимось” або ап. tuski „робочі сани”.

USIKNIEWICZ – можливо, від ап. usiekać „сікти”.

WADZIŃSKI – від 1) ап. wada „вада, недолік”; 2) заст. ап. wadzić (się) „заважати, сваритися”. Або від неіснуючого сьогодні села Wadzin (Поморське воєв.)

WARYKOWA – від основи war-: 1) ап. war (wrzątek) „кип’яток” або „кількість пива, отриманого з одного варіння; 2) ап. warzyć „варити, готувати”.

WAZYŃSKI, WAZYNSKA – від ап. ważyć „важити”, давніше означало „цінувати, шанувати”. Або від назви с. Wazino (тепер – Goręczyno, Поморське воєв.)

WENDROWICZ – можливо, від ап. wędrować „мандрувати” або від нім. ос. назви Wender.

WEREDA, WEREDYN, WEREDYNOWA, WERYDYN – від діал ап. wereda „бридота” або від укр. розм. вереда „wstręciuch”.

WESOŁOWSKI, WESOŁOSKI, WESELY – від ап. wesoły „веселий”. Прізвище Wesely зазнало впливу української фонетики.

WISIOWSKI, WYSIATYCKI, ZWISŁOWSKA – від ап. wisieć „висіти”, zwisać звисати”.

WITKOWICZ, WITKOWSKA, WITKOWSKI – від ап. witać „вітати, вітатися”, давніше означало „прибувати”. Також від ім. Wit або Witold.

ZABUDYŃSKI – можливо від ап. zabud, zabudź (zapomnienie) „забуття”. Або від назви с. Zabudki (Білорусь).

ZAŁUBKIEWICZ, ZALUBKIEWICZ – від ап. załupa „недолуга, нездатна людина”.

ZAWACKA – від ап. zawada „перешкода” або від топоніма Zawada (багато).

ZEBRANOWSKA – від ап. zebrać „зібрати”, zebranie „зібрання”.

ZNIKOWNA – від ап. znikać „зникати”, давніше озн. „слабнути”.

ZYGLEWICZ, ZYGLEWICZOWNA, ZYGLOWICZOWA, ZYGLOWNA, ZIGLEWICZ – від давнього ап. zygać „дражнити, набридати”. Також від ім. funt.

ZYWNY, ZYWNA, ZYWNIOWNA, ŻYWNA – від ап. żywy „живий, рухливий”.

5. Прізвища з відапелятивними основами, утвореними від загальних назв людей, назв, що позначають родинні стосунки та інші види спорідненості.

DZIADECKI, DZIADZIECKI – від ап. dziad „дід”.

DZIEWINKIEWICZ – можливо, від старопол. ап. dziewa „дівчина, діва”.

MATKIEWICZ – від ап. matka „мати”.

PRZYSTUBSKI – можливо, від білоруського ап. prystupa „зять, прийнятий в родину дружини”.

SURZYŃSKA – від старопол. szurza (пол. szwagier) „шваґер” – брат дружини.

SWATKIEWICZ – від ап. swat „сват”: 1) у деяких регіонах Польщі так називають родичів зятя або невістки; 2) посередник при одруженні, весільний староста.

SZWACHLIŃSKI, SZWACHLINSKI, SCHWACHLINSKI, SWACHLIŃSKA, SWAKLIŃSKI, SZWAKLIŃSKI, CZWAKLIŃSKI, CZWAKLIŃSKA, CZWAKLINSKI, CWAKLIŃSKI – від старопол. swach „шваґер” або „дружба на весіллі”.

6. Прізвища, етимонами яких є назви часових понять, метеорологічних та природних явищ, утворень.

BURZANOWICZ, BURZANOWICZÓWNA, BURZANTOWICZ, BUZANTOWICZ, BURZYNOWICZ – найімовірніше, від ап. burza. „буря”.

CZERWIECKI – від: 1) від ап. czerwiec „червень” – місяць, назва якого, можливо, й утворилася від назви комахи „червець 2) ап. czerwiec „червець” – вид клопів, комаха, з тіла якої виділяється червоний пігмент;”;

KRZEMENTOWSKI, KRZEMENTOWSKA – від ап. krzemień „кремінь” або страпол. ап. krzemień (пол. kamień) „камінь”.

LATKOWSKI – від основи lat- 1) ап. lato „літо”; 2) ап. latać „літати”.

LIPNICKI – від давнього ап. lipień (тепер – lipiec) „липень” або від топоніма Lipnik (кілька).

MROZEK, MROZKO – від ап. mróz „мороз” або mrozić „морозити”.

SWITKIEWICZ – від ап. świt „світанок”.

WRZEŚNIOWSKI, WRZESNIOWSKI, WRZESNIOWSKA – від ап. wrzesień „вересень” або від топоніма Września (багато).

7. Прізвища, основи яких утворені від назв абстрактних понять.

BIDKA, BIDYKOWNA, BIEDA – від ап. bieda (старопол. bida) „біда”.

BYTKA – від праслов. *byt„ „існування, побут” або від назви села Битків (Івано-Франківська обл.)

CIECHOWICZ, CIECHOWSKA – від ап. uciecha, pociecha „радість”; 2) складеного старопольського ім. Ciechosław.

DUCHOWSKI – від ап. duch „дух”.

GORZKI, GORZKIEWICZ, GORZKIEWICZOWNA – від ап. gorzki „гіркий”.

GRECH, GRECHOWIECKI – від ап. grzech „гріх” від христ. чол. ім. Grzegorz.

KĘDYKIEWICZOWNA, KENDYKIEWICZOWNA, KIENDYKIEWICZ – від старопол. kędy (gdzie) „куди”.

KRACH – від ап. krach „крах, невдача”, або від нім. ос. назви Krach.

ŁEM – може походити від лемківського слова łem, що означає „тільки”, або від нім. ос. назви Lehm ← leimen „kleić”.

MORGIEL – від застарілого ап. mórg, morga „морг” – у XVI – XVIII ст. на польських землях означало міру поверхні ґрунту, що дорівнювала 0,56 га.

MYSŁOWICZ, MYSŁOWSKI – від основи mysł- 1) ап. myśleć „думати” myśl „думка”; 2) складене старопол. ім. Myślibor.

PACHNIEWICZ – від ап. pachnieć „пахнути”.

PECH, PECHOWA, PECHOWNA – від ап. pech: 1) „нещастя, біда”; 2) давніше озн. „тверда смола”.

SABAT, SABATH, SABATOWICZ, SABATOWSKI, SABOTOWICZ – від ап. szabat (варіант sabat) „шабаш” – юдейське свято.

SMACZKIEWICZOWA – ап. smak „смак” або smaczny „смачний”.

TEPERCZANSKA – старопол. ап. teper (teraz) або під впливом укр. тепер.

Діаграма 5. Прізвища, основи яких вказують на індивідуалізаційну фізіологічну або психологічну рису особи на підставі подібностей та асоціацій.

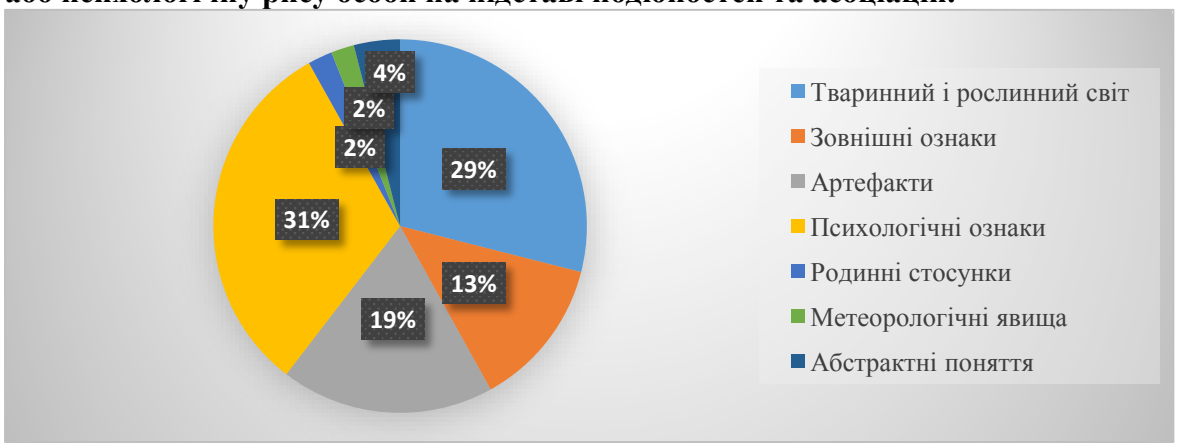

3.2.2. Прізвища, основи яких утворені від назв професій або видів діяльності

Прізвища дрогобичан, що походять від назв професій, видів діяльності та функцій, які виконували їхні носії у суспільстві, титулів, характеризуються різноманітністю, адже в містах здебільшого концентрувалися представники різних професій, функціонувала міська або й повітова адміністрація (писарі, возні і т. д.). За дослідженнями Л. Тимошенка, у Дрогобичі ремесла досягають значного розвитку в другій пол. XVI ст. Через війни й епідемії у XVII ст. ремісничий прогрес призупиняється. Але вже на поч. XVIII ст. „значно поглиблюється спеціалізація цехового ремесла. Якщо в середині XVI ст. нараховувалося до 22 ремісничих професій, то в середині XVIII ст. їх відомо не менше 36” [650].

[650] Тимошенко Л., Нариси з історії стародавнього Дрогобича, Дрогобич 2003, с. 43.

Прізвища цієї групи творилися переважно від назв професій, популярних і важливих в тогочасному суспільстві, але забутих у сьогоденні.

Апелятиви цієї групи умовно можна поділити на такі підгупи:

- назви професій (flis, krawiec, szewc, tkacz і т. д.);
- назви адміністративних посад або належності до певних соціальних варств (kmieć, wozny, wójt тощо).
- назви військових посад (chorążyk, sotnik, ułan).

BOIARSKI, BOIARSKA – від ап. bojar „боярин” – вельможа на території Русі та Литви. Могли також утворитись від назви сіл Bojary.

CHORĄŻYK, CHORĄZYK, CHORĄZYKOWA, CHORĄZYKOWNA, CHORONZYK, CHORONZYKOWA, HORONZYK, CHORĄŻYT – ап. chorąży „хорунжий” – особа, що носила прапор або корогву війська.

FLISOWICZ, FLISOWICZOWA, FLISOWICZOWNA – ап. flis „особа, котра займається переправленням деревини річковим шляхом”.

GAYDUS – від: 1) старопол ап. gajda (пол. dudy) „волинки”, особу, яка грала на волинці; 2) діал. gajdus „груба, незграбна людина”.

GONTKOWSKI, GONTOWICZ – від: 1) старопол. діал. ап. gontarz „ґонтар” – особа, що виробляє ґонти або покриває ними дахи; 2) ап. gont „ґонт” – дощечка для покриття даху;

HAYDZIAK – діал. hajda „пастух в горах” або „хтось сильний”.

HUMEN – ап. ihumen, humien „ігумен” – настоятель монастиря сх. обряду.

KMIEĆ, KMIECIOWA – ап. kmieć „заможний господар”; у XIV – XV ст. термін позначав селян, власників невеликих господарств.

KOWAL, KOWALSKI, KOWACZOWA – ап. kowal „коваль”.

KOZAK, KOZAKA, KOZAKOWA, KOZAKOWNA, KOZAKEN, KOZAKIEWICZ, KOZAKIEWICZOWA – ап. kozak „вільні люди, що вели боротьбу проти загарбників; представники війська”. Слово kozak також позначало жителя давньої України.

KRAWCZYK, KRAWCZYKOW – від основи kraw-: 1) krawiec „кравець”; 2) ап. krawać (obcinać) „обрізати”.

KRAYCZYK, KRAYCZYKOWA, KRAYCZYKOWNA – ап. krajczy „кравець”.

KROLI, KRULECKI – ап. król „король”.

KUCHCIKOWA, KUCHCIKOWNA, KUCHTA – ап. kuchta „кухар/кухарка” або „помічник кухаря”.

LEMANOWSKI – старопол. ап. нім. походження leman (пол. lennik) „васал, зобов’язаний до збройної служби за надану йому землю”.

MIELNIKIEWICZ, MIELNIKOWICZ, MIELNIKOWICZOWNA – старопол. ап. mielnik (пол. młynarz) „мельник” або від укр. назви „мельник”. Існує невелика ймовіність, що на території кресів прізвище могло утворитися від христ. ім. Мелентій.

PISARZ – ап. pisarz „писар”.

PROSOŁOWICZ, PROSOŁOWICZOWA, PROSOŁOWICZOWNA – старопол. ап. prasoł „торговець сіллю”.

PUSZKARKIEWICZOWA – від ап. puszkarz „пушкар” – ремісник, що виробляв вогнепальну зброю, особливо гармати.

RATAY, RATAJA, RATAIOWA, RATAJOWNA, RATAJOW, RATAJOWA – від ап. rataj „найманий сільський працівник”.

SKOTNIEC – від 1) від прикметника skotny або ап. skotnik „слуга, що займається випасанням княжої худоби”; 2) ап. skot „скот” – грошова одиниця в Польщі в XII – XIV ст.”; 3) старопол. ап. skot „худоба”.

SLUSARCZYK, SZLUSAK – від ап. ślusarz, старопол. ślusar „слюсар” – ремісник, котрий виробляє дрібні предмети з металу.

SOLAR, SOLARA, SOLAROWNA, SOLARY, SOLCZAK, SOŁCZYK – ап. solarz „солевар, торговець сіллю”.

SOŁTAK, SOŁTYSZCZAK – ап. sołtys „солтис” – голова сільської адміністрації.

SOTNICKI, SÓTNICKI – ап. sotnik „сотник” – військова особа, котра очолює сотню; „у Козацько-Гетьманській державі 17 – 18 вв. та на Слобідській Україні сотня становила адміністративно-територіальну, судову й військову одиницю у складі полку” [651].

STADNIK, STADNIKOWA – старопол. ап. stadnik „пастух кінського стада”.

STELMACH, STELMACHIEWICZ, STELMACHOWICZ, STELMACHOWICZOWA, STELMACHOWICZOWNA – ап. stelmach „ремісник, котрий виробляє дерев’яні частини для воза”.

SZEWCOWA – ап. szewc „швець”.

[651] Кубійович В., Енциклопедія Українознавства. Частина 8, Париж; Нью-Йорк 1976, с. 2960.

SZYPUSZOWNA – найімовірніше, від давнього szyposz, siposz (з угорської) „член військового оркестру, що грає на трубі”.

TAMBORSKI – старопол. ап. tambor „соладат, котрий б’є в барабан”.

TRACZEWSKI – старопол. tracz „пиляр (дроворіз)” – особа, котра обробляє пилою дерев’яні колоди.

UŁANOWSKI, UŁANOWSKA, UŁANOSKI, UŁANOSKA – ап. ułan „улан” - солдат легкої кавалерії.

WOJEKOWICZ – від жартівливого ап. wojak (żołnierz) „солдат”. Або від ім. Wojciech, Wojsław.

WÓYTOWICZ, WOYTOWICZ, WOYTOWICZOWA, WOYTOWICZOWNA, WÓYTOWICZOWNA, WOITOWICZ, WUYTOWICZ, WUYTOWICZOWA, WUYTYK, WOYCIKOWSKI, WUTOWICZ – від 1) ап. wójt „війт”; 2) ім. Wojciech.

WOZNIAK, WOZNIAKIEWICZ, WOZNIAKIEWICZOWA, WOZNIAKIEWICZOWNA, WOZNIAKOWA, WOŹNIAKOWA, WOZNIAKOWNA – ап. woźny „возний” – судовий урядовець в Польщі до XIX ст.

WYBRANICKI – давній ап. wybraniec „особа, котру примусово взяли до війська”.

ZLESNICZY – ап. leśniczy „лісничий”.

3.2.3. Прізвища, утворені на базі відетнонімних апелятивів (назв етнічних груп або назв мешканців певних територій (держав, регіонів).

CZECH, CZECHANOWSKI, CZECHONOSKI – від етноніма Czech „чех”.

HOLENDERSKI, HOLENDERSKA, OLENDERSKI, OLENDERSKA – від етноніма Holender „голландець”.

HOSSAKOWSKI, HOSAKOWSKI – можливо, від нім. ос. назви Höss, що походить від нім. етноніма Hesse ← нім. Hassa „член племені Гессів”.

LACHOWICZ, LACHOWICZOWA, LACHOWICZOWNA – від етноніма Lach „лях” – так східні слов’яни називали поляків. Пізніше отримало додаткове значення – „католик”.

MAZURKIEWICZOWA – від етноніма Mazur „мазур” – „мешканець Мазовії”.

MOSKAL – від 1) етноніма Moskal, що спочатку озн. „мешканець Москви”, а згодом отримало значення „росіянин”; 2) старопол. ап. moskal – вид пирога.

NIEMCZAKIEWICZ, NIEMCZAKIEWICZOWA, NIEMCZAKIEWICZOWNA, NIEMCAKIEWICZ – етнонім Niemiec „німець”.

RUSINKIEWICZ, RUSINKIEWICZOWA, RUSINKIEWICZOWNA, RUSIENKIEWICZOWA, RUSIENKIEWICZOWNA, RUSZYNKIEWICZ, можливо RUŚKIEWICZ – етнонім Rusin, що мало різні значення: 1) „автохтонне населення України”, сучасна назва українці; 2) так звані „карпатські русини” – населяють Карпати; 3) термін може стосуватися сх. слов’ян загалом або певних східнослов’янських народів.

SZWAB, SZWABOWICZ, SZWABOWICZOWA, SZWABOWICZOWNA, SZCZWABOWICZ – етнонім Szwab „шваб”, що спочатку означав – „виходець зі Швабії”, пізніше – німців загалом.

TATARZAŃSKA, TATARZANKA – етнонім Tatar „татарин”.

TURKIEWICZ – від основи tur- : 1) етнонім Turek „турок”; 2) ап. tur „тур” – вимерлі тварини роду бик.

UKRAINIECOWA – етнонім Ukrainiec „українець”.

WĘGIERSKI, WENGIERSKI, UHRYNOWICZ, UHRYNOWICZOWA, UHRYNOWICZOWNA, UCHRYNOWICZ, UHRYCH, URYNOWICZ – від укр. застарілого етноніма угрин (тепер – угорець).

WOŁOSZYNOSKI – від етноніма українського походження Wołoszyn, Wołoch, що позначав румун і молдаван.

Лексичною основою цієї групи прізвищ постають етноніми – назви племен, етнічних груп, народів, національностей тощо. Думки ономастів поділяються щодо проблеми зарахування етнонімів до апелятивної лексики чи пропріальної. Більшість східнослов’янських ономастів (наприклад, А. Суперанська, Д. Бучко) трактують етноніми як загальні назви, польські ж мовознавці (М. Малець, А. Ґалковський, Е. Рудницька-Фіра та багато інших) наполягають на пропріальності етнонімів. Відмінності можна зауважити у способах написання етнонімів (хоча це не повинно бути кваліфікаційною ознакою у визначенні пропріальності чи апелятивності): східні слов’яни пишуть етноніми з малої літери – українець, росіянин поляк тощо, більшість західних – з великої – Ukrainiec, Rosjanin, Polak і т. д. На нашу думку, етноніми тісно пов’язані з власними назвами, натомість не мають чітких ознак власних назв (не виконують індивідуалізаційної функції), тому зараховуємо їх до розряду апелятивів.

Польська мовознавець Е. Рудницька-Фіра звертає увагу на, так звані ендогенні етноніми, або автоетноніми, – створені представниками того етносу, який сам себе називає, та екзогенні, або алоетноніми, – створені іншими, переважно сусідніми

етносами [652]. Польські прізвища дрогобичан зберігають у своїх основах ендогенні (*Ukrainiecowa* ← Ukrainiec „українець”, *Czech* і пох. ← Czech „чех”) й екзогенні етноніми (*Niemczakiewicz* ← Niemiec „німець”, *Lachowicz* ← Lach „лях” – так східні слов’яни називали поляків). Простежуємо також формування етнонімних синонімів Szwab і Niemiec у прізвищах *Szwab, Szwabowicz* і под. та *Niemczakiewicz* і под.

Відетнонімні прізвища дрогобичан межі XVIII – XIX ст. не завжди вказують на етнічну приналежність їхніх носіїв. Мовознавці часто наводять цитату з поеми „Гайдамаки” Т. Шевченка: „Та я й не волох; так тілько – був колись у Волощині, а люде й звуть Волохом, сам не знаю за що” [653]. Так само прізвище Поляк могло належати не лише особі, котра вважала себе поляком за національністю, а й тій, котра часто відвідувала польські землі, займалася торгівлею з поляками, тощо.

Найпоширенішими відетнонімними основами, що мотивують широкі прізвищеві гнізда, є назви двох найчисельніших народів – українського й польського, які населяють територію українсько-польського прикордоння, а також назви їхніх сусідів. Для прикладу, від основи-етноніма Rusin за допомогою суфіксальних морфем і деяких модифікацій самої основи утворилося 6-ти компонентне прізвищеве гніздо. Популярність прізвища *Rusin* і пох. пояснюється тим, що „місцеве українське населення на той час називало себе „русняками, „русинами” [654]. Від двох основ Niemiec і Szwab, що позначають німецьку національність, утворилося два гнізда з дев’ятьма компонентами.

3.2.4. Прізвища, утворені на базі відтопографних апелятивів (від територіальної ознаки місця проживання або походження)

BOROWSKI, BORSKI, de BOROWSKA, de BOROWSKIE – найімовірніше, від ап. bór „бір”.

BRZEZDZIŃSKA – можливо, від: 1) ап. brzeg „берег”; 2) ап. brzoza „береза”.

HORODYCKI, HORODYSKI – від давньоукр. ап. „город” (тепер – „місто”).

KOPIECKI – ап. kopiec „пагорб”.

KRAIŃSKI – ап. kraina „край” або від назв нас. пунктів Krajno, Krajna.

ŁANOWSKI – ап. łan „поле, нива” або від ап. łania „олениця”.

LESICZKI – ап. las „ліс” або lesiak „особа, котра живе в лісі”.

---

[652] Rudnicka-Fira E., Antroponimia Krakowa od XVI do XVIII wieku. Proces kształtowania się nazwiska., Katowice 2004, s. 143.
[653] Шевченко Т., Кобзар, Київ 1987, с. 89.
[654] Тимошенко Л., Нариси з історії стародавнього Дрогобича, Дрогобич, 2003, с. 67.

PODOWSKI – можливо, від давнього ап. podół „поділ” – нижня частина чогось” або від географічних назв Podówka, Podowciany (Литва).

SADOWY – від прикм. sadowy „садовий”.

SIELSKA – від: 1) прикметника sielski „сільський”, утвореного під впливом східнослов’янських мов; 2) від назви с. Sioło (кілька сіл на території східних кресів).

STOCZEK, de STOCZEK, STOCZKIEWICZOWA – від старопол. ап. stok (źródło, strumień) „джерело, струмок”. Може походити від назви нас. пунктів Stoczek (кілька).

ZAPOTOCKA – ап. zapotoczny „особа, що живе за потоком”.

Діаграма 6. Прізвища з основами відапелятивного походження

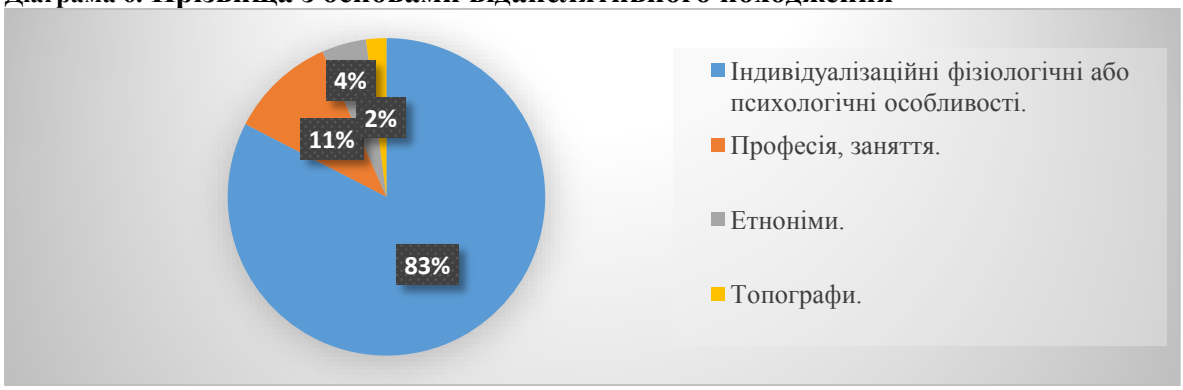

3.3. Прізвища-композити

Прізвища-композити, утворені від словосполучень, наприклад: *Oczenaszek* – утворене від двох основ ojciec „батько, отець” і nasz „наш”, що закріпилися як молитовне звертання.

BOCHOBIT – Bóg „Бог” + ап. bać się „боятися”. Інкаше „той, хто боїться Бога”.

DOBROWOLNY – словосполучення dobra wola „добра воля” або прикм. dobrowolny „добровільний”.

MĘCZYWOREK, MENCZYWOREK – męk- (męka „му́ка”) + ап. worek „мішок”.

OCZENASZEK, OCZENASZKIN, OCZENASCHEK, OYCZENASZKOWA – від словосполучення Ojcze Nasz „Отче наш”, що є назвою молитви.

SEŃWOLSKA – прізвища на Seń-, Sień- в минулому здебільшого були пов’язані з територією східних кресів і походять від пестливої форми імені Siemion – Сенько (рідше від пестливої форми імен Arsen або Ksenofont) + ап. wola „воля”.

SINOGURSKI, SINOGURSKA, SYNOGORSKI – ап. siny „синій” + ап. góra „гора”.

WALIGORSKI, WALIGURA, WALIGURSKI – найімовірніше, від ап. walić „руйнувати” + ап. góra „гора”.

3.4. Прізвища, в яких важко однозначно визначити мотиваційну основу

Окремою групою виділяємо такі прізвища, у яких не вдається однозначно визначити етимон.

1. Прізвища могли бути мотивовані кількома апелятивами (у поодиноких випадках також власними назвами), як от: існує кілька припущень щодо генези прізвища Korpak: від ап. karp „короп” – вид риби; від ап. karpa „зруб” – пень з корінням, що залишився після зрубання дерева; від діал. ап. karpać, korpać „ремонтувати”; і навіть від христ. чол. ім. Karp. Сьогодні однозначно визначити етимон таких прізвищ дуже складно, а то й неможливо.

2. Прізвища, що були записані з певними помилками, а також такі, які на основі наших знань не можемо витлумачити.

1. Прізвища, в яких визначаємо кілька можливих етимонів.

Не всі прізвищеві основи можна однозначно закваліфікувати до тієї чи іншої семантичної групи. Їх називаємо полісемантичними або полімотивованими і виділяємо в окрему групу, адже лексеми, що послужили етимонами одного прізвища, можуть належати до різних семантичних груп.

BASIEWICZ – від 1) ап. bas „бас” – низький чол. голос або особа, котра говорить низьким голосом; 2) basy „смичковий музичний інструмент”; 2) христ. чол. ім. Sebastian.

BURŁOWSKI, BURŁOWSKA, BURŁOWICZ, BURŁOSKI – від основи bur-: 1) ап. bury „бурий” – колір; 2) ап. bura „скандал, бійка”; 3) ап. burak „буряк”; 4) ап. burka (opończa) – „вид плаща”; 5) ап. burza „буря”.

CIUMAN, CIUMANKA, CIUMANOWNA, CIUMAŃSKI – від ап. ciumać „цілувати”; 2) старопол. ciuma, czuma (тепер – dżuma) „чума”; 3) діал. ciuma „нездарна людина”; 4) від нім. ос назви Ciuman.

CYMBRYKIEWICZ, CYMBRYKIEWICZOWA, CYMBRYKIEWICZOWNA, CYMBERKIEWICZ, CYMBERKIEWICZOWA, CYMBERKIEWICZOWNA, CZEMBRYKIEWICZ, CZYMBERKIEWICZ, CEMBERKIEWICZ, CENDERKIEWICZOWNA – від: 1) ап. cząber, (варіанти cząbr, cąber) „чабер” – рослини з родини губоцвітних; 2) ап. cąber, comber, cząber „баранячий хребет” або „частина

вола” [655]; 3) діал. старопол. cembra (варіанти cemra, cębra, cymbra, czambra) „бетонна плита для укріплення криниці, фонтану”.

CZERNECKI – від: 1) с. Czarnca (Свентокшиське воєв., гм. Влощова), села Czarna, Czarne (кілька); 2) від ап. czarny під впливом чеської фонетики; 3) руський ап. чернець (пор. пол. варіант czerniec).

DUCZAŁOWICZ, DUCAŁOWICZ, DUCZEŁOWICZ, DUCZOŁOWICZ, DUCZYŁOWICZ, DUCIAK, DUCIAKOWNA – від 1) старопол. duczeć „плакати”; 2) від діал. ducza „отвір, труба” або „кошик”; 3) від Deutscher „німець”; 4) ап. duczek „пан”.

DULKÓW – від праслов. ап. *duleti „товстішати”; 2) від ап. dulka „прилад для весла”; 3) зменш. від діал. ап. dula „вид груші”; 3) ап. dula „грубий чи напухлий ніс” або „болюче шарпання за волосся”.

DYBLANSKI, DEBCZYNSKI – від 1) ап. dyba (pręgierz) „ганебний стовп”; 2) ап. dybać, давніше також debać „чатувати, підстерігати”; 4) від ап. dyba „колода, стовп”.

FRYCK, FRYK – від 1) жартівливого старопол. ап. fryka „бичування, сильне побиття, поразка”; 2) діал. ап. frykać „сякати носом”; 3) нім. ос. назва Frick.

GRABANIA, GRABANI, GRABANIANKA, GRABANIOWNA – від: 1) ап. grab „граб” – дерево родини березових; 2) можливо, також від ап. grabić „грабувати”; 3) ап. grabie „граблі”; 4) від ап. hrabia „граф” – шляхетський титул.

GROŃSKI – від основи gron-: 1) ап. grono „гроно”; 2) діал. groń „гірське поле, поляна” або „висока гора, її верх”; 2) ап. groń „жарт або гріш”.

KANKA, KANKIEWICZ, KANKIEWICZOWA, KANKIEWICZOWNA, KAŃKA, KAŃKIEWICZ, KANKY – від 1) ап. kania „шуліка”; 2) старопол. ім. Kanimir; 3) діал. kanka „велика металева посудина для зберігання рідин”.

KŁYCZ – старопол. ап. kłyk, kłych 1) „суглоб у пальці”; 2) „пень без гілок”; 3) „слабка людина”.

KORPAK, KORPAKOWA, KORPAKOWNA, KORPAKIEWICZ, KORPAKIEWICZOWA, KORPAKIEWICZOWNA, KORPOKIEWICZOWNA – від основи karp-: 1) ап. karp „короп” – вид риби; 2) ап. karpa „зруб” – пень з корінням, що залишився після вирубування дерева; 3) діал. ап. karpać, korpać „ремонтувати”; 4) укр. діал. корпати – „порпати, бабрати” [656]; 5) христ. ім. Karp.

[655] Rymut K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 1, Kraków 1999, s. 111.
[656] Чучка П., Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник, Львів 2005, с. 288.

KOSAK, KOSSAK, KOSSAKOW, KOʃSAKOWA, KOSIOK – від основи kos-: 1) ап. kos „дрізд”; 2) ап. kosić, kosa „косити, коса”; 3) діал. kosak (sierp) „серп”.

KOSTERSKI, KOSTYRSKI – від основи kost-: 1) ап. kostra „сажень дерева” 2) ап. kostrzewa „вівсяниця” – трав’яна рослина; 3) старопол. ап. kostry (paździerze lnu) „костриці льону” – здерев’янілі частини стебел деяких рослин; 4) kostera, kostyra (szuler) „той, хто грає в гру на костях”; 5) діал. ап. kościerz (zarośla) „зарослі”.

KRONEK de – від основи kron-: 1) давнє kroniec (kraniec); 2) нім ос. назва. Kron ← ап. krona

KUZICKI, KUZIK, KUZIKÓWNA, KUZYCKI – від: 1) діал. kuza „стара корова”; 2) діал. kuzia (пол. przekleństwo) „лайка”; 3) ап. koza „коза”; 4) укр. ім. Кузьма.

ŁĘCZEWSKA, ŁĘCZYŃSKA, ŁONCZAKIEWICZ – від основи łącz-: 1) ап. łącz „вид осоки”; 2) ап. łączyć „з’єднувати”; 3) ап. łąka „лука, луг”; 4) старопол. ап. łęczek (łuk) „лук” – вид зброї.

LELKIEWICZ – від 1) праслов. ап. * lelěti (kołysać) „колисати, леліяти”; 2) stp. lele (człowiek zniewieściały) „чоловік, котрий має риси жінки; 3) діал. ап. lelek „чорт; дурна людина”.

ŁOBOS, ŁOBOSOWA, ŁOBOSOWNA, ŁOBOSZOWA – від основи łob-: 1) укр. лоб (пол. łeb); 2) від старопол. ап. łobuzie „бурян”; 3) ап. łoboda „лобода”.

MALATYŃSKI – за К. Римутом, прізвище походить від укр. слова malata – „страва з кукурудзяної муки”, проте цей апелятив не фіксується в жодному укр. словнику. Потенціальною основою прізвища може бути назва міста Malaty (Литва, недалеко Вільнюса).

MAYDAIOWSKI – від 1) діал. ап. majdać „махати”; 2) ап. majda (mańkut) „шульга”; 3) ап. majdan (plac) „майдан”.

MISCISZYNA – від основи mis-: 1) ап. misa „велика миска” 2) старопол. ап. misić, miesić „місити”, давніше ап. misic означав „каструвати”.

MORZYK – від основи mor-: 1) ап. mór „інфекція, пошесть”; 2) ап. mor „чорний”; 3) заст. ап. morzyć „морити” – доводити до смерті, виснажуючи.

PAYKOSZ, PAYKOSZOWA, PAYKOSZOWNA, PAYKUS, можливо PAYKOWSKA – від старопол. ап. paj „частина (чогось)”; 2) діал. paja „рот, обличчя”; 3) gw. pajk (pająk) „павук”.

PAZANOWICZ – від основ paz-, paź-, paż-: 1) ап. paza „ямка в дощці”; 2) ап. paź „молодий хлопець шляхетного роду, що служив особі магнатського роду”; 3) від діал. paża (pazucha) „пазуха”.

REBCZYŃSKA – можливо, від: 1) від основи rab-: давнє rab (niewolnik) „раб”; 2) rabin „рабин” – титул єврейського вчителя; 3) м. Rabka (тепер Рабка-Здруй). 3) нім. ос. назви Rebe ← rëbe „виноградна лоза”

REPCZYNSKI – можливо, від 1) рос. репа (пол. rzepa) – трав’яниста рослина роду капуста; 2) від ап. repesić „волочитися” або „ремонтувати, мучитися з чимось”.

RZYKOWSKI – можливо, від 1) ап. rzeka „ріка”; 2) старопол. ап. rzekać „називати”; 3) с. Ryków (кілька); 4) ап. ryk „рик” – гучний рев тварин.

SISKA – від основи sis-: 1) діал. ап. siśka (konik) „коник”; 2) нім. ос. назва Sis; 3) східнослов. ім’я Sisa.

SMOCZKIEWICZ, SMOCZKIEWICZOWA, SMOCZKIEWICZOWNA, SMOCKIEWICZ, SMOCKIEWICZOWA, SZMOCZKIEWICZ – від: 1) давнього ап. smokać, smokcze (ssać) „ссати”; 2) ап. smok „дракон”, у переносному значенні „велетень”; 3) старопол. ап. smoczyć (zmoczyć) „змочити”.

SZEMELAK, SZEMELAKOWA, SZEMELEKOWA, SZEMELOWSKI, SZEMELOWSKA, de SZEMELOWSKIE, SZEMELOSKI, SZEMELOSKA – від: 1) ап. szemel – сивий кінь у традиціях населення Вармії; 2) нім. ос. назви Siemmel, що пох. від ап. Simele „пшенична булка” або від нім. Schemel „табурет”; 3) з угор. személy „людина”.

TOKAL – від ап. toczyć „вести, проходити”; 2) старопол. ап. tok „бочка; посудина на рідину”.

TUSZYŁOWICZ – від старопол. ап. tusz (tuzin) „число дванадцять”; 2) ап. tusza „туша” – випотрошене тіло тварини; 3) від давнього ап. tuszyć „сподіватися”.

WERESIT – від 1) нім. ос. назв на Wer- ; 2) укр. ап. верес „вічнозелений кущ”; 3) заст. ап. wereszka „стріла”.

ZGUT – від: 1) діал. zgutka (czkawka) „гикавка”; 2) ап. zgoda „згода, узгодження”, давніше означало „договір, перемир’я”; 3) від східнослов. ап. жґут – шнур для зупинки кровотечі.

ZULIK, ZULIKIEWICZ – від 1) ап. żuł „намул” – осад, нанесений водою; діал. żul (żółw) „черепаха”; 2) ап. zula „джерело солоної води”.

2. <u>Прізвища невизначеного походження.</u>

У цій групі виоремлюємо дві пігрупи прізвищ із непрозорою семантикою основ:

- етимони яких не можемо визначити: BORŁOWSKI, BYDYKOWA; DAŁDA; DATTDA; DMOŁOWICZ, DMOŁOWICZOWNA, DMUŁOWICZ; DOZAN, DOZAŃSKA; DZIULIKIEWICZ; LEWANGŁOWSKI, LEWĘGŁOWSKI; MIAS; POSETOSKI; SOUKOP; TEROZ; TYRNA; WAZIANDAK; WERELENOWA; ZYSLI.

- записані з помилками, але можемо висувати припущення, які основи стали мотиваційними:

CAYŁO – можливо, від Czajło – від 1) праслов. ап. čajati „сподіватися, очікувати”; 2) ап. czaić się „чатувати”; 3) ап. czajnik „чайник”; 4) czajka „чайка”.

HEDZICKI – можливо, від Hadzicki – від багатозначної основи: 1) укр. ап. гад (пол. wąż); 2) укр. ап. гадати (пол. myśleć); 3) чеський ап. had (пол. gad) „плазун”.

KOBRYLAŃSKA – очевидно, помилкове від *Kobylańska*.

KRUCHLI – можливо, не закінчене Kruchliński – від діал ап. krugły (okrągły) або від укр. ап. круглий (okrągły).

PAREKO (ім’я Basilio) – можливо, від ап. para „пара”.

SNOPNOWSKI – прізвище може бути помилково записане (замість Snopkowski), адже серед записів фіксуємо прізвище *Snopkowa* (див. вище).

STIASZNY – можливо, від ап. szczęście „щастя”.

SZWARTYŃSKI – можливо, помилкове від Czwartyński: ап. czwarty „четвертий”.

Висновки

Історія українського і польського народів перепліталися протягом багатьох століть і, не зважаючи на важкі конфліктні моменти їхнього розвитку, взаємозбагачувалася не тільки на мовному, а й на всіх інших рівнях культурного й економічного життя. Аналіз польського антропонімікону передусім дозволив простежити збагачення польської мови (на фонетичному, морфологічному та лексичному рівнях) східнослов'янськими елементами, запозиченнями, впливами. Окрім найважливішого завдання, вдалося виконати й побічні: провести паралелі між фонетичними та морфологічними ознаками польських та східнослов'янських прізвищ; визначити способи ідентифікації мешканців Дрогобича на межі XVIII – XIX ст.; з'ясувати причини розбіжностей у правописі польських прізвищ дрогобичан; розмежувати прізвища на польські та іноземні; детально проаналізувати твірні основи відіменних прізвищ, їхню частотність; простежити способи адаптації християнських імен (етимонів польських прізвищ) на слов'янському ґрунті; окреслити лексико-семантичні групи, що стали підґрунтям для творення польських прізвищ дрогобичан.

Висновки у вигляді секторних діаграм і гістограм були представлені в кожному аналітичному підрозділі. Щоб не повторюватися, зробимо лише короткі тезові узагальнення із покликаннями на попередні діаграми.

У **першому розділі** під час ознайомлення з теоретичними аспектами ономастики вдалося з'ясувати таке:

- ономастика – це самостійна дисципліна з власною методологічною базою, об'єктом та термінологічною системою (яка, як бачимо на прикладі української ономастичної термінології, ще потребує уніфікації).

- основний принцип відмежування nomina propria й nomina appellativa окреслено за допомогою твердження відомого ономаста Ю. Карпенка: „Власними є ті назви, що мають тільки одного носія, а загальними – ті, що мають багато носіїв або іменують те, що на окремих носіїв не поділяється…”[657].

- прізвища позбавлені лексичного значення, але зберігають граматичне значення. Лексичне значення мають лише основи, що стали базою для творення

[657] Карпенко Ю. та ін., Одеська ономастична школа [в:] Ономастичні науки, 2012, № 4, с. 109.

прізвищ. На підставі цього постулату проведено так звану семантичну класифікацію прізвищ.

- антропоніміка (галузь ономастики, що вивчає власні назви людей) приваблює не тільки мовознавців. Антропонімний матеріал може широко використовуватись істориками, етнологами, правознавцями, соціологами, генеологами та дослідниками інших галузей науки.

Важливим завданням, яке вдалося реалізувати в межах першого розділу, було визначення різниць, передусім фонетичних та морфологічних, для розмежування польського антропонімікону та східнослов'янського (або східнослов'янських елементів). Серед фонетичних рис, притаманних польській мові, виокремлюємо низку найважливіших: відсутність повноголосся; збереження носових ą, ę; палаталізація приголосних; збереження звукосполучень dl, tl, dm; збереження [e] перед зубними й губними приголосними та поява перед ним йотованого; перехід *ъl в -eł-. Морфологічними елементами, властивими польським прізвищам кінця XVIII – поч. XIX ст., є суфікси: -sk(i)/-ck(i)/-dzk(i) та їхні жіночі відповідники, -owicz/-ewicz, -ok, -ik, жіночі -ow(a), - ówn(a). Виокремлення цих відмінностей полегшує процес відмежування польських антропонімів зі східнослов'янськими рисами від власне польських, здійснений у другому розділі.

Завдяки історичним розвідкам, у першому розділі вдалося також з'ясувати найважливіші екстралінгвальні фактори, що впливали на формування польського антропонімікону мешканців Дрогобича.

- географічне розташування Дрогобича на так званих „кресах", але водночас на польсько-українському прикордонні – перетині польської й руської культур – сприяло тісним контактам руського та польського населення, міграціям, мішаним шлюбам тощо.

- історичні, культурні й економічні передумови визначили формування польського антропонімікону на Дрогобиччині: перебування Східної Галичини у складі Польського Королівства (1349 – 1772 рр.); завдяки солеварній промисловості у XV – XVI ст. спостерігається швидкий економічний розвиток міста й – відповідно – наплив не тільки поляків, а й представників інших національностей.

- національний склад населення міста. З XIV ст. Дрогобиччину населяють здебільшого русини. Перехід земель під Польську Корону зумовлює стрімкий наплив польського населення, що посилюється в наступних століттях. Починаючи з XVI ст. на Дрогобиччину масово переселяються євреї через переслідування німцями (значна

частина німецьких прізвищ, зафіксована в римо-католицьких метричних книгах, могла належати євреям). Окрім русинів, євреїв та поляків, що станом на 1785 р. проживали у співвідношенні 2800 : 2236 : 1600, Дрогобич населяли також німці (особливо після переходу Галичини під австрійську владу), незначна кількість італійців, чехів та представників інших національностей.

- правовий статус мов: польська мова переважала в документації та кореспонденції, релігійних полеміках, серед шляхти, а руська мова домінувала над польською серед простого населення в щоденному житті [658], що виразно відобразилося в антропоніміконі українсько-польського пограниччя.

- адміністративна практика допомагала процесам полонізації руських прізвищ, тому серед польських прізвищ дрогобичан фіксуємо чимало прізвищ з українською фонетикою; значна частина руських прізвищ настільки сполонізована, що без генеалогічних досліджень не вдасться зафіксувати їхній руських родовід.

Після аналізу метричних книг можна з упевненістю твердити, що це вартісне й універсальне джерело для дослідників історичної антропонімії. Антропонімний матеріал, почерпнутий із церковних метричних книг, містить особові назви мешканців різних соціальних верств, різного віку, статі (що більше, залишається єдиним джерелом інформації про давні жіночі особові назви). На базі антропонімного матеріалу метричних книг доцільно здійснювати аналіз різних способів ідентифікації населення, процесу формування й стабілізації прізвищ, тенденцій у змінах антропонімікону тієї чи іншої території. Досліджуваний період (злам XVIII – XIX ст.) характеризується використанням двочленної ідентифікаційної моделі – імені та прізвища. Другий компонент ідентифікаційної структури називаємо прізвищем, позаяк на той час це вже сформоване, спадкове й офіційне найменування, що відповідає сучасній дефініції терміна прізвище. Хоча прізвища характеризуються сформованістю і стабільністю, в записах одних і тих самих одиниць простежуємо варіативність, що проявляється у відсутності діакритичних знаків (*Cielinski/Cieliński*); архаїчному вживанні літери **l** замість **ł** (*Kolpiecki/Kołpiecki*), літери **y** або **i** замість **j** *(Staromieyski/Staromiejski, Maiewski/Majewski)*; підміна **u** літерою **ó**, літери **ch** відповідно **h**, а **rz** літерою **ż** і навпаки (*Gurski*/Górski, *Horonzyk/Chorążyk, Korzuchoska/Kożuchowski*)*;* використанні латинських літер і диграфів замість польських *(Thomaszewski/Tomaszewski).* Така варіативність пояснюється відсутністю

[658] Chynczewska-Hennel T, Świadomość narodowa szlachty ukraińskiej i kozaczyzny od schyłku XVI do połowy XVII wieku, Warszawa 1985, s. 59 – 60.

єдиної і загальнорозповсюдженої орфографічної норми, часто неосвіченістю носіїв прізвищ, а також некомпетентністю або недбалістю священнослужителів.

Факт ведення метричних книг в римо-католицькому костелі не означає, що всі записи стосуються виключно римо-католиків поляків з генетично польськими прізвищами. Саме тому у **другому розділі** прізвища дрогобичан римо-католицького віросповідання поділено на польські, що стали головним об'єктом нашого дослідження, та іноземні. Щоправда, представлений поділ досить умовний. Якщо під час розмежуванням польських та німецьких антропонімів не виникає значних проблеми з огляду на генетичну відмінність між польською та німецькою мовами, то виокремлення особових назв українців та поляків на прикордонних територіях, особливо давніших періодів, є вельми складним завданням через генетичну спорідненість двох мов та тривалі контакти й взаємовпливи.

Після здійсненого аналізу прізвищ дрогобичан римо-католицького віросповідання кінця XVIII – поч. XIX ст. констатуємо: суттєво переважають польські прізвища (під терміном „польські прізвища" розуміємо широке поняття – власне польські та сполонізовані прізвища), що становлять 83 %. Решта 17 % припадає на „іноземні" – німецькі, українські, чеські тощо (див. гістограма 1 і 2).

У другому розділі вдалося виконати провідне завдання дослідження – визначити східнослов'янські елементи в польських прізвищах дрогобичан. На базі антропонімного матеріалу римо-католицьких книг 1784 – 1816 рр. оцінюємо фонетичний, морфологічний та лексичний рівні, проте опускаємо синтаксичний (на позаантропонімному матеріалі синтаксичні особливості також можна аналізувати, проте через те, що записи в метриках велися здебільшого латинською мовою, їх опускаємо).

Отже, на прикладі польського антропонімікону дрогобичан, фіксуємо такі найвиразніші східнослов'янські фонетичні риси: повноголосся (*Horodyski, Berezycki, Derewniak, Wołoszynoski* і багато ін.); еволюція носового *ǫ в [u] (*Dub, Rukawiczka, Struk, Mudry, Zubaliczowa* тощо); перехід ѣ в і: (*Bidka, Chlibkiewicz, Chmilewski, Kliszcz* і ін.); звук h: (*Haynowski, Hordyński, Hoszowski, Hruszowska* тощо). Рідше трапляється українська диспалаталізація приголосних (*Szumylakowa, Wysiatycki, Prosyłowicz*); t замість ć (*Kopystyński, Milatyński, Stynawski*); r замість польського rz (*Grechowiecki, Grynda*); українське -ол- (*Kołpiecki, Kołtunowicz*) і т. д.

Однією з найчисельніших груп східнослов'янських запозичень в основах польських прізвищ є руські форми християнських імен (такі запозичення називаємо

лексичними, одначе їх можна також зараховувати до фонетичних запозичень, оскільки йдеться лише про форму імені): *Chomicki* ← ім. Хома (пор. пол. ім. Tomasz), *Fedorowicz* ← ім. Федір (пор. пол. ім. Teodor), *Hawryskiewicz* ← ім. Гаврило (пор. пол. Gabriel) тощо.

Крім українських форм імен, в основах прізвищ фіксуємо значну кількість християнських імен-етимонів, що вживалися здебільшого християнами східного обряду і зазвичай не використовувались західними християнами: *Artymowicz* ← ім. Артем, *Daniłowicz* ← ім. Данило, *Jaremowicz* ← ім. Ярема, *Makarewiczowna* ← ім. Макар, *Pańkiewicz* ← ім. Панько, *Sawczak* ← ім. Сава, *Supronowicz* ← ім. Супрун і багато інших. З усіх польських прізвищ дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст., утворених на базі християнських імен, „східні" імена займають майже 20 %, ще 20 % займають руські форми імен. Значний коефіцієнт східнослов'янських імен-етимонів свідчить про сильні впливи русинів не тільки на розвиток окремого діалекту польської мови, так званої „кресової польщизни", а й на традицію вибору хресних імен.

Щодо відтопонімних прізвищ, варто погодитись із дослідниками польського антропонімікону на руських землях: „Mniej więcej połowa nazwisk kresowych na -ski to nazwiska z pochodzenia ukraińskie, adaptowane fonetycznie do języka polskiego" [659]. Українські шляхетські роди, що приймали прізвища від назв своїх володінь, протягом XVI – XVII ст. сильно полонізувалися: як і польська шляхта, українська бере участь у сеймах, віддає дітей до польських шкіл, родичається з поляками. Мовознавці наводять низку прізвищ (Zbaraskich, Wiśniowieckich, Bojarskich, Winnickich), тісно пов'язаних з польською історією й культурою, проте ще на початку XVII ст. за їхніми носіями були закріплені виключно українські імена [660], що може свідчити на користь руського походження цих особових назв. Такі прізвища фіксуємо й у наших матеріалах: *Wisniowski (Wiszniowski, Wiszniowska), Winnicki (Winnickie), Wysoczanska* – у наш час за фонетичними ознаками важко назвати ці прізвища виключно руськими, але в минулому вони, найімовірніше, належали руській шляхті.

Ще однією групою лексичних запозичень є апелятивні запозичення, що вказують на стійкість руської традиції, яка впливала на формування польського антропонімікону українсько-польського прикордоння.

---

[659] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa, 1998, s. 170.
[660] Там само, s. 170-171.

У прізвищах дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст. закладено чимало апелятивів, що мають руський родовід, проте вже давно адаптувалися до норм польської мови і функціонують у ній тривалий час як свої: sotnik → *Sotnicki*, żubr → *Zubrycki* тощо. Значна кількість апелятивів не втратила східнослов'янські фонетичні риси і побутує лише локально в польських діалектах: smereka → *Smereczańska*, білоруське trybuch → *Trybuchowna*, niżny → *Niznikiewicz*. Деякі з них запозичені польською мовою ще в XVI ст. [661] : sioło, horod, krynica → *Sielska, Horodyski, Kiernicki.* Більшість лексем, збережених у польському антропоніміконі дрогобичан, прийшла з руської мови в польську разом із денотатом: ihumen (igumen) → *Humen*, prasoł → *Prosołowicz*, monastyr (з грецької через руську) → *Manasterski* і ін. До лексичної групи запозичень зараховуємо також ті, що запозичувались не з руської мови, а з орієнтальних (здебільшого тюркських через часті турецько-татарські набіги) за посередництвом руської: chorąży → *Chorążyk*, kozak → *Kozakiewicz*, kociuba → *Kociuba*, ułan → *Ułanowski* тощо. В основах прізвищ трапляються поодинокі випадки апелятивів-етимонів, які ніколи не були запозичені польською мовою, але в складі прізвищ зазнали часткової полонізації: укр. ап. макогін → *Makogin*, укр. ап. снігур → *Snigurski*. У цьому випадку доречно говорити про українців, чиї прізвища разом з носіями потрапили в римо-католицькі метричні книги й полонізувалися.

Цікавим явищем у польському антропоніміконі дрогобичан є низький показник східнослов'янських морфологічних запозичень (більшість прізвищ, що містять українські твірні морфеми, утворені за допомогою українських твірних антропонімооснов, тому зараховані до власне українських – *Feduszko, Juryszyn, Rewerenczuk* та ін.). Такий стан речей може вказувати на масову полонізацію українських прізвищ упродовж XVII – XVIII ст. шляхом додавання польських суфіксів або заміною українських формантів польськими. Серед морфологічних запозичень зі східнослов’янських мов у складі польських прізвищ дрогобичан функціонують такі: -uk, -k(o), -yszyn, -enk(o) -ajł(o), -eć, жіночі -ych(a)/-ich(a): *Chromenkowna, Mrozko, Pawełczukowna*, *Rybicha, Szczepajło*. Значне поширення антропонімних суфіксів -owicz/-ewicz у польських прізвищах дрогобичан можна пояснювати руським походженням цих формантів, що в XVI – XVII ст. витіснили власне польські -ic, -owic. Проте оригінально руський прізвищевий формант -icz настільки сильно вкоренився в польських прізвищах, що на даний час без глибших

[661] Совтис Н., Українські лексичні запозичення в польській літературній мові, Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.03, Київ 2005, с. 17 – 19.

генеалогічних досліджень не можливо відмежувати польські й руські антропонімні одиниці на підставі суфікса -icz.

Аналіз підтверджує, що антропонімікон поляків, котрі заселяли етнічно руські терени, зазнав суттєвого впливу східнослов'янських мов. Особливу роль у творенні й формуванні польського антропонімікону відіграла українська мова та її західноукраїнські діалекти через спільну історію, розташування й безпосередній контакт протягом кількох століть. Впливи й запозичення з української мови займають близько 95 % усіх східнослов’янських запозичень у польському антропоніміконі дрогобичан на зламі XVIII – XIX ст. Зовсім незначні зміни відбулися під впливом російської мови. Поляки, котрі проживали на кресах, не мали безпосереднього контакту з російською мовою до поділів Польщі, тобто до кінця XVIII ст. (на той час антропонімікон регіону вже був сформований). З білоруською мовою поляки Дрогобиччини також не мали близьких безпосередніх контактів, тому й впливи білоруської мови обмежуються кількома прикладами лексичних запозичень.

З огляду на обмежену кількість джерельних матеріалів, ми проаналізували далеко не всі руські риси, збережені в польському антропоніміконі, тому реєстр цих рис вважаємо поки що відкритим. Не претендуємо також на віднайдення усіх руських елементів у польських прізвищах дрогобичан межі XVIII – XIX ст. Вважаємо, що ретельні й прискіпливі лінгвістичні дослідження в поєднанні з генеалогічними й історичними розвідками виявлять у польському антропоніміконі більше східнослов’янських мовних рис, сьогодні „закамуфльованих” тривалим процесом полонізації.

Польські прізвища, як і всі слов’янські, характеризуються лексичним розмаїттям прізвищевих основ, тому **третій розділ** нашої праці присвячений так званій семантичній класифікації прізвищ, що полягає у визначенні антропонімної основи і зарахуванні її до певної лексико-семантичної групи. Виокремлюємо дві основні групи прізвищ – відонімні й відапелятивні, а також дві другорядні – відкомпозитні та невизначені.

Перша відонімна група прізвищ поділяється на:

- відіменні. Цій групі присвячуємо особливу увагу, адже відіменні прізвища пройшли процес трансантропонімізації – перехід однієї антропонімної категорії в іншу. Етимонами відіменних прізвищ дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст. найчастіше ставали чоловічі християнські імена, що із прийняттям християнства швидко адаптувались і поширювались серед слов’ян.

Християнські імена переважно із староєврейської, арамейської, давньогрецької (мови, якими написана Біблія) запозичувалися грецькою та латинською мовами, а пізніше з їхньою допомогою адаптувалися всіма слов'янськими (Gabriel/Гаврило, Jan/Іван, Maciej/Матвій Tomasz/Хома та ін). Фіксуємо також значну частину латинських імен, що, полонізувавшись (Błażej, Łukasz, Paweł, Urban тощо), стали базою для власне польських прізвищ, а також значну кількість грецьких імен (Артем, Макар, Пантелеймон, Супрун, Прокіп і т. д.), що запозичувались здебільшого християнами східного обряду і лягали в основу їхніх прізвищ. Етимонами виступає також незначна кількість імен німецького (Fryderyk, Karol, Zygmunt) і слов'янського походження (Jarosław, Kazimierz, Wojciech та ін.), які, послуговуючись визначенням терміна „християнські імена", також зараховуємо до християнських.

З усіх прізвищ, утворених на базі християнських імен, понад 91 % містить у своїх основах чоловічі християнські імена, решта – 9 % припадає на жіночі християнські імена (Clara, Hanna, Maria). Такий стан речей зумовлений прадавньою слов'янською традицією, в якій чоловік (батько) займав місце голови у своїй сім'ї.

Прізвища, що походять від імен християнського походження, становлять для мовознавців цінний матеріал з погляду фономорфологічних процесів, пов'язаних з адаптацією іноземних імен до норм польської та української мов. Найпомітнішим явищем адаптації є субституція або відкидання не притаманних слов'янським мовам іноземних артикуляційних особливостей (*Szczepanowicz* ← пол. Szczepan ← лат. Stephanus ← гр. Stephanos, *Nazarewicz* ← ім. Назар/Nazar ← лат. Nazarius ← гр. Nazarios). Аналіз християнських імен може стати в пригоді не лише мовознавцям, а й історикам, етнологам, а навіть релігієзнавцям, що займаються визначенням шляхів проникнення християнства в певні державні утворення.

Окрім християнських, в основах польських прізвищ збереглася незначна кількість дохристиянських власне слов'янських імен (Mirosław, Sobiesław, Lścimir), які після прийняття християнства витісняються християнськими, а також поодинокі випадки нехристиянських неслов'янських імен (Łaskarz, Luter, Wanda).

- відтопонімні прізвища дрогобичан виникли здебільшого на базі географічних назв населених пунктів (переважно сіл та маленьких містечок), значно рідше – водних об'єктів. Більшість із них (99 %) утворена морфологічним способом шляхом додавання слов'янського суфікса -sk(i) та його варіантів -ck(i), -dzk(i), що й донині залишаються найвиразнішим показником шляхетських прізвищ. Етимони відтопонімних прізвищ можна поділити на власне польські (розташовані на корінних

польських землях: *Gawinski* ← село Gawin), „кресові” (знаходяться на території генетично руських земель: *Biliński* ← Bilin, Bilina), мішані (існують на корінних польських і на руських теренах: *Baczyński* ← села Baczyn). Поділ лише умовний, адже географічне розташування топонімів, від яких творилися прізвища, не завжди може бути правильним індикатором походження антропоніма. Найбезпечнішим критерієм родоводу відтопонімного прізвища залишається вигляд його твірної основи.

Другу основну групу – відапелятивні прізвища – умовно поділяємо на такі підгрупи:

- прізвища, основи яких вказують на індивідуалізаційну фізіологічну або психологічну рису особи. Це широка категорія, у склад якої входять назви психологічних станів, способів поведінки, вчинків, дій (luty → *Lutak,* wesoły → *Wesołowski* тощо) – 31 %; назви тваринного і рослинного світу (baran → *Baranowicz,* drozd → *Drozdowicz,* mak → *Makiewicz* і т. д.) – 29 %; назви артефактів, серед яких знаряддя праці, частини одягу, продуктів харчування (czapka → *Czapkiewicz,* kociuba → *Kociuba* і т. д.) – 19 %; назви, що описують зовнішній вигляд людини (mały → *Mały,* szczupły → *Szczupłakiewicz* і ін.) – 13 %; назви абстрактних понять (gorzki → *Gorzki,* pech → *Pechowa* тощо) – 4 %; назви родинних стосунків (matka → *Matkiewicz,* swat → *Swatkiewicz* і ін.) – 2 %, метеорологічних явищ, часових понять (mróz → *Mrozek,* wrzesień → *Wrześniowski* і т. д) – 2 %.
- прізвища, що містять у своїх основах назви професій, адміністративних та військових посад (bojar → *Boiarski,* Gontarz → *Gontowicz*, stelmach → *Stelmachiewicz* і багато інших). Прізвища з відпрофесійними основами характеризуються різноманітністю, адже на початку XVIII ст. „значно поглиблюється спеціалізація цехового ремесла. Якщо в середині XVI ст. налічувалося до 22 ремісничих професій, то в середині XVIII ст. їх відомо не менше 36” [662].
- прізвища, з відетнонімними антропонімоосновами, що, своєю чергою, поділяються на ендогенні (Czech → *Czech*, Rusin → *Rusinkiewicz*) та екзогенні етноніми (Niemiec → *Niemczakiewicz,* Lach → *Lachowicz*).
- прізвища, етимоном яких виступають топографи (sad → *Sadowy,* sioło → *Sielska,* za potokiem → *Zapotocka* тощо).

Ось як виглядає співвідношення трьох найосновніших груп прізвищ, згідно із семантичною класифікацією їхніх твірних основ: відіменні – 328 прізвищ,

[662] Тимошенко Л., Нариси з історії стародавнього Дрогобича, Дрогобич 2003, с. 43.

відтопонімні – 530 прізвищ, відапелятивні – 1060 прізвищ.

Окрім вказаних основних груп виділяємо ще дві менші побічні:

- прізвища-композити (*Oczenaszek* ← ojcze + nasz – закріпилося як молитовне звертання; *Waligorski* ← walić + góra).

- невизначені прізвища: а) полімотивовані, тобто ті, в яких не можемо однозначно визначити етимон, а етимони-припущення можуть належати до різних лексико-семантичних груп (наприклад, прізвище *Korpakiewicz* могло утворитися від: 1) ап. karp „короп" – вид риби; 2) ап. karpa „зруб" – пень з корінням, що залишився після зрубання дерева; 3) діал. ап. karpać, korpać „ремонтувати"; 4) укр. діал. корпати – „порпати, бабрати" ; 5) християнського українського імені Карп(о); б) З непрозорою семантикою (*Dałta, Dozańska, Werelenowa* та тощо), які на основі наших знань витлумачити не можемо.

Як бачимо, генеза прізвищ нерозривно пов'язана з формуванням антропонімної системи певного регіону, тому з'ясування етимології багатьох прізвищ вимагає не тільки лінгвістичних знань, а й обізнаності в історії, культурі, побуті даного регіону.

Отже, власні імена зумовлені історично: всі зміни в історії, культурі, традиціях, способі проживання тощо зафіксовані в пропріальній лексиці народу. Особливо у прізвищах, оскільки вони найтісніше пов'язані з людиною, суспільством і найшвидше вбирають те, чим і як суспільство живе. Поляки-дрогобичани протягом кількох століть проживали (й донині проживають) спільно з українцями-дрогобичанами. Пропоноване дослідження презентує результат багатовікового перетину цих двох слов'янських народів, їхніх культур, мов, віросповідань – майже 20 % усіх польських прізвищ дрогобичан зазнало руського впливу або формувалося на руському лінгвокультурному ґрунті (див. діаграма 1.)

У дослідженні наводимо чимало руських елементів у польському „кресовому" антропоніміконі, проте власне польські, питомі ознаки проаналізованих прізвищ однозначно переважають, що виразно доводить стійкість, відокремленість й самозбереження польської мови й нації загалом в умовах своєрідного білінгвізму.

ДЖЕРЕЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Місце зберігання:

- Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (AGAD).
- Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДІАЛ УКРАЇНИ).

Книги із записами чину хрещення:

1. Liber Natorum Civitatis Drohobycz ab anno 1784 – 1791, t. II / Метрична книга із записами про хрещення парафіян протягом 1784 – 1791 рр., м. Дрогобич, т. II (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespół nr 437, AGAD).
2. Liber Natorum Civitatis Drohobycz ab anno 1792 – 1812, t. III, IV, V / Метрична книга із записами про хрещення парафіян проотягом 1792 – 1812 рр., м. Дрогобич, т. III, IV, V (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespół nr 437, AGAD).

Книги із записами чину вінчання:

3. Книга із записами про одруження парафіян протягом 1792 – 1829 рр., м. Дрогобич (спр. 1720, опис 4а, фонд 201, ЦДІАЛ УКРАЇНИ).
4. Liber Copulatorum Civitatis Drohobycz, ab anno 1784 – 1792, t. II / Книга із записами про одруження парафіян протягом 1784 – 1792 рр., м. Дрогобич, т. II (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespół nr 437, AGAD).

Книги із записами чину похорону:

5. Liber Mortuorum pro Civitate Drohobycz ab anno 1792 ad annum 1800, t. III / Метрична книга із записами про смерть парафіян протягом 1792 – 1800 рр., м. Дрогобич, т. III (спр. 1719, опис 4а, фонд 201, ЦДІАЛ УКРАЇНИ).
6. Liber Mortuorum Civitatis Drohobycz ab anno 1784 – 1791, t. II / Метрична книга із записами про смерть парафіян протягом 1784 – 1791 рр., м. Дрогобич, т. II (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespół nr 437, AGAD).

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Abramowicz Z., Citko L., Dacewicz L., Słownik historycznych nazw osobowych i elementów identyfikacyjnych Białostocczyzny (XV-XVII wiek), t. I – II, Białystok 1997.

2. Abramowicz Z., Słownik etymologiczny nazwisk Żydów białostockich, Białystok 2003.

3. Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny, pod red. I. Maryniakowej, t. V, Leksyka 1, Warszawa 1995.

4. Benson M., Dictionary of Russian personal names: with a guide to stress and morphology, Philadelphia 1964.

5. Benson M., The Compilation od a Dictionary of Russian Personal Names [in:] Names, number 1, 1964, p. 15 – 22.

6. Bogdanowicz E., Wschodniosłowiańskie nazwy osobowe w osiemnastowiecznej antroponimii południowego Podlasia [w:] Nazewnictwo pogranicza Polski, Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej pod. red. A. Belchnerowskiej i J. Ignatowicz-Skowrońskiej, Szczecin 1999, c. 25 – 32.

7. Breza E., Nazwiska Pomorzan. Pochodzenie i zmiany, t. 1 – 3, Gdańsk 2000 – 2004.

8. Brückner A., Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927.

9. Bubak J., Księga naszych imion, Wrocław 1993.

10. Bubak J., Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego, cz. 1, Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 1970.

11. Buczyński M., Semantyczne i strukturalne typy /ukraińskie i polskie/ w nazwiskach mieszkańców Białej Podlaskiej [w:] Słownictwo języków słowiańskich w aspekcie porównawczym, pod red. M. Łesiowa, Lublin 1987, s. 33 – 36.

12. Buczyński M., Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska [w:] Annales univesitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F., Vol. XXII, 10, s. 223 – 256.

13. Budzyński Z., Ludność pogranicza polsko-ruskiego w drugiej połowie XVIII wieku. Stan, rozmieszczenie, struktura wyznaniowa i etniczna, t. I, Przemyśl – Rzeszów 1993.

14. Burysz A., Imiona męskie w inskrypcjach nagrobnych cmentarza w Drohobyczu (na przykładzie pracy R. Pastucha Drohobyćkyj nekropol) [w:] Nekropolie jako

znak kultury pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego, red. F. Czyżewski, A. Dudek-Szumigaj, L. Frolak, Lublin 2011, s. 75 – 84.

15. Bystroń J. S., Nazwiska polskie, Warszawa 1993.

16. Bystroń J. S., Księga imion w Polsce używanych, Warszawa 1938.

17. Cherkiewicz J., Spis imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-cerkiewno-słowiańskim, Warszawa 2001.

18. Chynczewska-Hennel T., Świadomość narodowa szlachty ukraińskiej i kozaczyzny od schyłku XVI do połowy XVII wieku, Warszawa, 1985.

19. Cieślikowa A., Rozwiązanie licznych zagadek staropolskiej antroponimii, Kraków 2002.

20. Cieślikowa A., Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe: proces onimizacji, Wrocław 1990.

21. Czapla A., Nazwy miejscowości historycznej ziemi lwowskiej, Lublin 2011.

22. Dacewicz L., Antroponimia Białegostoku w XVII – XVIII wieku., Białystok 2001.

23. Dacewicz L., Antroponimia Żydów Podlasia w XVI – XVIII wieku, Białystok 2008.

24. Dickenmann E., Aufgaben und Methoden der russischen Ortsnamenforschung, Beiträge zur Namenforschung, VI, Heidelberg 1955.

25. Die deutschen Personennamen. 1, Einleitung, zur Laut- und Formenlehre, Wortfügung, -bildung und -bedeutung der deutschen Personennamen, von Adolf Bach, Heidelberg 1952.

26. Dobrowolski K., Znaczenie metryk kościelnych dla badań naukowych [w:] Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie, t. V., Lwów 1920, s. 90 – 110.

27. Domin J., Słowotwórstwo hipokorystyków od imion własnych od imion własnych osobowych w języku polskim i rosyjskim, Gdańsk 1982.

28. Duma J., Rzetelska-Feleszko E., Cieślikowa A., Słowiańska Onomastyka: Encyklopedia, Warszawa 2002 – 2003.

29. Fałowski A., Sendero B., Biesiada słowiańska, Kraków 1992.

30. Frege G., On Sense and Reference, Reprinted in P. Geach and M. Black, eds, Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege, Oxford 1960.

31. Fros H., Sowa F., Księga imion i świętych, t. 1 – 6, Kraków 1997 – 2007.

32. Gala S., Apelatywno-antroponimiczne struktury z sufiksem -ajło [w:] Acta Universitatis Lodziensis, Folia Linguistica 27, Łódź 1993, s. 77 – 85.

33. Gala S., Słownik nazwisk i przezwisk ludności ziemi piotrkowskiej, Piotrków Trybunalski – Łódź 1987.

34. Gardiner A. H., The Theory of Proper Names: A Controversial Essay, London - New York 1957.

35. Gątkiewicz F., Z archiwum Drohobycza. Zbiór przywilejów, aktów, dekretów granicznych, lustracyi, memoriałów i t.p., Drohobycz 1906.

36. Górski K., Onomastyka Mickiewicza [w:] Onomastica nr 10 – 11, r. VI, Wrocław 1960, s. 6 – 12.

37. Grodziński E., Zarys ogólnej teorii imion własnych, Warszawa 1973.

38. Grzenia J., Słownik imion, Warszawa 2004.

39. Grzenia J., Słownik nazw geograficznych z odmianą i wyrazami pochodnymi, Warszawa 2008.

40. Horn M., Skutki ekonomiczne najazdów tatarskich z lat 1605 – 1633 na Ruś Czerwoną, Wrocław – Warszawa – Kraków 1964.

41. Hrabec S., Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w., Toruń 1949.

42. Huk I., Z polsko-ukraińskich interferencji językowych na obszarze pogranicza (na materiale antroponimii chłopskiej dawnej ziemi chełmskiej w wieku XVIII) [w:] Studia i Materiały Polonistyczne, t. 3, Piotrków Trybunalski 1997, s. 153 – 159.

43. Jarocki F. P., Treść zoologii dla użytku młodzieży, Warszawa 1851.

44. Jodłowski S., Losy polskiej ortografii, Warszawa 1979.

45. Karaś M., O staropolskich imionach dwuczłonowych zachowanych w nazwach odmiejscowych [w:] Onomastica, II, 1956, s. 260 – 281.

46. Karlmann Brechenmacher J., Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Familiennamen, A – J, Görlitz 1847.

47. Karłowicz J., Imiona własne polskich miejsc i ludzi od zatrudnień, Warszawa 1887.

48. Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., Słownik języka polskiego, t. 1 – 8, Warszawa 1900-1927.

49. Knappova M., Jak se bude jmenovat, Praha 1978.

50. Kosyl Cz., Główne nurty nazewnictwa literackiego (zarys syntezy) [w:] Onomastyka literacka, red. M. Biolik., Olsztyn 1993, s. 67 – 100.

51. Kość J., Polszczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym. W perspektywie historycznej, Lublin 1999.

52. Krasnowolski A., Najpospolitsze błędy językowe zdarzające się w mowie i piśmie polskiem, Warszawa 1919.

53. Kresy – pojęcie i rzeczywistość. Zbiór studiów, pod red. K. Handke, Warszawa 1997.

54. Krochmal A., Proksa M., Akta metrykalne w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu, Przemyśl 1998.

55. Kuć J., Antroponimia pogranicza podlasko-mazowieckiego (na podstawie XVII–wiecznych ksiąg parafialnych z Mokobód), Siedlce 2011.

56. Kuryłowicz J., La position linguistique du nom proper [w:] Onomastica, R. 2, z. 1, Wrocław – Kraków, 1956.

57. Kurzowa Z., Polszczyzna Lwowa i kresów południowo wschodnich do 1939 roku, Kraków 2006.

58. Langendonck W.V., Theory and Typology of Proper Names, Berlin 2007.

59. Lehr-Spławiński T., Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój, Warszawa 1978.

60. Lehr-Spławiński T., Wzajemne wpływy polsko-ruskie w dziedzinie językowej, Kraków 1928.

61. Limanowski B., Galicya przedstawiona słowem i ołówkiem, Lwów 1892.

62. Linde B. S., Słownik języka polskiego, t. 1 – 6, Warszawa, 1807 – 1814.

63. Łesiów M., Historia wzajemnych kontaktów i wpływów języka polskiego i ukraińskiego [w:] Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniami językowymi, pod red. D. Buczki, M. Łesiowa, Lublin 2003, s. 11 – 23.

64. Malec M., Imiona chrześcijańskie o rodowodzie słowiańskim w Polsce [w:] Studia historycznojęzykowe I, pod red. M. Kucały i Z. Krążyńskiej, Kraków 1994, s. 65 – 71.

65. Malec M., Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce, Kraków 1994.

66. Malec M., O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność, Kraków 1996.

67. Mały atlas gwar polskich, red. Kazimierz Nitsch (t. I – II), Mieczysław Karaś (t. III – XIII), Wrocław 1957 – 1970.

68. Markowski A., Odmiana nazwisk we współczesnej polszczyźnie [w:] Poradnik Językowy, z. 6 i 7., 1972, s. 406 – 415.

69. Mecherzyński K., Historya języka łacińskiego w Polsce, Kraków 1833.

70. Meniok W., Czynnik polsko-żydowski w genealogii kulturalnej Drohobycza [w:] Drohobycz Wielokulturowy, pod red. M. Dąbrowskiego, W. Meniok. Warszawa 2005, s. 58 – 73.

71. Miklosich F., Die Bildung der slavischen Personen - und Ortsnamen, Heidelberg, 1927.

72. Mikołajczak A. W., Łacina w kulturze polskiej, Wrocław 1998.

73. Mikołajczak B., Nazwiska w księdze chrztów parafii margonińskiej (pow. Chodzież) z lat 1698–1761 [w:] Slavia occidentalis, t. 28 / 29, 1971, s.157 – 171.

74. Mikrotoponimia na pograniczach językowo-kulturowych, red. M. Olejnik i M. Łesiów, Lublin 2005.

75. Mill J.S., A System of Logic, Ratiocinative and Inductive: Being a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods of Scientific Investigation, Vol. 1, London 1843.

76. Minikowska T., Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w., Warszawa 1980.

77. Motylewicz J., Drohobycz wśród miast ziemi Przemyskiej w drugiej połowie XVII i XVIII wieku. Próba analizy porównawczej [w:] Drohobycz miasto wielu kultur, pod red. W. Bonusiaka, Rzeszów 2005, s. 198 – 207.

78. Mściwujewski M., Królewskie wolne miasto Drohobycz, Lwów – Drohobycz, Lwów 1929.

79. Mściwujewski M., Z dziejów Drohobycza. Część I – II, Drohobycz 1935, 1939.

80. Muczkowski J., Gramatyka języka polskiego. Wydanie trzecie przerobione i pomnożone, Kraków 1849.

81. Mytnik I., Antroponimia Wołynia w XVI – XVIII wieku, Warszawa 2010.

82. Mytnik I., Polish-ukrainian language contacts in old anthroponymy of the class society – an overview [w:] Language and society. Мова і суспільство, вип. 1, Львів 2010, s. 53 – 59.

83. Namenforschung - Name Studies - Les Noms Propres : Ein Internationales Handbuch Zur Onomastik – An International Handbook of Onomastics – Manuel International D'Onomastique, by Eichler E. at al., III vols., Berlin 1995, 1996.

84. Naruszewicz-Duchlińska A., Nazwiska mieszkańców Komornictwa Lidzbarskiego (1500-1772 r.), Olsztyn 2007.

85. Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych. Materiały z Międzynarodowej Konferencji Onomastycznej, Białystok – Supraśl 26 – 27 X 1998, red. Z. Abramowicz, L. Dacewicz, Białystok 1999.

86. Nazewnictwo obszarów językowo mieszanych. Księga referatów Międzynarodowej Konferencji Onomastycznej w Gdańsku 25-27 X 1977, pod red. H. Górnowicza, Wrocław 1981.

87. Nitsch K., Uwagi o nazwiskach kobiet zamężnych i panien [w:] Język Polski, XXXI, 1951, s. 62-68.

88. Ostroróg-Sadowski J., O imieniu i nazwisku, Studjum prawne, Warszawa 1902.

89. Ostrowski J., Księga herbowa rodów polskich, cz.2, Warszawa 1897.

90. Pawłowski E., Baran mówi o Kowal. O tworzeniu i odmianie nazwisk i tytułów żeńskich [w:] Język Polski, XXXI, 1951, s. 49 – 62.

91. Pirbudagian-Fiutek M., Polskie elementy leksykalne e antroponimii kozackiej z XVII w. [w:] Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniami językowymi, pod red. D. Buczki, M. Łesiowa, Lublin 2003, s. 131 – 135.

92. Polaczkówna H., Księga radziecka miasta Drohobycza 1542-1563, z papierów pośmiertnych ś. p. Stefana Sochaniewicza, Zabytki dziejowe, t. IV, zesz. I, Lwów 1936.

93. Polskie nazwy własne. Encyklopedia, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa 1998.

94. Popowska-Taborska H., Geneza ukrainizmów w dialektach kaszubskich, [w:] Język a kultura, VII. Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych, Wrocław 1992, s. 41 – 46.

95. Putanec V., Šimunović P., Leksik prezimena SR Hrvatske, Zagreb 1976.

96. Rieger J. Dawna granica etniczna polsko-ukraińska w okolicach Sanoka i Przemyśla w świetle antroponimii [w:] Antroponimia słowiańska, Prace onomastyczne, 35, pod red. E. Wolnicz-Pawłowskiej i J. Dumy, Warszawa 1996, s. 259 – 269.

97. Rieger J., Elementy ukraińskie w toponimii polskiej i w toponimii Polski [w:] "Acta Universitatis Lodziensis", Folia Linguistica 27, 1993, s. 247 – 253.

98. Rospond S. Słownik nazwisk śląskich, Cz. 1: A – F, Cz. 2: G – K, Wrocław – Warszawa – Kraków 1967, 1973.

99. Rospond S., Struktura i klasyfikacja nazwiska słowiańskiego na podstawie „Słownika nazwisk śląskich” [w:] Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, t. V, Wrocław 1965, s. 9 – 63.

100. Rozwadowski J., Studia nad nazwami wód słowiańskich, Kraków 1948.

101. Rudnicka-Fira E., Antroponimia Krakowa od XVI do XVIII wieku. Proces kształtowania się nazwiska, Katowice 2004.

102. Rudnicka-Fira E., Z pogranicza leksykologii i onomastyki. Przyczynek terminologiczny, [w:] „Prace Filologiczne” 2005, t. L, s. 99 – 124.

103. Russel B., History of Western Philosophy and its Connection with Political and Social Circumstances from the Earliest Times to the Present Day, Great Britain 1946.

104. Rymut K., Nazwiska Polaków, Wrocław 1991.

105. Rymut K., Nazwy miast Polski, Wrocław 1987.

106. Rymut, K., Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 1 – 2, Kraków 1999, 2001.

107. Rytter G., Wschodniosłowiańskie zapożyczenia leksykalne w polszczyźnie XVII wieku, Łódź 1992.

108. Sarnowska-Giefing I, Od onimu do gatunku tekstu. Nazewnictwo w satyrze polskiej do 1820 roku, Poznań 2003.

109. Sarnowska-Giefing I., Słownik nazwisk mieszkańców Poznania XVI-XVIII wieku, t. 1, A-F, Poznań 2011.

110. Šimundić M., Rječnik osobnih imena, Zagreb 1988.

111. Skulina T., Staroruskie imiennictwo osobowe. Cz. II, Wrocław 1974.

112. Słowiańskie pogranicze językowe: zbiór studiów, pod red. K. Handke, Warszawa 1992.

113. Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 1, Odapelatywne nazwy osobowe, opr. A. Cieślikowa, Kraków 2000.

114. Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 3. Odmiejscowe nazwy osobowe, opr. Z. Kaleta, Kraków 1997.

115. Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 7. Suplement. Rozwiązanie licznych zagadek staropolskiej antroponimii, opr. A. Cieślikowa, Kraków 2002.

116. Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 2. Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego, opr. M. Malec, Kraków 1995.

117. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, t. I – XV, Warszawa 1880 – 1902.

118. Słownik gwar polskich, ułożyli J. Karłowicz i J. Łoś (t. IV – VI), t. I – VI, Kraków 1900-1911.

119. Słownik języka polskiego, pod red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. I – VIII, Warszawa 1900.

120. Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych, t. I – X, pod red. K. Rymuta, Kraków 1992 – 1994.

121. Słownik prasłowiański, red. F. Sławski, t. 1 – 8, Wrocław 1974–2001.

122. Słownik staropolski, red. S. Urbańczyk, t. 1–11, Kraków 1953–2002.

123. Słownik staropolskich nazw osobowych pod red. W. Taszyckiego, Wrocław 1965 – 1987.

124. Šmilauer V., Metoda “malých typů v toponomastice, [v:] Sborník slavistických prací: věnovaných IV. mezinárodnímu sjezdu slavistů v Moskvě, red. K. Horálek, J. Kurz, Praha 1958.

125. Šrámek R., Úvod do obecné onomastiky, Brno 1999.

126. Stachowski S., Słownik historyczny turcyzmów w języku polskim, Kraków 2007.

127. Stetsula M., Семантико-стилістичний і культурологічний потенціал sacrum-онімів у поетичних текстах Ліни Костенко [w:] Cyryl i Metody w kulturze i języku Słowian, Biała Podlaska 2011, s. 227 – 236.

128. Sudakiewicz L., Słownik nazwisk mieszkańców Ziemi Złotowskiej, Koszalin 2011-2012.

129. Svoboda J., Staročeská osobní jména a naše příjmení, Praha 1964.

130. Szulowska W., Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwowskiej, Warszawa 1992.

131. Szutkowski T. J., Antroponimia Ziemi Pyrzyckiej, Szczecin 2004.

132. Światłomir, Ciemnota Galicyi w świetle cyfr i faktów 1772 – 1902. Czarna księga szkolnictwa galicyjskiego, Lwów 1904.

133. Taszycki W., Onomastyka i historia języka polskiego, Wrocław 1973.

134. Taszycki W., Polskie nazwy osobowe, Kraków 1924.

135. Taszycki W., Ze studiów nad polskiem imiennictwem osobowem, [w:] "Język Polski" VIII/1923, Kraków 1923, s. 97 – 103.

136. Tichoniuk B., Z problematyki przekładu rosyjsko-polskiego nazw własnych [w:] Problemy lingwistyki tekstu, red. M Blicharski, Katowice 1984, s. 118 – 128.

137. Tomczak L., Słownik odapelatywnych nazwisk Polaków, Wrocław 2003.

138. Trajdos T. M. i in., Instrypcje historyczne fary w Drohobyczu, Kraków 1996.

139. Trajdos T., Zaucha T., Drohobycz: miasto królewskie i jego kościoły, Warszawa 2001.

140. Ułaszyn H., Pochodzenie etniczne nazwy Ukrainiec, Łódź 1947.

141. Urbańczyk S., Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego [w:] Urbańczyk S., Szkice z dziejów języka polskiego, Warszawa 1968, s. 295 – 304.

142. Walczak B., Bug nie musi dzielić [w:] Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim pod red. F. Czyżewskiego, Lublin 2001, s. 13 – 19.

143. Walczak B., Dzieje języka a nazwy własne. Nazwy własne w języku kulturze i komunikacji społecznej, Katowice 2004.

144. Walczak B., Zarys dziejów języka polskiego, Poznań, 1995.

145. Walicki A., Błędy nasze w mowie i piśmie, ku szkodzie języka polskiego popełniane oraz prowincjonalizmy, Kraków 1886.

146. Wolnicz-Pawłowska E., Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym województwie ruskim, Wrocław 1978.

147. Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX wiek, Warszawa 1998.

148. Zielińska-Klimkiewicz Z., Księgozbiór Bartoszewiczów – przeszłość i teraźniejszość [w:] Acta Univesitatis Lodziensis, Folia librorum 8, 1998, s. 63 – 98.

149. Авлакулов Я., Малоизученные типы имен собственных узбекского языка и проблемы их исследования [в:] Вестник Челябинского государственного университета, № 25 (240). Филология. Искусствоведение. Вып. 58, 2011, с. 11 – 14.

150. Ажнюк Б., Українські імена: проблеми транслітерації [в:] Урядовий кур'єр № 168(278), Київ 1993.

151. Антонов Д., Антонова И., Метрические книги России XVIII – начала XX в., Москва 2006.

152. Аркушин Г., Польсько-українське порубіжжя у світлі суфіксальної деривації [в:] Język a kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim, pod red. F. Czyżewskiego, Lublin 2001, с. 105 – 115.

153. Баранівська О., Про походження деяких польських і українських прізвищ із формантами -ak ('-ак) / ak (-як, -czak / -чак) [в:] Антропонимика №1, 2006, с. 25 – 29.

154. Батюк Т., Соляні жупи дрогобицького староства у XVI – XVIII ст. [в:] Дрогобицький краєзнавчий збірник, Вип. XI-XII, Дрогобич 2008, с. 129 – 137.

155. Белей Л., Белей О., Словник старослов'янсько-український, Львів 2001.

156. Белей Л., Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії, Ужгород 2002.

157. Белецкий А., Лексикология и теория языкознания (ономастика) [в:] Вопросы языковой структуры, Киев 1976.

158. Бербер Н., Щодо питання про терміносистему поетонімології [в:] Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри, відп. ред. М. І. Михайлуца, Одеса 2011, с. 180 – 183.

159. Бибик С., Сюта Г., Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання, Харків 2006.

160. Бондалетов В., Русская ономастика, Москва, 1983.

161. Браїлко, Ю., Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60 – 80 -х токів XX століття (семантико-стилістичний аспект). Автореф. дис… канд. філол. наук, Київ 2005.

162. Булава Н., Усічено-суфіксальні імена в основах українських прізвищ Північної Донеччини [в:] Записки з ономастики, Одеса 2003, с. 114 – 121.

163. Бучко Д., Ткачова Н., Словник української ономастичної термінології, Харків 2012.

164. Бучко Г., Бучко Д., Історична та сучасна українська ономастика. Вибрані праці, Чернівці 2013.

165. Васмер М., Этимологический словарь русского языка, т. I – IV, Москва 1986.

166. Верига В., Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.), Львів 1996.

167. Веселовский С., Ономастикон – Древнерусские имена, прозвища и фамилии, Москва 1974.

168. Вирста Н., Прізвища Покуття, омонімні з суфіксальними варіантами чоловічих християнських імен [в:] Наукові записки. Серія: філологічні науки (мовознавство). Випуск 89(3), Кіровоград 2010, с. 400 – 408.

169. Влахов С., Флорин С., Непереводимое в переводе, Москва 1980.

170. Гаврилюк М., Таємниці стародавнього Дрогобича [в:] Літопис Бойківщини, ч. 2/67(78), ЗСА – Канада – Україна 2004, с. 53 – 58.

171. Герасимчук В., Нечипоренко А., Антропоніми. Історія і сучасність, Кам'янець-Подільський, 2002.

172. Гиляревский Р., Старостин Б., Иностранные имена и названия в русском тексте, Москва 1985.

173. Гірняк С., Список прізвищ жителів Дрогобицького р-ну Львівської обл. [в:] Студії з ономастики та етимології, Київ 2009, с. 305 – 306.

174. Головчак Н., Німецькі прізвища Закарпаття. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Одеса 2003.

175. Гонтарук Л., Характер запозичень із польської мови в українську XVI – першої половини XVII ст. [в:] Проблеми слов'янознавства, Вип. 54, 2004, с. 78 – 103.

176. Горбаневский М., В мире имен и названий, Москва 1983.

177. Горпинич В, Сучасна українська літературна мова. Морфеміка, словотвір, морфонологія, Київ 1999.

178. Горпинич В., Корнієнко А., Антропонімія Дніпровського Припоріжжя і суміжних регіонів України, Дніпропетровськ – Миколаїв 2006.

179. Грушевський М., Як жив український народ. Коротка історія України, Репринтне відтворення видання 1915 р., Київ 1991.

180. Гумецька Л., Нарис словотворчої системи української актової мови XIV-XVст., Київ 1958.

181. Дзира Я., Відгідронімні прізвища в козацькому реєстрі 1649 року [в:] Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики, №11, Київ 2004, с. 234 – 266.

182. Дзира Я., Найдавніший реєстр українського козацтва 1581 р. [в:] Недяк В., Україна – козацька держава, Київ 2007, с. 40 – 43.

183. Димитрова-Тодорова Л., Собствените имена в България. Изследвания, анализ, проблем, София 2011.

184. Дуриданов І., Местните названия от Ломско, София 1952.

185. Есперсен О., Философия грамматики. Перевод с английского В. В. Пассека и С. П. Сафроновой, Москва 1958.

186. Етимологічний словник української мови: у 7-ми томах, ред. О. Мельничук, Київ 1982 – 2012.

187. Єрмоленко С., Бибик С., Тодор О., Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів, Київ 2001.

188. Зинин С., Введение в поэтическую ономастику, Москва 1970.

189. Зубко А., Українська ономастика: здобутки та проблеми, [в:] Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики, відп. ред. Г. Боряк, упорядник С. Хведченя, Київ, 2007.

190. Ибрагимова В., Словарь русско-украинских фамилий тюркского происхождения, Симферополь 2009.

191. Іванишин В., Радевич-Винницький Я., Мова і нація. Тези про місце і роль мови в національному відродженні України, Дрогобич 1994.

192. Ісаєвич Я., Чисельність, соціальна структура і національний склад населення Дрогобича у XVI – XVIII ст., [в:] Дрогобицький краєзнавчий збірник, Вип. X, Дрогобич 2006, с. 241 – 251.

193. Каленік І., Лінгвапаэтычныя прыёмы актуалізацыі онімаў-алюзій у паэзіі постмадэрнізму [ў:] Нацыянальная мова і нацыянальная культура: аспекты ўзаемадзеяння, рэдкал.: В.Д. Старычонак Д.В. Дзятко (адк. рэд.), Н. А. Радзіваноўская і інш., Мінск 2011.

194. Калинкин В., Поэтика онима, Донецк, 1999.

195. Карпенко О., Проблематика когнітивної ономастики, Одеса 2006.

196. Карпенко Ю. та ін., Одеська ономастична школа [в:] Ономастичні науки, 2012, № 4, с. 98 – 112.

197. Карпенко Ю., Дещо про вивчення власних назв [в:] Українська мова 2010, № 1, с. 39 – 45.

198. Карпенко Ю., Мельник М., Літературна ономастика Ліни Костенко, Одеса 2004.

199. Карпенко Ю., Перейменування [в:] Українська мова. Енциклопедія. Київ 2000, с. 427 – 428.

200. Карпенко Ю., Топонімія Буковини, Київ 1973.

201. Ковалик І., До упорядкування системи українських ономастичних термінів [в:] Повідомлення Української ономастичної комісії. Вип. 14, Київ 1976.

202. Ковалик І., Особливості іменникового словотвору східнослов'янської мовної групи [в:] Питання слов'янського мовознавства, т. 9, 1963.

203. Ковалик І., Про власні і загальні назви в українській мові [в:] Мовознавство, 1972, № 2, с. 11 – 18.

204. Козій О., Огляд вибраної польської історіографії про Дрогобиччину [в:] Дрогобицький краєзнавчий збірник, Випуск III, Дрогобич 1998, с. 300 – 309.

205. Комков Г., Дрогобич, Львів 1964.

206. Кондрацький А., Поляки на Україні в X-XIX ст. [w:] Український історичний журнал, №12 (369), Грудень 1991, Київ, с. 83 – 96.

207. Кондрацький А., Поляки на Україні в X-XIX ст. [в:] Український історичний журнал, №12 (369), Грудень, Київ 1991, с. 83 – 96

208. Коробар-Белчева М., Антропонимите содржани во ојкономијата на македонскиот западен пограничен регион [w:] Antroponimia słowiańska. Prace onomastyczne, 35, pod red. E. Wolnicz-Pawłowskiej i J. Dumy, Warszawa 1996, s. 207 – 214.

209. Космеда Т., Ego і alter ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу, Дрогобич 2012.

210. Котович В., До питання про походження ойконімів Дрогобиччини [в:] Діалект у лінгвокультурному просторі: за матеріалами Міжнародної наукової конференції на пошану 100-річчя від дня народження професора Гаврила Шила, Мовознавчі студії, Вип. 3, Дрогобич 2010, с. 148 – 157.

211. Котович В., Ойконімія Дрогобиччини [в] Студії з ономастики та етимології, Київ 2009, с. 67 – 75.

212. Кравченко Л., Антропонімія Лубенщини, Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Київ 2002.

213. Красовський І., Прізвища галицьких лемків у XVIII ст., Львів 1993.

214. Кругляк Ю., Ім'я вашого міста. Походження назв міст і селищ міського типу Української РСР, Київ 1978.

215. Крупеньова Т., Функціонування бібліонімів у творах Лесі Українки та Василя Стефаника [в:] Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. Sborník vědeckých článků Z mezinárodní konference V. Olomoucké sympozium ukrajinistů střední a východní Evropy. Olomouc 26. – 28. srpna 2010, Olomouc 2010, s. 164 – 168.

216. Кубійович В., Енциклопедія Українознавства, ч. 8, Париж; Нью-Йорк 1976.

217. Купчанко Г., Галичина и ей русски жители. Книжечка для народа съ многими образками и картами старой Руси и Польши и теперешной Галичины, Відень 1896.

218. Лазорак Б., Тимошенко Л., Урядницька еліта Дрогобича періоду австрійського панування (1772 – 1916 рр.) [в:] Дрогобицький краєзнавчий збірник, Випуск X, Дрогобич 2011, с. 530 – 584.

219. Лексічны атлас беларускіх народных гаворак: в пяці тамах, пад рэд. Ю. Мацкевіч, Том 3, Чалавек, Мінск 1996.

220. Литвин Л., Ономастична система художньої прози (на матеріалі французьких романів XIX-XX століть). Автореф. дис.… канд. філол. наук, Київ 2006.

221. Лобко Н., З історії запровадження метричних книг на українських землях [в:] Сумський історико-архівний журнал, № 8 – 9, Суми 2010, с. 159 – 164.

222. Лома А., Из топонимије Србије, Ономатолошки прилози VI, Београд 1985.

223. Лучик В., Про нові напрями української ономастики [в:] Філологічні дослідження: зб. наук. пр. з нагоди 80-річчя члена-кореспондента НАН України, доктора філолог. наук, проф. Юрія Олександровича Карпенка, Одеса 2009, с. 144 – 146.

224. Марунич І., Топоніми в ідеостилі письменника: Автореф. дис. ... канд. філол. наук, Київ 1994.

225. Мгеладзе Д., Колесников Н., От собственных имён к нарицательным. Слова антропонимического происхождения в русском языке, Тбилиси 1970.

226. Михайлов В., Собственные имена персонажей русской художественной литературы XVIII и первой половины XIX вв., их функции и словообразование. Автореф. дис. … канд. филол. наук, Москва 1956.

227. Неклесова В., Реалізація віртуального скрипту у хрононімії (на матеріалі роману „Кінець Вічності” А. Азімова) [в:] Записки з ономастики. Вип. 14, 2011.

228. Никонов В., Имя и общество, Москва 1974.

229. Никонов В., Словарь русских фамилий, Москва 1993.

230. Німчук В., Зміни й доповнення в списку ономастичних термінів [в:] Повідомлення Української ономастичної комісії. Вип. 7, Київ 1968, с. 60 – 64.

231. Німчук В., Українська ономастична термінологія (проект) [в:] Повідомлення Української ономастичної комісії. Вип. 1, Київ 1966, с. 24–43.

232. Огієнко І., Полонізми в сучасній українській літературній мові [в:] Рідна Мова, 1/1936, Варшава 1936, с. 13 – 18.

233. Отін Є., Гідроніми Східної України, Київ – Донецьк, 1977.

234. Охримович В., Знадоби до пізнання народних звичаїв і поглядів правних [в:] Житє і слово, т. 3, Львів 1895, с. 387 – 401.

235. Панцьо С., Антропонімія Лемківщини, Тернопіль 1995

236. Панчук Г., Антропонімія Опілля: Автореф. дис. … канд. філол. наук, Тернопіль 1999.

237. Пастух Р., Дрогобич давній і сучасний у датах, подіях і фактах, Дрогобич 2002.

238. Площанскій В., Королевскій вольный городъ Дрогобычь по части исторіи, топографіи и статистики, Львовъ 1867.

239. Площанський В., Королівське вільне місто Дрогобич, Дрогобич 1991.

240. Подольская Н., Словарь русской ономастической терминологии, Москва 1978.

241. Потебня А., Изъ записокъ по русской грамматикѣ, т. I – II, издание 2-е, Харковъ 1888.

242. Редько Ю., Довідник українських прізвищ, Київ 1968.

243. Редько Ю., Словник сучасних українських прізвищ: у 2-ох т., Львів 2007.

244. Редько Ю., Сучасні українські прізвища, Київ 1966.

245. Реєстри церковного братства Св. Георгія в Дрогобичі. 1657 – 1753 [в:] Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки НАН України ім. В. Стефаника, Ф. 3, МБ-267.

246. Роспонд С., Структура и классификация древновосточнословянских антропонимов (имена) [в:] Вопросы языкознания XIV, номер 3, 1965, с. 3 – 21.

247. Руденко Д., Имя в парадигмах “философии языка”, Харьков 1990.

248. Селіверстова Л., Ономастичний простір поезії Володимира Калашника [в:] Незгасимий словосвіт, укладачі М. Філон, Т. Ларіна, Харків 2011, с. 456 – 467.

249. Скочиляс І., Метричні книги в Галичині першої половини XVIII ст. [в:] Знак: Вісник Українського геральдичного товариства, ч. 14 (грудень), Львів 1997, с. 4 – 5.

250. Скрипник Л., Дзятківська Н., Власні імена людей, 2-ге видання, Київ 1996.

251. Словарь української мови, упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко: в 4-х т., Київ 1958.

252. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст., ред. кол.: Д. Гринчишин, Л. Гумецька (голова), І. Керницький, т. 1 – 2, Київ 1977 – 1978.

253. Словник української мови, ред. І. Білодід та ін., тт. 1 – 11, Київ 1970 – 1980.

254. Слюсар О., Антропонімікон Буковини кінця XVIII – XIX ст. (на матеріалі метричних книг римо-католицької парафії міста Чернівці 1777 – 1869 рр.), [в:] Studia Slovakistica, Випуск 9, Ономастика. Антропонімія, Ужгород 2009, с. 79 – 83.

255. Совтис Н., Вплив української мови на формування лексичного складу польської мови XIX ст. [в:] Наукові записки. Серія філологічна, вип. 19, Острог 2011, с. 347 – 354.

256. Суперанская А., Общая теория имени собственного, Москва 1973.

257. Суперанская А., Собственные и нарицательные имена в лексической системе языка [в:] Имя нарицательное и собственное, ред. А Суперанская, Москва 1978, с. 5 – 34.

258. Суперанская А., Суслова А., Современные русские фамилии, Москва 1981.

259. Суслова А., Суперанская А., О русских именах, Ленинград 1991.

260. Сухомлинов О., Соціально-історичні контексти прояву культурного пограниччя (на прикладі Кресів) [в:] Постсучасність: проблеми духовної свободи особистості, Донецьк 2006.

261. Ташицкий В., Место ономастики среди других гуманитарных наук, Вопросы языкознания, № 2, март – апрель, Москва 1961.

262. Тимошенко Л., Міжнаціональні стосунки в Дрогобичі (кінець XIV – XVII ст.), [в:] Бруно Шульц і культура Пограниччя: матеріали двох перших едицій Міжнародного фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі, Дрогобич 2007, с. 292 – 320.

263. Тимошенко Л., Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.), Дрогобич 2009.

264. Тимошенко Л., Нариси з історії стародавнього Дрогобича, Дрогобич 2003.

265. Толстой Н., Еще раз о семантике имени собственного [в:] Актуальные проблемы лексикологии, Минск 1970.

266. Трубачев О., Названия рек Правобережной Украины, Москва 1968.

267. Українсько-польський, польсько-український словник, уклад. М. Юрковський, В. Назарук, Київ 2003.

268. Унбегаун Б., Русские фамилии. Перевод с англ. Б. А. Успенского, Москва 1989.

269. Фаріон І., Антропонімійна система Підкарпатської Львівщини кінця XVIII – поч. XIX ст. [в:] Мовознавство: науково-теоретичний журнал Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні та Інституту української мови НАН України, Вип. 2 – 3, Київ 1997, с. 35 – 39.

270. Фаріон І., Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником), Львів 2001.

271. Фененко М., Топонімія України в творчості Тараса Шевченка, Київ, 1965.

272. Фернос Ю., Прізвищеві назви та прізвища на –ак (-'ак), -чак в антропонімії Уманщини [в:] Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Серія 8, Філологічні науки (мовознавство і літературознавство), Вип. 2, Київ 2009, с. 227 – 232.

273. Фомин А., Литературная ономастика в России: итоги и перспективы [в:] Вопросы ономастики, № 1, Екатеринбург 2004, с. 108 – 120.

274. Фонякова О., Имя собственное в художественном тексте: Учебн. пособие, Ленинград 1990.

275. Франко І., Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині [в:] Зібрання творів у 50-ти томах, Т. 47, Київ 1986, с. 7 – 122.

276. Франко І., Причинки до української ономастики [в:] Зібрання творів у 50-ти томах, т. 36, Київ 1982.

277. Худаш М., З історії української антропонімії, Київ 1977.

278. Царук О., Українська мова серед інших слов’янських: етнологічні та граматичні параметри, Дніпропетровськ 1998.

279. Цілуйко К. Підсумки і перспективи розвитку радянської ономастики [в:] Питання ономастики (Матеріали II Республіканської наради з питань ономастки), ред. К. Цілуйко, Київ 1965, с. 3 – 15.

280. Чеснокова П., Поле названий праздников: структура и компонентный состав (на материале чешского и русского языков) [в:] Вестник Волгоградского

государственного университета. Серия 2: Языкознание, номер 1 – 13, 2011, с. 236 – 239.

281. Чучка П., Антропонімія Закарпаття: вступ та імена, Ужгород 1970.

282. Чучка П., Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник, Львів 2005.

283. Чучка П., Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник, Ужгород 2011.

284. Шевельов Ю., Історична фонологія української мови. Переклад з англійського видання Сергія Вакуленка та Андрія Даниленка (Shevelov G. Y., A Historical Phonology of the Ukrainian Language. Heidelberg 1979), Харків 2002.

285. Шевченко Т., Кобзар, Київ 1987.

286. Шульгач В., Нариси з праслов'янської антропонімії, ч. 1, Київ 2008.

287. Шульгач В., Праслов’янський гідронімний фонд: Фрагмент реконструкції, Київ 1998.

288. Шур В., Уласнае імя ў мастацкім тэксце, Мінск 2010.

289. Щитова О., Лексико-семантическая группа названий тканей в томских деловых документах XVII в. [в:] Вестник государственного университета, № 295, 2007, с. 55 – 62.

Електронні ресурси

290. Aristotle, On Interpretation. Translated by E. M. Edghill, The University of Adelaide, 2012 [in]: Electronic resource (access 02.11.2012): http://ebooks.adelaide.edu.au/a/aristotle/interpretation/

291. Darlu P., Brunet G., Barbero D., Spatial and Temporal Analyses of Surname Distributions to Estimate Mobility and Changes in Historical Demography: The Example of Savoy (France) from the Eighteenth to the Twentieth Century, Berlin 2011 [in:] Electronic resource (access 02.02.2013): http://bu-169.bu.amu.edu.pl/han/SpringerEbooksHumanitiesSocialSciencesLaw/www.springerlink.com/content/g14q2p88v3jm670h/fulltext.pdf

292. Kurzowa Z., Polszczyzna Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 18.08.2013): http://www.staff.amu.edu.pl/~hjp/teksty/kurz1.pdf

293. Łoś J., Pisownia polska w przeszłości i obecnie: zagadnienia i wnioski, s. 63 – 64, [w:] Źródło elektroniczne: Polska Biblioteka Internetowa (dostęp 04.05.2012): http://www.pbi.edu.pl/book_reader.php?p=40693

294. Migdał W., Migdał Ł., Słownictwo gwarowe w hodowli zwierząt [w:] Wiadomości Zootechniczne, R XLVI (2008), s. 58 [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 01.11.2013): http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDYQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.izoo.krakow.pl%2Fczasopisma%2Fwiadzoot%2F2008%2F3%2F8Migdal.pdf&ei=o3WHUt_BJYLj4QTG34DIDQ&usg=AFQjCNHp2l70U0FOU46D0V_0jASXCY-auA&sig2=Xys97nwM-0cuXwZTszPogg

295. Onomastic terminology, [in]: Electronic resource (access 01.11.2012): http://www.icosweb.net/index.php/terminology.html

296. Skudrzyk A., Nazwiska żeńskie z przyrostkiem -owa we współczesnej polszczyźnie ogólnej, [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 15.03.2012): http://www.poradniajezykowa.us.edu.pl/artykuly/AS_nazwiska.pdf

297. Słownik języka polskiego pod red. A. Zdanowicza, t. 1 – 2, Wilno 1861 [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 20.07.2013 r.): http://eswil.ijp-pan.krakow.pl/

298. Słownik języka polskiego XVII i 1. połowy XVIII wieku, IJP PAN, Kraków 1996– [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 31.11.2013) http://xvii-wiek.ijp-pan.krakow.pl/pan_klient/index.php?strona=haslo&id_hasla=7302

299. Słownik języka polskiego, pod red. A. Zdanowicza, Wilno, 1861 [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 20.07.2013): http://eswil.ijp-pan.krakow.pl/

300. Близнюк Б., Бірчак В., Описові іменування особи в історичних пам'ятках Гуцульщини XV – XIX ст., [в:] Електронний ресурс (доступ 05.01.2012): http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpu/Fil/2008_19_20/12_Blyzniuk.pdf

301. Брокгауз Ф. А, Ефрон И. А., Метрические книги [в:] Энциклопедический словарь [в:] Электронный ресурс (доступ: 05.01.2012): http://www.vehi.net/brokgauz/index.html

302. Булава Н., Лексико-семантична характеристика твірних основ сучасних українських прізвищ Північної Донеччини, с. 62 – 64 [в:] Електронний ресурс (доступ 26.08.2013): http://82.207.112.221/dudchenko/165/fulltext/knp110t1/knp110t1_62-64.pdf

303. Грицак Я., „Яких-то князів були столиці в Києві?”: до конструювання історичної пам'яті галицьких українців у 1830 – 1930-ті роки [в:] Електронний ресурс (доступ 10.04.2013): http://www.franko.lviv.ua/Subdivisions/um/um6/Statti/5-HRYTSAK%20Yaroslav.htm

304. Діяння освяченого Помісного Собору Української Православної Церкви Київського патріархату „Про канонізацію благовірного великого князя

київського Ярослава Мудрого (983 – 1054 рр.)” [в:] Електронний ресурс (доступ 02.05.2013): http://risu.org.ua/ua/index/resourses/church_doc/uockp_doc/34661/

305. Зеленько В., Культурологічна лексика в драматичних творах Лесі Українки [в:] Електронний ресурс (доступ 15.12.2012): http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/dlgum/2008_7/7.html

306. Куцик О., Ергоніми міст Трускавця і Стебника: історико-культурологічний аспект [в:] Електронне джерело (доступ 20.10.2012): http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pgn/filol/2009_24/KutsykOlena.pdf

307. Синявський О., Норми української літературної мови, Українське видавництво 1941 [в:] Електронний ресурс (доступ 16.03.2013): https://sites.google.com/site/mandrivnyjvolhv/ridna-vira/ridna-mova/knigi/normi-ukr

308. Этимологический словарь славянских языков под ред. О. Трубачева [в:] Электронный ресурс (доступ 19.08.2013): http://essja.narod.ru/pdf/08/essja_08_020-021.pdf

ДОДАТОК № 1

Сполонізовані німецькі прізвища дрогобичан

ALTMANOWA – від нім. композита: alt (від нім. ап. alt „старий”) і Man (нім. Mann „людина”).

CIMERMANNOWNA – від нім. ос. назви Zimmermann, в основі якої лежить апелятив Zimmermann „тесляр”. Крім наявності польського суфікса -ow(a), прізвище записано за фонетичним принципом на польський лад: літера z замінена літерою c, знехтувано подвоєнням літери m. Натомість збережено подвоєння n, чого немає у чоловічих відповідниках *Cimerman, Cymerman*, які фіксуємо поруч із жіночим прізвищем.

EDEROWA – від нім. назви ос. Eder, що пох. від назви річки Eder (Німеччина) або нім. ап. ëder (ëtter) „огорода села”. Серед розшифрованих прізвищ фіксуємо прізвище *Eder*, від якого й утворилося жіноче прівище із німецькою твірною основою та польським суфіксом -ow(a).

EFFINOWICZ – від нім. ос. назви Ef(f)ingen – від назв нас. пунктів Öfingen (варіанти Evingen, Efingen), Effingen (Німеччина і Швейцарія).

FISCHEROWA – від нім. особової назви *Fischer* (чоловіче прізвище фіксуємо в наших матеріалах), що утворилася на базі нім. ап. Fischer „рибалка” – особа, котра займається рибальством.

FREYBEROWA, FREYBEROWNA – від нім. ос. назви Freiberg (у наших матеріалах фіксуємо *Freyber*), основа якого поєднує дві нім. лексеми: frei „вільний” і Berg „гора”.

GRAZLOWNA – від нім. ос. назви *Grasel* (в наших матеріалах фіксуємо також варіанти *Grazell Grazel* і похідне *Grazelin*).

HALTMANOWA – від назви нас. пункту Haltman або від нім. композита Haltmann.

HERBLINDOWA – від нім. ос назви Herblind, що утворилась на базі композиту: нім ап. Herr „людина” і нім ап. blind „сліпий”.

HAUPTMANOWNA – від нім. Hauptmann (серед розшифрованих прізвищ фіксуємо прізвище *Hauptman*, від якого й утворилося жіноче прізвище із німецькою твірною основою та польським суфіксом -ow(a), що утворилося на базі композита: нім. ап. houbet, houbt, houpt „головний” і нім. ап. Mann „людина”, тобто могло позначати особу на керівній посаді.

HOFFMANOWNA – від нім. ос. назви Hofmann (*Hoffmann*), утворена на базі нім. ап. Hofmann „дворянин” (нім. Hof „двір” і Mann „людина”). Нім. ап. Hofmann спочатку позначав „прислужника при дворі”, згодом „власника двору”.

HOYSOWNA – від нім. ос. назви Hoiss (в наших матеріалах – *Hojs*), що утворилася від нім. ім. Matthäus.

HOLLESZEKOWNA – від нім. ос. назви *Holleschen (Holleschern Hollesches*).

HÖLZLOWNA – від нім. ос. назви Hölzel, що утворений на базі ап. Holz „деревина” або від назви професії Holzhauer – той, хто працює з деревиною.

HOSSAKOWSKI, HOSAKOWSKI, HOSINSKI – від нім. ос. назви Höss, що походить від нім. етноніма Hesse ← нім. Hassa „член племені Гессів”.

HUMANOWA – від нім. ос. назви Human, що могла утворитись від: 1) скор. ім. *Human* (також фіксуємо в наших матеріалах) від повних імен Hugimar або Hunmar; 2) нім. ап. human „людяний, по-людськи” [663].

KERNEROWA – від нім. ос. назви *Kerner*, утворена з нім. ап. Kerner „торговець збіжжям” або „пекар житнього хліба”.

KETNEROWNA – від нім. ос. назви Kettner (в наших натеріалах фіксуємо *Ketner, Kentner*), що утворена на базі ап. Kettner „ремісник, котрий виробляє ланцюги”.

KUNSZTOWICZ – від нім. ос. назви Kunst, що утворена від ім. Constantinus або від ап. Kunst „мистецтво”.

KURTZWALOWNA – від нім. Kurz, з нім. ап. kurz „короткий”.

LÖBLOWNA – від нім. ос. назв Lebel, Löbel (в наших матеріалах фіксуємо також чоловічі прізвища *Lebel, Loebel*, від яких і утворилося жіноче прізвище за допомогою польського суфікса -ow(a), що походять від нім. ім. Leupold.

MAJARSKA – від нім. ос. назви Maier, що пох. від нім. ап. Meier „власник, управитель”.

MAUTNEROWNA – від нім. ос. назви Mautner (у наших матеріалах фіксуємо *Mautner, Mauzner*, від яких утворилося жіноче прізвище), що пох. від нім. ап. Mautner „прикордонник, митник”.

MESSERESOWA – від нім. ос. назви Moscherosch або Messerer (в наших матеріалах фіксуємо варіантність у записах прізвища: *Mescharosz Mescheres Mescherres Mosseres*). Рід Moscherosch приїхав у Німеччину з м. Museros (Іспанія), від

[663] Naruszewicz-Duchlińska A., Nazwiska mieszkańców Komornictwa Lidzbarskiego (1500-1772 r.), Olsztyn, 2007, s. 121.

назви якого й походить прізвище. Якщо прізвище утворилося від нім. ос. назви Messerer, то вона походить від нім. ап. Messer „той, хто виробляє ножі”.

PRALESCZOWA – від нім. ос. назви Pralle, що утворена на базі нім. ап. präl „гарний”.

PRANSBERGEROWA – від нім. ос. назви *Praunsberger,* Braunsberger (фіксуємо також *Pransper*), що утворилось від композита: нім. ап. braun „коричневий” і нім. ап. Berg „гора”.

ROTHAPFLOWA – можливо, від нім. ос. назви Rothapfel, що утворилася на базі нім. композита: нім. ап. rote: „червоний” і Apfel „яблуко”.

ROZMANITOWA – від нім. ос назви від Rößmann (*Rozmanitt, Rozmanit*), що походить від ап. Roßmann „особа, котра займалася або торгувала кіньми”.

SCHRADEROWNA – нім. ос. назви Schröder (в наших матеріалах фіксуємо *Schräder*), що пох. від нім. ап. Schröder „кравець”.

TROMEROWNA, TROMEROWA, TROMMEROWNA – від нім. ос. назви *Trommer*, (в матеріалах фіксуємо варіанти *Tromer, Thromer*), що пох. від нім ап. Trommel „барабанщик”.

WEINEROWICZ – від нім. ос. назви Weiner, що утворена від ап. Wagner „стельмах”.

Декілька найімовірніше сполонізованих німецьких прізвищ залишилося невизначеними: ANERTOWA; KÄLSOWNA; KOMEROWA; RAMLOWA ← нім. ос. назва *Ramel*; RYDLOWA – нім. ос. назви *Riedel;* PACLOWNA (PACLL) ← нім. ос. назва Patzel; TAÜNELOWA.

ДОДАТОК № 2

Німецькі прізвища

BALD
BARBHEIM
BAUMARIN
BEER
BEKER
BERTYNI
BETESCHY
BINDERSHOFEN, BINDERHOFFEN
BLUM
BLÄYSCH
BÖHM
BOLZER
BONA
BOYKIER
BRASON, BROSON, BROSAN
BRASPERGERIN
BRUDER, BRUDERINN

BUCHWATLIN
BURTAG
BÄR
CIMERMAN, CYMERMAN
CZUMAN, TIUMAN
COLNERYN
CSALAY
CZAYLIN
CZECHBAWER
DAUENHEIMER
DENGLERINN
DEVITTE
DITTLER, DITTLNE
DOCSAUER, DOCSAURIN
DORCHIN
DOSAI
DRESCHER, DRESSER, TROSCHER
EISLER, EISLERIN
ELINGER, ELENGER
ELLNEYS
ENELER
ENGEL
ENGELMAN
ERTEL, ERTLINN
FACHEL
FANDEL
FASCHINGERYN
FAYFEL, FAY:FEL, FAIFLIN
FEINGLER
FELKIN
FEYBERG
FIALLA
FIDLER
FITZ
FLECHNER, FLECHTNER
FLUNT
FOCHT
FOCLER
FRANOPERG
FRANTZ
FREINDEL
FRESSIN
FREYBER
FRUWIEN, FRUVEIN
GAIBEL
GAILHOFFER
GELTNER, GERTNER, GETTNER, GETNER
GINTHER
GLAISE
GLATTER
GLAYCH
GOKEL
GOLLING
GOLZ
GOTFRIDUS
GRAZELL, GRAZEL, GRASEL, GRAZELIN
HAIDERINN, HAYDERINN, HAYDERIN
HAIESDEK
HALTER
HANDELMAJER
HANICH
HASEL
HASS
HAUPTMAN

HAUSER, HAUSERIN
HAUSMANN, HAUSMAN, HASMANN
HAYNEMANNEN
HEGEL
HERMAN, KERMAN
HEIDEL
HEINRAICHIN
HELSTEIN
HERCING
HERZOG
HERVICH, HERWIUS
HEYMAN
HOEGEL
HOELCEL
HOFFMANN
HOJS
HOLLESCHEN, HOLLESCHERN, HOLLESCHESZ
HOLS
HOSS, HOS
JANNHAIMER
JAUBEL
JOTSAWER
KAIſS, KAIS, KAYS, KEIS, KEYS, KÄYS
KARMANN
KASTER, KASTORINN
KAUL
KELLER, KELLERIN
KERNER
KERY, KERYNN
KETNER, KENTNER
KINDER
KINKAMEN
KIRSCHIN
KLETNER
KLINGENHOFER, KLINGELHOFFER
KLINGER
KLOSSON, KLOſSON
KNAUER
KNOPPIN
KOCH, KOCHIN, KOCHLIN
KOESCHWERTH
KÖHLER
KOLLMANN, KOLMAN
KÖNIG
KOSBACH
KRACHE
KRAF
KRAIM, KRAIMINN
KRAYS
KREHON
KREMER
KREUTZNERIN
KRIEGEL, KRYGIER
KUCHMELL
KULLMANN
KURZWEIL
LAUBERT
LEBEL, LOEBEL
LEDER
LENGER
LETZ
LEWEL
LEWENBERGER
LINDERHOFFEN

LOSERTH
LÖWEL
MAHRIN
MAIRHOFFER
MARRON
MAUTNER, MAUZNER
MAYDENS
MAYFORT, MAYFORD
MALCHER, MELCHER, MELZER
MENCEWEREK
MERCKELL
MESCHAROSZ, MESCHERES, MESCHERRES, MOSSERES
MESNER
MEYSELIN
MILLER, MÜLLER
MOSBACH
MOSCHAMER
MUTZ
MACHTIGAL, NACHTYGAL
NATERCHIER
NATTERLIERG
NEUER
NEWALT
NORS
OSPERGIER, OSPERGERIN
PACLL, PAZL
PEKERIN
PELTZEL, PELTZ
PINDERSHOFFER
PINTERSHASFEN
PITZ
POLCER, POLCEN, POLZERIN
PRAUNSBERGER, PRANSPER
RAMEL
RASPOERIN
RAUSSUBER, RAUSUBER
RAYMANNIN
REDILSBERG
REICH
REILER
REISEL, REISNER
REITER
RENDLIN
REYCH
REYSENHUBER
RHEINSBERGERIN
RHEINSHÜß
RICHTER
RIEDLER, RYDLER, RYDLA
RÖMER
ROSENBAUM
ROSENEDER
ROSINAU
ROSOIPAL
ROTER
ROTTENSTETTER
ROZMANITT, ROZMANIT
SALLENBERG
SAUER, SAURIN
SCHARNAGEL
SCHASCHEK de MEZEHORS (MEZEHORZ, MEZYCHARZ)
SCHAUDE, SCHAUTE
SCHEIR
SCHERZER
SCHIFABER

SCHINKINN
SCHMIED, SCHMITT, SCHMIT, SMIEDT, SZMITT
SCHNEGEILIN
SCHRÄDER
SCHREIBER, SCHREIBERIN, SCHREYBER, SCHREYBERIN, SCHRAYBER, SCHREYBERET
SCHREIGERT
SCHRODT, SIOROT
SCHTOCKIN
SCHUHNAGEL, SCHUHNAGLIN
SCHULIN, SCHUH
SCHÜSSEL
SCHUSTER
SCHWENK
SEGIN
SEIDEL
SEIFF
SELTMANN, SELTMAN
SHURNWALDINN
SIEGEL
SILL
SISLIN
SPENGEL
STAHLENBERG, STALENBERG, STALLEMBERG, SALLENBERG
STANNER
STANZIN
STATENBERG
STAUBER
STAUCH
STAYS
STERLINN
STÖRR
STRAUCH
SUG
SZENKIE
SZLEIS
SZOLL, SZOL, SZOLIN
SZTAYN
SZTYLLER, SZTYLER, SZTYLERYN
SZTEDLER
SZWARC
TAUTIN
TERNA, TERNIN
THIAN
TOKIEL
TOMMERT
TRAKTIER
TRIMMER
TROMMER, TROMER, THROMER
UNTENTZU, UTENCUCH
VIKLAS, WIKLAS
VINTER
VOLFGRUBER
WALLHAUSER, WALSHALSER, WAHLHAUSERIN
WALDHENSEL
WAISER
WALTHER, WALTA
WEBER
WEIGNER, WEIGNER von WANSTHAM

WEISER, WAYZER
WELHERZT
WELLAUER
WELTZ
WERTY
WETEYHEYS
WISNER, WIZNER
WOLFF, WOLF, WOLFIN
WOLLER
WOLSHOFER
ZANKE
ZABALD
ZEMGITA, ZEMGITTA, ZYNGLITA, SYNGLITA
ZOLLNER, ZOLNER
ZÜGLER

ІЛЮСТРАЦІЇ

1. Обкладинка римо-католицької метричної книги із записами про смерть парафіян, протягом 1792 – 1800 рр., м. Дрогобич.

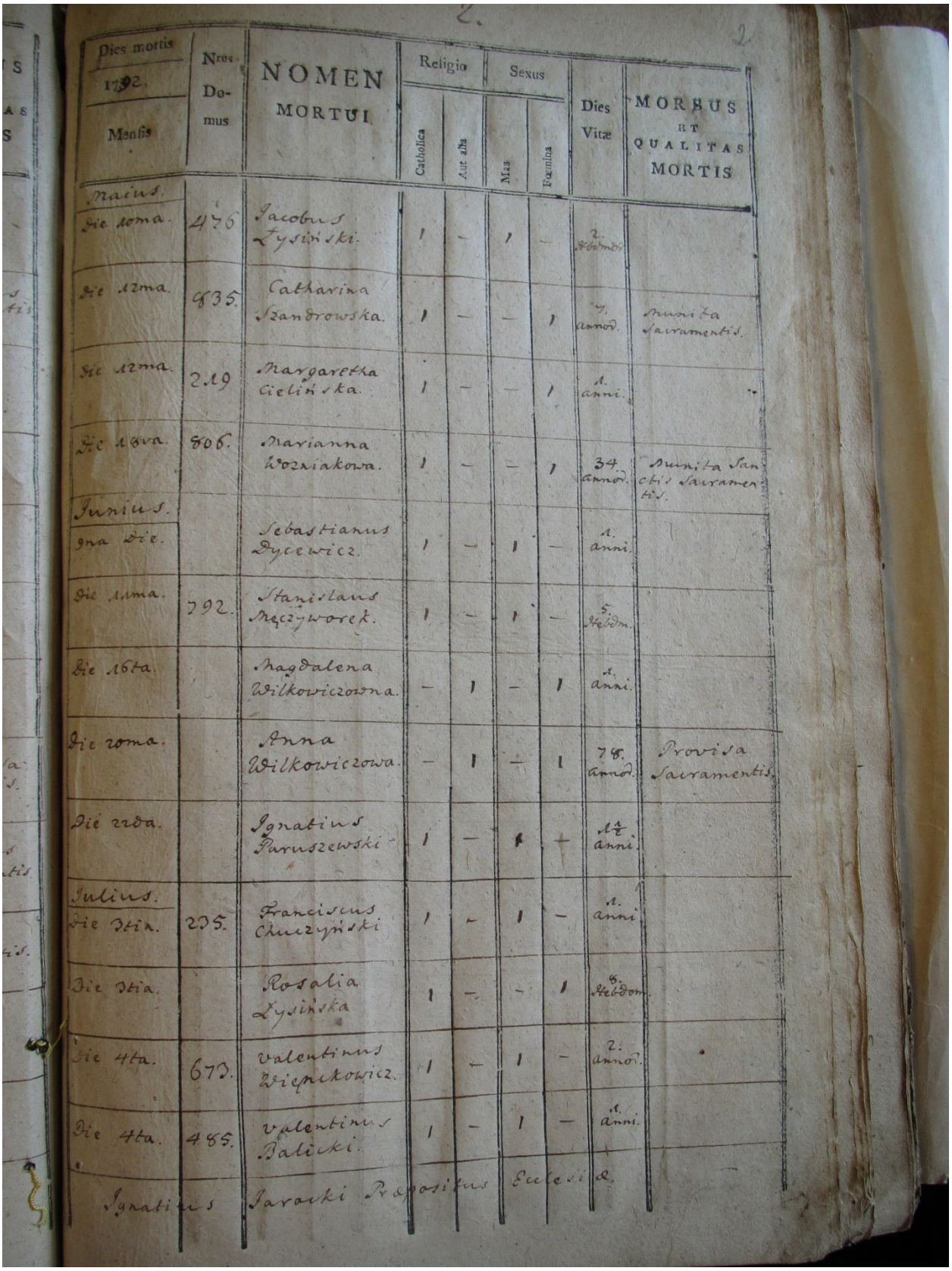

Dies mortis 1792. Mensis	Nros Domus	NOMEN MORTUI	Religio: Catholica	Religio: Aut alia	Sexus: Mas	Sexus: Fœmina	Dies Vitæ	MORBUS ET QUALITAS MORTIS
Maius. Die 10ma.	476	Jacobus Łysiński.	1	–	1	–	2. Hebdom.	
Die 12ma.	935.	Catharina Szandrowska.	1	–	–	1	7. annod.	Munita Sacramentis.
Die 12ma.	219	Margaretha Cieliński.	1	–	–	1	1. anni.	
Die 13va.	806.	Marianna Woźniakowa.	1	–	–	1	34. annod.	Munita Sanctis Sacramentis.
Junius. 9na Die.		Sebastianus Dycewicz.	1	–	1	–	1. anni.	
Die 11ma.	792.	Stanislaus Męczyworek.	1	–	1	–	5. Hebdm.	
Die 16ta.		Magdalena Wilkowiczowna.	–	1	–	1	1. anni.	
Die 20ma.		Anna Wilkowiczowa.	–	1	–	1	78. annod.	Provisa Sacramentis.
Die 22da.		Ignatius Paruszewski	1	–	1	–	1½ anni.	
Julius. Die 3tia.	235.	Franciscus Chuczyński	1	–	1	–	1. anni	
Die 3tia.		Rosalia Łysińska	1	–	–	1	6. Hebdom.	
Die 4ta.	673.	Valentinus Więckowicz.	1	–	1	–	2. annod.	
Die 4ta.	485.	Valentinus Balicki.	1	–	1	–	1. anni.	
Ignatius Jarocki Præpositus Ecclesiæ.								

2. Фрагмент римо-католицької метричної книги із записами про смерть парафіян протягом 1792 – 1800 рр., м. Дрогобич.

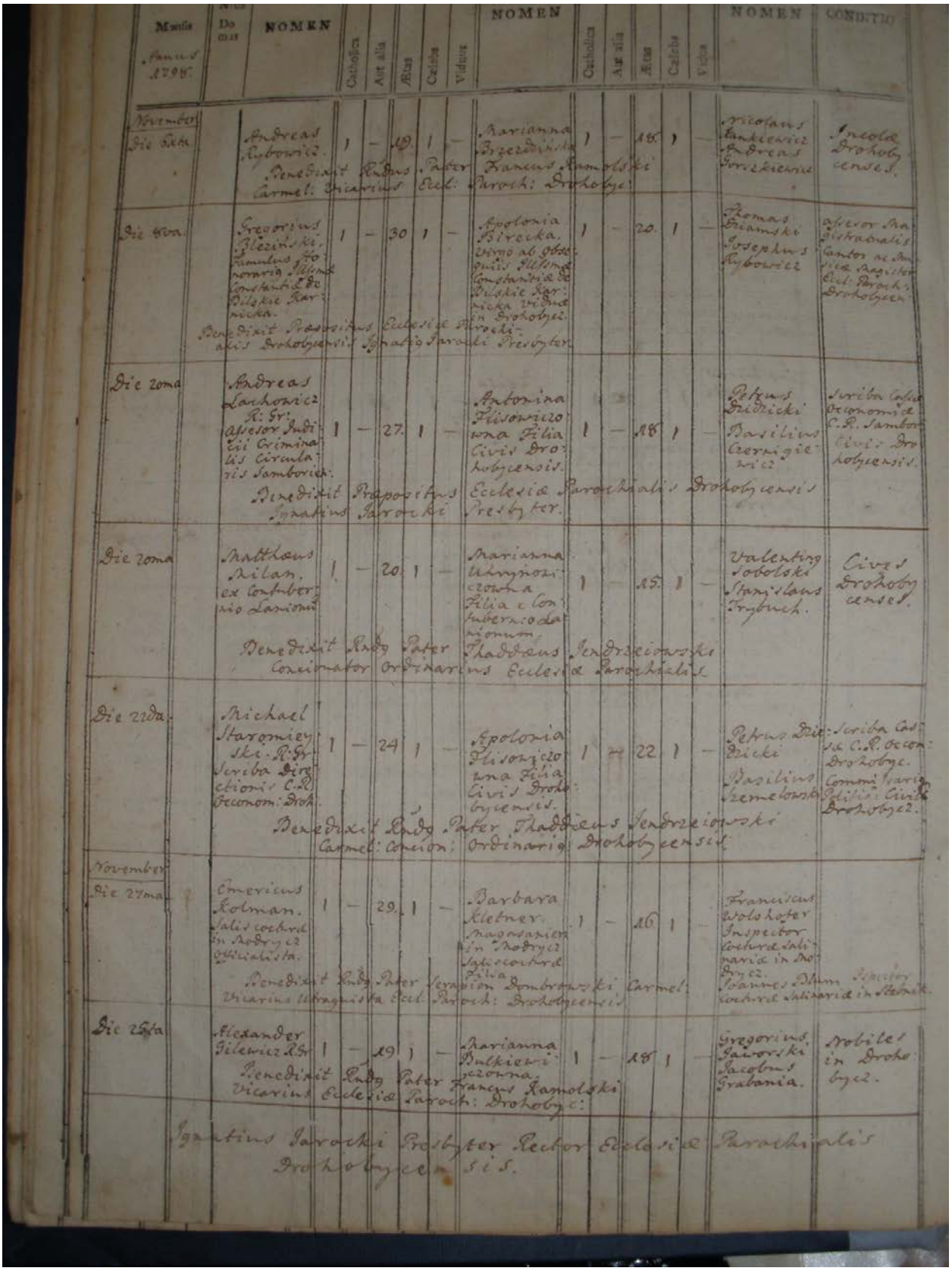

Mensis Anno 1798	Die	NOMEN	Catholica	Aut alia	Ætas	Celiba	Vidua	NOMEN	Catholica	Aut alia	Ætas	Celiba	Vidua	NOMEN	CONDITIO
November	Die 5ta	Andreas Ryborwicz.	1	–	19.	1	–	Marianna Brzezdiska	1	–	18.	1	–	Nicolaus Tankiewicz Andreas Sorickienne	Incola Drohobycenses.
		Benedixit Rudus Pater Carmel: Vicarius Eccl: Paroch: Drohobyc: Franciscus Kamolski													
	Die 6ta	Gregorius Bleziński. Famulus Honoraria Illmæ Constantiæ de Bilskie Karnicka.	1	–	30	1	–	Apolonia Sirecka. Viro ab Illmo quis Illmæ Constantia de Bilskie Karnicka vidua	1	–	20.	1	–	Thomas Biamski Josephus Ryborwicz	Aferor Ma Pistracalis Cantor ac Ma gister Eccl: Paroch: Drohobycen:
		Benedixit Possessus Ecclesiæ Sirecki-alis Drohobycensis Ignatio Jarocki Presbyter.													
	Die 20ma	Andreas Larkowicz R: Gr: Assessor Judicii Criminalis Circularis Samboriensis.	1	–	27.	1	–	Antonina Hlisowiczowna Filia Civis Drohobycensis.	1	–	18	1	–	Petrus Bidicki Basilius Czernigiewicz	Scriba Cassa Oeconomicus C. R. Sambor Civis Drohobycensis.
		Benedixit Prepositus Ignatius Jarocki Ecclesia Parochialis Drohobycensis Presbyter.													
	Die 20ma	Matthæus Milan. ex Contubernio Laicorum	1	–	20.	1	–	Marianna Ukrynowiczowna Filia e Contubernio Laicorum.	1	–	15.	1	–	Valentinus Sobolski Stanislaus Trybuch.	Cives Drohobycenses.
		Benedixit Rudus Pater Coenobiarcha ordinarius Ecclesiæ Parochialis Thaddæus Jendrzeiowski													
	Die 22da	Michael Staromieyski. R: Gr: Scriba Directionis C. R. Oeconom: Droh.	1	–	24	1	–	Apolonia Hlisowiczowna Filia Civis Drohobycensis.	1	–	22	1	–	Petrus Dzidicki Basilius Szemelowski	Scriba Cassæ C. R. Oecon: Drohobyc. Commissarius Civis Drohobycz.
		Benedixit Rudus Pater Carmel: Coenobiarcha ordinarius Thaddæus Jendrzeiowski Drohobycensis.													
November	Die 27ma	Emericus Kolman. Salis coctor in Drohobycz Officialista.	1	–	29.	1	–	Barbara Kletner. Magazanion in Drohobycz Salicoctor Filia	1	–	16	1	–	Franciscus Wolskoter Inspector coctor salinaria in Drohobycz.	
		Benedixit Rudus Pater Vicarius Ulrinquista Eccl: Paroch: Drohobycensis Serapion Dombrowski Carmel: Joannes Blum Inspector coctor salinaria in Stebnik.													
	Die 25ta	Alexander Filewicz R. Gr.	1	–	19	1	–	Marianna Bulkiewiczowna	1	–	18	1	–	Gregorius Jaworski Jacobus Grabania.	Nobiles in Drohobycz.
		Benedixit Rudus Pater Vicarius Ecclesiæ Paroch: Drohobyc: Franciscus Kamolski													
		Ignatius Jarocki Presbyter Rector Ecclesiæ Parochialis Drohobycensis.													

3. Фрагмент римо-католицької метричної книги із записами про одруження парафіян протягом 1792 – 1828 рр., м. Дрогобич.

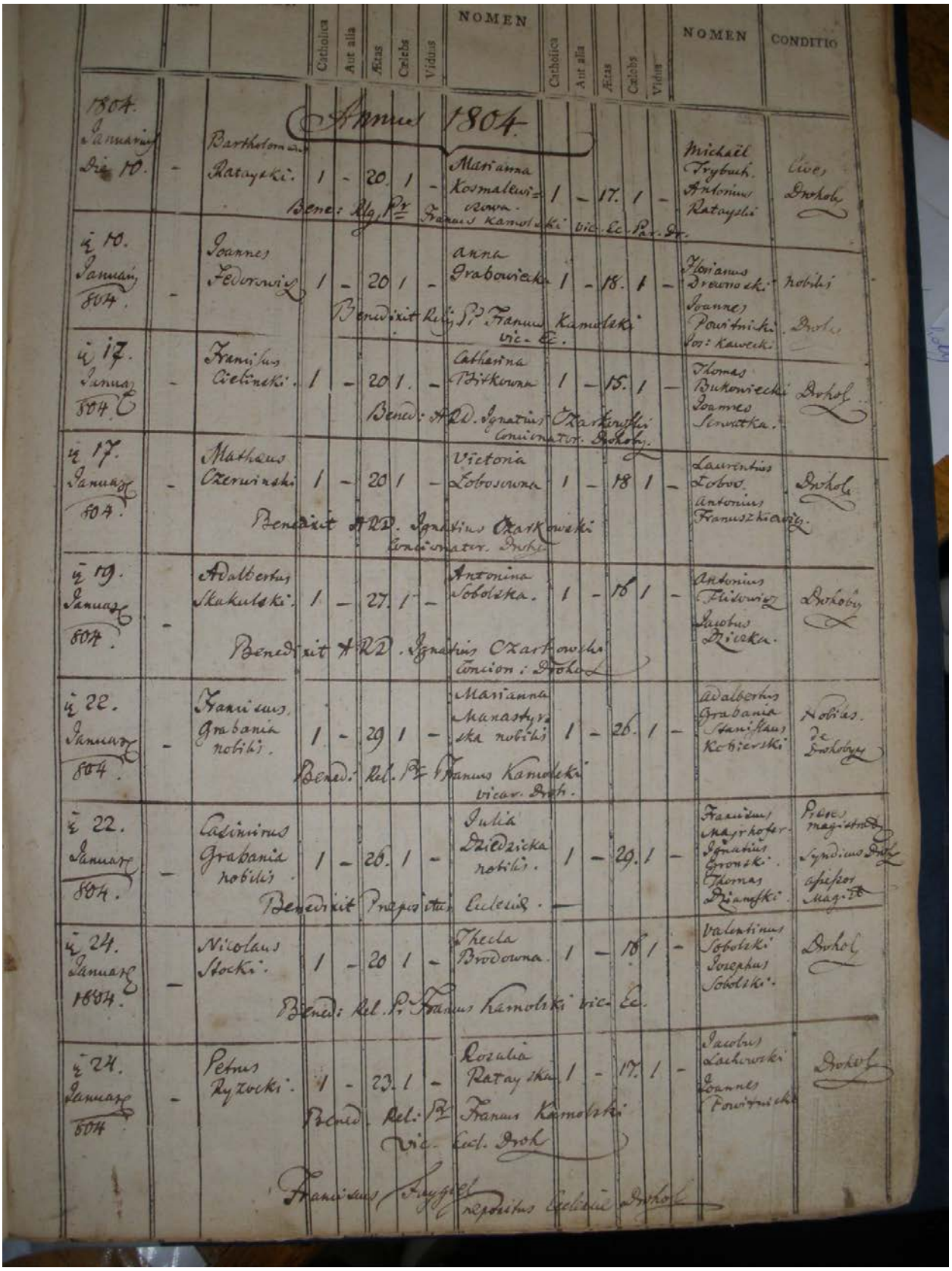

4. Фрагмент римо-католицької метричної книги із записами про одруження парафіян протягом 1792 – 1828 рр., м. Дрогобич.

Polskie nazwiska mieszkańców Drohobycza
końca XVIII i początku XIX wieku na tle wschodniosłowiańskim

Aktualność podejmowanej analizy. Z punktu widzenia etnosocjologii Ukraina stanowi terytorium niejednorodne, które od dawna było zamieszkiwane przez przedstawicieli różnych etnosów i narodowości. Oprócz etnicznych Ukraińców (określanych w poszczególnych okresach historycznych mianem Rusinów (Ruskich, Ruteńców) czy też Małorosów), terytorium Ukrainy zamieszkiwali również Polacy, Rosjanie, Żydzi, Rumuni, Tatarzy Krymscy i przedstawiciele prawie 100 innych narodowości. Ich kultura, życie codzienne, historia przeplatały się z kulturą i historią ukraińską, nie tylko współoddziałując między sobą, lecz również wzajemnie czerpiąc jedne od drugich. Taka wielonarodowość w nieunikniony sposób wiązała się z powstaniem wielojęzyczności, przekładającej się bezpośrednio na poziom leksykalny języka, a w szczególności na jego strukturę onomastyczną.

Uwzględniając aspekt wspomnianej wielojęzyczności, szczególną uwagę należy zwrócić na regiony przygraniczne, na których koegzystencja oraz współoddziaływanie terytorialne poszczególnych systemów językowych sprzyjały kształtowaniu się oraz rozwijaniu poszczególnych zjawisk językowych. Wielojęzyczność niezwykle wyraziście uwidaczniała i przejawiała się w miastach, bowiem społeczność miejscowości wiejskich z reguły była dość jednorodna ze względu na mniejsze natężenie ruchu migracyjnego. Jednym z wielonarodowościowych i – co się z tym wiąże – wielojęzycznych miast na Ukrainie jest niewątpliwie Drohobycz, położony na obszarze wzajemnego krzyżowania się kultur i wyznań religijnych. W poszczególnych okresach historycznych miasto należało początkowo do księstwa halicko-wołyńskiego, następnie do państwa litewsko-polskiego, imperium austriackiego, monarchii austro-węgierskiej, a w późniejszym okresie weszło w skład Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Od roku 1991 Drohobycz stanowi część niezależnej Ukrainy.

W kontekście terenów przygranicznych, na których obserwujemy najbardziej wyraziste i jaskrawe wpływy i zmiany językowe, szczególnie interesujące są badania podejmujące problematykę antroponimiczną.

Spośród klas antroponimicznych nazwiska odznaczają się szczególną wartością dla badaczy języka, bowiem z jednej strony w ich tematach zachowane są dawno już zapomniane leksemy archaiczne, z drugiej natomiast – zostały w nich odzwierciedlone i utrwalone historyczne zmiany językowe, które trudno prześledzić na przykładzie leksyki apelatywnej. W nazwiskach niewątpliwie zachowane jest również słowotwórcze bogactwo

języka, zobrazowane za pomocą szerokiej palety różnorodnych sufiksów. Być może dlatego na współczesnym etapie rozwoju językoznawstwa zauważalny jest znaczny wzrost zainteresowania problematyką analizy nazwisk, ich kształtowania się i formowania, pochodzenia, struktury zarówno w aspekcie synchronicznym, jak i diachronicznym. Zakres przedsiębranych badań jest dość szeroki i obejmuje badania skoncentrowane na analizie nazw własnych, począwszy od najmniejszych miejscowości aż do całych organizmów państwowych.

Biorąc pod uwagę fakt, iż ziemia drohobycka była częścią terenów przygranicznych polsko-ukraińskich oraz stanowiła w ciągu kilku minionych stuleci strefę ścierania się i styku różnych ruchów kolonizacyjnych, można stwierdzić, iż analiza antroponimii miasta Drohobycz zaprezentowana w niniejszej pracy nie tylko wpisuje się we współczesny nurt badań w zakresie językoznawstwa słowiańskiego, ale również wnosi istotny wkład w jego rozwój.

Analizując opracowania ukraińskie, poświęcone zjawisku interferencji polsko-ukraińskiej, można zauważyć, iż w zdecydowanej większości uwaga badaczy skoncentrowana jest na aspekcie oddziaływania i wpływu języka polskiego na język ukraiński. Powyższy fakt nie jest zadziwiający, ponieważ liczba zapożyczeń polskich w języku ukraińskim jest znacznie większa aniżeli ukraińskich w języku polskim [1]. Nie należy jednak zapominać o wpływie języka ruskiego na wszystkie poziomy języka polskiego, co szczególnie uwidacznia się w antroponimii wybranego regionu przygranicznego – ziemi drohobyckiej. Większość językoznawców skłania się ku określaniu wschodniosłowiańskich wpływów językowych jako silnych i głębokich, ponieważ uwidaczniają się one nie tylko w leksyce, ale również w przeobrażeniach fonologicznych i morfologicznych (K. Nitsch, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk, Z. Stieber, B. Strumiński [2]). Oprócz tego wydzielony został również oddzielny wariant języka polskiego („polszczyzna południowokresowa" – określana przez niektórych badaczy jako odrębny dialekt), który ukształtował się na terytorium Rusi Czerwonej w wyniku oddziaływania wschodniosłowiańskich (w szczególności ukraińskich) czynników lingwokulturowych [3].

Chociaż język polski na tzw. „kresach" stanowił przedmiot analizy wielu opracowań naukowych, nadal cieszy się nieustannym zainteresowaniem badaczy,

---

[1] Царук О., *Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри*, Дніпропетровськ 1998, с. 5.

[2] Kurzowa Z., *Polszczyzna Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, s. 8 [w:] Źródło elektroniczne (dostęp 18.08.2013): http://www.staff.amu.edu.pl/~hjp/teksty/kurz1.pdf

[3] Tamże.

ponieważ, parafrazując Z. Kurzową, wariant języka polskiego, ukształtowany na terenach przygranicznych polsko-ukraińskich, to szczególnie osobliwe i istotne zjawisko w historii języka polskiego, dlatego ciągłe zainteresowanie językoznawców procesem kształtowania się i rozwojem tego wariantu nie powinno budzić zdziwienia [4].

Do końca XV w. wpływ języka ruskiego na język polski zauważalny był jedynie we wspomnianym „dialekcie kresowym" języka polskiego. „Przełom w tym względzie przyniósł dopiero wiek XVI: ruskie wpływy językowe przekroczyły podówczas granice polszczyzny kresowej i rozlały się szeroko w polskim języku literackim…" [5]. Niewątpliwie największy wpływ na przenikanie ukrainizmów do literatury polskiej odegrali polscy pisarze „kresowi" przełomu XVI – XVII w. W XVI w. wśród inteligencji polskiej pojawiają się twierdzenia o archaiczności języka ruskiego: niektórzy z wypowiadających się na ten temat uważają naród ruski i jego język za najdawniejszy spośród innych języków słowiańskich, na co wskazują zachowane księgi cerkiewne, a także liczne oznaki zewnętrzne języka ruskiego i czeskiego. Twierdzenie o archaiczności języka ruskiego przyczyniło się z kolei do szerokiego posługiwania się i wykorzystywania zapożyczeń ruskich przez polskich pisarzy w celu „podniesienia tonu stylistycznego" utworów literackich [6]. Jak podkreśla M. Łesiów – „mówienie po polsku z domieszką cech ukraińskich głównie w wieku XVI – XVII było modne (…)" [7].

W XVIII w. ilość zapożyczeń z języka ruskiego jest już dość znaczna nie tylko w samych utworach literackich, lecz również w języku, którym na co dzień posługiwali się Polacy, w szczególności na terenach przygranicznych. Jako przykład może posłużyć polska antroponimia drohobyczan końca XVIII – początku XIX w., stanowiąca obiekt analizy niniejszej rozprawy doktorskiej.

Pomimo znacznej liczby regionów, stanowiących przedmiot badań i opracowań językoznawczych, toponimia i antroponimia Drohobycza jako miasta wielonarodowościowego, położonego na pograniczu polsko-ukraińskim, nie była dotąd podejmowana w całościowych analizach i opracowaniach zarówno na gruncie nauki polskiej, jak i ukraińskiej. Dotychczasowy stan badań nosi jedynie znamiona fragmentaryczności. Przyczynę takiego stanu rzeczy należy upatrywać, przede wszystkim,

---

[4] Kurzowa Z., *Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, Kraków 2006, s. 39.

[5] Walczak B., *Bug nie musi dzielić* [w:] *Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim* pod red. F. Czyżewskiego, Lublin 2001, s. 15.

[6] Hrabec S., *Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w.*, Toruń 1949, s. 138 – 139.

[7] Łesiów M., *Historia wzajemnych kontaktów i wpływów języka polskiego i ukraińskiego* [w:] *Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniami językowymi*, pod red. D. Buczki, M. Łesiowa, Lublin 2003, s. 17.

w braku drukowanego materiału źródłowego, co znacznie ułatwiłoby wyekscerpowanie materiału faktograficznego do dalszych badań, bowiem odczytywanie i rozszyfrowywanie nazw własnych z rękopisów wymaga niezwykle skrupulatnej, żmudnej i długotrwałej pracy archiwalnej. Prawie całkowity brak badań dotyczących ziemi drohobyckiej stanowi niewątpliwe utrudnienie w opracowywaniu przedsięwziętej problematyki, ale jednocześnie świadczy w pewien sposób o **nowatorstwie** analizy podejmowanej w niniejszej pracy.

Oprócz ww. należy podkreślić również fakt, iż niniejsza rozprawa stanowi obecnie jedyne opracowanie poświęcone analizie polskiej antroponimii na terenach przygranicznych polsko-ukraińskich, ukierunkowane na odbiorcę ukraińskojęzycznego z uwzględnieniem procesów językowych, nieznanych szerokiemu kręgowi społeczeństwa ukraińskiego.

Nadrzędnym celem niniejszej rozprawy doktorskiej jest próba przeanalizowania systemu polskich nazwisk w wielonarodowościowym Drohobyczu, funkcjonujących na przełomie XVIII – XIX wieku (na podstawie materiału antroponimicznego zaczerpniętego z rzymsko-katolickich ksiąg metrykalnych), ze szczególnym uwzględnieniem zapożyczeń i wpływów wschodniosłowiańskich.

Wyniki przedsięwziętej analizy mogą być interesującym źródłem informacji zarówno dla naukowców, w szczególności filologów-onomastów, historyków, etnologów, jak i dla wszystkich tych, którym nie jest obojętna geneza oraz zrąb semantyczny własnego nazwiska.

Nakreślony cel główny wiąże się z koniecznością m.in.:

1) wprowadzenia do obiegu naukowego materiału antroponimicznego zaczerpniętego z rzymsko-katolickich ksiąg metrykalnych końca XVIII – początku XIX w.;

2) zobrazowania oraz wyjaśnienia wariantywności w pisowni polskich nazwisk mieszkańców Drohobycza ww. okresu;

3) skonfrontowania oznak fonetycznych języka polskiego i języków wschodniosłowiańskich w celu ustalenia elementów wschodniosłowiańskich w polskiej antroponimii;

4) ustalenia genezy polskich nazwisk drohobyczan z uwzględnieniem czynników o charakterze etnicznym;

5) określenia elementów wschodniosłowiańskich na poziomie fonetycznym, morfologicznym i leksykalnym w polskich nazwiskach drohobyczan oraz określenia wskaźnika ilościowego ww. nazwisk;

6) prześledzenia procesu adaptacji elementów wschodniosłowiańskich do norm języka polskiego;

7) przeprowadzenia klasyfikacji semantycznej nazwisk ww. okresu historycznego – dokonania charakterystyki i klasyfikacji tematu słowotwórczego nazwisk pod względem pól leksykalnych;

8) prześledzenia procesu transantroponimizacji [8] – przejścia jednej kategorii antroponimicznej do innej na przykładzie nazwisk odimiennych;

9) określenia specyfiki nazwisk odimiennych, wyjaśnienia ich pochodzenia i cech związanych z adaptacją innych tematów słowotwórczych, określenia częstotliwości nazwisk odimiennych i zakresu rozpowszechnienia ich morfemów derywacyjnych;

10) określenia wybranych historycznych fonologicznych i morfologicznych procesów języka polskiego i ruskiego, które pozostawiły ślady w antroponimii regionu ziemi drohobyckiej;

11) uporządkowania wykazu (utworzonego na podstawie podziału leksyki onimicznej i apelatywnej, zaprezentowanej w tematach antroponimicznych) polskich nazwisk mieszkańców Drohobycza, funkcjonujących na przełomie XVIII – XIX wieku, wraz z przytoczeniem krótkich opisów ich tematów słowotwórczych.

Metodologia. Dominującą metodą niniejszego opracowania jest metoda opisowa. Etapami poprzedzającymi właściwą analizę materiału jest zebranie, skatalogowanie oraz uporządkowanie (systematyzacja) zebranego materiału faktograficznego. Na równi z metodą opisową zastosowana została również metoda historyczna (nazwiska – to produkt pewnej epoki historycznej, ponieważ czynniki ekstralingwistyczne aktywnie wpływają na kształtowanie się antroponimii wybranego regionu) oraz ilościowa.

Biorąc pod uwagę fakt, iż antroponimy stanowią część zasobu leksykalnego danego języka, w celu przeprowadzenia właściwej analizy językoznawczej w niniejszej pracy zastosowane zostały również następujące metody badawcze:

- kontrastywna lub porównawcza, którą należy uznać za szczególnie efektywną przy analizie onomastycznej blisko spokrewnionych języków. Metoda ta została wykorzystana podczas próby zestawienia struktury onomastycznej języka polskiego i języków wschodniosłowiańskich (w zdecydowanej większości języka ukraińskiego) w celu określenia kryteriów rozgraniczenia elementów polskich i ruskich utrwalonych w nazwiskach;

---

[8] Terminem „transantroponimizacja” w niniejszej pracy posługujemy się zgodnie z definicją zaproponowaną przez I. Farion: Фаріон І., *Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником)*, Львів 2001.

- metoda geografii lingwistycznej, dzięki której możliwe jest określenie regionalnych granic funkcjonowania pewnych elementów językowych. Metoda ta ma szczególnie istotne znaczenie podczas przeprowadzania analizy rusko-polskiej interferencji językowej, odzwierciedlonej w antroponimii danego regionu. Zapożyczona leksyka – apelatywna i proprialna – w przeważającej części ulegała adaptacji w języku-odbiorcy i traciła pierwotną formę fonomorfologiczną. Dlatego też, jak stwierdza S. Urbańczyk, przy określaniu zapożyczeń należy częściej posługiwać się tą metodą badawczą [9];

- metoda etymologiczna – zastosowana w rozdziale drugim i trzecim w celu określenia pochodzenia nazwisk oraz ich tematów słowotwórczych;

- założenia motywacji semantycznej tematów antroponimicznych, pozwalające wyodrębnić leksykę onimiczną i apelatywną, stanowiącą zrąb dla tworzenia nazwisk.

Źródła materiału faktograficznego. Za bazę źródłową przeanalizowanych 7750 nazwisk polskich (po wyeliminowaniu jednakowych nazwisk pozostało 2400 jednostek) stanowiących właściwy materiał faktograficzny posłużyły księgi metrykalne z drohobyckiego kościoła rzymsko-katolickiego św. Bartłomieja z końca XVIII – XIX wieku z zapisami chrztów, ślubów, pogrzebów, które zachowały się w zbiorach Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie oraz Archiwum Głównego Aktów Dawnych (AGAD) w Warszawie.

Wszystkie księgi metrykalne zostały opatrzone podpisami osób konsekrowanych (księży) oraz potwierdzone pieczęciami biskupów. Brak materiału źródłowego w formie drukowanej stanowił znaczące utrudnienie w badaniach zbioru antroponimów.

Ramy chronologiczne analizy obejmują okres 32 lat (lata 1784 – 1816). Wybór okresu końca XVIII – początku XIX w. uzasadniony jest opiniami naukowców [10], uważających, iż niniejszy okres można uznać za czas stabilizacji kształtowania się nazwisk we współczesnym rozumieniu tej kategorii antroponimicznej. Oprócz ww. pod koniec XVIII w. kończy się długotrwały okres przynależności Galicji Wschodniej do Rzeczypospolitej Polskiej, co z kolei dość wyraziście odzwierciedliło się w antroponimii pogranicza polsko-ukraińskiego.

Z roku 1784 zachowała się kopia najstarszej greko-katolickiej księgi metrykalnej parafii Drohobycza, do której również udało się dotrzeć autorce niniejszej pracy. Wybór początkowej daty okresu naszego badania wyjaśniamy ww. okolicznościami. Do roku 1816 zapisy w księgach metrykalnych prowadzone były systematycznie, natomiast

---

[9] Urbańczyk S., *Charakterystya staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego* [w:] *Szkice dziejów języka polskiego*, Warszawa 1968, s. 298.

[10] Худаш М., *З історії української антропонімії*, Київ, 1977, с. 100.

w późniejszym okresie wcześniejszy porządek jest nieco naruszony, dlatego też wspomniany rok uznajemy za datę końcową.

W niniejszej rozprawie doktorskiej posłużyliśmy się księgami metrykalnymi, poczynając od roku 1784. Należą do nich zapisy zgonów, a to z kolei daje możliwość rozszerzenia ram chronologicznych zebranych nazwisk (dotyczy to m.in. nazwisk osób w wieku starszym) mniej więcej do lat 1740 – 1750. Analizę zapisów kończymy na roku 1816, w którym z kolei znajdują się zapisy dotyczące urodzeń, co pozwala rozszerzyć również górną granicę analizowanego okresu do lat 1850 – 1860. W ten sposób ramy czasowe naszego badania można w zarysie określić od połowy XVIII wieku (lata 1740-te) do połowy XIX wieku (lata 1860-te), co stanowi okres o długości prawie jednego stulecia.

Rozdział pierwszy pt. **„Teoretyczno-praktyczne założenia analizy”** poświęcony jest zagadnieniom onomastyki stanowiącym zrąb teoretyczny podejmowanej analizy. Reasumując poszczególne podejścia badawcze, można stwierdzić, iż:

- onomastyka – to samodzielna dyscyplina naukowa posiadająca własną bazę metodologiczną, obiekt badań i system terminologiczny (który, chociażby w świetle ukraińskiej terminologii onomastycznej, wymaga jeszcze pewnego ujednolicenia i usystematyzowania).
- główne założenie dotyczące rozgraniczenia nomina propria oraz nomina appellativa określamy, odwołując się do twierdzenia J. Karpenki: „Własnymi są te nazwy, które mają tylko jednego nosiciela, a ogólnymi – te, które mają wielu różnych nosicieli lub nazywają to, co nie ulega podziałowi na oddzielne jednostki (...) [11].
- nazwiska pozbawione są znaczenia leksykalnego (J. S. Mill, H. Vynokur, A. Reformatski, N. Tolstoj oraz inni), ale zachowują inne znaczenia – kategorialne, gramatyczne itd. Znaczenie leksykalne posiadają jedynie tematy, które stanowią bazę dla tworzenia nazwisk. Na podstawie niniejszego postulatu przeprowadzona została tzw. semantyczna klasyfikacja nazwisk.

Odwołując się do analiz podejmujących problematykę historyczną, w drugiej części niniejszego rozdziału określone zostały najważniejsze **czynniki ekstralingwistyczne**, oddziałujące na kształtowanie się polskiej antroponimii mieszkańców Drohobycza. Za ww. czynniki należy uznać:

- położenie geograficzne Drohobycza na tzw. „kresach”, ale jednocześnie pograniczu polsko-ukraińskim – obszarze krzyżowania się stref kultury polskiej i ruskiej,

[11] Карпенко Ю. та ін., *Одеська ономастична школа* [в:] *Ономастичні науки*, 2012, № 4, с. 109.

co sprzyjało zawężaniu kontaktów społeczności ruskiej i ukraińskiej, ruchom migracyjnym oraz różnicowaniu się struktury poszczególnych społeczeństw i narodowości;

- uwarunkowania historyczne, kulturowe i ekonomiczne określające i wyznaczające kształtowanie się polskiej antroponimii na ziemi drohobyckiej. Przynależność Galicji Wschodniej do Królestwa Polskiego (1349 – 1772) sprzyjała migracjom ludności polskiej na ziemie kresowe. Oprócz ww. szybki rozwój ekonomiczny Drohobycza w XV – XVI w. powodował napływ nie tylko Polaków, ale również przedstawicieli innych narodowości. Począwszy od XVI w. na Drohobyczyznę masowo przesiedlają się Żydzi w związku z prześladowaniami niemieckimi (znaczna część nazwisk niemieckich zarejestrowana w rzymsko-katolickich księgach metrykalnych mogła pierwotnie należeć do Żydów). Oprócz Rusinów, Żydów i Polaków (wg stanu liczebnego z roku 1785, stosunek ilościowy poszczególnych grup narodowościowych był następujący 2800 : 2236 : 1600), Drohobycz zamieszkiwali również Niemcy (szczególnie miało to miejsce po przejściu Galicji pod władzę austriacką), nieznaczna ilość Włochów, Czechów i przedstawicieli innych narodowości;

- status prawny języków: język polski dominował w dokumentacji i korespondencji, polemikach religijnych wśród szlachty, natomiast język ruski przeważał wśród prostej ludności w życiu codziennym [12], co szczególnie wyraziście uwidacznia się w antroponimii pogranicza polsko-ukraińskiego.

Wyszczególnione powyżej czynniki sprzyjały procesom polonizacji nazwisk ruskich, dlatego też wśród polskich nazwisk mieszkańców Drohobycza można odnotować sporą ilość nazw z fonetyką ukraińską. Znaczna ilość nazwisk ruskich uległa spolonizowaniu w tak znacznym stopniu, że bez przeprowadzenia dogłębnych badań genealogicznych niemożliwe jest ustalenie ich rodowodu ruskiego.

Analiza ksiąg metrykalnych przeprowadzona w rozdziale pierwszym pozwala stwierdzić, iż stanowią one niezwykle wartościowe i uniwersalne źródło materiału faktograficznego dla badaczy antroponimii historycznej. Materiał antroponimiczny, wyekscerpowany z kościelnych ksiąg metrykalnych, zawiera nazwy osobowe mieszkańców różnych warstw społecznych, osób w różnym wieku, płci (co więcej, ww. księgi pozostają jedynym źródłem informacji dotyczącej dawnych osobowych nazw żeńskich). Na podstawie materiału antroponimicznego wyekscerpowanego z ksiąg metrykalnych, możliwe jest przeprowadzenie analizy różnych sposobów identyfikacji

[12] Chynczewska-Hennel T, *Świadomość narodowa szlachty ukraińskiej i kozaczyzny od schyłku XVI do połowy XVII wieku*, Warszawa 1985, s. 59 – 60.

ludności, procesu kształtowania się i stabilizacji nazwisk, określenia tendencji w zmianach antroponimii tego czy też innego terenu.

Chociaż nazwiska odznaczają się znacznym stopniem stabilności, w zapisach jednych i tych samych jednostek zauważalna jest wariantywność, przejawiająca się chociażby w:

- braku znaków diakrytycznych (*Cielinski/Cieliński*);

- archaicznym używaniu litery l zamiast ł (*Kolpiecki/Kołpiecki*), litery y lub i zamiast j *(Staromieyski/Staromiejski, Maiewski/Majewski)*;

- zamianie u na ó, litery ch odpowiednio na h, a rz na literę ż i na odwrót (*Gurski*/Górski, *Horonzyk/Chorążyk, Korzuchoska/Kożuchowski*)*;*

- różnych sposobach wyrażania samogłosek nosowych a, ę *(Więckowicz – Wienckowicz)*;

- posługiwaniu się literami alfabetu łacińskiego oraz dwuznakami, nieużywanymi w polskiej pisowni *(Thomaszewski/Tomaszewski).*

Powyższa wariantywność spowodowana jest brakiem jednej ogólnie rozpowszechnionej normy ortograficznej oraz, jak można przypuszczać, niejednokrotnie brakiem odpowiedniego wykształcenia nosicieli poszczególnych nazwisk, a także niekompetencją lub niedbałością osób wpisujących poszczególne nazwy własne do ksiąg metrykalnych.

Istotnym zadaniem, które również zostało zrealizowane w pierwszym rozdziale niniejszej pracy, było określenie różnic, przede wszystkim o charakterze fonetycznym i morfologicznym, w celu rozgraniczenia polskiej i wschodniosłowiańskiej antroponimii (lub egzemplifikacji elementów wschodniosłowiańskich w polskiej antroponimii). Spośród **polskich cech fonetycznych** można wyróżnić m.in.:

- brak pełnogłosu (np. pol. *Mrozek* i ukr. Морозко);

- zachowanie samogłosek nosowych a, ę w odróżnieniu od wschodniosłowiańskich samogłosek ustnych (pol. *Dębicki* i ukr. Дубицький);

- zachowanie połączeń dźwiękowych dl, tl w środku słowa (np. pl. *Mydło* i ukr. Мило);

- zachowanie inicjalnego *e przed spółgłoskami zębowymi i wargowymi oraz pojawienie się przed nim spółgłoski j (pol. Jezierski – ukr. Озерський);

- polskie g na miejscu prasłowiańskiego *g, zamiast ukraińskiego h (pol. Gruszka i ukr. Грушка);

- przejście prasłowiańskiego sonornej twardej spółgłoski *l w -eł- (pol. Kiełbasa i ukr. Ковбасюк);

- zachowanie [i] z prasłowiańskiego *i po spółgłoskach spalatalizowanych w odróżnieniu od ukraińskiej samogłoski [y] oraz odpowiednio stwardnienie spółgłosek (np. pol. *Niemiłowicz* – ukr. Милий);

- polskie [a] oraz [e] zamiast ukr. [i] (w języku rosyjskim oraz białoruskim [e]) na miejscu prasłowiańskiego dyftongu *ie (ѣ) (pol. Białecki i ukr. Білецький);

- dygraf rz w pozycji przed [e] lub [y] jako następstwo palatalizacji (np. pol. *Grzybowski* i ukr. Грибовський);

- ć w języku polskim zamiast t w j. ukraińskim i rosyjskim (w języku białoruskim przeważnie występuje samogłoska c) jako następstwo palatalizacji (pol. Cichowska i ukr. Тихий);

- dź w języku polskim zamiast d w języku ukraińskim (np. pol. *Dziczka* i ukr. Дичко).

Elementami morfologicznymi charakterystycznymi dla nazwisk polskich końca XVIII – początku XIX w. są sufiksy: -sk(i)/-ck(i)/-dzk(i) oraz ich żeńskie odpowiedniki, -owicz/-ewicz, -ok, -ik, a także -ow(a), -ówn(a).

Ustalenie wymienionych powyżej różnic w znacznym stopniu ułatwiło przeprowadzenie rozgraniczenia polskich antroponimów zawierających elementy wschodniosłowiańskie od rodzimych polskich, któremu poświęcony został drugi rozdział niniejszej pracy **„Zjawiska interferencyjne w systemie polskiej antroponimii końca XVIII – początku XIX wieku”**.

Fakt prowadzenia ksiąg metrykalnych nie oznacza, że wszystkie zapisy dotyczą tylko i wyłącznie Polaków posiadających rodzime nazwiska polskie. W związku z powyższym w rozdziale drugim nazwiska drohobyczan wyznania rzymsko-katolickiego zostały podzielone na polskie (pojęcie „polskie” należy rozumieć dość szeroko – nazwiska rdzennie polskie i nazwiska spolonizowane), stanowiące główny obiekt niniejszej analizy, oraz nazwy obcojęzyczne. Zaproponowany sposób podziału nazwisk należy uznać za umowny. Jeśli w przypadku rozgraniczenia polskich i niemieckich antroponimów nie wynikają żadne problemy z punktu widzenia odmienności genetycznej pomiędzy językiem polskim i niemieckim, to wyodrębnienie nazw osobowych Ukraińców i Polaków na terenach przygranicznych, w szczególności w dawniejszych okresów historycznych, stanowi zadanie dość złożone, w związku z genetycznym spokrewnieniem obu języków oraz długotrwałym ich współoddziaływaniem.

W rezultacie przeprowadzonej klasyfikacji nazwisk drohobyczan wyznania rzymsko-katolickiego okresu końca XVIII – początku XIX w. można stwierdzić, że w zdecydowanej większości dominują nazwiska polskie – ich współczynnik ilościowy wynosi 83 %. Nazwiska „obce" – to przeważnie nazwiska niemieckie (*Feyberg, Helstein, Schreiber* i ukraińskie (*Antończuk, Hawryszko, Moroz* i in.) – stanowiące 17 % ogółu wszystkich osobowych nazw własnych.

W rozdziale drugim przeprowadzona została zasadnicza część analizy – określenie elementów wschodniosłowiańskich w polskich nazwiskach drohobyczan końca XVIII – początku XIX ww. Analizie poddane zostały elementy fonetyczne, morfologiczne oraz leksykalne, natomiast nie został uwzględniony element syntaktyczny (ze względu na fakt, iż zapisy w księgach metrykalnych były dokonywane w większości w języku łacińskim).

Na przykładzie polskiej antroponimii drohobyczan można odnotować poniższe najbardziej wyraziste **wschodniosłowiańskie elementy fonetyczne** utrwalone i odzwierciedlone w polskich nazwiskach:

- zjawisko pełnogłosu. Na polskim gruncie językowym w dawnych prasłowiańskich połaczeniach *tort, *tolt, *tert, *telt zaszło zjawisko określane mianem metatezy. W językach wschodniosłowiańskich ww. połączenia rozwinęły się w -oro-, -oło-, -ere-, -ełe-/-eło: *Berezycki, Horodyski, Smereczańska, Soroczyński, Wołoszynoski* i in;
- ewolucja nosowych *ǫ, *ę (starosłowiańskie ѫ i ѧ) w ustne samogłoski u, a: (*Hubicki, Rukawiczka, Mudry, Zubaliczowa* itd.). Z kolei w języku polskim zachowane zostały nosowe samogłoski ą, ę;
- przejście etymologicznego *e (starosłowiańskie ѣ) w [i] zamiast polskich [a], [e]: *Bidka, Bilecki, Chlibkiewicz, Chmilewski, Kliszcz* i in. Niniejsza cecha jest charakterystyczna jedynie dla języka ukraińskiego spośród wszystkich innych języków wschodniosłowiańskich;
- spirant krtaniowy dźwięczny h zamiast polskiego g: *Haynowski, Hordyński, Hoszowski, Hruszowska, Nehrebecki, Pohanka* i in.;
- wschodniosłowiańskie t zamiast polskiego ć (*Kopystyński, Milatyński, Stynawski*); d zamiast polskiego dź (*Diugiewicz, Zabudyński),* r zamiast polskiego rz (*Grechowiecki, Grynda*);
- ukraińska dyspalatalizacja: *Szumylakowa, Wysiatycki, Prosyłowicz*;
- ukraińskie -oł- na miejscu polskiego -eł-, pochodzącego z prasłowiańskiej grupy *ъl (*Kołpiecki, Kołtunowicz*) itd.

Jedną z najbardziej licznych elementów wschodniosłowiańskich w tematach polskich nazwisk są ruskie formy imion chrześcijańskich (takie zapożyczenia określamy mianem leksykalnych, jednak można je również zaklasyfikować do fonetycznych, ze względu na fakt, iż dotyczy to jedynie formy brzmieniowej imienia): *Chomicki* ← imię *Хома* (por. pol. imię *Tomasz*), *Fedorowicz* ← imię *Федір* (por. pol. imię *Teodor*), *Hawryskiewicz* ← imię *Гаврило* (por. pol. *Gabriel*).

Oprócz ukraińskich form imion, w tematach nazwisk można odnotować dość znaczną ilość chrześcijańskich etymonów imion, którymi posługiwali się chrześcijanie obrządku wschodniego, a które z kolei zazwyczaj nie funkcjonowały wśród chrześcijan zachodnich: *Artymowicz* ← *Артем*, *Jaremowicz* ← *Ярема*, *Makarewiczowna* ← *Макар*, *Pańkiewicz* ← *Панько*, *Supronowicz* ← *Супрун* i wiele innych. Spośród wszystkich polskich nazwisk drohobyczan końca XVIII – początku XIX w. utworzonych na bazie imion chrześcijańskich imiona „wschodnie" motywują prawie 20 % ogółu danych nazwisk, a kolejne 20 % zajmują ruskie formy imion, o których wspomniano powyżej. Znaczący współczynnik wschodniosłowiańskich etymonów imion świadczy o silnych wpływach ruskich nie tylko na rozwój danego dialektu języka polskiego, czyli tzw. „polszczyzny kresowej", ale również na tradycję wyboru imion chrzcielnych.

Kolejną grupę zapożyczeń leksykalnych stanowią zapożyczenia apelatywne, wskazujące na trwałość tradycji ruskiej, wpływającej na kształtowanie się polskiej antroponimii pogranicza polsko-ukraińskiego.

W nazwiskach drohobyczan końca XVIII – pocz. XIX ww. można odnotować sporo apelatywów odznaczających się rodowodem ruskim, co może wskazywać, że już we wcześniejszym okresie uległy one adaptacji do norm języka polskiego i funkcjonują w nim od dawna jako rodzime: *sotnik* → *Sotnicki*, *żubr* → *Zubrycki* itd. Większość ruskich leksemów zachowanych w polskiej antroponimii drohobyczan została zapożyczona do j. polskiego wraz z denotatem: *ihumen* (igumen) → *Humen*, *prasoł* → *Prosołowicz*, *monastyr* (z j. greckiego poprzez j. ruski) → *Manasterski* i in. Znacząca ilość apelatywów nie utraciła cech wschodniosłowiańskich i istnieje jedynie w lokalnych polskich dialektach: *niżny* → *Niznikiewicz*, *smereka* → *Smereczańska*, białoruskie *trybuch* → *Trybuchowna*. Niektóre z nich zostały zapożyczone do j. polskiego jeszcze w XVI w. [13] : *horod*, *krynica*, *sioło* → *Horodyski*, *Kiernicki*, *Sielska*. Do grupy zapożyczeń leksykalnych można zaliczyć również te, które zapożyczane były nie z j. ruskiego, ale z j. orientalnych (przeważnie języków tureckich w wyniku grabieży turecko-tatarskich) za pośrednictwem j.

[13] Совтис Н., *Українські лексичні запозичення в польській літературній мові*, Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.03, Київ 2005, с. 17 – 19.

ruskiego: *chorąży* → *Chorążyk*, *kociuba* → *Kociuba*, *kozak* → *Kozakiewicz*, *ułan* → *Ułanowski*. W tematach nazwisk można odnotować pojedyncze przypadki apelatywów-etymonów, które nigdy nie były zapożyczone przez j. polski, ale w strukturze nazwisk uległy częściowej polonizacji: ukr. ap. *макогін* → *Makogin*, ukr. ap. *снігур* → *Snigurski*. W tym przypadku właściwe jest twierdzenie o Ukraińcach, których nazwiska wraz z nosicielami trafiły do rzymsko-katolickich ksiąg metrykalnych i uległy polonizacji.

Większość nazwisk pochodzących od toponimów została wspomniana powyżej. Zachowały one w swojej strukturze fonetyczne elementy wschodniosłowiańskie lub wschodniosłowiańską leksykę. Ich współczynnik ilościowy stanowi około 18%. W rzeczywistości jednak ukraińskich tematów w polskich nazwiskach odtoponimicznych jest znacznie więcej, aniżeli wydaje się na pierwszy rzut oka. W związku z ich adaptacją do norm polskiej wymowy i ortografii, jak np. w nazwisku *Truskawiecki*, przeprowadzenie ich analizy językoznawczej wydaje się niemożliwe bez szczegółowych badań genealogicznych, ponieważ „mniej więcej połowa nazwisk kresowych na -sk(i) to nazwiska pochodzenia ukraińskiego, zaadaptowane fonetycznie do norm języka polskiego”[14]. Ukraińskie rody szlacheckie, które przyjmowały nazwiska od nazw swoich posiadłości, w okresie XVI – XVII w. uległy silnemu spolonizowaniu: podobnie jak polska również ukraińska szlachta bierze udział w sejmach, posyła dzieci do polskich szkół itd. Językoznawcy przytaczają szereg nazwisk (rody Zbaraskich, Wiśniowieckich, Bojarskich, Winnickich) ściśle związanych z polską historią i kulturą, dlatego też jeszcze na początku XVII w. ich nosiciele posiadali wyłącznie ukraińskie imiona [15], co może świadczyć na korzyść ruskiego pochodzenia wspomnianych nazw osobowych. Takie nazwiska spotykamy i w zebranym materiale faktograficznym: *Wisniowski (Wiszniowski, Wiszniowska), Winnicki (Winnickie), Wysoczanska* – obecnie biorąc pod uwagę cechy fonetyczne dość trudno nazwać te nazwiska wyłącznie ruskimi, ale w przeszłości należały one najprawdopodobniej do szlachty ruskiej.

Dość ciekawym zjawiskiem w polskiej antroponimii drohobyczan jest niski wskaźnik **wschodniosłowiańskich zapożyczeń morfologicznych** (większość nazwisk, które zawierają ukraińskie tematy słowotwórcze, została utworzona przy pomocy ukraińskich słowotwórczych tematów antroponimicznych, dlatego też zostały one zaklasyfikowane do grupy nazwisk rodzimych ukraińskich – *Feduszko, Juryszyn, Rewerenczuk* i in.) Taki stan rzeczy może wskazywać na masową polonizację ukraińskich

---

[14] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., *Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV – XIX w.*, Warszawa, 1998, s. 170.
[15] Tamże, s. 170-171.

nazwisk na przełomie XVII – XVIII w. poprzez dodawanie polskich sufiksów albo zamianę ukraińskich formantów na polskie. Wśród zapożyczeń morfologicznych z języków wschodniosłowiańskich w strukturze polskich nazwisk mieszkańców ziemi drohobyckiej można odnotować następujące: -uk, -k(o), -yszyn, -enk(o) -ajł(o), -eć, żeńskie -ych(a)/-ich(a): *Chromenkowna, Mrozko, Pawełczukowna*, *Rybicha, Szczepajło*. Dość znaczne rozpowszechnienie sufiksów antroponimicznych -owicz/-ewicz w polskich nazwiskach drohobyczan można wyjaśnić ruskim pochodzeniem tych formantów, które w XVI – XVII w. wyparły polskie -ic, -owic. Dlatego oryginalnie ruski formant nazwiskowy -icz na tyle silnie zakorzenił się w polskich nazwiskach, że obecnie bez szczegółowych badań genealogicznych niemożliwe jest oddzielenie polskich i ruskich jednostek antroponimicznych, jeśli się bierze pod uwagę sam sufiks -icz.

Zarówno polskie nazwiska, jak i wszystkie słowiańskie, odznaczają się różnorodnością leksykalną tematów nazwiskowych, w związku z czym **trzeci rozdział** niniejszej pracy **„Grupy leksykalno-semantyczne stanowiące zrąb dla tworzenia polskich nazwisk drohobyczan na przełomie XVIII – XIX ww."** poświęcony został tzw. klasyfikacji semantycznej nazwisk, która polega na określeniu tematu antroponimicznego i zaklasyfikowaniu go do określonej grupy leksykalno-semantycznej.

Pierwszą grupę nazwisk – odonimiczną – można podzielić na nazwiska:

- **odimienne –** tej grupie poświęcona została szczególna uwaga, ponieważ nazwiska odimienne przeszły długi proces transantroponimizacji, tzn. przejścia jednej kategorii antroponimicznej do innej. Etymonami nazwisk odimiennych drohobyczan końca XVIII – początku XIX w. były najczęściej męskie imiona chrześcijańskie, które wraz z przyjęciem chrześcijaństwa szybko adaptowały się i rozpowszechniały wśród Słowian. Imiona chrześcijańskie, przeważnie z języka hebrajskiego, aramejskiego, starogreckiego (języków, w których została napisana Biblia), były zapożyczane do j. greckiego i łacińskiego, a później zostały zaadaptowane i wprowadzone na grunt języków słowiańskich (*Gabriel/Гаврило, Jan/Іван, Maciej/Матвій, Tomasz/Хома* i in.). Należy odnotować znaczną ilość imion łacińskich, które, ulegając polonizacji (np. *Błażej, Łukasz, Paweł, Urban*), stały się bazą dla kształtowania i powstawania nazwisk polskich. Oprócz ww. należy również podkreślić istotny wskaźnik ilościowy imion greckich (*Артем, Макар, Пантелеймон, Супрун, Прокіп* itd.), zapożyczanych przez chrześcijan obrządku wschodniego i stanowiących zrąb strukturalny ich nazwisk. Etymonami jest również nieznaczna ilość imion pochodzenia niemieckiego (*Fryderyk, Karol, Zygmunt*),

słowiańskiego (*Jarosław, Kazimierz, Wojciech* i in.), które, biorąc pod uwagę znaczenie terminu „imiona chrześcijańskie”, również zaliczamy do chrześcijańskich.

Spośród wszystkich nazwisk, utworzonych na bazie imion chrześcijańskich, ponad 91 % zawiera w swoich tematach chrześcijańskie imiona męskie, natomiast pozostała część – 9 % zawiera imiona żeńskie (*Klara, Hanna, Maria*). Jest to uwarunkowane pradawną tradycją słowiańską, w której mężczyzna (najczęściej ojciec) zajmował pozycję głowy całej rodziny.

Nazwiska pochodzące od imion odznaczających się pochodzeniem chrześcijańskim stanowią dla językoznawców wartościowy materiał z punktu widzenia procesów fonomorfologicznych powiązanych z adaptacją i przystosowaniem się języków źródłowych do norm języka polskiego i ukraińskiego. Szczególnie zauważalnym zjawiskiem adaptacji jest substytucja lub odrzucenie niecharakterystycznych dla języków słowiańskich obcych elementów artykulacyjnych (*Szczepanowicz* ← pol. *Szczepan* ← łac. *Stephanus* ← gr. *Stephanos*, *Nazarewicz* ← imię *Назар*/*Nazar* ← łac. *Nazarius* ← gr. *Nazarios*).

Oprócz imion chrześcijańskich w tematach polskich nazwisk zachowała się nieznaczna ilość imion przedchrześcijańskich typowo słowiańskich (*Mirosław, Sobiesław, Lścimir*), które po przyjęciu chrześcijaństwa ulegały wyparciu przez imiona chrześcijańskie, a także pojedyncze przypadki imion niechrześcijańskich (*Łaskarz, Luter, Wanda*);

- **nazwiska odtoponimiczne** drohobyczan ukształtowały się w przeważającej części na bazie nazw geograficznych poszczególnych miejscowości (przeważnie wsi i niewielkich miast), znacznie rzadziej natomiast obiektów wodnych. Większość z nich (99%) została utworzona poprzez dodawanie do toponimu słowiańskiego sufiksu -sk(i) i jego wariantów -ck(i), -dzk(i), które do dziś stanowią najbardziej wyrazisty wskaźnik nazwisk szlacheckich. Etymony nazwisk odtoponimicznych można podzielić na *stricte* polskie (rozpowszechnione na rdzennych ziemiach polskich: *Gawinski* ← wieś *Gawin*), „kresowe” (na terenach ziem ruskich: *Biliński* ← *Bilin*, *Bilina*), mieszane (istniejące na rdzennych terenach polskich i ruskich: *Baczyński* ← wsie *Baczyn*). Powyższy podział należy traktować jako umowny ze względu na fakt, iż położenie geograficzne toponimów, od których tworzone były nazwiska, nie zawsze stanowi właściwy identyfikator pochodzenia antroponimu (właściwym kryterium określenia rodowodu nazwiska odtoponimicznego jest jego temat słowotwórczy)

Drugą grupę stanowią **nazwiska odapelatywne**, które można podzielić na:

- nazwiska, tematy których wskazują na zindywidualizowaną fizjologiczną lub psychologiczną cechę danej osoby. Jest to dość szeroka kategoria, która obejmuje:

- nazwy stanów psychicznych, sposobów zachowania się, działania (*luty* → *Lutak, wesoły* → *Wesołowski* i in.) – ich wskaźnik ilościowy stanowi 31 % danego zbioru nazwisk;

- nazwy zaczerpnięte lub/i nawiązujące do świata flory i fauny (*baran* → *Baranowicz, mak* → *Makiewicz* itd.) – 29 %;

- nazwy artefaktów, wśród których można wyszczególnić chociażby nazwy narzędzi pracy, części ubioru, produktów spożywczych (*czapka* → *Czapkiewicz, kociuba* → *Kociuba* itd.) – 19 %;

- nazwy opisujące zewnętrzny wygląd człowieka (*mały* → *Mały, szczupły* → *Szczupłakiewicz* itd.) – 13 %;

- nazwy pojęć abstrakcyjnych (*gorzki* → *Gorzki, pech* → *Pechowa*) – 4 %;

- nazwy stosunków i relacji rodzinnych (*matka* → *Matkiewicz, swat* → *Swatkiewicz*) – 2 %;

- nazwy pojęć meteorologicznych, pojęć związanych z określaniem czasu (*mróz* → *Mrozek, wrzesień* → *Wrześniowski* itd.) – 2 %;

- nazwiska, w których tematach zostały odzwierciedlone nazwy zawodów, stanowisk administracyjnych i wojskowych (*bojar* → *Boiarski, gontarz* → *Gontowicz, stelmach* → *Stelmachiewicz* i wiele innych). Nazwiska z tematami pochodzącymi od nazw wykonywanych profesji charakteryzują się dość sporym zróżnicowaniem, ponieważ na początku XVIII w. na ziemi drohobyckiej „znacznemu pogłębieniu ulega specjalizacja rzemiosła cechowego. Jeśli jeszcze w połowie XVI w. istniało 22 zawodów rzemieślniczych, to w połowie XVIII w. ich liczba wzrosła do co najmniej 36” [16];

- nazwiska z tematami antroponimicznymi zawierającymi elementy etnonimiczne, które można podzielić na etnonimy endogenne (*Czech* → *Czech, Rusin* → *Rusinkiewicz*) i egzogenne (*Niemiec* → *Niemczakiewicz, Lach* → *Lachowicz*);

- nazwiska, dla których etymon stanowiły topografy (*sad* → *Sadowy, sioło* → *Sielska, za potokiem* → *Zapotocka*).

Korelację wskaźników ilościowych wymienionych powyżej trzech najważniejszych grup nazwisk, zgodnie z klasyfikacją semantyczną ich tematów słowotwórczych, można zobrazować następująco: nazwiska odimienne – 328 jednostek; nazwiska odtoponimiczne – 530 przykładów; nazwiska odapelatywne – 1060.

---

[16] Тимошенко Л., *Нариси з історії стародавнього Дрогобича*, Дрогобич 2003, с. 43.

Oprócz wyszczególnionych grup należy również zwrócić uwagę na dwie kategorie poboczne:

- nazwiska kompozytowe (*Oczenaszek* ← *ojcze* + *nasz* – utrwalone w języku jako zwrot występujący w modlitwie; *Waligorski* ← *walić* + *góra*);
- nazwiska, których pochodzenie jest trudne do określenia:

a) wielomotywowane, tzn. takie, w których nie można jednoznacznie określić etymonu, bowiem może on należeć do różnych grup leksykalno-semantycznych (np. nazwisko *Korpakiewicz* mogło zostać utworzone od: 1) apelatywu *karp* – gatunek ryby; 2) ap. *karpa* – pień z korzeniem będący pozostałością po ścięciu drzewa; 3) dial. ap. *karpać*, *korpać* „remontować"; 4) ukr. dial. *копати* – „babrać, grzebać"; 5) chrześcijańskiego ukraińskiego imienia *Kapn(o)*;

b) z niejasną semantyką (*Dałta, Dozańska, Werelenowa*).

Kształtowanie się nazw własnych w znacznym stopniu uwarunkowane jest czynnikami ekstralingwistycznymi: wszystkie zmiany w historii, kulturze, tradycjach itd. zostały odzwierciedlone w leksyce proprialnej danego narodu. Jest to szczególnie zauważalne w nazwiskach, ponieważ są one nierozerwalnie związane z człowiekiem, społeczeństwem i kwestiami dotyczącymi życia codziennego. Określenie etymologii wielu nazwisk wymaga nie tylko odpowiedniej wiedzy językoznawczej, ale również orientowania się w kontekstach historycznych, kulturowych i realiach danego regionu.

Wnioski końcowe. Analiza przeprowadzona w niniejszej rozprawie doktorskiej prezentuje rezultat i skutki wielowiekowego współoddziaływania dwóch języków i narodów słowiańskich – polskiego i ukraińskiego, wzajemnego przenikania kultur, systemów językowych, wyznań religijnych. Prawie 20% wszystkich polskich nazwisk mieszkańców ziemi drohobyckiej zawiera w swojej strukturze elementy wschodniosłowiańskie.

Przeprowadzona analiza pozwala stwierdzić, iż antroponimia społeczności polskiej, zamieszkującej regiony etnicznie ruskie, ulegała znacznym wpływom i oddziaływaniom ze strony języków wschodniosłowiańskich. Nieznaczne zmiany zachodziły pod wpływem języka rosyjskiego, ponieważ Polacy zamieszkujący kresy nie mieli bezpośredniego kontaktu z językiem rosyjskim aż do okresu rozbiorów Polski, czyli do końca XVIII w. (do tego czasu antroponimia regionu była już ukształtowana). Podobna sytuacja miała miejsce również w przypadku języka białoruskiego, z którym drohobyczanie także nie mieli bezpośrednich kontaktów, dlatego też wpływy białoruskie w zakresie antroponimii polskiej ograniczone są jedynie do kilku zapożyczeń leksykalnych.

Wspólna historia, specyficzne położenie geograficzne oraz bezpośrednie kontakty społeczne spowodowały, iż szczególną rolę w kształtowaniu polskiej antroponimii odegrał język ukraiński i jego dialekty zachodnioukraińskie. Wpływy i zapożyczenia z języka ukraińskiego stanowią prawie 95% wszystkich zapożyczeń wschodniosłowiańskich w polskiej antroponimii mieszkańców ziemi drohobyckiej na przełomie XVIII – XIX w.

Ze względu na ograniczoną ilość materiałów źródłowych przeanalizowane zostały główne cechy i elementy ruskie odzwierciedlone w polskiej antroponimii. Z kolei określenie wszystkich elementów wschodniosłowiańskich odzwierciedlonych w polskich nazwiskach drohobyczan przełomu XVIII – XIX w. może stanowić punkt wyjścia do dalszych analiz. Rzetelne i dogłębne badania w powiązaniu z analizami genealogicznymi i historycznymi mogą przyczynić się do próby zobrazowania i egzemplifikacji znacznie większej ilości elementów wschodniosłowiańskich „ukrytych" i zakamuflowanych w polskiej antroponimii w wyniku długotrwałego procesu polonizacji.

Pomimo że w niniejszej pracy zaprezentowana została znaczna ilość elementów typowo ruskich utrwalonych w polskiej „kresowej" antroponimii, nie ulega jednak wątpliwości, że rodzime polskie cechy i „pierwiastki" bezsprzecznie dominują, co z kolei świadczy o trwałości i wysokim stopniu zakorzenienia języka polskiego i posługującej się nim ludności polskiej w warunkach bilingwizmu na terenach pogranicza polsko-ukraińskiego.